

Brieven

van

Dr. H. F. Kohlbrügge,

in leven predikant der nederlandsch-gereformeerde gemeente te Elberfeld,

uitgegeven

door

Dr. Eduard Böhl

Hoogleeraar te Weenen.

Utrecht,
1877.

Voorwoord.

Een honderdtal brieven van den Elberfeldschen predikant, wijlen den Theol. Dr. H. F. KOHLBRÜGGE, wordt hier aangeboden, in de hoop, dat zij door zijne vrienden zullen worden opgenomen met dezelfde belangstelling, die aan zijne talrijke andere geschriften te beurt viel. Dat ik met het uitgeven van soortgelijke meer intieme mededeelingen van den dier-baren overledenen den wensch van velen te gemoet kom, is mij bekend. Eenige woorden ter juiste beoordeeling dezer brieven, zullen, zoo ik hoop, niet overbodig zijn.

Deze brieven kunnen niet naar den gewonen maatstaf beoordeeld worden. Men heeft den persoon en de omstandigheden, onder welke deze briefwisseling plaats had, in 't oog te houden.

KOHLBRÜGGE plagt te zeggen: „Indien gij wat aan mij wilt hebben, dan moet gij maar putten.” Evenzoo spreekt hij op bladzijde 92 dezer brieven: „Als gij bij mij zijt, moot gij u nooit over spraakzaamheid bekommeren: ik vind dat eene kwelling. Zien, hooren en doen, dat is de zaak; het bespreken komt van zelf, al naar gelegenheid.” Hij was inderdaad als eene put in een waterloos land, gekend van velen, gewaardeerd door weinigen. En toch, wie bij dezen put den dorst der ziele zocht te lesschen, die vond zich rijk beloond. De dorstigen nu bekreunen zich geenszins om het uiterlijke van hetgeen, waaruit zij drinken, – zij scheppen, en zijn tevreden, als zij maar water krijgen. Zoo deden degenen, die gedurende een tijdperk van volkomen isolement in Holland zijne meest vertrouwde vrienden waren. Zij schepten en schepten, – het opwellen van het water was hun genoeg, de vorm was bijzaak.

Wat KOHLBRÜGGE zelf schrijft op bl. 119: dat hij die preêken niet herleest, nadat zij geschreven zijn, dit moge ook van deze brieven gelden. Met eene vlugge pen schreef hij neder, wat in zijn hart opkwam – en nadat het er uit was, riepen hem andere plichten of de op hem aandringende studiën, waarin hij zich nooit genoeg kon verdiepen, en de brief was geen voorwerp zijner aandacht meer.

Of hij er ooit aan gedacht heeft, dat deze zijne brieven tot zijne nagedachtenis zouden uitgegeven worden, betwijfel ik zeer. Maar de wensch, om ook anderen te laten deelen in het genot, dat mij deze correspondentie, welke mij twee vrienden welwillend ter hand stelden, verschaft, geeft mij de vrijmoedigheid, om deze brieven in den vorm, zoo als zij vóór ons liggen, door den druk te verspreiden. Ik weet het wol, het is vaste spijs, – en de vrienden van Kohlbrügge hebben genoeg aan zijne preêken, maar moet ik mij verontschuldigen, waar de liefde dringt, de liefde tot degenen, die den ontslapen vader hebben lief gehad?

Indien de lezer verwacht, dat hij veel nieuws zal vinden over den interessanten en vermaarden predikant, zoo vergist hij zich. Ik kon niet meer geven, dan ik in deze correspondentie gevonden heb. Vooraf heb ik eenige brieven aan leden uit Kohlbrügge's familie geplaatst, om vooral de innige verhouding van den zoon tot zijne moeder, van den kleinzoon tot zijne grootmoeder te doen blijken. Daarop liet ik brieven van twee zijner vrienden volgen (bl. 10 enz.). Maar het is opmerkelijk, dat ook deze brieven zeer weinig melding maken over het leven van Kohlbrügge gedurende 1833–1845, toen hij naar Duitschland voor goed vertrok. De vrienden, wier raadsman hij geworden was, stonden voor hem op den voorgrond, zijn eigen leven en welzijn op den achtergrond.

Deze verhouding tot zijne vrienden verandert dadelijk, nu Kohlbrügge, naar Duitschland komende, het centrum van eene nieuw zich formeerende gemeente wordt. Van 1845 af geeft hij bijna in elken brief eene schets van het met hem gebeurde, zoodat deze brieven voor de kennis der stichting

zijner gemeente te Elberfeld en van zijn eerste leven in Duitschland eene hoogst welkome bijdrage leveren.

Ten slotte nog eene opmerking: dat de bijbelplaatsen door den schrijver veelal naar de Luther-sche bijbelvertaling zijn aangehaald.

Weenen, 15 December 1876.

DE UITGEVER.

I. Brieven van Kohlbrügge aan leden van zijne familie.

1.

(Het begin ontbreekt).

.....
Ik herinner mij een tijd, waarin het mij een genoegen was de heiligste waarheden van den christelijken godsdienst te ondermijnen, te spotten met bekeering en levendig geloof, te twijfelen aan het bestaan van een God, die over ons allen waakt, en zijne heilige wetten te vertrappen, terwijl ik mij huichelend in allerlei gruwelijke misdaden dompelde.

De vrije genade Gods heeft mij vergiffenis van zonden geschonken in het bloed van Christus.

Christus heb ik lief. Hij is mijn Heer en mijn God. Mijne keus staat vast. Plechtig heb ik gezworen voor Hem te leven, voor Hem te strijden, voor Hem te lijden, voor Hem te sterven, als het zoo *zijn moet*.

En gij ook nog, mijne Cato! Nu ja, Job had ook nog zijne huisvrouw.

Maar, wat zeg ik? Gij zijt er toe gedwongen om dien brief te schrijven! Neen, zoo ik mij niet bedrieg, heeft God u te veel licht gegeven, dan dat gij uit u zelve mij zóó iets zoudt aanraden.

Herinner u dien avond, toen wij bij Grootmoeder waren, hartelijk geliefde Cato! uw Oom Kossed, Dominé, Fiebig, uwe Grootmoeder, uwe Tante, allen waren er vóór, dat ik de aanklacht zou terugnemen; wat heb ik toen gezegd?

In den naam van den Heere Jezus Christus, die ons door zijn dierbaar bloed gekocht heeft, sta dit bij mij vast: Indien allen mij verlaten, indien ik boeken, goed, lijf, leven, eer en vrienden en vriendinnen, u, mijne hartelijk beminde, mijn troost, mijn eenigste troost, naast God mij overgebleven, verliezen moet, – dan nog sta ik in de kracht van mijn God, en tart den Duivel, hij moge werken in wien hij wil. – Als de Gouverneur mij bij zich laat komen, en van mij eischt, dat ik herroep, niets zal mij van Christus scheiden; hij werpe mij in de boeien, als hij kan. – Eischt de koning het, ik zal mijn' Hemelschen Koning bidden om geloofskracht, men drijve mij dan uit dit ellendige leven in 't eeuwige leven; zoo veel te eerder ben ik bij mijn God! – Heeren en vorsten zullen wij blijven over zonde, dood, duivel en alle dingen, – laat komen, wat er wil – Christus is onze Heer en onze Koning, wij zijn Zijne onderdanen, wij Zijne gekochten door Zijn bloed. – O, gaarne wierp de duivel Christus van den troon af, maar dat kan hij niet; stuiptrekken zal hij in de hel, – maar over ons triomfeeren! – dat nooit; den kop zullen wij hem verpletteren, al zoû hij ons het lijf braden, ons brengen op schavot en brandstapel, – laat de beul ons hangen, en alle groote hanzen, mondchristenen, die den Heere Jezus in zijne leden kwellen, plagen en martelen, alle huichelaars en geheel het helische rot er om lachen! hierna zal het anders zijn; dan lachen wij, en lachen nu reeds vrolijk in onzen God, omdat wij waardig worden geacht om Zijns naams wil gelasterd, gehaat, vervolgd en voor stijf kop, dweeper en wat dies al meer zij gescholden te worden – Dominé, Oom, Jufvrouw Bok en alle Academies bij elkander, ja de geheele wereld hebben bij mij geene autoriteit. Zeker de klacht heeft zijne werking gedaan, – dat is: als het Woord Gods levendig wordt, als het wordt opgewekt, en men de verdoemelijke eigengerechtigheid, eigen wil en wijsheid dezer eeuw ter neder slaat, en, in de kracht Gods, Christus, het Evangelie, predikt, en den zondaar in het hart grijpt, en de groote hanzen en heeren met zwarte rokken, of dames, fraai versierd en gepluimd, de waarheid zegt, in Gods naam, uit liefde voor hun eeuwig heil, dan staan duivel en wereld, consistorie en prelaten op, maken oproer en geweld in het rijk Gods, en hitsen alles samen op om ons aan het kruis te brengen. Zie daar de werking van de klacht, en van hetgeen God mij bevolen heeft te prediken! Nu zou ik komen

en zeggen: welaan, gij hardnekkig volk, onbesneden van harten en ooren, gij hebt oproer gemaakt om de waarheid, het is zóó niet gemeend; geef mij die waarheid maar weêr terug? – Ja, dan was de duivel tevreden; maar ééns voor al, liever worge mij de beul, dan die draak! Het lijf kan hij krijgen, maar wee hem! uit elk lid, dat hij verscheurt, komt een nieuwe strijder voort. Op het bloed der martelaren is de kerk geplant. Welaan het mijne er bij, als het niet anders kan. Het kan de stem van God zijn, dat het grootste gedeelte der gemeente mij terug wil hebben, – ja dat is het, die stem roept en schreeuwt tot Christus, den Koning Zijner kerk. Daarom breekt die stem overal uit, maar de duivel en het Consistorie smoren die stem. Laat de duivel zich buigen, en den nek krommen, ik niet, opdat God mij niet sla, – Christus kromt zich niet voor de hel.

Ik moet hier ophouden, om den brief nog weg te krijgen. Vraagt iemand om eene gegronde reden, dan is het deze, dat zij in dit geval blind zijn. God sterke ons, geliefde Cato; morgen ontvangt gij weder een brief van mij. Gij kunt dezen gerust laten lezen, aan wien gij wilt.

De groetenis aan uwe waarde en zeer geachte betrekkingen.

Uw u altoos getrouwe en hartelijk liefhebbende

Utrecht, Vrijdag ten 12 ure. Febr. 28.

F.RITS.

2.

Mejufvr. de Wed. H. G. Kohlbrügge, in de Raamskooi te Amsterdam.

Hartelijk geliefde Moeder, Grootmoeder en zuster Naatje! Dat de mogendheden van den alleen sterken en ons harte versterkenden God en Zaligmaker van Zijn volk u omgeven is de wensen, mijner ziel.

.....

Ik verblijd er mij over, dat Naatje aan de betere hand is; dat haar knecht weggaat, is treffend. De Heere Jezus neme dien braven jongeling bij de hand en geleide hem; voor haar zal het een weg zijn, om zich uit den rompslomp te begeven, waarin zij thans is, want de huishuur kan toch niet verdiend worden. God geneze u, lieve Moeder, en Hij neme uwen hoest weg, – en Hij sterke u, geliefde Grootmoeder, en bevestigte u door Zijne genade, die machtig is te doen tegen alle ongeloovigheid van ons harde hart. De Heere is goed en vriendelijk, barmhartig en genadig. Hij laat in eeuwigheid niet varen de werken Zijner handen. Wat zal het een gejuich geven, als wij bij den Heere zullen zijn in Zijn Paradijs! Laat ons daarop zien, dan wordt ons weenen veranderd in lachen; dan wordt ons harte gesterkt, en wij mogen ons aan Hem overgeven, die gezegd heeft: Ik zal u niet begeven, ik zal u niet verlaten; Mijn oog zal op u zijn. Mijne genade zal van u niet wijken. Jesaja 54. – Ik heb eene week van nieuwe beproeving gehad. Ons jongste kind heeft de gevaarlijke zinkingziekte, die vele kinderen hier krijgen, gehad en waaraan, zoo ik hoor, er reeds 40 gestorven zijn. Ik heb er twee nachten bij laten waken; het was hartbrekende om het kind te hooren klagen; als een oud mensch steunde het en moest adem door den neus halen. Nu is het gevaar geweken. Mijne lieve Cato wordt weder minder; eergisteren en gisteren heeft zij op nieuw de koorts gekregen. Zij is nu zeer zwak, ja bijna uitgeteerd. Gelukkig heeft zij heden geen koorts gehad. Tusschenbeide breekt mij het hart, te meer daar ik alle aandoeningen voor haar dien te verbergen. De Doctor geeft haar op nieuw op. Over het algemeen hebben wij het te zamen heerlijk, en mogen veel met elkander bidden en over de gadelooze liefde van onzen Heer te zamen praten, en zoo tracht ik haar en zij mij op te beuren. Tusschenbeide weenen wij beide, God moge ons toch nog bij elkander laten, – en dan bidden wij weder, dat, zoo dit des Heeren raad niet is, Hij ons van elkander losmake. Ik word machtig van den

Heere gesterkt en kan het gemakkelijk in Zijne kracht dragen, zoo maar niemand mij komt beklagen, dan word ik wat zenuwachtig. Anders ben ik zeer gezond, eet goed en drink een goed glas wijn. Aanhoudend bepaalt mij de Heere bij Zijne vol zaligheid en algenoegzaamheid, en ik heb oogeblikken, waarin ik meer in den Hemel ben met mijne gedachten en mijn hart –, dan in de ziekekamer. – En hiermede moet ik weder eindigen, want ik heb niet veel tijd. Maandag, den 7^{en} dezer heb ik al de vromen, die ik hier maar kende, in een huis bij elkander laten komen, en toen eene lange toespraak voor hen gehouden, naar aanleiding van Psalm 45. Daarop heb ik voor hen gebeden, en hebben wij gezongen. Wij waren bijna 80 in getal. Die samenkomst is zeer gezegend geweest, vooral voor mij zelve. Nu de Algenoegzame en Volzalige zij met u

Groet de vrienden hartelijk van uwen op den Heere wachtenden zoon

Utrecht, 13 Jan. 1833¹.

FRITS.

3.

Hartelijk geliefde Grootmoeder! Het was mij zeer smartelijk, van den Heer Kraijenbelt te vernemen, dat mijne lieve moeder ongesteld was, en dat u zeer begeerig was, dat ik eens overkwam. Ik hoop, dat moeder weer hersteld moge zijn, en anders, zoo het erger met de ziekte mocht worden zijn, laat Nicolaas het mij dan per omgaande schrijven. Wij zijn allen zeer welvarende, uitgenomen dat ik nu en dan, zoo als heden, veel aan hoofdpijn lijd, veroorzaakt door eene soort van rhumatiek of koude in het hoofd. – Nu moet ik u toch wat schrijven, geliefde Grootmoeder! namelijk, dat u uwe zonden vergeven zijn in den Naam van Jezus Christus, den Zone Gods, en dat dezelve afgewasschen zijn, ja dat gij afgewasschen zijt, in dat overdierbare bloed van het Lam Gods, dat de zonden der wereld heeft gedragen, indien gij van harte gelooft. Ziet gij kunt, het tijdperk des levens dat den mensch gezet is in aanmerking genomen, niet lang meer hier zijn, en staat haast geopenbaard te worden voor den rechterstoel van Jezus Christus, – ik zeg, van Jezus Christus, en Hij leeft; Hij is dood geweest, en ziet Hij leeft, en draagt de sleutelen der helle en des doods, en Hij kan volkomen zalig maken, en maakt volkomen zalig allen, die door Hem tot God gaan; en Hij helpt de armen en ellendigen heerlijk, Hij richt de gebogenen op, Hij is nabij de verbrokenen van harte, de verslagenen van geeste, en versmaadt ze niet, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, maar spreekt ze zalig, en belooft hun verzadiging; en het gekrookte riet verbreekt Hij niet, en de glimmende vlaswiek zal Hij niet uitblusschen. Zijn Naam moet eeuwige eer ontvangen! Hij hoort het gebed; en het zuchten der ziele om Zijne genade, om licht, om vrede bij God, om het eeuwige leven te mogen hebben in Hem, verstaat Hij van verre. De Vader heeft den Zoon lief, en heeft alles in Zijne hand gegeven; die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven. En gelijk Mozes in de woestijn eene slang verhoogd heeft, alzoo moest ook de Zoon des menschen verhoogd worden, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. En God heeft Zijn Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld oordeele, maar opdat de wereld (dat is allen, wien het er om te doen is, dat God de eere krijgje, al gingen zij ook zelve er mede te gronde, of allen die God rechtvaardigen en zich zelve veroordeelen) door Hem behouden zij. O, waarin zal ik mij meer verblijden, dan daarin, dat ik nog vóór uw verscheiden van hier de goede belijdenis van u mag hooren: Ik weet, in Wien ik geloofd heb! Mijn vriend is mijn, en ik ben Zijn! Daarom gelijk het mijne gedurige zucht en bede tot God is, dat gij, mijne lieve Grootmoeder, in waarheid naar Zijn heil moogt begeerig zijn, en dat gij op uw bed niet moogt ophouden met Hem, den levenden God, te worstelen, totdat Hij ook in u Zijne ontferming in Christus Jezus verheerlijke, – zoo schrijf ik u dezen, om u daartoe

1 Kohlbrügge's echtgenoot Catharina Louise Engelbert stierf den 12. Februari 1883 te Utrecht.

nog meer op te wekken, dat gij aanhoudt en niet aflat met alle verzuchtingen tot den Heere te roepen, en uit het diepste des harten in alle erkentenis en gevoel uwer volslagene ellende tot Hem te zuchten, dat Hij ook u, ook u Zijn heil doe zien, – en dat gij u zelven Hem, den almachtigen Erbarmer, voorlegt, zoo als gij zijt, zóó ellendig, zóó diep ellendig, zóó vervreemd van Hem als gij zijt, met al wat daartegen opkomt, en tot Hem zucht: Heere, indien Gij wilt, zoo kunt Gij mij wel helpen! U alleen is de eere! Gij alleen zijt rechtvaardig! Gij alleen zijt heilig! ik ben het minste bewijs Uwer liefde, waarmede Gij Uw volk, dat Uwen Naam prijst, van eeuwigheid tot eeuwigheid in Christus Jezus, Uwen beminden Zoon, liefhebt, onwaardig, en heb de verdoemenis verdiend, maar och, groote Ontfermer! daarin maakt Gij Uwen Naam heerlijk, dat Gij tollenaars en zondaars doet ingaan in het Koninkrijk der Hemelen! Zie hier ben ik! doe Gij met mij naar Uw welbehagen! maak gij mij, zoo als gij wilt, dat ik zijn zal, opdat ik uwe gerechtigheid roeme, de Uwe alleen, en dat ik Uwe eeuwige liefde en vrije genade in Christus Jezus over arme en ellendige zondaren prijze. In den Naam Uwes lieven Zoons wees mij genadig, en geef mij Uwen Heiligen Geest! zend in mijn hart den Geest des geloofs, den Geest Uwes Zoons, opdat ook ik met alle vrijmoedigheid Amen zeggen moge op het getuigenis, dat Gij van Uwen Zoon getuigt, in Wien al Uw welbehagen is, en Die gezegd heeft, dat Hij is gekomen om te zoeken en zalig te maken, wat verloren was. Zie, geliefde Grootmoeder! zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen, en wie tot God komt, moet gelooven, dat Hij is, en een belooner dergenen, die Hem zoeken. En is het, zegt de Heere, dat gij, die boos zijt, uwen kinderen goede gaven weet te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, die in de Hemelen is, den Heiligen Geest geven dengenegen, die Hem bidden. En God bevestigt zijne liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij nog zondaars waren. Veelmeer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn. Want indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door den dood zijns Zoons, veelmeer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden in zijn leven. Zie, Christus, van de dooden opgewekt zijnde, sterft niet meer, maar leeft tot in eeuwigheid, en is zóó allen, die in Hem gelooven, eene oorzaak van eeuwige zaligheid geworden. En Hij, de waarachtige getuige, liegt niet, en het berouwt den Allerhoogste niet, als Hij spreekt: Wie tot Mij komt, zal ik geenszins uitwerpen, – en: wie in den Zoon gelooft, stroomen des levenden waters zullen uit zijnen buik vloeien; – en: nademaal de kinderen vleesch en bloed hebben, is Hij derzelve ook ganschelijk deelachtig geworden, heeft Hij mede vleesch en bloed met hen gehad, werd met hen en voor hen waarachtig mensch, opdat Hij door den dood te niet deed dien, die het geweld des doods had, dat is den duivel, en opdat Hij zoo diegenen verlost, die door hun geheele leven met vreeze des doods knechtelijk bevangen waren. Daarmede, dat Christus is opgestaan uit de dooden, is plechtig verklaard geworden, dat Hij voor allen, die door Hem tot God gaan, den dood, dien zij eeuwig hadden moeten ondergaan, gesmaakt heelt; en dat Hij nu leeft – daarin is Hij het eeuwige leven allen dengenegen, die, niets dan dood en verderf in zich en om zich heen ziende, op Hem alleen betrouwen, en Hem verwachten en in Zijnen Naam dood en hel trotseeren. ... Lieve Grootmoeder! in ons is geen heil; en niets, niets kan ik u toebrengen om u een oogenblik ware vreugde en vrede in en bij God te doen toekomen; en niemand kan wat nemen, tenzij het hem van boven gegeven is; maar dat weet ik: God leeft, de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus heeft daar lust in, dat men Hem rechtvaardigt, zich zelven veroordeelende en veroetmoedigende; dat men op Hem pleit en zich aan Hem overgeeft, zooals men is; steunende op die eenige offerande van Jezus Christus, den Zone Gods, waardoor de wet volkomen vervuld is, deszelfs eisch en vloek voldaan en gedragen zijn, de macht des duivels vermorseld is, de dood en helle te niet gedaan zijn, en het leven en de onverderfelijkheid zijn aan het licht gebracht. God de Heere leeft, Hij is de Eenige, een eenig en eeuwig Heiland, en een God van volkomene Zaligheid, en wie bij Hem aanhoudt om de genade van Jezus Christus, zal dezelve zekerlijk deelachtig worden. God

zal Zijn lieven Zoon in hem openbaren, en hij zal verzegeld worden met den Geest der belofte der aanneming tot kinderen en hij zal zich verblijden in den God Amen, wiens beloften en toezeggingen in Christus Jezus Ja en Amen zijn tot Zijne heerlijkheid. En dit is het woord des Heeren tot alle bekommerden in Sion (Jes. 54): Want wel zullen bergen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijne genade zal van u niet wijken, en het verbond Mijnes vredes zal niet wankelen in eeuwigheid, spreekt de Heere, uw Ontfermer. – Grijpt daarom vrijmoedig des Heeren sterkte aan, met Hem vrede, ja vrede met Hem makende, opdat gij alzoo in uwe grijzigheid, vernieuwd in Christus, als eene vrolijke maagd en eene van Hem van alle eeuwigheid beminde Bruid, belijdende den Naam uws Bruidegoms en Mans tegen den dood en zijne angsten, tegen alle beschuldigingen des duivels en alle aanklachten der zonden in, vrolijk in uwe laatste ure moogt zingen: Gij Heere, hebt mij verlost! al moet gij er dan ook stamelend en met een gebroken hart bij zuchten: “Heere Jezus, die zonde, duivel, dood, leven en genade in Uwe hand hebt, erbarm U mijner!”

De Heere, die machtig is, naar Zijne sterkte en naar de wonderen Zijner genade, Zijnen Naam groot te maken, grijpe u daartoe alzoo zelve aan, dat gij Hem niet zult kunnen loslaten, al was alle moed verloren, om u aan Hem, den Onzichtbare, vast te houden, als Hem ziende. – Onze hartelijke groeten van mijne lieve Urseline en Stinette en Truitje. Dag, lieve Grootmoeder. Dag, lieve Moeder, God geve u beterschap. Dag Nicolaas. Wacht toch geduldig, en zoek den Heere, zoo zal Hij u wel geven, wat ook voor dit leven goed voor u wezen zal.

Uw liefhebbende

FRITS

Utrecht 24 Oct. 1835.

4.

In eenen anderen brief van 17. April 1830 schrijft Kohlbrügge o. a aan zijne moeder.

Ook ik juich er in, en loof en prijs den Heere, mijnen God, dat ik niet in weelde maar in tegenwoordigheid en vele droefenissen ben opgebracht, en vooral voor alles, wat er vergezeld ging met den dood van onzen dierbaren vader en wat daar vóór plaats had. Waarlijk, was het anders, ik had den Heere waarschijnlijk nooit leeren kennen, en was een leugenpropheet en Baälpriester en zielenverleider geworden, gelijk er tegenwoordig bij hoopen worden gevonden. Alles, wat de Heere God met ons doet, is heerlijkheid, wijsheid en majesteit, al zien wij het zoo oogenblikkelijk niet in – wij zien het daarna. Als de Heere ons aardse ellende beschikt, zoo is het opdat wij onze geestelijke ellende, ons diep bederf en onze doemwaardigheid zullen erkennen.

II. Uittreksels uit brieven van Dr. H. F. Kohlbrügge aan zijne vrienden.

1.

Utrecht, 12. Februari 1833.

Veel geliefden in den Heere Jezus Christus, den eerste en den laatste, die de sleutelen draagt van hel en dood, die 's duivels macht verbroken heeft, die den dood heeft te niet gedaan, die ons leven is, die den armen van geest het Koningrijk der Hemelen geeft, die zijn klein kuddeke doorvoert als een getrouwe Herder, onze Kracht, onze Gerechtigheid. –

Mijne dierbare en getrouwe Catharina, die steeds bekommerde en zich zelve altoos onwaardig achtende, die nederige dienstmaagd van onzen lieven en getrouwen Heiland, is heden, den 12^{den} dezer, des morgens ten drie ure met blijdschap en verheuging ingegaan in het paleis onzes Heeren en Konings, in het paradijs onzes Gods: ik heb met haar gestreden, ben met haar in duisternisse der schaduw des doods geweest, en heb met haar mogen juichen; ik ben met haar tot aan de poorten des hemels geweest, en, toen zij was ingegaan, heb ik den Heere geloofd over Zijne ontferming en getrouwheid! – Dat wij ons te zamen verblijden in den Heere, die ons gemaakt heeft; Hij heeft een welbehagen aan Zijn volk.

Gedenkt mijner in uwe gebeden, opdat de almachtige kracht onzes Heeren mij verder sterke, vooral op den dag, als haar dierbaar overschot ten grave daalt, welke is maandag 18de dezer.

Zij heeft hare kinderkens gezegend met dierbare zegeningen.

De Heere make ons klein, en Hij zal ons verheffen en heerlijk maken.

Hij houde Zijne krachtige hand op den mond van mijn vleesch en bloed, dat nu stille is, en dan weder hevig uitbarsten wil.

Wie in den Zoon gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven. Hij, Christus, sterft niet.

De Algenoegzame en Volzalige zij met u en de uwen.

2.

7. Maart 1833.

Beste Vriend!

.....
Van den Heer M. heb ik voor eenigen tijd eenen brief ontvangen. Ik heb er hem niet op geantwoord. Het is het onze niet om te treden in het ambt des Heiligen Geestes, anders zoû het genoeg zijn, M. oplettend te maken op het tweede vers van Psalm 65, zooals wij hetzelfde achter de gereformeerde Kerkboeken in rijm hebben.

Een *stroom* van ongerechtigheden
Had de overhand op mij:
Maar ons *weerspannig* overtreden
Verzoent en zuivert Gij.
Welzalig, dien Gij hebt verkoren,
Dien Ge uit al 't aardsch gedruisch
Doet nadren en Uw heilstem hooren,
Ja wonen in Uw huis.

Daar zal ons 't goede van Uw woning
Verzaden *reis op reis*,²
En 't heilig deel, o groote Koning!
Van Uw geducht paleis.

Alles klaagt over donkere tijden en over verval in de kerk. En men roept: o! mochten er eens weder mannen opstaan, zooals in vorige dagen; en intusschen, als het op N°. 1 aankomt, dan wil niemand sterven, opdat Christus leve, niemand vallen voor vrije genade. Och, of wij menschenkinderen het eens recht beseften, wat het is van onder zijnen God weg te hoereeren, en niet te achten op de vermaning des Apostels: Jaagt de heiligmaking na, zonder welke niemand God zien zal. Zijn wij wel anders dan hoeren en boeleerders, die gedurig aan Christus willen ontstelen zijn sieraad om er ons wel aangenaam mede te maken bij de wet? En is er wel gruwelijker goddeloosheid, om zóó zijn eerstgeboorterecht te verkoopen voor boonen en linzen?

De korte beschrijving van uwe bevinding was mij zeer aangenaam.

Het is eene heerlijke belofte, dat de Heere zelf al Zijne kinderen leert, en dat niemand tot zijn broeder behoeft te zeggen: Ken den Heere, maar dat wij Hem allen kennen zullen, beide klein en groot. Het gaat mij als u, en dikwerf denk ik aan die zoete woorden:

Vraagt gij naar heiligheid? Ik weet gewis,
Dat niemand in waarheid heilig is,
Dan een arme zondaar, die in de wonden
Van zijn Heiland heeft gevonden
Genade en vrêe.

Ik heb het goed en heerlijk met mijne lieve, en zoo uitnemend begenadigde U., en wij eten te zamen ons brood in eenvoudigheid en blijdschap des harten.

O, lieve Broeder, laat ons den Heere loven en psalmzingen in ons harte; want waarlijk, Hij is Israël goed, en nabij den oprechte van harte. Welk een troostrijk woord is het toch, dat wij vinden Psalm 32:1: Welgelukzalig is hij, in wiens harte geen bedrog is, d. i.: die niets achterhoudt, niet liegt, geene bedekselen der schande zoekt, om de misdaad zijner ongerechtigheid te vergoelijken, te verzwijgen, te remedieeren, maar die tot den Heere gaat, Wiens gerechtigheid geopenbaard wordt in het Evangelie uit den geloove tot den geloove, en zijn hart voor Hem uitstellende, zich zelve aanklaagt en veroordeelt, Gode gelijk geeft, Zijne wet als goed en heilig erkent, en belijdenis doet van zijne overtredingen, en gelooft in den naam van Jezus Christus, in God, Die de goddeloozen rechtvaardigt uit den geloove alléén zonder de werken der wet. – En zie hierbij nu eens het 22ste Artikel der Belijdenisse des geloofs en dan Handel. 15 en het 14de Hoofdst. van den profeet Hosea en Zach. 6:13 en Deut. 26:1-11 en Jozua 24; waarvan de sleutel vs. 27. Vergl. Ps. 118:22 en Rom. 2:11, Cap. 3:9-19; vergel. Luk. 11:34 en 35. Dat is het, wat Jozua zegt: Opdat gij tegen den Heere uwen God niet liegt; waar Christus komt wordt een iegelijks werk openbaar, als niet in God gedaan, en daar wordt geen geloof gevonden, maar alles ergert zich aan Hem. Zoo zoekt en zaligt Hij dan, wat verloren was.

2 Dit reis op reis hebben de bereijmers toch zeker gesteld, omdat zij de plaats niet anders dan tot dit leven in betrekking hebben gesteld.

Heb het goed met uwe echtgenoot en kinderen in den Heere. Nog gedurig herinner ik mij de heerlijkheid, die God Almachtig onder u openbaarde, toen Hij uwen W. tot zich nam. De Heere beschaamt de hoop der ellendigen niet, Hij richt ze op uit het stof; maar te schande moeten worden, die op paarden rijden, en op de hoogten offeren. De genade van onzen Heere Jezus Christus zij met u. Het moet allen welgaan, die Zion beminnen, en van de rechtvaardigen zal gepredikt worden, dat zij het goed hebben, en, dat de Heere de trouwe bewaart tot in het duizendste geslacht.

KOHLBRÜGGE.

3.

Nijmegen, 30 Maart 1835.

Veelgeliefde Vriend en dierbare Broeder in Christus Jezus onzen Heer!

.....

De brief, voor eenigen tijd van u ontvangen aangaande den gezondheidstoestand uwer geliefde, schokte mij, maar met u verzuchtende tot den Heere, den Almachtige, zag ik u in Christus met uwe gade, en werd getroost en verheugd door uw geloof en hoop op den levenden God, den God Amen, den trouwen Heiland! en zoo ben ik ook omtrent u bemoedigd gebleven. Gisteren avond las onze gel. B. ons een brief voor van uwe hand; wij werden vervuld met droefheid, en nogtans verkwikt, gevoelende uit uw geloof en hoop op den Heer, hoe de macht van den Christus u als eene liefelijke loverhut overdekt; evenwel was onze bekommring nog meer dan de uwe over u.

Welk eene blijdschap in Christus hebt gij ons medegedeeld door de tijding, heden morgen van u ontvangen. Wij hebben met u den Heere geloofd, dat Hij alléén God is, en dat Zijne goedertierenheid is tot in eeuwigheid. De Heere zal doen naar Zijne trouw. Welk eene genade, welk eene heerlijkheid is ons geschonken in Christus. De Heere zegene u, gelijk Hij u gezegend heeft. In al onze benauwdheden is Hij met ons benauwd. Hij handelt gansch wonderbaarlijk met ons, en beschaamt ons allergoedertierendst met Zijne macht, goedheid en hulp. Hij, die hemel en aarde gemaakt heeft, Hij, die de baarmoeder breekt, en zelf baart, en die Zijne kracht verheerlijktin onze zwakheid, die de ellendigen heerlijk helpt, Heere is Zijn naam. Deze is onze God en de God onzes zaads tot in eeuwigheid. Hij slaat, Hij geneest. Hij is met u en uwe gade en met ons, die u hartelijk liefhebben, gelijk gij ons liefhebt in Hem.

KOHLBRÜGGE.

4.

Utrecht, 4 Juni 1835.

Veelgeliefde Vriend en Broeder in onzen eeuwiggezegenden Heer en Heiland!

.....

Sedert Zaterdag is hier alles gedrukt in mijn huis; mijne lieve U. zeer ongesteld geworden zijnde, ten gevolge van haar te ijverig werken in het huishoudelijke, nog is zij zeer slap, doch bij mij op de kanapé liggende; overigens toch welgemoed in den Heere; zij zeide mij gisteren, dat de wetten, die de Heere in de harten Zijns volks schrijft, en de gehoorzaamheid des geloofs een en hetzelfde is, en dat onze gelukzaligheid bestond in den Heere te loven, want dat alles op dit ééne uitkwam. Hij heeft alles wel gemaakt. Ook ik ben zeer vrolijk in den Heere alleen, en mag gedurig het hoofd opheffen, want heerlijk is Zijn naam en rechtvaardig en recht zijn al Zijne wegen, en, o, een getrouwe God is

Hij, die nooit beschaamd laat worden, allen, die op Hem vertrouwen, en Hij leeft, Hij leeft, en de ellendigen helpt Hij heerlijk. Intusschen ééne onuitsprekelijke smart en grievende droefheid heeft mijne ziel tevens zóó ingenomen, dat zij mij in mijnen slaap zelfs niet begeeft, sedert ik van alles nauwkeurig onderricht ben, wat er in Pruisen met de Agenden omgaat, en hoe dezelve ook in Elberfeld aangenomen zijn, en door de Krummachers afgelezen worden. Evenwel de Heere regeert, en Hij ontfermt zich over Zijn Zion, en laat het meer en meer openbaar worden, dat vleesch, vleesch is, en Hij alleen God, die mij tevens ook in dit smartelijke bevestigd heeft, dat ik in Zijnen naam gesproken heb, toen ik die van Elberfeld en het Wupperthal, die hunne hoogten bij Christus wilden behouden, heb moeten aankondigen, wat nu geschied is.

Van achteren zien wij de goedheid en trouw van al de leidingen Gods; want had men mij te Elberfeld tot het predikambt verder toegelaten, ik geloof, dat ik er nu het leven bij zou hebben ingeschoten. De kleine Agende is aangenomen, de groote moet weldra volgen. Gelukkig hij, dien God de Heere zoo aan Zich gebonden heeft, dat hij wel bij Hem blijven moet, al verlate hem ook, wat Hem verlate. O, geliefde Broeder, prijzen wij den naam des Heeren, Hij heeft zich onzer ontfermd, prijzen wij Hem, dat Hij ons bij de hand heeft gevat, dat Hij ons leidt naar Zijnen heerlijken raad, en dat Hij ons zoodanig in de woestijn gelokt heeft en lokt, dat het ons moet walgen van al die boelen, waarmede wij eens zelve boeleerden.

Wat is de Heere toch een ijverig God, wat is Hij toch een trouwe man voor Zijne bruid, welk een ontfermend Vader over Zijne kinderen! De Heere zegene u, en behoede u, Hij late Zijn aangezicht over ons lichten, en zij ons en de onzen genadig!

Uw trouwe Broeder,
KOHLEBRÜGGE.

5.

Utrecht, Maandag 7 Juli 35.

Geliefde Broeder en Zuster!

.....

De ziekte van mijne vrouw is haar in vele opzichten ten goede geweest, hare gezondheid is er meer door bevorderd dan achteruitgezet, en al wat er bij heeft plaats gehad, heeft den band, waarmede de Heere ons verbonden heeft, zoo 't kon, nog inniger gemaakt. De Heere is goed en trouw en wijs en genadig, en Zijne wegen zijn rechte wegen; wat heeft Hij teedere ingewanden; wat een wondervolle vrede hebben wij bij Hem, wat laat Hij ons al in Zijn hart lezen; hoe langmoedig en geduldig draagt Hij ons, hoe liefelijk weidt Hij ons, die goede Herder. Waar is een God gelijk Hij, Jehovah de Wezenaar: en wij hebben gemeenschap met den Vader en den Zoon, en daaraan weten wij, dat wij in Hem blijven en Hij in ons, dat Hij ons Zijnen Geest gegeven heeft, en het is die Geest, die voor ons bidt of ons voorbidt, en, die de harten doorzoekt, weet alzoo, welke de meening des Geestes is, weet, wat wij gaarne tot God zouden willen zeggen, hoe wij Hem zouden willen noemen, hoe wij Hem onze ellendigheid zouden willen klagen, hoe wij Zijne liefde, Zijn heil, Zijne verlossing zouden willen prijzen; hoe wij het: Abba, Vader, en het Amen zouden wenschen uit te drukken of uit te schreeuwen in den geest, (tusschen al het drukkende gewicht door van ijdelheid, zwakheid, zonde en lijden daarover).

Geliefden! de Heere is onze Lof, ons Psalmgezag, onze Vrede, onze Verwachting, onze Sterkte; een God van volkomen zaligheid is Hij, een Uithelper uit nood en dood. Hij geeft genade en eere. Het licht is voor den rechtvaardige gezaaid, en blijdschap voor den oprechte van harte. *Houdt het*

daarvoor, dat gij, (wat ach en wee daartegen opkome) der zonde dood zijt; *houdt het daarvoor*, wat duizende “neen’s” en “ik zie het niet” er tegen ingebracht worden, dat gij voorzeker en waarlijk Gode levende zijt in Christus Jezus, onzen Heer. Hij is het Leven, ons Leven. Wij zijn gestorven, en ons leven is verborgen met Christus in God; wanneer dan Christus, die ons leven is, geopenbaard zal worden, zullen wij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid. Zet dan uwe zinnen, uw hart en uwe gedachten op de dingen, die boven zijn, niet die beneden zijn, en doet of laat verstorven zijn uwe leden, die op aarde zijn. Jezus Christus, onze Heer, is onze Priester en Koning; Hij is ook ons priesterlijk en koninglijk kleet: trekken wij Hem aan als echte Prinsen- en Koningskinderen, heden, morgen en overmorgen, wat er ook tegen optrede: de Rechtvaardige zal van geloof leven.

.....

H. F. KOHLBRÜGGE.

P. S. Phil. 3:3. Wij zijn de besnijdenis, wij die God in Geest dienen, en ons beroemen in Christus Jezus, en niet in vleesch vertrouwend zijn.

6.

Veelgeliefde Vrienden!

.....

Dat het U heeft getroffen, wat er hier al voorgevallen is in de vorige week kan ik nagaan; het heeft veler verontwaardiging opgewekt, en ofschoon er gisteren alle maatregelen van goede politie genomen zijn, weet ik evenwel, dat 4 menschen (vromen zegt men) uit Rhenen van de Voorstraat langs de twee nieuwe Grachten tot aan de Witte Vrouwenpoort door honderden van ’t gemeen zijn nagelopen en uitgejouwd, maar in het wachthuis de toevlucht genomen hebbende, zijn ze door militairen ontzet, en gesauveerd buiten de poort geleid. Niemand heeft echter die vier menschen eenig leed aan het lichaam kunnen doen; het gemeen bleef steeds een paar schreden van hen af. Sedert gij L. gesproken hebt, is hij nog niet weder bij ons geweest; op oudejaarsavond is er veel op zijn gezelschap omgegaan: L. heeft in zijn gebed beleden, dat zij allen zoo gezondigd hadden, daar zij, met de afgescheidenen toch één volk zijnde, zoolang over *woorden* of *bijzaken* in twist en verdeeldheid hadden geleefd. Zij hebben zich allen verblijd over die éénswording; gisteren was één hunner bij mij. Ik vroeg hem, of mijne preek over Rom. 7 niet oorzaak van al die twist was geweest. Hij zeide *ja*. Daarop vroeg ik of de afgescheidenen hun dan verklaard hadden, dat zij het met hen over die preek ééns waren geworden. Antwoord *neen*. Ik vroeg, waarop die éénswording, en wat zij op den oudejaarsavond ondervonden hadden, dun berustte; hierop kon hij niet antwoorden dan: het moest toch van God wezen; waarop ik hem gezegd heb, dat zij allen te zamen met de preek tot de afgescheidenen zouden gaan, en hunne overeenstemming vragen, en dat zij, die niet krijsende, de preek moesten aan stukken scheuren, en zóó dien steen des aanstoots uit hun midden werpen, aangezien hij zelf gevoelde, dat hunne éénswording van God was, en met die preek niet kon blijven bestaan; maar dat zij Hebreë 6:4-8 niet zouden kunnen aan stukken scheuren.

Welk een’ heerlijken tijd beleven wij, al wordt mijn hart er ook onder verscheurd en mijn hoofd dikwijls neergedrukt, zoo juich ik toch in mijnen God, dat Hij alles zóó openbaar laat worden, en verder zal openbaar laten worden, en dat Hij Zijn woord waarheid maakt: gij zult, van allen verworpen worden om Mijns naams wille, maar wie volhardt tot aan het einde zal zalig worden. Rejetés par nos frères, comme une chose abominable, en aller afschraapsel worden, ziedaar geen gering merkteeken, dat men den naam des Heeren draagt, en bijna een iegelijk, die tot ons komt, vraag ik in mijn hart: wilt gij ook niet henengaan? Maar wie zich tegen u verheft, zal om uwentwil vallen, en alle tong, die tegen u opstaat, zult gij verdoemen, dit is de erve der knechten des Heeren, en hunne

gerechtigheid is uit Mij, dit is de belofte, die de Heere tot ons gesproken heeft, en Hij betoont zich een waarmaker van zijn woord. En – wie niet alles verlaat, er aangeeft – kan mijn discipel niet zijn. En dit is de belofte, die Hij ons beloofd heeft: het eeuwige leven. Dit heb ik u geschreven, aangaande de degenen, die u verleiden; maar, wat u aangaat, de zalving, die gij van Hem ontvangen hebt, blijft in u, en gij hebt niet van noode, dat iemand u leere, maar gelijk diezelfde zalving u aangaande alles onderricht, is zij ook waarachtig en zij is geen logen, en, gelijk zij u geleerd heeft, zoo zult gij in dezelfde blijven. En nu kinderkens, blijft in Hem, opdat wanneer Hij geopenbaard wordt, wij paraat zijn, Hem te omhelzen, en wij niet van Hem beschaamd worden in Zijne tegenwoordigheid. Indien gij weet, dat Hij rechtvaardig is, weet dan, dat elk die de gerechtigheid doet, uit Hem geboren is. Voorts, kinderkens, ik schrijf u, dat u de zonden vergeven zijn door Zijnen naam.³

En nu, lieve! Gij hebt uw hart uitgestort (in hoeverre is de brief van L. mede oorzaak van uwe onrust?) ik houd u bij uwe woorden. De Heere heeft groote dingen aan mij gedaan; de Almachtige God heeft mij gegrepen, en mij meer dan eens doen smaken en proeven, dat Hij in Christus mij goed is. Vraag niet, hoe kan dat en dat er bij bestaan, zeg niet: het kan, maar: *het bestaat*. Zoo ben ik. Divideer dan niet, maar abstraheer en annulleer dat mij, en multipliceer *zijn* lof, *zijne* waarheid, *zijne* goedertierenheid, *zijne* gerechtigheid, en met het roode bloed des Lams schrijf fiks en stout een: *dennoch*, een: het is *volbracht*. *Hij is*. De zaligheid is onzen God en het Lam, en alzo wederstaat den Duivel, en hij zal van u vlieden, en zing, ten spijt van al het razen van binnen en het geschreeuw om u den mond te stoppen en u te overschreeuwen, overschreeuw met uw gezang: *Deze is onze gerechtigheid!* rustig en goedsmoeds alle beschuldigers, alle gehuurde blaffers van den Antichrist. De naam des Heeren Jezus is een sterke toren, de rechtvaardige vliedt daarhenen, en wordt behouden.

Heerlijk geloofd worde *Zijn naam* tot in alle eeuwigheid,
De landen moeten vol zijn van *Zijne heerlijkheid*.

Weg zonde, weg wereld, weg wet, weg conscientie, zoo gij beschuldigt. Weg vromen, weg boeken, pakt al te zamen op, zoo gij tegen Hem u verheft. De rechtvaardige zal van geloof leven. Hij is, Hij leeft. Onze God beschaamt niet, en logenaars zijn ze al te zamen, die tegen Zijn naam zijn. Alles is het uwe, gij Christi, Christus Gods. Zijne woorden zijn waarachtig. Hij is licht, geen duisternis is in Hem.

Rom. 9:31-33; Jeremia 31:20-31 enz.; Jeremia 33:15, 16 en 17; Jesaja 66:1 en 2; Jesaja 65:16.
Lukas 17:5 en 6.

Bid niet om vermeerdering van geloof, maar geloof trots allen tegenstand schoon u honderdduizend duivelen aan de beenen hingen.

H. F. K.

7.

Utrecht, 26 October 1835.

Waardste Vriend en Vriendin!

.....
Mijne lieve vrouw is nu sedert eenigen tijd zoo welvarende, dat zij volstrekt geene bezwijmingen meer heeft. En wij hebben dag, aan dag een goed, opgeruimd, stil en gerust leven, onze jongens zijn ook zeer welvarende. Zich te verblijden met de huisvrouw, die God ons heeft gegeven en met zijn

³ Volgt eene kopie van een' brief uit Elberfeld over de invoering der Agende.

gezin, en het goede te genieten, dat ons zoo overvloedig voor de voeten als gezaaid is, alle de ijdele dagen onzes levens, is toch het beste, en God te vreezen, en Zijn gebod te houden het einde van alle dingen; al het andere is ijdelheid.

Wast op in genade en in kennis van Jezus Christus onzen Heere; dit is een zoet dagelijksch brood en de ware wijn, die het hart verheugt. En verblijdt u te zamen in welvaart, in Hem, die ons met zich doet wandelen op de specerijbergen, die Eenige, die de banier draagt boven tienduizenden.

Uw liefhebbende vriend, Uwer steeds gedenkende in den Heere,
H. F. KOHLBRÜGGE.

8.

Utrecht, 22 Januari 1836.

Veelgeliefde Vriend en Vriendin!

.....
Hartelijk, hartelijk veel dank voor uwe liefde en goedheid aan mijne oude Grootmoeder, en voor uwe mededeeling van haren stand voor den Heere; het deed mij toch goed voor haar, en maakte mij vrolijk over des Heeren genade, dat gij omtrent haar en hare belijdenis van des Heeren waarachtigheid hetzelfde gevoeldet als ik.

O, wat was ik blijde, dat gij haar bezocht hebt, in den Heere. Ik heb sedert nog geen brief van mijne moeder ontvangen, en zou daaruit eenigszints besluiten, dat Grootmoeder aan de betere hand was; mocht dit evenwel zoo niet zijn, maar gij er iets meer van weten, dan schrijft gij mij er een enkel lettertje over, niet waar?

Wat is de Heere toch goed, die Zijn volk alzo te zamen verbindt, dat zij in Hem elkander handring doen, opdat Zijn naam geprezen worde, en zij gevoelen, dat zij in alles welgelukzalig zijn, door het geloof in Zijnen naam, proevende en smakende, dat de Heere vriendelijk is, en dat Zijne goedertierenheid over ons is tot in eeuwigheid; Die de ellendigen heerlijk helpt, den zwakken overvloedige kracht geeft, de gebogenen opricht, niet latende varen de werken Zijner handen, en nimmermeer, neen in eeuwigheid niet beschaamd laat worden, maar hen welgelukzalig prijst, die op Hem betrouwen. Ziet, deze is onze God, wij hebben Hem verwacht, en Hij heeft ons zalig gemaakt. Verblijdt u in den geloove Jesu.

.....
Uw liefhebbende en heilbiddende broeder in onzen lieven en getrouwen Zaligmaker
H. F. KOHLBRÜGGE.

9.

Utrecht, 6 Februari 1836.

Veelgeliefde Vriend en Vriendin!

Medegeroepen in de genade Christi om mede in te zijn en in te gaan in het Koninkrijk, dat ons van den Vader bereid is van vóór de grondlegging der wereld.

Genade, vrede, blijdschap in den Geest zij u vermenigvuldigd, gelijk ook ons, in de gemeenschap met den Vader en met zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heer, die daar is waarachtig God en waarachtig mensch, *die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de Jonkvrouwe Maria, die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd*, en onze oude mensch met Hem; – *is gestor-*

ven, en wij met Hem aan de zonde en aan de wet; – *is begraven*, en wij aan Hem door den doop in den dood; – *is nedergedaald ter helle*, opdat wij in Hem in alle aanvechtingen en strijd met de macht der overheden in de lucht ten allen tijde triomfeeren; – *is verreezen van den dooden*, opdat wij heilig, schuldeloos, en van wet, zonde, schuld en dood vrijgemaakt, mochten wandelen in nieuwigheid des levens, dienende God in den Geest, ons beroemende in Christus Jezus, niet betrouwende op het vleesch, Hem kennende en de kracht Zijner opstanding en de gemeenschap aan alles, wat Hij geleden heeft, en alzoo onze vrucht hebbende tot heiligheid, blijvende in Hem, opwassende in de genade van Jezus Christus en in de kennis van Jezus Christus, en geloovende, het eeuwige leven hebbende in Zijnen naam, den éénigen naam, die gegeven is onder den Hemel, waarin wij behouden worden; – *is opgevaren ten Hemel*, opdat wij goedsmoeds zijn ten allen tijde in al onze ellende, en vervuld met vertroosting, niet ziende, en nochtans geloovende en ons verheugende in Hem, den waarachtigen Getuige Gods, niet aanmerkende de dingen, die wij zien, maar die wij niet zien en die blijven; verwachtende met geduld en lijdzaamheid de hoop van rechtvaardigheid uit geloof, van uit de Hemelen in de verschijning en toekomst van Jezus, onzen Heere en dierbaren Bruidegom, in wien wij in de Hemelen gezegenden zijn des Vaders met alle geestelijke zegeningen uit Zijne volheid, naar het welbehagen des volzaligen Gods in Christus over ons, naar Zijne onuitsprekelijke en heerlijke en nimmer moede of mat wordende eeuwige liefde en trouwe ontferming over ons, die gelooven, naar den onnaspeurlijken en onuitputtelijken schat der rijkdommen van genade over ons in den Geliefde, den eeniggeboren Zoon des Vaders, die in den schoot des Vaders is, en die ons Hem heeft verklaard, zooals Hij, de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, onze God en Vader is, hebbende ons deze verborgenheid bekend gemaakt in de openbaring Zijns Geestes, medegetuigende aan onzen geest, opdat wij, geloovende naar de inwerking der macht Zijner sterkte, die Hij gewrocht heeft in Christus, Hem opgewekt hebbende uit de dooden, en Hem gezet hebbende aan de rechterhand Zijner heerlijkheid, zouden vervuld worden met alle volheid Christi en Gods; – *Die, gezeten aan de rechterhand der majesteit* des onzienlijken en levenden Gods, de reinigmaking onzer zonden gemaakt hebbende door Zichzelven, en zonde geworden zijnde voor ons, opdat wij werden gerechtigheid Gods, ons liefgehad hebbende tot in den dood, den dood des kruises, ons lief heeft met eene eeuwige liefde, als zijn beminde vrouwe en uitverkoren Bruid, als vleesch van zijn vleesch en been van zijne beenen, tegen wie niemand of niets beschuldiging kan inbrengen, omdat zij bemind is in den Geliefde met de eeuwige liefde des alleen rechtvaardigen Gods, die haar uit den ge-loove Jesu rechtvaardigt, en haar verheerlijkt heelt in de heerlijkheid Zijns geliefden Zoons; die niet, gelijk Adam, de schuld op zijne vrouw werpt, maar, Zichzelven voor haar overgegeven hebbende, alle onze schuld en zonde en vloek en dood op Zich genomen hebbende, ons in Zijne schoonheid voorstelt voor den Vader zonder vlek of rimpel, en ons met Zich doet heerschen in zijn leven over zonde, wet, wereld, duivel en dood; *en die te komen staat*, opdat wij met Hem, die ons leven is, geopenbaard worden in heerlijkheid, zijnde Hem alles overgegeven van den Vader, opdat Hij geen dergenen, die Hem van den Vader gegeven zijn, verlieze, maar dat Hij ze opwekke ten uitersten dage, naar Zijne belofte: Ik leef, en gij zult ook leven. De Vader heeft u lief, gelijk Hij mij liefheeft; naar Zijne bemoediging: Blijft in deze mijne liefde; naar zijn Woord: “Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij mij gegeven hebt.” – Ik legge mijne heerlijkheid op hen Jes. 46:13. Ja Hij, Hij komt: (Catechismus Antwoord 52). Kom haastelijk mijne liefste, en wees Gij gelijk een ree, gelijk een welp des herten op de specerijbergen. – Wat een woord: mijne liefste is mijn, ik ben mijns liefsten, en Zijne genegenheid is tot mij. Wie is hij, die daar afdaalt van de bergen des Heils, van de heuvelen des Vredes? Wie kan den smaak der zoetigheid Zijns liefelijken Naams Jesu beschrijven? Gerechtigheid is de gordel Zijner lendenen; waarheid de omvatting Zijner nieren; Zijne ingewanden zijn louter medelijden, Hoogepriesterlijke ingewanden van ontfermingen, barmhartigheden, eeuwi-

ge goedertierenheden en trouwe; in Zijne doorboorde handen staan onze namen opgeschreven; in Zijne doorboorde voeten is onze inplanting en vastigheid in Hem; in Zijne doorboorde zijde is de opene fontein, waarin Hij ons afgewasschen heeft van onzen drek: Ezechiël 16. – Wat is er in Zijn hart? Wij. Wat straalt uit Zijne oogen? Gij zijt schoon, mijne liefste, mijne beminde, mijne duive, mijne éénige, mijne zuster, koninginne en bruid; hoe schoon zijn de omdraaiingen uwer heupen; hoe heerlijk is uw gang in de schoenen, gij vorstendochter! Wat vloeit en stroomt er zóó ruischend zacht liefelijk van Zijne lippen? Genade, genade! Wees getroost, wees getroost, wees getroost! Vader, die gij mij gegeven hebt, wil ik, dat, waar ik ben, ook zij daar zijn met mij. – Rechtvaardige Vader, ook de wereld heeft U niet gekend, maar ik heb U gekend, en deze hebben erkend, dat Gij mij gezonden hebt, ik heb hun Uwen Naam bekend gemaakt, en zal die bekend maken, opdat de liefde, waarmede Gij mij liefgehad hebt, in hen zij, en ik in hen. Hij is de Zone des Menschen, alzoo is Hij den broederen in alles gelijk geworden. Waar is een Heiland, behalve Hij, die ons vleesch en bloed deelachtig werd, die met, de offerande Zijns Zelfs in eeuwigheid ons volmaakt heeft? Hij is bekleed met een lang kleed tot de voeten: zóó zullen wij als leden van Zijn lichaam niet naakt bevonden worden; Hij is omgord aan de borsten met een gouden gordel: zoo sluit Zijn geloof heerlijk te zamen het kleed, waarmeê Hij ons in Zich bedekt; Zijne haarlokken zijn wit als witte wolle en sneeuw. Waar is dan onze sneeuw witte zuiverheid anders dan op dat ons gezegend Hoofd. Zijne oogen zijn als eene vlamme vuurs; wie kan dan op Zijne geloovigen een' smet wrijven, dien Hij niet aanstonds afwisch, en wie zal het bij Hem uithouden, hoereerende van onder Hem weg? Zijne voeten zijn als blinkend koper; waar is dan zuivere vastigheid, dan in het geloof in Zijnen Naam? Zij gloeiden als in eenen oven; zoo bestaat en doorstaat die zuivere vastigheid in Hem (Rom. 5:1 en 2, Eph. III:18 en Hebr. VI:11-20) alle vuurproef. Zijne stemme is als de stemme veler wateren, en wee hem, die Dien, Die uit den Hemel spreekt, veracht: en Zijn bloed spreekt betere dingen, dan het bloed Abels.

De Vromen zullen zich verblijden
 In God den Heere al te zaam,
 En zij, die staan op Zijnen Naam,
 Zullen Zijne Eer tot allen tijden
 Alsints belijden.

Het is onmogelijk, dat God liegt, Rom. VI:9-11. Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde tot in eeuwigheid. *Zijn bloed reinigt ons* van alle zonden. – De Duivel krijgt met alles vrede, behalve met *gezond zijn in den geloove*.

Uw liefhebbende Vriend en Broeder
 H. F. KOHLBRÜGGE.

10.

Utrecht, 7. Maart 1836.

*Geliefde Vriend,*⁴

.....
 Ik ben aan den Duitschen tekst, zooveel, als het met goed Hollandsch overeenkwam, geheel getrouw gebleven; alleen heb ik in de inleiding het een en ander er bijgevoegd, dat ik noodig vond om de zoodanigen terecht te wijzen en te stellen, die ergernissen nevens de leere, die naar de godzalig-

4 Betreft de Hollandsche uitgave van de Leerrede over Rom. VII.

heid is, aanrichten – en de ongezondheid huns geloofs met mijne preêk, die zij niet verstaan, zoeken goed te maken. Ook heb ik er een woord bijgevoegd voor degenen, die nog eene nadere toepassing verlangden. Misschien zullen er nu velen, die mijne vrienden schenen, mijne vijanden worden, en die tegen de preek zijn, hunne boosheid nog erger aan den dag leggen; widersprekende die bijvoegsels genoeg de gevolgtrekkingen, die zij gemaakt hebben uit hetgeen zij niet verstonden.

11.

Utrecht, 6 April 1836.

Veelgeliefde Vriend en Vriendin!

Op Paaschdag, des middags ten 2 ure, is mijne dierbare en teederbeminde Grootmoeder henen gegaan, en morgen wordt het lichaam in de aarde gezaaid, totdat het zal opgewekt worden in eere en onverderfelijkheid.

Eene ongesteldheid mijner lieve U. had mij verhinderd, in haar uiterste naar het lichaam hij haar te zijn, maar de Geest heeft niet opgehouden in mij voor haar te zuchten tot den Heere, onzen ééni-gen Heiland, die rijk is in ontferminge over allen, die Hem aanroepen; maar, zooals ik mijne voeten op de straten van Amsterdam zette, gevoelde ik, dat zij hier beneden niet meer was; en wij zijn ook niet meer hier, ofschoon wij nog in den vleesche wandelen, want de *Vader* heeft ons overgezet in het koninkrijk des Zoons Zijner liefde, en de hope der heerlijkheid in ons is Christus, met Wien wij zijn opgewekt door het geloove der werkinge Gods, Die Hem uit den dooden heeft opgewekt, en ons heeft mede levend gemaakt, ons alle misdaden genadiglijk vergeven hebbende (Coloss. 2).

Een weinig vóór haar verscheiden heeft een geloovig bloedverwant van haar, haar toesprekende, bevonden, dat zij de zaligheid Gods was wachtende.

Hem en het Lam is de zaligheid ook alléén, zóó getuigt de Geest met onzen geest.

De Heere vergelde U, mijn geliefde Vriend en Vriendin! naar den rijkdom der vertroostinge des Geestes Christi den arbeid uwer liefde aan mijne Grootmoeder, met wie al de nog dierbaarste herinneringen mijner jonkheid ten grave gaan; gij zijt nu des te dieper in mijne ingewanden ingezonken van wege uwe verkwikkingen, waarmede alleen zij, van bot begin der ziekte tot aan het begin harer nu volkomene genezing, is gelaafd geworden. Nog eens: de Heere, van Wiens liefelijk aangezicht verkoeling en verkwikking komt voor het krank en aangevochten gemoed, dat de beenderen, die verbrijzeld zijn, zich verheugen in Zijn heil, vergelde het U, dat gij met verheuginge met ons moogt verwachten, gelijk gij ook doet, den dag Zijner toekomst en heerlijke verschijninge met lijdzaamheid en dankzegging; want Hij zal gewisselijk komen, en de rechtvaardige uit geloove zal leven; en dan wordt Zijn Woord verwezenlijkt: “Ik zal u wandelingen geven onder die hier staan” (Zach. 3:7), welke woorden op Zondagmorgen (een weinig vóór dat Grootmoeder henenging) mijnen Geest zoo bemachtigden, en zoo diep in mij ingingen, dat ik moeite had, het voor hen, die om mij waren, te verbergen.

Geliefde Vriend en Vriendin, God is waarachtig! Hij is de Heilige Israëls, de God Jacobs, een levend God, een volkomen Heiland, een eeuwig Ontfermer! O, dat arm en ellendig volk, dat op den naam des Heeren hoopt, dat het harte uitschudt in het harte der ontfermende ingewanden der liefde Gods in Christo Jesu, wat is dat een gelukkig volk, want voor Hemel, aarde of hel, voor alle overheden en machten schaamt zich God niet, zich te laten noemen: onze God, en dat blijft Hij, en wij Zijne erfgenamen, medeërfgenen Christi. Dies heeft Hij ons eene stad toebereid, die fondamenten heeft. Hij zelf is bouwmeester. Welgelukkig zijn allen, wier namen zijn opgeschreven in het boek des levens des Lams, dat geslacht is, van voor de grondlegginge der wereld! Zij gaan in door

de paarden-poort, en hebben geen rouw, en zuchten niet meer, bezwaard zijnde, maar vinden weide eeuwig en altoos aan de zuivere rivier van het water des levens, die, klaar als kristal, voortkomt uit den troon Gods en des Lams.

Schept, geliefden, en drinkt, en schept andermaal, en nog eens en wederom, en herhaalt het vrijmoedig, én drinkt en wordt dronken van de goedertierenheden, en liefdelijkheid en zoetheid der heiligheid en gerechtigheid onzes Gods, en verheugt U in den Heere, Die Zich wendt tot het gebed desgenen, die niets is. Hij beschaamt al de haters Zijner reinheid; zalig zijn ze, die *Zijne geboden doen*: opdat hare macht zij aan den boom des levens, en zij *door de poorten* mogen ingaan in de stad. (Openb. 22:14, Hosea 14:9, 10).

Uw liefhebbende Vriend en Broeder in Christo Jesu, onzen Heer,
Die ons gekocht heeft met Zijn eigen bloed,
H. F. KOHLBRÜGGE.

12.

Utrecht, 6 Mei 1836.

Veelgeliefde Vrienden in den Heere!

Genade, vrede, barmhartigheid van God, onzen Vader en van onzen Heere Jesu Christo, die ons, die gelooven, verlost heeft van den toekomstenden toorn, voleindigd hebbende op aarde het werk, dat de Vader Hem gegeven had te doen. –

Veel dank voor Uwe beide brieven. Op den eersten van onze vriendin nu een kort antwoord. Allereerst verblijdde ik mij, dat zij verwakkerd werd, mij te schrijven en te vragen; elkander zijne behoeften mede te deelen, en elkander te mogen opbouwen en toe te reiken, dat wij gezond zijn in den geloove, is de eere Gods, onze blijdschap. –

“Hoe zal het met de ziel bij het sterven gaan, dezelve is toch besmet en zonde. Hoewel wij nu door geloof zalig zijn, blijft onze ziel, als dezelve werkzaam is in het lichaam, vol zonde en ongerechtigheid, want uit het hart komt al het booze voort en niets onreins zal in den Hemel komen?”

Deze twee bedenkingen doorkruisen uwe overleggingen, en zijn zoo weinig vreemd, dat ze schier overal aangetroffen worden. –

In plaats van nu te vragen: hoe zal het dan met het sterven zijn, gelieve eens zóó te vragen: indien deze bedenkingen of overleggingen waar zijn, indien de ziel werkelijk besmet en zonde, en, als zij werkzaam is in het lichaam, vol zonde en ongerechtigheid is, hoe kan dan Paulus zeggen: “zoodanige beloften dan hebbende, geliefden, laat ons onszelven gereinigd hebben van *alle* bevlekking van vleesch en geest, volmakende (voldoende zijn, een eind aan iets makende, niet in het midden blijvende steken) de heiligheid in Gods vreeze 2 Cor. 7:1, of 1 Thessal. 5:23: Hij zelf, de God des Vredes hebbe U geheiligd geheel en al, en geheel (Duitsch: unversehrt sei) de Geest en de Ziel en het lichaam van U zij onberispelijk (zoodat er niets op te zeggen valt) in de toekomst onzes Heeren Jesu Christi bewaard gebleven. Eilieve, dan krijgt de vraag eene andere houding. En het resultaat er van is dit: “Mijne bedenkingen zijn waar, maar Paulus spreekt zoo van den mensch, alsof hij alreede in den Hemel ware, en zoo volmaakt is er geen één, ten minste, ik vind het bij mij niet; derhalve, ik laat Paulus zeggen, wat hij zegt, spring over op een anderen brief, op een ander Capittel, dat meer troost bevat, en houd mij aan mijne bedenkingen, en in allen gevalle aan Christus: Hij is mijne heiligmaking.” Dit klinkt nu wel fraai, en schijnt dappere geloofstaal te zijn; en desalniettemin, daar zit de logen in, en op het grondgebied van zijn logen wil men zich staande houden met de waarheid

Gods. Men lette slechts op: allerlei bedenkingen rijzen er in het hart op, vooral dezulken, waarmede wij de conscientie tot zwijgen denken te brengen; met die vervuld, terwijl men altoos zichzelf verschoont, zichzelf spaart, leest men het woord van God: ja, het deugt niet met mij, maar hoe houd ik het tegen God uit; Die wil alles zóó precies hebben; voor Dien moet ik geheel gezond wezen, en ik heb eene kwaal, die tot in het gebeente vreet, en die ik God niet eens durf verhalen; en dat troost mij nog eenigermate, dat ik het bij dezen of dien ook ontdek en bespeur, bij dien daar en bij genen ginds woelt het even zóó; maar toch, wat helpt mij dat in mijne eenzaamheid: en ik moet toch eens voor God komen, en dan, dan dekt geen huid of kleed mij meer voor dat heilig vuur van Zijne alles doordringende, alles ons te binnen brengende, alles voor Zijn' troon en in het aangezicht der heilige Engelen, en op Zijne Rechtschaal blootleggende oogen. – Ik ben onheilig – was dit en dat er niet, het zou nog wel gaan, maar dit en dat beroert mij soms hevig, en pijnigt; mij; och had ik mijn zin maar, maar die krijg ik niet, en ik moet maar zien, hoe ik mij het beste schik in deze of die netelige⁵ omstandigheid; ik deug niet, en hij ginds, en zij daar zijn ook, niet beter; altemaal zijn wij in ééne wieg opgewiegd; maar nog eens, als ik sterf, sterf ik toch alleen; wij die elkander verstaan, kunnen toch altoos niet zóó te zamen in dien kring blijven, en worden ook niet te zamen in ééns overgezet ter plaatse, waar... Wat raad, wat troost? ja, er is veel gesproken en geschreven van heiligmaking, recht is dat niet, *maar toch* – maar neen; ik geloof, daar zal ik mij aan vasthouden, ja, niettegenstaande mijne zonden – *maar toch* – maar neen; al voel ik mij ook nog zóó onheilig: Christus is mijne heiligheid; geloof mijne ziel, en beef niet! – *maar toch* – maar neen, al wat b. v. de apostel Paulus verder spreekt van heiligheid, vruchten, goede werken, dat heb ik in Christus, wat wilt gij toch, mijne ziel? – *maar toch* – hoe, wat? waar kan het anders zijn, dan in Christus? bij mij is het niet, en bij anderen waarlijk nog minder, want, als ik naga, wat die en die mij wel verteld heeft, en hoe die en deze handelt, neen, dan zou ik zeggen, dat ik toch edeler denk, en anders zou handelen. Maar dat zij, zooals het wil, het deugt evenwel met mij niet, en dus met anderen nog minder, of althans ook niet, en men mag dus praten wat men wil; wij zijn altemaal zondaars – niets in ons, Christus is het alleen; op Dien is mijne hope; uit genade moeten wij zalig worden door het geloof alleen om de verdiensten van Christus; Hij heeft de wet voor ons vervuld – wat stoor ik mij aan alle Farizeën, weg met de eigengerechtigheid, de zaligheid ligt buiten ons. – *Maar toch* – nu, wat dan? wat wilt gij met uwe wettischheid, o mijne ziel, wilt gij mijne zekerheid onzeker maken; ik word toch al genoeg geslingerd, en heb werk genoeg om volstandig te gelooven, dat het alles in Christus is; weg met de wet, die is vernietigd; “wij zijn niet meer onder de wet, maar onder de genade;” wij worden immers nooit beter, maar al erger, en wat is onze ziel anders dan besmet en zonde, vol zonde en ongerechtigheid; nog eens, ik wil van niets anders weten dan van Christus en dien gekruisigd. – *Maar toch, maar toch* – ben ik niet meer onder de wet maar onder de genade. Ziet, mijne vrienden, en beproeft u zelve, of gij in den geloove zijt, of Christus in u is, en onderzoekt u, of niet alle bovenstaande, welbekende redeneeringen en overleggingen des harten, figuurlijk gesproken, tot die spijzen behooren, welke geene nuttigheid aanbrengen dengenen, die daarvan eten, en geene verzadiging anders geven dan des vleesches, latende toch den geest dor en kwijnende en onvruchtbaar en onvast, zoo dikwerf als het recht op de proef aankomt, zoodat men bij dit alles het harte niet bevestigd gevoelt, hetwelk alléén geschiedt door genade, en zelfs nog niet weet, hoe er door te zullen komen, zoodat men niet met volle gewisheid kan zeggen: dat men de verschijninge onzes Heeren Jesu Christo liefheeft; – neen, maar er eene zekere angstigheid en beklemdheid overblijft, of men wel in het Koninkrijk Gods is ingekomen, en, of het wel is door de rechte deure, en of zijne werken wel vol bevonden zullen worden voor God; waarbij komt een innigen afkeer zelfs van den klank der woorden: wet, gebod, heiligheid, goede werken, gerechtigheid Gods. Des vleesches redeneeren, be-

5 In 't origineel: katijvige

denken, overleggen, bespiegelen, naspeuren, bepalingen maken. “zoo en zoo is het” – is vijandschap tegen God, is tegen God vijandig, en onderwerpt zich der wet Gods niet, en kan ook niet. Hij vat dit, dien het gegeven is. Ik vrees, en weet, dat het zoo is, dat velen die er voor ijveren, dat Christus onze heiligheid is, geen stap verder zijn, dan zij, die er zoo voor ijveren, dat Christus God is, terwijl zij in alles aan den dag leggen, dat zij niet belijden Jesum den Christum, gekomen in vleesch, en dus met de daad de geheele verborgenheid der Godzaligheid of Godsvreeze niet verstaan. Te weten: men is individueel niet verzoend met God, maar is Hem vijandig; nu stelt men zich een God tegen God, om met den altoos in zijne gedachten tweeden God den bovensten God te overwinnen: en zoo ook eene heiligheid tegen eene heiligheid, de rechtvaardigheid Christi tegen de rechtvaardigheid Gods en de heiligheid Christi tegen de heiligheid Gods. En of men dus al zijn leven door gelezen heeft: “de rechtvaardigheid of gerechtigheid Gods wordt in den Evangelio geöpenbaard,” let men er toch niet op; maar leest, als stond er: de gerechtigheid Christi – en of er 1 Cor. 1:30 al staat: “*Uit Hem* toch zijt gij in Christo Jesu,” leest men al door, als stond er: gij zijt in Christo Jesu, of liever: het is in Christo Jesu, en: in Hem is de Heiligheid, in plaats van: Gij zijt heiliging in Christo Jesu; en het *uit Hem*, wordt even als: *gij zijt Christi en Christus is Gods* door het bedenken des vleesches verdrongen; en men zal er niets van verstaan of in de verte maar gevoelen, even zoo min als van de waarheid, dat *God* in Christo was, en de wereld met *Zich zelve* verzoende, voordat ons de wapenen van onzen natuurlijke haat tegen Gods gerechtigheid uit de handen zijn gewrongen, en wij de gerechtigheid Gods hebben lief gekregen, als waarin al ons heil bestaat. Daar is niemand, die goeddoet, ook niet één; daar is niemand rechtvaardig, de éénige God is alléén goed; de éénige God alléén is rechtvaardig en rechtvaardigende dengenen, die uit den geloove Jesu is. Van de heiligheid en liefelijkheid en zoetheid, en van het verkwikkende en vertroostende der gerechtigheid Gods, van het heilige, zekere en veilige van die gerechtigheid begrijpt, verstaat, heeft niemand iets, dan dien het gegeven is, en dien het niet gegeven is, loopt er met al zijn theologiseren en schriftverklaren toch omheen, en zoekt overal oorzaak, dat hij niet is, zooals hij behoorde te zijn, behalve bij zichzelf. De mensch, geschapen naar den beelde en gelijkenisse Gods, is door ongehoorzaamheid van God afgefallen; door de ongehoorzaamheid van éénen is de dood tot alle menschen doorgedrongen, en in dien dood hebben zij allen gezondigd. Allerlei gedachten heeft men over dien dood; neem ze natuurlijk, dan is het een halve dood, want de geest des menschen sterft nooit; neem ze geestelijk, dan is het ook maar een halve dood, want wij zien de menschen ook natuurlijk sterven. Neem den dood voor hetgeen hij is: afscheiding des menschen van God, die ons leven was, en gij hebt den waren zin; zoo als ook in den tegenovergestelden het leven, dat is vereeniging met God in Christo Jesu, die het leven is van ons die gelooven. De mensch, van God afgescheiden, blijft mensch, begraafd met eene redelijke ziel en een gezond lichaam, voor zoo ver hij het niet zelf bederft, of door anderen bedorven wordt; hij heeft zijn natuurlijk verstand, en is met al die voortreffelijke eigenschappen voorzien, (bij den een meer gecultiveerd, dan bij den ander), waardoor hij zoo veel voortreffelijker is, dan elk ander schepsel Gods op aarde. In dien zin is er dus niets van aan, dat de ziel des menschen, al was het dan ook maar eenigermate, besmet is of zonde, of dat dezelve, als zij werkzaam is in het lichaam, vol zonde en ongerechtigheid is, of, dat in dit opzicht uit het hart des menschen al het booze voortkomt – of, dat de mensch onrein is, is er zoo weinig van aan, als aan hetgeen de menschen spreken van onwedergeboren deel, overgeblevene zonden in ons, vattende Rom. 7:24 en 8:23 alleen stoffelijk op, van het ligchaam, d. i. van ons lijf, zoo als dat uit hart, nieren, ingewanden en verdere deelen bestaat; daar werpen zij dan ook de schuld op, niet wetende, dat zij Gods maaksel, dat Hij goed gemaakt heeft, beschuldigen. Anderen, eenigszins gevoelende, dat de begeerte macht uitoefent op het lichaam, en wel bevroedende, dat die begeerte in het intellectuele eerst oprijst, zoeken daar ook de oorzaak, en beschuldigen den geest des levens, dien God in den

neus der menschen inblies, als ware die niet goed, of verdorven geworden. In beide vooronderstellingen zoekt men de oorzaak der zonde in de stof, is zonder het te weten, vervuld met manicheesche dwalingen, men blijft zelf over; het resultaat is: mijne ziel is besmet, mijn lichaam is onrein, daarom ben ik zondaar, daarom ben ik onrein; en gevoelt men daar, uithoofde der omstandigheden en betrekkingen, waarin men zich geplaatst vindt, zoo niets bijzonders van, dan is er ook stille gerustheid en zatheid, men bevindt zich niet ziek en niet gezond, maar men doet zijne dingen, alles naar den dagelijkschen sleur, en – men gelooft – en het is toch alles lauwheid: en het “Christus leeft in mij” laat men staan, als een mooi vat van porcelein, dat men maar nu en dan bekijkt, maar zelden gebruikt. Maar gevoelt men er iets van: hoe meer men er van gevoelt, hoe meer men de wond lapt, en de pijn stilt, niet met goede werken: dat weet men wel beter –, neen met Christus; en toch blijft men zelf over, en het is alles doodigheid en onvruchtbaarheid, dorheid en slapeid; men is als een wolk zonder water en als eene voortgedrevene zee; en men kan niet nalaten van in allerlei dingen, die bij de hand zijn, zijn divertissement te zoeken om den tijd te verdrijven d. i. om het knagende gevoel, dat het toch, toch niet in den haak is, te verdooven. – De een zoekt het hier, de ander daar: van daar ook allerlei eigenwillige godsdiensten en schijnverootmoedigingen, en verschillende stelsels en leeringen van Godvruchtigheid en allerlei wandel naar den vleesche, en die duizendvoudige sprongen van het verstand, en die eigengemaakte geestelijkheid, waarbij men, voor zoover men den Bijbel leest, eenen zekeren Jezus, of eenen zekeren Christus, een soort van Hemelschen Vader en eenen zekeren Heiligen Geest, en eene zekere verzoeningstheorie en heiligheids- of heiligmakingsstelsel, hoe dan ook gewijzigd, of, eene soort van geloofstheorie behoeft en leert en drijft, waarbij men toch, noch des waarachtigen Gods, noch des eeuwigen levens deelachtig is, aangezien men geene ware kennis van zich zelve, van zonde, van Gods heiligheid, van zijne wet, van geloof bezit, terwijl men met groote behendigheid zich zoekt te repareren, en zich op grond van vroegere ondervinding ook repareert, en zich weder in zijn geheel brengt, of op zijn buurman ziet, (dat was goed voor dezen of dien) als men slechts een weinig onthutst is door een getuigenis, dat tot ons wezenlijk heil wordt afgelegd.

“Alleenlijk ziet” zegt de Prediker (7:29) “ik heb gevonden, dat God den mensch recht gemaakt heeft, maar zij hebben vele vonden gezocht.” God heeft den mensch recht gemaakt; als maaxsel Gods is de mensch derhalve goed, zooals de mensch daarhenen gaat, met lijf en ziel, met alles wat in en aan hem is. Hoe kan dan de Prediker vs. 20 zeggen: voorwaar daar is geen mensch rechtvaardig op aarde, die goed doet, en niet zondigt; of, hoe is de mensch dan dood? wel, door zonden en overtredingen; doe de toornigheid wijken van uw harte, en doe het kwade weg van uw vleesch, zegt dezelfde Prediker Cap. 11:9. De oorzaak van het geheele onverstand zit in het niet kennen van de wet Gods. Lees eens bedaard Rom. 7 en vooral vs. 5 en vs. 7-11. En het zal u eerst recht klaar worden, hoe ik het versta, wat ik in mijne preek over Rom. 7:14 onder vleeschelijk (ik ben vleeschelijk) in al deszelfs omschrijving versta; niet dat wij zulks zijn stoffelijk, zooals wij schepselen Gods zijn; neen, maar in tegenoverstelling bij God, Zijne heiligheid en gerechtigheid, en Zijne eeuwigblijvende wet.

Eilieve, keer nu het gestelde vooraan in den brief om, op de volgende wijze. 2 Cor. 7:1 staat: laat ons onszelven gereinigd hebben van alle belevking van vleesch en geest enz., en 1 Thess. 5:23 lees ik: Hij zelf, de God des vredes, hebbe u geheiligd geheel en al, enz. Dit zijn woorden des Apostels, die den geest Christi had: ik kan met geen gerust geweten zeggen, dat dit zoo bij mij is. Intusschen de apostel spreekt van geen schijn, maar van zijn; spreekt van geene te verkrijgene qualiteit, maar van realiteit, die hij wenschte, dat bij de gemeente zijn mocht; daarmede overeenstemmende zijn eene menigte andere gezegden der Apostelen; zoo houden dan al mijne bedenkingen op, en al wat ik

tegen die woorden inbreng, geldt niets; maar Gods woord geldt alleen. Zal dus mijn huis op geen zandgrond gebouwd zijn, dan zal het er wezen moeten; het komt hier aan op: zijn of niet zijn, op hebben of niet hebben.

Ziet, zoo buigt men zich onder Gods woord, en komt, zich zelven verootmoedigende en verloochenende, tot de kennisse Christi, des Zoons des levendigen Gods.

God schiep den mensch naar zijn beeld en gelijkenis, en gaf hem zijn gebod – de mensch overtrad dat gebod, door list des duivels verleid. Zoo viel hij van God af en den duivel toe, op zich zelven met al zijne nakomelingen. God blijft dezelfde, Hij veranderde zijne wet niet, zijn gebod bleef in deszelfs geheel, en blijft alzoo, heilig en goed – des menschen dood, bij het gebod bedreigd, volgde; hij werd vervreemd van God; zoo zijn wij allen, zoo als wij bestaan; dit is onze dood, en in dien staat, in die vervreemding van God worden wij allen ontvangen en geboren; van God vervreemd, zijn wij geheel tegen Hem gekant; God is ons onbekend, daarom beminnen wij Hem ook niet, hebben geen ander denkbeeld van Zijne heiligheid en gerechtigheid en van al Zijne deugden, dan hetgeen ons verschrikt, benauwt, pijnigt; van daar komen Zijne wet, geboden, ordinantiën ons òf hatelijk voor, òf als niet zoo scherp gehandhaafd wordende, òf als zò zwaar en zò duister, dat men geen onderscheid weet tusschen God en den Dey van Algiers, of elk ander vroegeren despoot of harden Heer; of – tusschen God en eene Moeder, die hare kinderen met eene malle moersliefde (vergeef mij dit triviale) behandelt. – Ik, ik, ik, wij, wij, wij – onze zin, onze lust, onze wil, onze meening, onze keus, ons verstand, ons doen, onze liefde, ons geloof, onze hope, onze gerechtigheid, onze heiligheid, onze deugd, onze weg, ons handelen, onze wet, onze borst, onze schouders, ons hoofd, onze dienst, eerdienst, ziedaar, wat wij tegen God inzetten. En wij houden ons zelven voor de eersten, als waren wij onze eigene scheppers, of als bestonden wij voor God en buiten God, en God houden wij voor den laatsten. Intusschen toont een iegelijk, dat hem het werk der wet in het hart geschreven is; van daar al die vloeken en eedzweringen en oordeelvellingen om zijn doen goedtekeuren, of eens anders doen, zoo dat doen niet in ons belang is, aftekeuren, waarbij men de hand op het hart legt; van daar dat recenseren van zichzelf, als het geweten gaande gemaakt is; vandaar die redeneringen der menschen onder elkander met al die halve zelf beschuldigingen, en heele vergoelijkingen van eigen denken en handelen, waarbij men altoos aan den haat, dien men zijnen naasten toedraagt, lucht geeft, on zich beroept op de Goden, op God, op den rechterstoel Christi enz., omdat men den Hemel naar de hand wil zetten, om zijn eigen wil doortedrijven, tot dat men, waar men zijne machteloosheid voelt, de hel te hulp haalt, en zelve veranderd wordt in eene furie, waar men zich gisteren nog vertoonde als een vleijende engel, als een teder liefhebber van het welzijn van zijn naasten. Op dezen heeft men het altoos toegelegd, omdat men bij God niet bij kan, en, terwijl men meent het hoogste recht te hebben, is men een broedermoorder en een vadermoorder, omdat men zijnen naasten hatende, bewust of onbewust, zijnen moed koelt aan het werk van Hem, Wien men zelven niet in handen krijgen kan, maar Wien men anders zou vermoorden, omdat Hij onzen wil verwerpt, als waarin Zijne wijsheid al ons ongeluk ziet, en Zijn wil vaststelt, als waarin al ons heil is. Aangezien de mensch intusschen God boven zich gevoelt, houdt hij niet op met te huichelen voor God, en waant, dat hij oprecht, vroom, godsdienstig en niet zoo slecht als een ander is. Hij weet wel, dat als God hem niet genadig zal behandelen, op zijn sterfdag, het onzeker is, wat er van hem worden zal; daarom stelt hij zich eene genade Gods voor, waarbij God hem tot in eeuwigheid niet voor zich zal laten komen, dan om hem vervolgens te laten loopen naar zijn eigen lust. De mensch openbaart zich in alle opzichten, gelijk hij is, vervreemd van het leven Gods, een hater Gods en des naasten, een rebel tegen God, een verachter van Zijn woord en wet, een moedwillige loochenaar Gods. Erkent hij Gods wet niet, dan is het alleen de regering Gods, die hem terughoudt,

dat hij zich niet overgeeft in alle uitgieting der goddeloosheid; – geeft God hem over in zijn eigen zin, hij vraagt: wie is God? wat is waarheid? – en verraadt zijnen weldoener. Erkent hij eenigermate het recht der wet, hij zoekt eigenwil en Gods wet zoowat in overeenstemming te brengen, bouwt zich zelve altaren om den afgoden te rooken, en brengt Gode zwijnenvleesch ten offer, en houdt het vette der lammeren voor zich. Hij heeft zulk een afkeer van Gods wil en wet, dat hij juist begint te hoereren en overspel te bedrijven, als God hem zegt: “Ik ben de Heere uw God,” een jaloersch God, en hem gebiedt kuisch te zijn, en God alleen lief te hebben; en dat hij zijn naaste haat, en in twist, krakeel en nijdigheid zijnen naasten, zelfs die hem het liefste anders is, moordt, als God hem gebiedt: “hebt uwen naaste lief als u zelve, – gij kinderen gehoorzaamt uwe ouders, gij knechten uwen heeren – gij vrouwen uwen mannen, gij mannen hebt uwe vrouwen lief, – gij ouders uwe kinderen, gij heeren uwe knechten; een iegelijk den een den ander,” en waar God zegt: “gij zult niet begeeren,” daar juist stelt hij er al zijne begeerten tegen, en houdt men hem daartegen Gods wil en wet voor, hoe zachtzinnig hij anders ook zijn moge, hij betoont zich een doodslager te zijn, en moordt ook werkelijk, als zijne hand niet wordt teruggehouden; omdat hij niet weten wil, dat zijn wil in strijd zoude zijn met Gods wil en wet; neen maar, waar hem Gods wil voorgehouden wordt, meent, dat hij is als God, en zijn wil goed en als Gods wil, juist in het oogenblik, als hij kwaad doet. Verreemd van God, gevoelt hij in zijn gewisse, dat God hem eenmaal straffen zal; maar dit bewustzijn en gevoel kan hij niet verdragen, omdat hij hoopt op beter, of omdat de bestraffing hem dringt; maar hij wil niet, tot God komen, maar zich zelve gelukkig maken, en vandaar die hardnekkigheid, boosheid, haat, nijd, twist, krakeel en alle razernij van opstand tegen God, en alle goddeloosheid. Dit ligt nu niet in de wet Gods; die is heilig en het gebod is goed en rechtvaardig; maar de mensch, geheel afgefallen van God, betoont zich, hoe lief, hoe goed, hoe edel, hoe deugdzaam hij ook burgerlijk en zedelijk zich voordoe, wat hij is, en wie hij is in zijne vervreemding van God; te weten: gansch het tegendeel van hetgeen God wil, en zich niet keerende aan zegening of vloek, en alleen sprekende van Gods genade, van den lieven Heere Jezus, van Zijn bloed, van Gods hulp, van vertrouwen op Hem, van Hem en Zijn woord te eerbiedigen, van onderwerping, van geloof, even als de gevonnissen tot het schavot, die voor het genadige recht danken, alleen omdat zij begrijpen, dat als alles uitkwam, wat zij gedaan hadden, zij nog anders dienden afgestraft te worden – de nood dringt, daarom roept men; men krijgt een middel in de hand, en zegt: ik kan het zelf wel af.

Hierdoor meen ik U genoeg opgelost te hebben, wat er eigenlijk van is, en hoe de mensch in zonden is ontvangen en in ongerechtigheid geboren; en aangezien een iegelijk mensch in zijn binnenste zeer wel weet, dat het niet goed met hem zal uitkomen, waar hij de waarheid in ongerechtigheid ten onder houdt, en hij zich alzoo niet verootmoedigt onder de krachtige hand des Heeren, zoo is de toorn Gods verschrikkelijk over een iegelijk mensch, die de ongerechtigheid doet; die toorn Gods wordt van den Hemel geopenbaard over een iegelijk, die God wederstaat, zoo wij slechts oogen hebben om te zien; en ijsselijker wordt die niet openbaar, dan daarin, dat over de menschen zulk eene verblinding en verharding komt, dat zij de liefde der waarheid niet willende, de logen gelooven, en op alle antichristelijke en ongoddelijke wijze een Evangelium hooren, gelooven en aannemen, en eenen geest ontvangen, waardoor zij alle te zamen verleid worden tot hun verderf naar hun eigen lust en hoerachtig harte, ontvangende met alle hunne boelen en voorgangers hetzelfde loon: verwerping van het aangezichte Gods in het eeuwige vuur, daarom dat zij zich gestooten hebben aan den rots des heils, en niet erkend hebben de gerechtigheid Gods, en ongehoorzaam zijn geworden den Evangelio onzes Heeren en éénigen Zaligmakers Jezu Christi, Wiens Naam boven alle namen is.

De Heere geve u het verstand in de openbaringe Jezu Christi om te kennen Zijnen wil; die den wille Gods doet blijft in eeuwigheid. Zijn wil is het eeuwige leven. Het onmogelijke der wet, daar het door het vleesch is gekrenkt go worden, is zoodanig, dat het God alleen mogelijk was, als uit Wien alle dingen zijn, niettegenstaande overtreding, zonde, duivel, en dood, zijn recht alzo zelf te handhaven, en zijn wil te doen bestaan in de daad en in waarheid, dat het recht der wet vervuld zoude zijn in ons, die niet naar vleesch wandelen, maar naar geest, en wat uit geest geboren is, dat is geest.

KOHLBRÜGGE.

13.

Utrecht, 30 Julij 1836.

Dat is toch eene wondere gemeenschap, die wij hebben: gemeen lijden, gemeene blijdschap, gemeen vleesch en bloed, gemeen huis des Vaders; gemeene tranen en verzuchtingen, gemeene toevlucht tot den naam des Heeren, en al zijn wij niet allen even snugger, wij zijn toch allen even arm, en hebben te zamen éenen God, den God aller vertroosting, die zoo rijk is in barmhartigheid over allen, die Hem aanroepen, die Hem aanroepen met hun gansche hart in den nood, in de bangigheid, in de donkerheid, in doodsgevaar, in de eenzaamheid, in een dor land, in de machteloosheid, in de desperatie, in den drek, in den modder, in de hitte der aanvechting. En onze God leeft en hoort, en ons geschrei is voor Hem niet verborgen, en het vasthouden zonder handen beschaamt hij niet, en hij verneemt het geroep zonder Hem, en het bulken met verdroogde tong. Geliefde Broeder! alles heeft de Heere onze God in Zijne hand, en het moet ons goed gaan, omdat Hij ons gezegend heeft, en onzen vijanden moet het kwaad gaan, en alle onze haters moeten ter helle varen eeuwiglijk, omdat Hij ze vervloekt heeft, en omdat Hij, de Heere, rechter is, die de gevangenen verlost, den gebonden opening geeft, die de ellendigen redt van uit de pooten des machtigen, en de voortgedrevenen van onderden stok des drijvers en de verdrukten van onder het juk des geweldigen tyrans. – Overmits wij kinderen vleesch en bloed hebben, zóó heeft onze Heer en Heiland dezelve ganschelijk op gelijke wijze mede gehad, opdat Hij door den dood de macht zoude benemen dien, die het geweld des doods had, dat is den duivel, en verlost hadde die, die met vreeze des doods anders al hun leven zouden bevangen zijn geweest. –

..... Ja Amen – alles heeft Hij in Zijne hand, zonde, dood, duivel, leven en genade, en Hij kan redden allen, die tot Hem gaan, en Hij ontfermt zich onzer, want wat zijn wij? Stof, aarde en asche al te zamen; maar onze God is geen God van asche of stroo, maar waarachtig is Hij en getrouw, groot van goedertierenheid en weldoende tot in het duizendste geslacht dengenen, die Hem liefhebben, en Zijne geboden bewaren. Zulk één is onze God, en Zijn Naam is heerlijk, en Hij doet niets, dan om er ons het zoet van te laten gemeten, en het heerlijke er van te doen aanschouwen, en in het zalige er van ons eeuwig te verblijden – maar bitter, bitter is alles voor den mond des vleeschelijken overlegs, dat is waar – en als er niets bitters te vinden is, dan zoeken wij wat op om te verbitteren des Heeren zoetigheid, en om te verdonkeren het goud Zijner goedertierenheid. – Welgelukzalig, die aan des Heeren hand gaat, dien de Heere bij de hand heeft gevat, die wordt geleid naar Zijn Raad; en de heerlijkheid zijns Gods is op hem, al is het in de gestaltenis van Job, die alles verloor, behalve eenige eigenwijze vrienden, – Zijne lijdzaamheid is bekend, en het einde des Heeren ook.”

14.

Nov. 1836.

Gij schrijft, dat u niets *gegeven* wordt te zien, dan bederf, zonde en ellendigheid – komt dat met het gedurig zuchten des Geestes, het hijgen naar den levendigen God, en het verlangen om de gerechtigheid te hebben, die uit God is – komt dat, zeg ik, wel uit dezelfde bron? Zoudt gij mijn gevoelen willen aannemen, dan dunkt mij, gij zit u zelve in den weg, en zondert uwe ellende af van het kruis Christi, en zucht uit nood van de wet.

15.

April 1837.

..... Ik moet u melden, dat Antje, dat lieve wicht, gisteren de eerste tand heeft gekregen. Niet waar, wat is een kind toch gelukkig – wat zijn ouders gelukkig – wat een stil huiselijk genoegen over een eersten tand.....

Kinderzin is een woord van den duivel – maar zijn en zich gedragen als een kind in stoutigheid en lievigheid, in allerlei behoefte en nood, én bij honger en dorst, én bij slapen en opstaan, én bij wat hebben en niet hebben, of bij wat willen hebben, springend bij gezondheid, halfdood bij ziekzijn – ijdel en onnoozel – schier verstandeloos en toch bij alles bij, en alles opmerkende en honderd dingen daarbij, die alleen betrekking hebben tot het lichaam dezes doods, tot allerlei ellende – en bij dat alles, en juist door dat alles, geoefende gewoone van onverdeelbare gehechtheid aan Vader of Moeder als het er op aankomt – dat en nog meer is niet vreemd voor de ouders; en die rekenen hun niet anders toe, dan wat zij vooraf voor hen bestemd hebben – hun erfgoed – vaders en moeders goed, bloed en naam – Onze Vader die in de Hemelen zijt.

.....
Er is er één, die veel spreekt van de uiterste ellende, en ach, de ziele wordt niet gewaar, dat het alles hoogmoed is en zelfverblindend; maar de broeder of zuster, die nederig is, roeme in hare hoogheid: dit geldt, zoowel moreel als civiel. Zeg vrij uit dat uw oude mensch met Christo gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde te niet gedaan zou wezen, opdat wij der zonde voortaan niet meer dienen – want, belijdt gij het niet met den mond, en gelooft gij het niet met het hart, dan zult gij doen, wat gij niet wilt, maar de tyrannie van duivel, zonde en dood ondervinden, en alzoo de zonde dienen, of gij wilt of niet – val in het stof voor den Heere, beken, belijd, geef altoos het proces gewonnen, wacht op den Heere, en houdt u aan die wetenschap, de rechte kennis Christi, dien God uit de dooden heeft opgewekt; en, hoe het dan ook ga, gij zult u verkwikt en ondersteund gevoelen door de levenwekkende lentelucht van de nieuwigheid des levens, waarin gij wandelt, gelijk Christus van de dooden is opgewekt door de heerlijkheid des Vaders. – En maak u eens een bloemruiker van Zijnen Naam, die over u is aangeropen, die over u wordt aangeropen, en dien gij aanroept.

16.

April 1837.

Wat een koninklijk privilege is ons toch gegeven, als onze Heere Jezus ons zegt: “tot nu toe hebt gij niet gebeden in mijnen naam, bidt en gij zult ontvangen, opdat uwe blijdschap overvloedig zij; de Vader zelf heeft u lief, dewijl gij mij lief gehad hebt, en hebt geloofd, dat ik van God ben uitgegaan – deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat gij in mij vrede hebt – zoowat gij begeeren zult in mijnen naam, dat zal ik doen, opdat de Vader in den Zoon verheerlijkt worde. Zoo gij iets zult be-

geeren in mijnen Naam, ik zal 't doen – indien gij mij lief hebt, zoo bewaart mijne geboden; en ik zal den Vader bidden, en Hij zal u eenen anderen Trooster geven, opdat hij bij u blijve in der eeuwigheid. Hij verkwikt zijn erfdeel, en giet stroomen uit op de velden, en maakt het dorstige land tot waterbeken. Ontwaakt, Noordenwind! en komt, gij Zuidenwind! doorwaai mijnen hof, dat zijne specerijen uitvloeien! O, dat mijn liefste tot zijnen hof kwame, en ate zijne edele vruchten! de Du-daim geven reuk, en aan onze deuren zijn allerlei edele vruchten, nieuwe en oude: O mijn liefste, die heb ik voor u weggelegd.

Ik ben een muur, en mijne borsten zijn als torens. Zoo ben ik als een, die in zijne oogen vrede vindt. “Dat is zijn woord: “Vrede late ik u, mijnen vrede geve ik u, niet geef ik, gelijk de wereld geeft; uwe harten worden niet ontroerd, en weest niet versaagd – Ik heb mijne heerlijkheid op u gelegd – Vrees niet gij kleinen, het is des Vaders welbehagen, u het koningrijk te geven – ik verordineere u het koningrijk, gelijk ik van mijnen Vader ontvangen heb. Vrees niet, gij wormken Jacobs – schrijf met uwe hand, ik ben des Heeren, noem u met den toenaam des Gods Jacobs; wél zullen bergen wijken, en heuvelen wegvallen, maar mijne goedertierenheid zal van u niet wijken in eeuwigheid, en het verbond mijns vredes zal nimmermeer heenvallen, spreekt de Heere, uw ontfermer.” O welk, een verbond, waarvan Jezus Borg is geworden, een verbond des vredes, der trouwe, der eeuwige liefde, een verbond van eeuwige ontferminge, een verbond in alle stukken wel geordineerd: “Ik zal mijne wetten in hun verstand geven, en in hunne harten zal ik die inschrijven: en ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen mij tot een volk zijn, en zij zullen niet leeren een iegelijk zijnen naasten, en een iegelijk zijnen broeder, zeggende: Kent den Heere, want zij zullen mij allen kennen, van den kleinsten onder hen tot den grootsten onder hen, want ik zal hen hunne ongerechtigheden genadig zijn, en hunne zonden en hunne overtredingen zal ik geenszins meer gedenken.” Een verbond des Heeren geschiedt met eedzweringe. De Heere heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen. “Gij zijt Priester in der eeuwigheid naar de ordeninge Melchizedeks.” Een Koning der gerechtigheid, een Koning des vredes. Zoo bevestigt God Zijne liefde jegens ons, dat wij, indien wij, vijanden zijnde, met Hem verzoend zijn door den dood Zijns Zoons, véél te meer zullen wij nu verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven. Laat ons den Heere roemen met een heiligen roem, en onze lippen mogen niet bedwongen worden; dat onze geest zich verheuge in God, onzen Zaligma-ker, want Hij ziet aan de ellende des ellendigen, en hoort hun gekerm, en zet hunne voeten in ruimte, dat zij treden op de hoogten des Heeren, wandelen op de bergen Gods, en de overwinninge zien over alle vijanden, terwijl zij het geklank opheffen, en zingen het loflied der verlossingen des Heeren: Gij hebt het gedaan! Tot uwen Naam en tot uwen lof zijn wij opgewaakt, opgestaan in de opstanding des onschuldigen en onbevleeten Lams, in Wiens bloed ons overvloedig de overwinning gegeven is. De Heere is God, Hij alleen; en er is geen andere Rotssteen, ik ken er geen; Hij is een éénig Heiland en een God van volkomene zaligheid; die wegens vreeze des doods al hun leven lang in dienstbaarheid zouden zijn bevangen geweest, heeft Hij verlost van dien, die het geweld des doods had, dat is: den Duivel – Hallelujah! Gelijk de zonde koningde in den dood, waarin wij allen gezondigd hebben, zóó koningt de genade in het eeuwige leven door rechtvaardigheid, door Jezus Christus onzen Heer. Wie in den Zoon gelooft, heeft dat eeuwige leven. Nog meer wil er uit de pen, maar ik moet afbreken. Uit Zijne volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade. Zoo lang er nog vaten zijn, staat de olie niet stil. “Heere Jezus, bezoek Gij Zelf mijn vriend en vriendin, hen leerende uwen wil, dat is 't eeuwige leven, gelijk zij van U genade ontvingen.”

Gelijk wij voor den Heere ons niet anders vertoonen mogen, dan gelijk wij zijn, waarom zouden wij ons anders vertoonen voor diegenen, die ons liefhebben? Niet, zooals wij zijn moesten, maar, zooals wij zijn, hebben wij den toegang tot den troon zijner genade, en op zijne ontferming hopen- de, op zijn woord betrouwende, zullen wij niet aanmerken onze gesteldheid, maar de gesteldheid van dat eeuwige verbond der genade, waarvan Jezus borg is geworden, dat het vast, gewis en wel geordineerd, onverbrekkelijk, waarachtig van den eeuwigen Ontfermer gehouden wordt, gelijk Hij het bij zich zelve bezworen heeft. Als de Heere zijne armen en ellendigen, die de toevlucht genomen hebben om aan de voorgestelde hope des eeuwigen levens, dat in Christo Jesu is, vast te houden, geen woord houdt, dan zal hij eerst terugtrekken zijn woord: “Gij zijt Priester tot in eeuwig- heid, u heb ik gezalfd tot Koning over Zion, den berg mijner heiligheid. Zit aan mijne rechterhand.” Dan zal Jezus onze Heer ophouden zonde, duivel, dood en wereld overwonnen te hebben, en zijn bloed ophouden, ons te reinigen van alle zonden; dan zal die stem uit den Hemel gehoord, openbaar van den Hemel moeten herroepen worden: “dit is mijn lieve Zoon, in wien mijn welbehagen is, hoort Hem.” Maar is Jezus Borg, dat onze schuld gedelgd, onze zonden weggenomen zijn, dat de misdaad bedekt is, en de Heere ons de ongerechtigheid niet toerekent; is Hij in naam en daad Jezus, die ons van onze zonden heeft zalig gemaakt, waartoe dan die schuwheid omtrent elkander en om- trent God! Zal dan de logenaar van begin aan gelijk hebben, of ons logenachtig en verdragend hart? Laat het verre van ons zijn aldus te zondigen tegen God, en zulk een kwaad te doen. Dat is niet de vreeze des Heeren, maar een Piëtismus van het vleesch. Och! als wij het willen weten, wat is het dan gelukkig; dat het met ons uit is, en wij overschieten. – Al dat practiseren, hoe de zaken in elkan- der zitten, is werken met het verstand om ons zelve een Christus te vormen, waar wij meer securi- teit van denken meenen te zullen hebben, dan van den Christus Gods, en waarin wij meer vastheid meenen te leggen, dan in des Heeren *Waarlijk*. Zalig zijn, die, niet ziende, gelooven; gelooven als een kind, mag ik zoo eens zeggen, dom, blind en eenvoudig weg, recht voor zich heen, zonder om- kijken, zonder op zich te kijken, en niet vragende, of de weg, die voor ons is, water is of land, lustig of gevaarlijk; zich op den grondslag houden der dingen, die men hoopt, en aan het bewijs der zaken, die men niet ziet. Ik verheug mij zoo, dat de Heere mij heeft laten zien, dat het louter des Duivels gespoeksel is, als ik iets anders wil weten, dan, dat de Heere Jezus zich niet schaamt, ons broeders te heeten, en, dat hij mijne schande, mijne zonden, mijn derven van Gods heerlijkheid op zich heeft genomen door in mijne plaats te worden, wat ik ben: een mensch als ik; onder de wet, om mij er on- der uit te halen, en Zijns levens deelachtig te doen zijn. “In den Heere Heere hebben wij gerechtig- heden en sterkte.” Wij zijn zonde. Hij is onze gerechtigheid. Ik ken mij niet meer, wil van mij niets weten, ik leef niet meer: wat hebben wij ons met ons zelve op te houden. De Heere is mijn Heil. Hij is ons deel. Hij is God, en dat moet Hij blijven, en Hem de eer, Hem het koningrijk, Hem de macht, Hem de heerlijkheid, niet ons. Wij zijn schapen Zijner weide, wij menschen; Hij onze God, onze hope, ons heil. Jezus de Christus, gisteren en heden dezelfde en in alle eeuwigheid. Al dat tob- ben met de wet en met de heiligmaking doet den duivel groot genoeg. – Och wat zijn wij toch groot in onze oogen! nog langer als onze schaduw! en wat houden wij het voor een gewichtig stuk om langs een geregelde praktijk onzes zelfs zaligheid uittewerken, en ferm op de beenen te staan! Ik leg, mijne lieve vrienden, kreupel en lam, dood en verrot, vraag naar zonden noch heiligheid, naar wet noch evangelie, naar Hemel noch Hel, ik kan geen vinger verroeren, geen veër van den mond blazen – het is altemaal over met mij – en daarom loop ik, sta ik, spring en dans ik, zing Psalm 119, ben een almachtig man, en, al, wie zou willen beschuldigen, moet den mond gestopt worden – want

één ding weet ik, en daarvan ben ik verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch het tegenwoordige, noch het toekomstige ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods in Christo Jezu. 'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên.

Hij, die vertrouwt op Uw genade bloot,
Ziet zich omringd van Uwe goedheid groot.

Dat God mij heeft lief gehad met eene eeuwige liefde, dat weet ik; – wat hebben wij meer te weten? Of wij het waardig zijn? O dat *wij!* o dat *ik!* Ik zing: het Lam, dat geslacht is, en ons Gode gekocht heeft met Zijn bloed, dat is waardig: wat? alles! dat zal alles hebben, en wij – hebben en houden zal Hij ons, Hij onze Heer Jezus Christus, en de duivel krijgt er geen haar van. – Ik geloof, niet om mijne zaligheid op zich zelve, maar, omdat het Zijne eer is, den duivel zulk een vang ontnomen te hebben. Houdt het geloof aldus, en laat den duivel niet toe, het te draaijen in uw belang; want die wijs wil wezen of heilig, of nieuwsgierig om te bevatten met wijsheid, hem heeft hij reeds in dit pogen van de eenvoudigheid af, die in Christus is. Kinderkens, blijft in Hem, opdat, als Hij geopenbaard zal zijn, gij vrijmoedigheid hebt.

18.

Maart 1838.

Laat ik u melden, dat ik mij sedert gisteren onophoudelijk verkwikt gevoel door uw schrijven – ik ben daarom blijde, dat gij uwen brief niet verscheurd hebt. Zoo als gij schrijft, dat gij u bevindt, bevind ik mij ook, en gevoel mij nog duizendmaal erger, dan gij – en of gij het gelooven wilt of niet, het is toch zoo – en daarom zal ik het u altoos gemakkelijk vergeven, als gij met nog erger klachten aankomt – ja niet vergeven, want ik weet niet, dat ik iemand iets te vergeven hebbe, als ergerde hij mij, die mij goed doet – en ik kan veel gemakkelijker duizend verdragen, die mij zulke mededeelingen doen, hoe het met hen gesteld is, als één, die meent wat te zijn, en gaat knoeijen met de wet. Uw hart mag misschien tot wat anders uitgaan, als het mijne, het is toch: gelijke monniken, gelijke kappen – maar gij houdt mij te heilig om mij altijd alles mede te deelen, en ik mij te heilig om u alles te zeggen. Zoo schijnt het mij ten minste toe – daarom noodig ik U, dat wij te zamen op dat ondier jacht maken; en als gij mij niet voor te heilig houdt om mij meer en meer, te klagen, zelfs bij geheele cedullen, ik hoop mij niet te heilig te houden om u wederkeerig mede te deelen al meer en meer, wie ik ben; want ik vorder nog dagelijks in zelfkennis; en word er zoo mede aan den grond gehouden, dat ik, zoo dikwerf ik mij vleugelen aangewassen voel om ten Hemel te vliegen, ik mijn voet aan een blok gekluisterd voel, dat zoo groot is, als ik zelf en als de wereld – en zoo gebonden en gekluisterd, word ik menigmaal desperaat, en wil er maar niet aan, om, – terwijl ik zelf en de duivel roepen: gij zijt gebonden, en ik het met mijne oogen zie en met mijn verstand begrijp, – tegen alle gezond verstand, tegen mijn eigen en des duivels waarheid in, te gelooven: dat ik vrij ben en niet gebonden, en in den Hemel en niet op aarde, en met Christo in Gode en niet aan 't blok. Maar ik moet wel, en ik mag ook, en – ik geloof, – want bij al mijne zonden heeft God almachtig, goedertierend en ontfermende, mij zulk eene vreeze voor Zijnen Heiligen Naam en zulk een ontzag voor Zijne eeuwige wet gegeven, dat ik ril, en schrik en benauwd wordt, als ik op zoude houden of ophoude, ten spijt van den duivel, in die ééne zonde te volharden, welke, alle onze zonden weggenomen hebbende, ons tot rechtvaardigen gesteld heeft, en stelt (2 Cor. 5:21). Maar, dat mijn ik verrot is, zeg ik u nu niet na, want mijn ik is goed, en uw ik ook: gelooft alleenlijk! Daar toch zit bij u het punt: dat gij er niet aan wilt, te gelooven, dat uw *verrotte* ik goed is, en bloeit van alle vruchten des geestes, ik zeg: uw verrotte ik. “God is goed”, zult gij zeggen – ik zeg: “Christus is goed.” Ja,

“Christus”, zult gij zeggen; ik zeg: “Gij” – “ja, naar het nieuwe deel,” zult gij zeggen. Ik zeg: “gij.” “Hoe? mijn oude deel ook?” zult gij vragen. Ik zeg: “gij.” – Maar hoe kan iemand goed wezen – aan wien geen haar goeds is? Evenzoo, als hemel en aarde gemaakt is; – uit niets schiep God, door Zijn woord; – zoo dan: wij zijn heilig, omdat Hij het gezegd heeft, en zijn begenadigd in den Geliefde. – Toen gij een kleine jongen waart, en als vader u prees wegens uw schrijven, (en het waren kromme streepjes en hoekige beentjes) waart gij dan niet blijde? Och, die eenvoudige kinderlijke hoogmoed: “ik kan wel goed schrijven; Abba heeft het gezegd.” – Ik zeg: “Wat kan Antje al mooi loopen” – en als er nu een vreemde komt, wil Antje haar loopkunst toonen, en zegt op grond van mijn woord: “Antje mooi loopentjes kan.” Houdt u aan de eenvoudigheid in Christo Jesu, aan de eenvoudigheid Christi – en doe dagelijks frisch op deze belijdenis: – ik groote reus ben een klein kind, vervuld met allen kinderzin, ofschoon ik, vervuld met allen kinderzin, ik, blijvende een klein kind, mij verbeelde te zijn een groote reus, en te zullen opgroeien tot de lengte van den Westertoren – mijn verrotte ik is zoo frisch als een cederplant, en bloeiend in den hof Gods – ik zondaar ben een heilige – ik goddelooze een gerechtvaardigde, en mijn hart, dat niets dan slijk en modder opwerpt, is rein; – maar daarbij geldt geen rekenen met kwarten, achtsten en zestienden, die op een millioen eene geheele som uitmaken – maar: – “ik, bankeroetier, heb allen betaald zonder korting” – ik, arme, ben rijker dan Rothschild – niet met berekeningen, niet in beschouwingen en niet in mij zelve het optedringen, maar in mij te buigen, nederteknielen in het verborgene voor de oogen des Heeren in den geest, en tot Hem te schreeuwen: “Heere, Heere, zijt Gij niet de waarachtige God, en waarmaker van Uw woord, hebt Gij niet Hemel en aarde gemaakt, de zee en al wat er in is? – Uw is het koninkrijk, de kracht en de heerlijkheid – Gij alleen zijt God – behalve U geen God; waar is een God gelijk Gij”; – en dan maar dwingen om al wat men wil, juist als men er geen zin in heeft, volstrekt geen zin om zich te buigen, te verootmoedigen, te bekennen, te belijden, te vragen, te erkennen; vooral als er dan nog bij komt: je bent wettisch, je zoekt ’t in de werken, je lijkt wel een Pharizeër; want, dat is ook een kunstgreep van den Duivel, aan Wettischen en Pharizeën wijs te maken, dat zij Evangelischen en Tollenaars zijn – en de Tollenaars en Evangelischen te verschrikken met de Wet en het Pharizeïsme. – De Heerlijkheid des Heeren lichte over u beiden, lieve vriend en vriendin. Geheel de Uwe

KOHLBRÜGGE.

19.

De volgende drie brieven zijn geschreven, kort vóór en kort na het overlijden der beminde echtgenoot van hem, aan wien deze brieven gericht zijn.

Mei 1838.

Ik las heden morgen Hebr. 12, en dacht zéér aan u en aan mijne eigene wegen, langs welke de Heere mij geleid heeft, en al Zijne beminden leidt. Alle kastijding als zij tegenwoordig is, en schijnt geen vreugde maar droefenis te zijn, maar daarna geeft zij vreedzame vrucht der gerechtigheid allen, die daardoor geoefend zijn. O, wat voelt zich het verscheurde hart geheeld, als het begint te bevinden, dat de Heere Zijne Wet in het midden des ingewands legt of gelegd heeft. O, van die vreedzame vrucht der gerechtigheid wat te hebben, was mij ook voor u heden morgen zulk eene zoetheid, dat alle geleden leed er bij wordt als de schaduw op den grond bij de volle lenteson aan den hemel.

“De Heere zal ’t voor mij voleinden.” Dit geliefde vriend is de zachte zijde, die zoovele bittere tranen der eenvoudigen afdroogt; neem dien, en de Heere versterke u het harte.

Al wandelde ik ook door een dal der schaduwe des doods, zóó zal ik niet vreezen; Uwe vastigheid en de macht, waarmede Gij mij overschaduwet, o, éénige Herder Uwer schapen, die vertroosten mij; ik zal het goede des Heeren zien in den lande der levenden. Wij weten, dat Hij ons het leven gegeven heeft, en dat leven is in Zijnen Zoon; die den Zoon heeft, heeft het leven, en, wie in Hem gelooft, is overgegaan in het eeuwige leven Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad. De Geest bidt voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen. Een gespeend kind kan morgen huilen, maar de Vader van onzen Heere Jezus Christus blijft Vader.”

20.

Mei 1838.

Geliefde, van den Heere geslagene, als van een' Vader, en van den medelijdenden Ontfermer gezalfde Vriend!

Ijdelheid der ijdelheden alles is ijdelheid, maar het woord des levenden Gods blijft in der eeuwigheid! Zoo uwe geliefde Maria niet leefde, ik zou troosteloos wezen om het gemis eener vriendin, wier stille deugden mij van den beginne af, dat ik haar mocht kennen, zoo ingenomen hebben, dat haar zacht en innemend, vergenoegdheid verspreidend gelaat, waarin haar geheele ziel lei, in mijn hart is ingegrifd; zoodat, hoe ook vrienden haar hooggeschat hebben, zij in niemand zoo blijvend en levend zal zijn en is, als in mij en mijne lieve U. Ja, eene stille, nederige, lijdzame vrouw noemt gij haar te recht, en ik houd elk woord verder te zwak om haar te beschrijven, die ons voorgedaan is in de vreugde onzes Heeren.

Mijn geliefde Vriend! in den geest ben ik onophoudelijk bij het dierbaar lijk uwer ontslapene, en sluit u aan mijn hart, en ween met u, en verheug mij toch met u, en loof den Heere in stilheid, dat Hij met Zijne dienstmaagd heeft gedaan naar Zijn Woord, en dat uwe Maria het goede deel verkooren, en al des Heeren Woorden in haar harte bewaard hebbende, nu ondervindt, dat dat deel van haar niet genomen is, en zij nu, als eene gekochte van de aarde, medezingt met alle heiligen en eeuwig gelukzaligden als een nieuw lied: “het Lam, dat geslacht is, en ons Gode gekocht heeft met Zijn bloed, is waardig te ontvangen: prijs, eere, kracht en heerlijkheid, eer en dankzegging. Heilig, heilig, heilig is de Heere alléén.”

Die lieve goede en hartelijke vrouw! het smart ons toch, ze niet meer hier bij ons te hebben, en dat wij haar nu niet meer zien zullen – het smart ons, dat gij nu overal uwe lieve vrouw zult missen – maar wij beloven u: wij zullen ons nu dubbel aan u aansluiten – wat een zaligheid zal het mij wezen, u een traan aftedrogen, als gij naderhand nog meer mocht gevoelen de gapende wond, waarop de Heere nu Zijne genadige en heelende hand legt. O, mijn vriend! een zoete band gebroken – een hemelsche band geknoopt, die nog meer zoetigheid oplevert, hoe meer die ons aftrekt van het zien en zichtbare, en ons optrekt tot het smaken der verbindtenis en vereeniging met den Heere, met alle heiligen en met onze ontslapenen in den Heere.

Gelukzalig is zij, die geloofd heeft, want de dingen, die haar van den Heere zijn toegezegd, zijn aan haar vervuld geworden.

Mijn dierbare Vriend! welk een moedgeving voor u, dat de Heere u in deze ure alzóó genade laat wedervaren en barmhartigheid in den Heere, om lijdzaamelijk te verbeiden de toekomst tot ons van Zijne heerlijkheid! Hij zal komen met allen, die in Christo ontslapen zijn, en wij, die levend overgebleven zullen zijn, Hem te ontmoet – en zoo zullen wij altijd te zamen bij den Heere wezen.

De God aller vertroosting zij overvloedig over u, bedroefde, maar op den Heere alle uwe bekommernissen werpende, man en vader! Hij, Die hemel en aarde gemaakt heeft, Die u maakte, en u

uwe hulpe gaf en wondernam, en Zijne goedertierenheden over u vele deed zijn, heeft gezegd: Ik zal u niet verlaten, niet begeven, – en gij geeft u zelve en uwe zes lieve kinderen in Zijne hand: daarin zijt gij wél. Hij is de alleen wijze God – en wij, leggende de hand op den mond, zwiigende en verbeidende den Heere, weten, dat Hij, die alle dingen doet en werkt naar den raad Zijns welbehagens, ons eenmaal zal geven en geeft, Hem te loven voor alle verdrukking en kastijding, die het Hem goeddunkt over ons te beschikken, opdat wij, o eeuwige ontferminge! Zijner overzoete en liefelijke heiligheid deelachtig zijn. En: in de grootste smarten, blijven onze harten – in den Heer gerust. Hij neme u op, en drage u, en trooste u met den staf Zijner liefelijkheid – en is er des avonds geweest, hij geve u des morgens gejuich, gelijk Hij het onze lieve ontslapene gaf in de laatste ure.

Uwe zeer liefhebbende en met u bedroefde Vriend

KOHLBRÜGGE.

21.

Mei 1838.

..... O, welk een rijkdom van ontferming en troost heeft onze God en Zaligmaker Jezus Christus, om Zijne heiligen en geliefden te geven, te bevinden, dat zij niet alléén zijn, als ze van alles verlaten schijnen, en hoe overvloeiende van dierbaarheid en algenoegzaamheid toont Hij zich in ons, als Hij het dierbaarste, dat wij hadden, van ons en tot Zich neemt. Waar is zulk een God, als onze God, die woont in den hemel der hemelen, en zich nederlaat en woningen maakt bij stof, aarde en assche, gelijk wij zijn? Wonderbaar is Zijn naam, en heilig en heerlijk. Hij leidt ook Zijne heiligen wonderbaar, en gelijk hij Zijne heerlijkheid naar Zijne belofte op hen gelegd heeft, zoo laat Hij ze geenszins versmachten in een land dor, mat en zonder water: neen, maar Hij verkwikt ons naar Zijne goedertierendheid, die als een geweldige stroom over ons henen gaat; Hij drenkt ons uit de beken Zijner wellusten, en verzadigt ons met het goede van Zijn huis, en doet ons eenmaal alles, ja alles beërven.

Wat is er eene volheid in God door Jezus Christus, om in alle onze nooden, ellende en bezwaren ons alzo overvloediglijk voor te komen met Zijne voor alles zorgende en in alles voorziende trouw, dat wij van dag tot dag, en van ure tot ure, en van stap tot stap Zijne genadige hand mogen voelen, die ons vasthoudt, draagt, dekt en leidt naar Zijnen heiligen en ons eeuwig heil daargesteld hebbenden en daarstellenden wil! Waarlijk, men zoekt Zijn aangezicht nooit te vergeefs, maar, eer wij roepen, is Hij er, en, eer wij schreien, hoort Hij ons, en beredt al onze zaken, méér dan eene zorgdragende moeder vermag. O, Hij doodt, maar Hij maakt ook levend; Hij voert in de diepte, maar Hij voert er ook weder uit. Ja, slaan doet Hij, maar Hij geneest ook; ja Hij geneest de ergste plage, de diepste wonde, het gruwelijkste zeer, de vuilste, stinkendste zonde, met Zijne genade, waarheid, goedheid en trouw, naar Zijne gerechtigheid, tot Zijne eer, en, opdat wij ons geduriglijk verblijden in den Heere, en eeuwiglijk zingen van Zijne goedertierenheden, van Zijne genade en gunstbewijzen, van Zijne onvergankelijke, en onverderfelijke, en onvermoeibare en alles dragende liefde tot ons. O, hoe love ik den Heere, den Vader aller barmhartigheden in stilheid, dat Hij u gegeven heeft: “Hem dankbaarlijk te prijzen en te verheffen, van wege Zijne goedheid, waarin hij u eene trouwe gade gaf, van wege Zijne ontferminge, en lankmoedigheid en trouw, waarmede Hij u beide hand in hand en hart in hart geleid heeft, en van wege Zijne liefde, nu geopenbaard in uwe geliefde te verlossen uit dit lichaam der zonde en des doods, en haar in hare hope niet te beschamen, maar haar op te nemen in Zijn huis.” – Lof betaamt den oprechten, want de Heere is goed, en Hij waakt over de Zijnen, en doet ze staan in vrijmoedigheid der hope der heerlijkheid, en doet ze triomferen in

Hem over alles in den geloove; in het vasthouden aan Zijne liefde, in het betrouwen op Zijnen heiligen Naam, juist, als alles contrarie schijnt bij hetgeen men gelooft. Maar, waarachtig is Zijn woord – en, twijfelen wij van wege hetgeen wij zien en gewaarworden, (hetwelk is onze onophoudelijke zonde,) Hij weet, wat maaxsel wij zijn, en is gedachtig, dat wij stof zijn; maar, eer zal zon en maan hare ordinantiën van omloop verliezen, eer de getrouwe Getuige in den hemel liegen zal in Zijne toezegginge aan Zijne dienstknechten en dienstmaagden, in wie Zijne vreeze is, wier oogen op Hem zijn, en die niets meer verwachten dan Hem, dan Hem alléén, Die te komen staat met alle Zijne heiligen, om verheerlijkt te worden in het midden Zijner uitverkorenen en gunstgenooten, die de getrouwigheden Jacobs vasthouden, en wier leven de heilige Israëls is, hun algenoegzaam deel! – O, verzadiging der vreugde en liefelikheden zijn aan Zijne rechterhand eeuwiglijk en altoos; en hoe over en over zullen wij er meê verzadigd worden, als wij met de onzen eens uit het stof zullen opwaken voor Zijne oogen, Die ons nietig lichaam verhelderen zal, dat het gelijkvormig worde Zijnen verklaarden lichame, naar de werking, waarmede Hij zich alles kan onderdanig maken. Wij zullen te zamen bij den Heere zijn altijd.

Mijn waardste vriend! mijne oogen schieten vol van blijdschap met u in den Heere, dat Hij naar Zijne groote goedertierenheid over ons u niet minder geeft, als Hij mij gaf, toen Hij mijne van weinigen in haar eigenlijke waarde gekende Catharina tot zich nam; o, ik ben zoo blijde, als mijn lieve en getrouwe broeders en zusters, even zoo, als ik, komen te vertellen, “dat de Heere goed is, en, dat het zoo goed is, om onder God te staan, en dat waarlijk in Zijnen wil alléén ons heil is. – Ja, waarlijk, waarlijk, met huid en haar, met zonden en al, al raast het van binnen als eene zee, onder God te staan, en te vertrouwen op Zijne genade bloot, en vrijmoedig tegen alles in te bekennen: juist, omdat ik arm en ellendig ben, maak ik Zijn naam groot, en wil, en zal Zijne gerechtigheid vermelden, ja, de Zijne alleen – *dat is goed*, en er is geen ander goed dan dit. Dus niet eerst de armoede en ellende weg, en dan op den Heere hopen, – maar, midden in de ellende, den name onzes Heeren Jesu Christi oproepen, die uit dooden is opgestaan, dat doet leven een onvergankelijk leven in, bij en door God en tot God.

Ziet, welk eene liefde de Vader ons gegeven heeft, dat wij kinderen Gods genaamd mogen worden, – dat waren wij eertijds niet, maar dwalende, maar zonder God, maar in den vleesche, en doende den wille des vleesches en onzer gedachten, dood, en den dood te gemoet gaande. Maar God, Die rijk is in barmhartigheid naar zijne groote liefde over ons in Christo Jesu, maakte uwe M., mij, u, mijne lieve U., en allen, die den Heere Jezus liefhebben levend, en heeft ons begenadigd niettegenstaande alle onze zonden.

Verzinke 't al dan voor ons oog,
Wij zijn reeds boven 's hemels boog,
En zingen 't lied ter eer van 't Lam,
Dat onze zonden op Zich nam,
Al vreugde in Godes zaligheid,
Al meer in 't wezen ingeleid.
Al meer Gods heil in 't hart gevat,
Al meer Zijn bloed op prijs geschat,
Dat bloed, dat eeuwig krijstallijn,
Dat bloed, dien zoeten levenswijn,
Dat bloed, dat dood en duivel breekt,
Maar ons geteeld heeft en gekweekt.

O, als het graf in 't graf zal gaan,
Is 't eeuwige vreugd voor meen'ge traan!
O, waar God zelf de traan afwischet,
Daar heeft de ziel zich niet vergist.

Ja, de Heere heeft zich onzer ontfermd, het zijn Zijne goedertierenheden, en daarmede omringt Hij ons, daarin kleedt Hij ons, daarmede dekt Hij ons, en draagt ons. Ik eindig dezen. Het moet u weigaaen, mijn waardste vriend – Hij kusse u met de kussen Zijns monds, en verzadige u aan Zijne groote liefde, Hij leide u in het druivenhuis Zijner liefde, en Zijne liefde zij de banier over u; Hij make u vol des H. Geestes en dronken aan de borsten Zijner vertroosting. De hartelijke, zusterlijke groete van mijne lieve en weder herstelde U. Wat schatten wij alles weinig, zonder den Heere! Wat is de hemel dood zonder God! Wat is alles wél, als wij op den levenden God hopen! Hoe genoegzaam is Hij, als Hij ons troost met Zijne ontferming en liefde over ons in Christo Jesu. Groet uwe lieve kinderen van mij Zoete banden, die ons binden, aan ons algenoegzaam deel; alles zien we in zijn geheel, daar wij die onbreekbaar vinden; maakt Hij los, te vaster bindt Hij, tot breken nooit gezind.

Uw zeer liefhebbende Vriend
KOHLBRÜGGE.

22.

Dec. 1838.

..... Die gesprekken, waarmee gij niet kunt instemmen, is het best te vermijden, en er van onder weg te loopen: dat loopt toch maar al te zamen op dweeperij uit, en heeft zijn grond in het vleesch en zijne begeerlijkheid, en wordt ommanteld met een rook van Mystiekery, Neologie en quasi liefde tot God, die niet veel beter is dan de oude der monniken en nonnen, – en die Jezus, daar men van spreekt, is datzelfde gesneden mansbeeld, daar de nonnen zooveel meê ophadden bij gebrek van een man – en die liefde met al die fraaiigheid van hemelschen wandel, is het oude Maria-beeld, daar de monniken veel meê ophadden, bij gebrek van wat anders, als niets verwerpende dat, wat zij hadden kunnen met dankbaarheid hebben of genieten, hadden zij met hunne quasi behoefte van geestelijke gemeenschap des Heeren wet niet vertrappt, terwijl zij meenden, dat zij er al heel zeer naar handelden.

..... De genade met u; dien Ik genadig ben, dien ben Ik *genadig*, zegt de Heere.....

23.

Maart 1841.

Het is waar, wat gij mij zeidet: zoolang ik niet recht sta, zal ik alles verkeerd aanpakken, want ik zal de wet wettisch toepassen. Dit dient tot verootmoediging, tot zoeken van 's Heeren aangezicht, niet tot verontschuldiging, niet om zich te ontslaan, van hetgeen waartoe men geroepen is. “Ik kan niet: derhalve ben ik er van ontslagen,” geldt niet voor een goed krijgsknecht Christi. Maar dat geldt: “ik kan niet, derhalve 't zal, het moet er dóór.” Het gaat daar om 't parool: “Op dood of leven, op leven en dood.” – Er is geen tusschenstand – werp dit “zoo lang ik niet recht sta en ik sta immers niet recht” – den Duivel in 't gezicht – en grijp aan de wapenrusting Gods, de gansche; hoe dan ook aangegrepen, gij zult vasthouden, hoe meer u alles met bouleversement bedreigt, en Evangelisch de kroon verkrijgen. Ziet, gij kijkt te veel om laag in dezen tijd, en ik ken de klippen des rijkdoms; ik

weet te wel, hoe “’s werelds mooi, morgen hooi; ’s werelds zoet, morgen roet,” ons het meest van achteren in hare macht heeft genomen, terwijl het ons van voren vleit, dat wij het als ijdelheid der ijdelheden aanzien. Laat ons Hem liefhebben, want Hij heeft ons eerst lief gehad; daar is in de liefde geen vrees, de volmaakte liefde drijft de vrees naar buiten. Dit is rondom waar. – En de wereld, hoe gij ze ook neemt, gaat voorbij met hare begeerte, maar den wille Gods doende blijft gij in eeuwigheid. – Begeerte der oogen, begeerte des vleesches en het zich zoo wel bevinden des levens is niet uit den Vader. – Menigeen bevindt zich voor den Heere, als heden morgen mijn jongste zoon, die mij zeer embraceerde, en in dat omhelzen niet bekende, dat hij een oogenblik te voren had gelogen, toen hij ontkende, dat hij op den wand had geschreven, waarop hij niet schrijven mocht Ach dat wij het harte voor den Heere uitstorten, en Hem niets verheelen, waarom zouden wij voor Hem verbergen, dat wij zoo goddeloos zijn, als wij zijn; neen dat is met geen zijden doek te bedekken – en het bedekken maakt, dat wij niet bedekt, ja overdekt worden met zijne genade, eene volheid, die al onze zonden wegneemt.

KOHLBRÜGGE.

Maart 1841.

Hij geeft gaarne alles, wat wij Hem vragen. Ook genade en wijsheid om onze kinderen, naar het ons weldadig bevel des Heeren, optevoeden in de vreeze des Heeren, zonder dat wij als hypocritische zedenmeesters en geloofopdringers achter hen heen behoeven te zitten met een zweem of zweep van religiositeit. – O, de Heere laat ons niet beschaamd worden of alleen staan, maar geeft boven bidden en verstaan onderwerping van de onzen aan ons in den Heere – zoo wij ons consequent houden aan Zijn woord, dat beproefder is dan het vergankelijke goud.

Te dien aanzien kunnen wij u ook eene blijde tijding mededeelen, een goed nieuws, dat wij zondag ontvingen van.... Hij kreeg er voor een half jaar geleden in eens oogen in, dat hij veel in zijn huis toeliet, en zich meê liet nemen tot veel, waardoor zijne ziel van hare vastigheid zou afgeschoven zijn geworden. Ik had niet vele woorden en tranen noodig om hem daarvan te overtuigen. Dadelijk kreeg alles eenen anderen keer. Het naar concerten, bals en comedies loopen van uit zijn huis, een huis, waarin hij gesteld is een Priester Gods, had afgedaan; het gevolg was eene verschrikkelijke losbarsting tegen hem, zoodat zijn huiselijk geluk in den grond geboord scheen – maar, wat er ook aangewend is, niets, niets is in staat geweest hem een voetbreed gronds te doen ruimen – alle pogingen leden schipbreuk aan dit ééne: de wille onzes Gods en Zaligmakers – en, gelijk hij geloofd heeft, zoo is hem geschied – men heeft zich aan hem ten volle onderworpen, hij heeft het geloof behouden, de huiselijke rust teruggekregen, en zijne ziel en zijn huis gered van den toekomstigen toorn.

24.

Dec. 1842.

Mijn gemoed schiet mij vol, zoo dikwijls ik aan u denk, en bij het gevoel, wat uwe laatste woorden zeggen. – Wat staat er Hebr. 4, vs. 15 en 16? Wat in dien geheelen Brief aan de Hebreëen? – Gij gelooft niet, schrijft gij. Is het dan niet waar, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om zondaars gered te hebben, zondaars in behoudenis gesteld te hebben, die gewis zouden omkomen, zoo Hij niet was, zoo Hij niet leefde? Heeft dan God zijnen eigenen Zoon voor ons overgegeven, of niet? Wat doet u zoo tusschen beide staan, zoo bang, zoo arm, zoo naakt blijven in de dingen Gods? Hoe lang zult gij die boeien en banden nog naslepen, en uwe ziel er door laten beknellen en tegen-

houden om ingegaan te zijn in de ruste, die God de Eeuwige Ontfermer zijnen volke bereid heeft – en waarmee Hij hetzelfde omgeeft, omgeeft allen, die de toevlucht genomen hebben om de hope, die voor de hand ligt, vasttehouden. Ja, ik weet, wat u knelt, boeit, bindt, tegenhoudt, en er is menigmaal geen lust, geen moed – in ’t geheel gansch geen kracht – om te zeggen: daar liggen ze verbroken – en gebed, en smeeking, en zuchting en belijdenis wil er menigmaal niet uit – en de zonde, de lust zit er zoo diep in – dat, als er maar genot is, en men zijn zin heeft, of ongestoord en niet veront-rust van Gods zijde, de zichtbare dingen kan inwilligen of kan krijgen wat men wil – dan is alles goed – en daar is dan geen klacht ook. – En toch, evenwel, het ligt van binnen niet stil; daar popert, en klopt en broeit het – en het is al bankeroet, al vergooid, versmeten, verbroken met moedwillige hand, met onstuimig gemoed, met een hart, waarin een zwarte stormmacht alles, wat van boven is, tegen de klippen en rotsen van opstand, omdat men ’t zoo niet heeft, als men ’t hebben wilde, of verbroken of verwoest ziet, het fijne, het liefelijke, het zachtzinnige, het vrome, het edele, te splinter slaat – en, daar wil men weêr terug – wezen wat men vroeger was; ’t moest héél zijn, wat men verbroken heeft – en men is aan ’t stukken passen, en lijmt ze – zoo heeft men dan tusschen beide weer een gehéél – maar de scheuren blijven zichtbaar – en men verbreekt morgen weêr op nieuw moedwillig. En nu bij de vraag van boven: hoe vaart gij? – ziet men op het stuk gebrokene, gelijmde vat – en antwoordt: “vraag mij niets.” Is dat recht – dat men op dat vat ziet, op dat gebrokene vat – op deze of die historie van gisteren of heden?... “Ja, maar was het goed met mij – dan was dat vat toch héél.” Ja recht zoo – “maar nu deugt het niet met mij – wat dan nu.”

..... Werp dat verre van u weg, laat het liggen, waar het ligt, en zie niet langer om naar dien vromen Pharizeër in ons, die u nu reeds jaren het zoo bang en benauwd maakt; houd hem voor dood en begraven met alle zijne deugden, – stroop hem rein van u af; – en, of hij heden en morgen al wederkomt – houd hem voor den duivel; – en wat er dan van u overblijft, offer dat Gode op Zijnen altaar – verstaat gij dat? – Wat blijft er over als wij van ons aftrekken den Pharizeër, die God en Zijn Gezalfde niet lijden mag? Wat? – louter ongerechtigheid, louter goddeloosheden – een puur goddelooze. – En gij hebt u nu al lang genoeg bemoeid om dien Pharizeër tot God te laten gaan, – maar dien wil God niet; – en sparen zal Hij hem ook niet, – en zolang gij aan dien, al is het ook met een draadje vasthoudt, hem noemende: een werk, dat God begonnen heeft, zal hij u al door kwellen. Voorts brengen het de omstandigheden van zelve zoo mede, dat gij overal met die vroomheid u het hoofd aan stuk loopt. Daarom: als een pasgeboren kind, in zijnen bloede, met onafgesneden navel, als nog niet met zout gewreven, zonder windselen, als geworpen op het vlakke des velds, als zonder vader of moeder, bij alle erkenning van walgelijkheid – schreeuw tot hem, die voorbij u gaat: (de Geest en de Bruid zeggen kom! – en die hoort zegge: kom, en die dorst heeft, die kome, en neme de wateren des levens om niet,) daar is Zijne stemme: “Leef – ja in uwen bloede leef.” – Heb ik het u niet duizendwerf gezegd: O, als wij van ons zelf het weten willen, wat fraaie menschen wij zijn – hoe geheel zonder eenige de minste lust tot de onzichtbare dingen, hoe licht wij alles er aan geven, en schieten laten om onzen, zin, lust, gemak, eer, plezier, en het hier goed te hebben; – o, als wij met een hart, al is het als steen, en als een vos en cameleon, toch mogen vragen, óf zuchten, óf steenen, met de hand op de rauwe borst: God wees mij zondaar genadig – en laat mij blijdschap hooren! Waarlijk, waarlijk, de genade Jesu Christi is overvloediger – de liefde Gods grooter – de gemeenschap des H. Geestes machtiger, dan alle heerschappij der zonde, en des duivels, en des doods, en dezes ellendigen levens, en der vergankelijke genietingen, waarin het hart zoo licht gewikkeld wordt. Daarom beken eerst genade, heden genade, heden, en heden, en morgen en ter ieder ure, dat uwe verkeerdheid u die bestrijdt – houdt u daaraan, al schijnt de gang ook hellewaarts – en gij zult zien, waar de zonde blijft, en wat er van de wet wordt.

Alzoo zij de Heere met u, en gij zult niet zijn met de ongerechtigheid – zij zal over u niet heerschen kunnen, gij, onder genade toevlucht genomen hebbende, en u daarin houdende. – Vaarwel alzóó – groet Uwe geliefde.

KOHLBRÜGGE.

25.

17 Juli 1842.

Alles zonde – alles ijdel – alles dood; – en *in* dien dood, in dien staat van volslagen ellende *is* en *heerscht* leven, en gerechtigheid, en waarheid, en vrede – den geloovende, den des Heeren Naam aanroepende. Laat ons de genade niet zoeken of stellen buiten dien staat van volslagen nietszijn. – Zoo als wij zijn, – menschen, – heeft de eeuwige Ontfermer beloofd in ons te wonen, en te wandelen – ach, wie zal Hem een huis bouwen en inrichten Zijner waardig? – Zulk trachten is de ergste zonde. Zoo als ik ben, vervult Hij bij en in mij Zijn woord, en doet mij voor Zijn aangezicht wandelen – zoo zal Hij het ook bij u doen en in u. Goede gestalte, gevoel zelf van totale verbrijzeling en verootmoediging mag iets aangenaams, iets troostelijks hebben – maar – dat gij u aan dat houdt, wat Hij zegt, daar gij u bevindt te zijn, zoo als wij menschen zijn, zoo als Hij zegt, dat wij zijn – en daar niet uit – maar daarin van Zijne genade eet en drinkt, in- en uitgaat, is toch de beste gesteldheid, de alleen deugdelijke, de vruchtdragende.

KOHLBRÜGGE.

26.

27 Januari.

Dat de Heere 't al is, en wij nul – is eene waarheid; maar als men nu van die nulliteit wat maakt, en naar eene gestalte staat, waarin men dat voor zich zelve als met handen zou kunnen tasten, dat men zulk een niet is, dat men weg is, dat het ik aan een kant, en Gods ik het alles is: – dan is men toch ook al weêr van de eenvoudigheid af – men behaagt zich zelve in zulk een gedwongen staat, in zulk een stand van schijnbare onzondigheid – en is toch nog een groot beest, een kalf, onwijs en bot.

Vleesch is vleesch – een mensch een mensch, en hij wil zoo gaarne niet mensch, maar een engel zijn, en staat altoos naar een stand van volmaakbaarheid, van iets anders worden, dan hij is, die op zelfbehagen en afgodendienst met zich zelve uitloopt. – Ik heb u nu duizendmaal geschreven, dat wij menschen zijn, die niets anders, dan wat menschelijk is, van ons zelve verwachten moeten, en dat de Heere ons in zulk een toestand toeroept: “Ik nochtans ben uw God!” Erken, dat gij mensch zijt. Sta naar geen andere vroomheid, naar geen ander doen, als zoo als Hij u leert en leeren zal; zoek geene dagelijksche reparatie van dagelijksch verderven, maar schud uw hart voor Hem met al het bruisen, koken, woelen, met wonden, smarten, builen; – wil niets wezen, als men u zegt, of toebijjt, dat gij niets zijt, maar buig u, al is het zevenmaal zeventigmaal per dag, onder 's Heeren waarheid, in hetgeen Hij van ons zegt tot onzer bekeering: – alzoo bekeer u tot den Heere – en, te midden van alles – geen valsche schaamte, maar dit: ik mensch, gij toch immers mijn heil – ontferm U mijner, Gij zijt mijn God, en ziet dan, of de hemel zich niet openen zal over u.

KOHLBRÜGGE.

1 Cor. V.

Het ging met de Corinthiërs niet goed. Hunne zielen vaarden niet wél. Zij kenden het Evangelium wel zeer goed – zij geloofden wel niet anders dan Paulus geloofde, voor zooveel zij het verstonden. Zij stemden hem ook alles wel toe – hielden hem wel voor waarachtig – bovendien hadden zij wel alles, wat de Heere met mogelijkheid aan eene gemeente en aan elk in 't bijzonder had kunnen geven – en toch haperde er wat aan, en wat er aan haperde – ja hoe zal ik dat noemen? – Die liefheeft, zou liever zelf de kwaal dragen, dan ze in den geliefde te moeten aanwijzen, te moeten aanwijzen dat op sterven na dood zijn: – het is hem een dood, de bewustheid te hebben, dat zijn geliefde die kwaal heeft. De Corinthiërs achtten Paulus zoo nabij, zoo als vleesch God, den levenden God, in Wien men alles heeft, en tot Wien men alles ontvangen heeft, nabij acht – zoo veel: alles, wat zichtbaar is, gaat vóór – en, gelijk zij er waren, zóó zij het woord bewaarden, zoo meenden zij, dat zij er waren en hielden zich voor genoeg opgegroeid. Althans zij waren heeren – en, daar Paulus een dienaar was, was hij toch ook maar een dienaar; men leefde met hem, als met een dienaar, en dien geeft men soms een mooien rok, als het niet anders kan; maar achter tafel, achter de deur, onder in 't huis is zijn plaats; dat gaat alles zoo als 't behoort. Maar als men in het woord, dat de dienaar gesproken heelt en nog voorhoudt, huis, hof, kleederen, eten, schoenen, wijf, kind enz. heeft – en buiten dat woord niets dan ongeluk en de akeligste ruïne te wachten heeft – dan dient men in dat woord te blijven; de dienaar zal niet vragen, wat men met hem doet, maar hij heeft toch duizend verborgene blijken om te zien, hoe het met den gelukkig gemaakten staat: en waar die buiten het woord gaat, ontvangt hij eene waarschuwing, dat in datzelfde oogenblik zijn geluk en heerlijkheid op het ijs staan, en niet op een berg.

In den brief aan de Corinthiërs heeft het den schijn, of Paulus een groote egoïst of partijmaker was; – natuurlijk dat men nu zegt: “ja, Paulus, dat spreekt van zelf, en die anderen waren valsche Leeraars”; – maar toen ging dat zóó niet, – toen had Paulus het minste voorkomen van allen. Evenwel, daar hij alléén het woord had, en het hun had gegeven, kon hij niet anders (dat deed de liefde, opdat zij welvaren mochten), als hij wist, dat die anderen het woord niet recht sneden, en hij dan zag, dat de Corinthiërs dezulken aanhielden, hoogachtten, volgden, zich en hunne kinderen aan dezulken overgaven, zich van dezelve lieten plukken, en gedachten koesterden en uitten omtrent Paulus, of aanhoorden, waardoor Paulus verkleind werd (niet voor zich, maar als die het woord droeg en bracht), en als zij zich dan evenwel voor compleet of goed in de waarheid aanzagen en hielden, dan was Paulus geroepen om hun uit hun eigen gedrag aantewijzen, dat zij niet waren, wat zij meenden te zijn, opdat zij mochten zijn, wat zij waren.

In het Capittel, waar naar gij mij vraagt, ziet gij een man, die met de vrouw zijns vaders getrouwd was. Die man zelf, schoon tot de gemeente behoorende, heeft dit kunnen doen, en zich evenwel voor geloovig houden, en de gemeente heeft dit kunnen toezien, zonder het te zien. Zij hebben zich onder elkander verblijd over hun geloof, en dat zij het zoo goed hadden en zulke verwachting – en zij zagen niet, hoe juist die quasi-Apostelen met hunne leer van bijbehouding der wet om er naar te streven, hen van de eene ongezondheid tot de andere brachten.

Zoo als Paulus nu omtrent al hunne kwalen geen zachte geneesmeester was, (want wie, die liefheeft, kan den geliefde in doodsgevaar zien, en daarbij flegmatisch blijven?) zoo vooral niet op dit stuk. – Hij dan, schoon afwezend, zegt, dat, zij te zamen komende, zijn geest mede te zamen komt,

en als bij hen zijnde, het oordeel gereed heeft, om dien man den Satan overtegeven tot verderf des vleesches enz.

De Apostel wilde hem buitensluiten, en sloot hem buiten alle gemeenschap des heils, der zaligheid, des Heeren, verklaarde hem genadeloos, en als geen deel hebbende aan alle waarheid der vertroosting des H. Geestes, en aan de waarheid der genade Jesu Christi en der liefde Gods, waarmede die man zich tot daartoe geveleid had. Die man heeft dat moeten gelooven, dat het zóó was, en zijne zonde, als Paulus verklaarde; want deszelfs woord, geschreven met de macht des Heeren J. C. was hem te machtig – en als iemand dat gelooft, dat hij buiten de gemeenschap Gods is, dat hij genadeloos is – dan heeft hij den Satan tot overwinnenden wederpartijder, die werpt hem ter neder, bindt hem, zet hem in een toestand van vredeloosheid, akeligheid, schrikkelijkheid, waaronder men vergaat, en versmelt en uitteert. “Tot verderf des vleesches” is dan tot dat lichamelijke ondergaan van alle levensgenot, vreugde, eer, genoegens, in ’t kort van alles, wat iemands behoeften zijn – hij moest dan ook van die vrouw af, die hij misschien smoorlief had, en buiten welke hij niet kon leven – en dan, *boven dat alles*, zoo in eens voor menschen en Engelen afgestooten van de hoogte, waarop hij meende te staan, – dat alles was verderf des vleesches. – Waartoe wierp de Apostel hem zoo uit alles uit, en van alles af – daartoe: opdat de geest behouden ware. – De geest, dat is wederom diezelfde mensch, genomen naar zijn binnenste zijn en eigenlijk bestaan, zoo als hij met verstand, zinnen en wil Gods goedertierenheid had leeren kennen, en de dingen des Geestes gevat had; – als die behouden was, was de geheele man behouden, maar natuurlijk niet behouden het genot van zulk eene vrouw, of het genot van de eer, als een goed belijder en als een, die wel en fiks stond – dat en zooveel anders leî al te zamen verbroken. Liefelijk zijn de woorden, die er op volgen: “in den dag des Heeren Jesu” –, daar die naam door den Apostel gebezigd wordt, om de volheid der barmhartigheden en ingewanden Gods te prediken en uittespreken, als het heil, dat in dien Naam is, voor alles, wat dien Naam uit de diepte aanroept.

Gij zult uit het bovenstaande zien, dat die man nu niet meer in die zonde volharden kon – de Apostel wierp hem alles omver, en deed dat tegelijk zóó, dat er bij dien man droefheid naar God op volgde, zoo als gij uit den 2^{en} brief aan de Corinthiërs zien kunt.

“Uw roem is niet goed of niet fraai.” Met dat woord *roem* meent de Apostel hun roemen, dat zij zóó goed, zóó hoog en zóó wél stonden in den Heere. Even zoo zegt hij vs. 2 van dit Capittel: “en gijlieden zijt opgeblazen” – opgeblazen, als een leerjongen, die meent zijnen onderwijzer ontwassen te zijn, terwijl hij uit zijn leven bewijst, dat hij alles behalve grondige bekwaamheid heeft.

Als de Apostel vs. 7 zegt: gelijk gij ongezuurden zijt – dan houdt hij hun voor, wat zij zijn in Christus voor God: gelijk gij zonder zuurdeessem zijt in den rijkdom der goedertierenheid Gods, in de genade Christi, – zóó als Hij u gemaakt heeft, zoo ontdoe u van dat zuurdeessem, opdat gij een nieuw, dat is een versch en frisch deeg moogt zijn, dat gij nu van wege het zuurdeessem in der waarheid niet zijt.

De Apostel gebruikt in deze verzen het beeld van het Paaschfeest houden; – ook ons Pascha is voor ons geslacht. D. i.: bij de Joden moest al het zuurdeessem op zulk een tijd weg – en dan hadden zij een geslacht Lam, om van te eten – en dat aten zij met smaak en blijdschap. – Als men dan zulk een heerlijke spijs te eten heeft – waartoe dan een kost, die er niet bij voegt? Wij hebben nu ook een Pascha, voor ons geslacht – daar mogen wij nu van eten, dat mogen wij nu eten alle te zamen met blijdschap, met verheuging. – Als de Apostel zegt: voor ons geslacht, dan zegt hij zooveel, als dat daar alles in is, wat tot leven en wandelen in gerechtigheid betrekking heeft; – dat nu dat Lam geslacht is, is, dat alles is daargesteld voor ons in dat zelve: “Kom mijn liefste, sta op, drink en

eeft". Hij wil hun ook het gevoel geven, hoe door dat Lam alles voor ons is daargesteld – het is geslacht in den zin, zoo als Petrus zegt: 1 Petr. 1, vs. 19, 20.

En, als hij dan den naam van dat Lam noemt: Christus – getuigt hij daarmede, hoe Die de volheid van al het welbehagen des Vaders heeft, en dat Hij hen in die volheid heeft gezet in zich zelve. – “Laat ons dan feesthouden”: ons verheugen en verblijden in de genade, de barmhartigheden, de ontfermingen, de eeuwige liefde Gods, zooals de Israëlieten Paschen hielden, b. v. onder Josia. Niet in ouden zuurdeessem, d. i. dat wij tegelijk zoo zouden doen, handelen en wandelen, als wij deden, toen de genade Gods nog niet over ons verschenen was, noch in zuurdeessem van slechtheid of boosdoenerij: dat is, dat wij ons tegelijk in een toestand zouden bevinden, die met geen feesthouden overeenkomt. Het past dan toch b. v. niet, slecht te zijn, kwaad te doen of geweld te bedrijven, want hoe kan er in baldadigheid blijdschap wezen? (De Apostel meent hier het meêloopen met die hooge geestelijke quasi-Apostelen met de gevolgen daarvan.) Maar laat ons feesthouden in ongezuurde dingen van hetgeen glanst en straalt van de zon der gerechtigheid, en waarachtig is. – Dat is feesthouden, zooals God ons bereid en gesteld heeft in den Geliefde, voor Zijn aangezicht ons te verblijden, zooals gij b. v. bij een liefelijk huisfeest het uw huis, en uwe geliefden en uwen disch aan niets laat ontbreken van hetgeen verkwikkelijken glans en goede cier en deugdelijke spijs en drank is.

Het zal u nu wel alles duidelijk wezen, zoo niet, gij schrijft het mij. – O, mijn geliefde Vriend! merk overal op, hoe de apostel, bij alles, wat hij ziet gebeuren, het overal laat uitkomen, dat er een naam is, waarin afwissching en uitdelging is van zonden, zonder dat het soort of het getal dier zonden bepaald is, en niet van vreemde zonden, maar van de zonden zijns volks. Hij heeft een volk, dat zonde heeft, van die zonden behoudt Hij het, dat die zonden hen niet verdelgen, en om doen komen. Merk op, hoe hij dien Naam predikt – of liever, merk op, dat die Naam er is, die zegt ruimtemaker, in ruimtezetter, terechtbrenger en in ordezetters van een gansch verwarden en desperaten toestand met daarstelling van allen mogelijken en wenschelijken en begeerlijken overvloed.

Merk op, dat u de Schrift, dat u de Geest betuigt: niet, gij moet u genade verwerven en maken, dat gij door genade compleet wordt – of een (waar) Christen wordt; maar gij – gij ellendige, dien het om den levenden God te doen is, en om Zijn woord – hoort des Heeren woord: “open uwen mond, en Ik zal hem vervullen.” De Heere zendt stroomen uit over alle dorstige plaatsen, en Christus is hier. Ik weet, hoe gij met uwe bonhomie hier met uwe kostelijke ziel laat sollen, en daar laat sollen, naar eigen begeerlijkheden en naar de begeerten van hetgeen is, en morgen hooi is; en onder dat alles zucht uwe ziel op naar des Heeren feest. Ik zeg u, dat de Heere bij u is Hij is uw vrede, uw tempel, uw altaar, uw offer, uwe heiligheid, en Zijn Naam onze toevlucht, en Zijne genade onze rijkdom, en Zijne liefelijkheid en eere onze sterkte – en Hij heeft u recht gemaakt in Zijn heil – uit de baarmoeder Zijner barmhartigheden zijt gij zonder vlek geboren en zonder gebrek, en wat Hij heeft, hebben wij, en wat wij zijn zullen, is onuitsprekelijk. Houdt gij dan ook feest in deze dingen in heiligen Geest – en zeg tot alles, wat gij in dien geest zéér wel gevoelt, dat daar niet meê overeenkomt: ik stel mij u tot geen dienaar; ik ben vrij gemaakt in de vrijheid des Gods van den Hemel, Wiens ik ben met vrouw, kind, huis, hof, goed en bloed, en heb alzoo vrede, de volheid in de heerlijkheid Zijner genade. Wij zien Hem wel niet, maar Hij is, en Hij is een belooner dergenen, die Hem zoeken; daarom, heden weg met al het onkruid, dat den vrede niet laat uitschieten en benedenwaarts wortelen. – De genade zij met u en uwe geliefden.

Te dier plaatse, waarnaar gij mij gevraagd hebt, staat in het Grieksch: gehoor of het hooren, en niet prediking. Zoo ook Jezaja 53 vs. 1. Rom. 10:16. Ik kan u wel aanraden om dikwijls onder het lezen de kanteekeningen van den Statenbijbel in te zien; – zeer dikwijls geven zij op, hoe dit of dat

eigenlijk in 't Grieksch of in 't Hebreeuwsch staat, dikwijls hebben zij ook een “anderen” “ofte”, dat zeer behartigenswaardig is, b. v. op Jezaja 6 vs. 7.

KOHLBRÜGGE.

28.

14 December 1844.

Wordt niet moede – maar volhardt in den gebede. Wij kunnen en mogen, ja moeten Hem toch alles klagen en vragen, en Hij geeft en verleent, – boven bidden en verstaan, – hoe krom en hoe dom het er bij ons ook uitkome.

Maar, waar zit de fout; – waar hapert het? Waarom is er geen blijvende rust; – waarom zijt gij niet in uw harte bevestigd, verzegeld?

Ja, vraag hier – en, als gij alles gevonden hebt, – dan zijt gij nog even ver. – Wat er bij u, en in u is, dat gevoel ik het allermeest, als wij te zamen zijn – en, dat er toch altijd even zooveel hapert – gevoel ik alsdan even zoo – en, zoo is er blijdschap en smart, – gerustheid en angstgevoel omtrent u beide. – Ik gevoel mij bij u gelukkig en gelukkiger dan elders, en toch blijft er een “maar” over.

Maar, wat ik gedaan heb, zal ik blijven doen – daar arbeiden, waar de bron van de kwaal zit – gelijk het mij van den Heer is toebetrouwd. Wat kan ik overigens dan nat maken; Die den wasdom geeft, is God.

En evenwel, het ligt niet aan den Heere, dat gij nog niet op dien rots der eeuwen gezonken zijt.

Gij hangt met uw hart aan de wet – aan het: “doe dat, en gij zult leven” – het gevolg daarvan is, dat gij meent, dat gij de wet doet, en de wet hoogacht – en dat gij schok op schok krijgt, als men u zegt, en als allerlei dingen in u, en om u heen, u de bewustheid geven, dat gij dit niet doet – want gij hadt het gaarne zóó – omdat gij denkt: als ik toch dit of dat niet heb, en niet ben, dan ben ik toch niet zeker van de zaligheid. Nu die ongelukkige meening maakt altijd nieuwe scheur – maakt u slap, waar het er op aankomt; – Gods wil wordt nagelaten; – gij breekt het een met het ander in stukken, of laat het glippen, varen en drijven: – en dan is er groote spijt en berouw, dat gij alles zoo verbroken hebt – en gij roept om genade – om weder van voren af aan de wet te doen, dat is: om niets te doen.

Daartoe dient nu alles, wat ik u schrijf, om u tot de Schrift te brengen, dat gij toch leest, en verstaat en gelooft, dat geen menschenkind iets om Gods wil, en wet en gebod geeft – dat de heilige en volzalige God, met al de volheid der zaligheid, die bij Hem in Christo Jesu is, bij een menschenkind niets geldt bij het oogenblikkelijk genot van eigen lust, vrede, zin en gemak, naam en vermogen. Het moet u duidelijk zijn, hoe alle meening van wat voor God te willen zijn, te doen, te leven, op zelfbedrog of huichelarij nederkomt en, op zijn schoonst gesproken, op egoïsmus – hoe, indien hij met de volmaaktste intentie er zich op toelegt, hij evenwel zonde doet met al die goede meening, die hij van zijn zielsgevoel en oprechtheid heeft, – hoe elke poging daartoe zonde is en afgoderij – omdat wij bij de beste gezindheid een hart omdragen, dat altijd van Gods harte anders denkt, dan het is – en wij bij al ons weten van goed en kwaad, Gods gerechtigheid, die anders ligt dan onze ideeën van moraliteit, misduiden, en er altoos erg van denken.

Daarom zeide de Heere: wie achter mij wil komen verloochene zich zelve (hebbe zich zelve verloochend). Wij er aan, met ons goed en kwaad, met ons goetdoen en kwaaddoen, het één is als het ander – en beleden Jesum Christum, in vleesche gekomen – gelijk ik u dit in het kort geschreven

heb over 1 Tim: 3. v. 16.⁶ – beleden: dat Hij de Zone Gods is – beleden: dat Hij is de Christus – en onze naam, en doen en laten, en vroomheid, en godvruchtigheid, en goddeloosheid en zonden, en tranen en berouw, en boetvaardigheid en gebeden, te gelijk met de hardigheid des harten en met alles, waarover wij ons te beschuldigen hebben, in een bundelken gebonden – en het verloren laten liggen, waar het ligt – en recht toe opgezien tot den troon der genade, die voor ons open is, in die eeuwige gerechtigheid, die over alles getriompheerd, alles bedekt, alles in 't recht gezet heeft, – opgezien tot het harte en in het harte Gods, Die Zijne liefde jegens en tot ons in dat ééne brandpunt te zamengevat heeft, dat Christus voor ons gestorven is. – Hem met het harte aangegrepen en erkend, Die, nadat Hij de reinigmaking onzer zonden heeft te weeg gebracht – ter rechterhand zit der grootmoedigheid – en met het harte geloofd – 't zij dan gezondigd, of wel gedaan, tegen alle geestelijke afwerende machten in – en, zóó u in God verblijd: – dan kent gij alléén genade en praat van Gods wet of wil niet meer – maar doet ze – bewust, onbewust, – want, uit hetgeen Christi is, neemt de Geest Christi – en doet vol zijn in zijne volheid – en drijft in al zijn weg – en doet doen de wille Gods – dat is de rijkdom in Christo Jesu des armen, die op Zijn God hoopt, en behalven Dien niets doet.

Gods wil moet door ons gedaan worden – en hij wordt door ons gedaan – zoo wij ons met ons doen, en al was het maar een weinig, verloochenen. Wie volkomenlijk hoopt op de genade, die ons aangebracht wordt in de openbaringe Jesu Christi, – heeft uit eigene verlorenheid genoeg besef, dat de wereld met alle hare begeerte voorbijgaat, en kan ze niet liefhebben, noch voor haar gezindheid hebben. Maar gelukkig hij, die afstand doet van alle condities en kenteekenen, maar zich zelve in alles aanklaagt en bij geen stuk blijft staan, dat uit hem zou wezen – maar in alle verlorenheid zich aan die genade houdt, die over ellendigen heen is in alle rijke ontferminge tot voorzieninge in alles: – zonde zal over hem geen heer wezen, maar hij zal in de vrijheid wandelen des levens uit God in Christo Jesu, in heiligen Geest.

Hij, die vertrouwt op Gods genade bloot,
Ziet zich omringd van Zijne goedheid groot.

29.

Gij vraagt mij, wat Paulus meende, toen hij zeide, dat hij onuitsprekelijke dingen hoorde, die geen mensch vermag te zeggen – dat wil zeggen, dat geen mensch in staat is om ze in zijne menschelijke taal uittedrukken. Paulus meende, dat hij daar zulke dingen vernomen had van de onuitsprekelijke liefde, genade, ontferminge, barmhartigheden, ingewanden Gods in Christo Jesu over zondaren, zoo als wij zijn, dat hij ze niet wedergeven kon, en er zich van wegen de grootheid en wonderlijkheid onbevoegd voor rekende – intusschen schittert en stroomt het uit al zijne woorden, in al zijne brieven. – Een rijke God bekleedt een armen zondaar alzóó in den eenig Geliefde, dat hem niets ontbreekt, maar er tot alles de volle genoegzaamheid is – schoon er bij dien mensch aan en op zich zelve niets is, dan wat tegenwerkt.

O, hoeveel zoû ik er ook van mogen zeggen, werd ik niet ingehouden! – Maar gij kunt niet te ruim denken van die bekleeding en van de trouw en liefde om eerst naakt te maken, opdat er van onderen en van boven alles koninklijke kleeding zij – gansch conform der wet, hoe scheef wij die ook aankijken.

6 Afgedrukt in de „Opleiding tot recht verstand der Schrift voor eenvoudigen door H. F. Kohlbrügge,” p. 1-6.

De tijding van uwen zwager van dat instorten van het pakhuis heeft ons zéér getroffen. – God is machtig, na allerlei inval en afbraak, allerlei opbouw te maken – en er in te zetten, die er gaarne in willen wezen van wegen de heerlijkheid Gods.

KOHLBRÜGGE.

30.

Utrecht, 8 Sept. 1844.

Is voor uwen K. afgesprongen, wat gij voor hem beoogdet – zoo neem het aan, dat, als het onze tijd is, dat wij aan 't tobben gaan over onze kinderen, dit een bewijs is, dat Gods tijd óf nadert, óf daar is; dat Hij leidt op eene wijze, die wij niet gedacht hadden, en zoo hoop ik van harte, dat gij het met uwen zoon moogt ervaren tot lof van Hem, die al onze zaken uitricht, zoo dat wij met ons pogen overschieten; en evenwel al dat pogen en uitzien en loopen om het bij den mensch te zoeken en te halen, dringt, bij al dat afspringen onzer bemoeiingen, tot loopen naar God toe – en dat tot ervaring, dat Hij hoort, en ons onze bede geeft, op menschelijke wijze, zooals Hij God is.

Zeg aan uwe lieve vrouw, omtrent die plaats van Jakobus 5,14 – dat die daarom tegen de Roomschen is, omdat de Roomschen met geheiligde olie zalven, terwijl die ouderlingen de zieken met gewone olie besmeerden, als geneesmiddel, waarvan men zich toen hoofdzakelijk bediende; want in dien tijd dacht men nog zoo niet aan drankjes, maar toen was de geneeswijze meer uitwendig. Van die geneeswijze bedienden zich ook de Apostelen, Marc. 6, vs. 13; zoo ook goot de Samaritaan (in de gelijkenis) olie in de wonden van dien, die door den Phariseër en den Priester werd voorbijgegaan. Die met die olie gesmeerd of gewreven werden, werden gezond – als bij de Roomschen iemand, na het laatste oliesel ontvangen te hebben, gezond werd, zou dit jammer van de olie zijn – zij sterven daar allen.

Belijdt *elkander* de overtredingen; de afvalligheden, zegt de Apostel – de oorbiecht wil, dat men alleen den Priester dezelve belijden zal; – de Apostel zegt, dat men dit doen zal ingeval van krankheid – de Priesters zeggen: altijd, of nu en dan, zonder bijzondere aanleiding. Het verschil is handtastelijk.

Maar wat was de zaak – in dien tijd ging het als nu – het eenvoudige, vriendelijke, in heil en in alle gerechtigheid zettende Woord des Heeren, waarvan men toch de mogendheid in zijne consciëntie voelde, hoorde men ja, – maar omdat men niet wilde weten, wie men was, en wilde blijven, wat men was, en houden, wat men had – en daarbij allerlei uitzichten had, ook voor dit leven – en omdat men de genade schuwde, als die de heerschappij der zonde uit doet zijn en te niet maakt – zoo zette men dat Woord der genade, dat goede Woord ter zijde – behandelde het goed en toch smadelijk, liever zoekende dingen, en dingen naloopende, die niet verzadigen kunnen. De boodschapdoeners des Heeren gingen hunnen weg verder, nadat zij het Woord trouwlijk met daad en woord gezegd, en bevestigd hadden, dat zij menschen waren, en dat Jezus de Gezalfde was en zijne kennis alleen het leven; – maar bij de versmading of de geringschatting openbaarden zich spoedig de gevolgen, – vooralsnog in Gods trouw en barmhartigheid, of de mensch zijn ellendigheid en 's Heeren heil daardoor zou komen te erkennen en in geheelheid zich aan zijne genade houden – en ontstonden nare krankheden, zoo als die er dan legio zijn. Nu zouden zij in zulke krankheid de ouderlingen laten komen, die zouden ze met olie wrijven, en over hen bidden – zij zouden dan luid bekennen, dat toch een menschenkind ijdelheid en ellendigheid is, dat zij het nu ervoeren, dat zij zich zelven die krankheid op den hals hadden gehaald door hunne ongehoorzaamheid aan 's Heeren woord en door hunne achterdocht omtrent de genade Christi. Die ouderlingen, zelven wetende, dat ook zij menschen waren –

als zulken die met genade bedekt waren, zouden die liefde Gods, waarin zij behouden waren, van den Heere over die zieken met al zijn heil afbidden – en dan zou het beter met hen worden. – Zoo zou men ook onderling doen – tot grootmaking van 's Heeren waarheid en tot onderlinge vertroosting elkander vertellen – “zoo en zoo heb ik gedaan – en zoo en zoo is de Heere mij tegen gekomen” – dan zou men zoo in zijn nood elkander opwekken, om voor elkander, elk in zijns anders leed, om genade, om heil, om ontferming, om uitkomst te vragen – en, o wat kan een mensch, die zich zelf kent, voor een mensch, dien hij in den nood kent, niet gedaan krijgen bij God den Heere des Hemels en der aarde, als die hem toeroept: help mij de genade en 's Heeren heil vasthouden – dat ik uit de miserie kom – want zoo en zoo is het bij mij – en – daar zit de schuld.

Eenen mensch wordt alles ontworpen, – hij zelf werpt alles weg; want hij is als een kind, dat, of het al in overvloed zit, niets ziet van hetgeen het heeft, en alles wegwerpt, omdat het op dit oogenblik zeker iets wil hebben, waar het voor het oogenblik alles in concentreert, en daar het van afstaan kan noch wil. Maar Hij, die aan 's Vaders rechterhand zit, Jezus Christus, onze Heer, laat zich niets ontwringen; – houdt U aan het gebod des levens, al schijnt het alles 't onderst boven te gaan en gij te verzinken: en gij zult overwonnen hebben in Zijn woord, in Zijne overwinning, in Hem, die ons heeft lief gehad en ons gewasschen heeft van onze zonden in Zijn bloed. – De genade met u – de wereld laat ledig – de heerlijkheid Gods is onbedriegelijk, en op Zijn woord is geen omkomen – maar waarachtig behoud.

H. F. KOHLBRÜGGE.

31.

Utrecht, 8 Jan. 1845.

Maar nu – dat zich zelve verloochenen – wat is het anders, dan zich er totaal aan geven met al zijne uitzichten, verstand hebben, goed mensch zijn, vroom zijn, geacht zijn – en er rustig voor uit te komen: zoo sta ik bij God, en zoo is het ook voor U, mensch, wie gij zijt – en alzoo op de ordi-nantiën Zijns heils te blijven staan, hoe ellendig, hoe zwak, hoe bevende, hoe sidderende ook in zich zelve – inmiddels al door zijn toevlucht nemende, in al het bang en vertsaagd zijn, tot den levenden God en onzichtbaren Koning des hemels en der aarde, tot den eenigen Ontfermer en waarachtigen belooner in het openbaar, wat tegenloop men ook van buiten of van binnen moge ondervinden – ons alzoo er doorslaande met Gods gebod, hetwelk is leven, vrede, en tot alles alle genoegzaamheid – al zij er bij ons noch kracht, noch macht, noch bevoegdheid, noch geschiktheid. Zoo gooit iemand zich zelve er aan, houdt zich voor nul – en kent alleen het woord van Hem, die hemel en aarde gemaakt heeft – in wien alleen ook al zijn heil en eer en hulpe is. – Nu wil ik dezen eindigen en hoop mijn geschrijf over Psalm 1 morgen te kunnen voortzetten.

Mijne lieve U. geeft mij menigmaal iets zorgwekkends door het gedurig opgeven van bloed, gepaard met pijn op de borst – maar daar ik er tot nog toe niet die verschijnselen bij zie, die aan borst-ziekten eigen zijn, en zij bij alle hare voortdurende anderdaagsche of tweedaagsche zwakten hare, mij opbeurende en vrolijk makende stemming behoudt, vleien wij ons, dat het met de jaren voorbij zal gaan; – evenwel geeft dit menigmaal benauwde voornachten – gelukkig ben ik in staat haar telkens weder voor een dag 3 of 4 met den wijn in orde te krijgen. En dat ik niet verzwijge, dat ook hierin Hij telkens hoort, die mijne verlegenheid ziet.

Groet uwe lieve vrouw allerhartelijkst van ons en ook uwe lieve kinderen. Weest allen van mijne U. mede hartelijkst gegroet.

Ik gedenk uwer geduriglijk en dankzegge den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, dat ik alzoo uwer gedenken mag, als die geen kamp geeft om te erkennen, dat gij door alles doorgebrouwen zijt in den eenigen Doorbreker, die voor ons door de Hemelen is doorgedaan en overwonnen heeft; – daarom wordt niet moede noch mat, en laat u niet slap maken om vast te houden en vast te grijpen dat anker onzer ziele, hetwelk doorgedaan is tot in den binnensten voorhang, en heeft den voorhang gescheurd van boven af naar beneden, op dat wij toetreden tot den genadetroon in zijn bloed met eene goede conscientie, hetwelk zich verlaat op en erkent het recht gezet zijn van ons voor God in Hem – want dat alleen is naar geest van heiligheid. De Genade met U.

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

32.

22 Januari, des avonds 10½ uur.

Onze zeer lieve vriend!

Van Ds. le Roy heden een hartelijken brief; hij had van mijne betrachting over Mattheus 1 veel gebruik gemaakt in zijne avondpreeken, en vraagt al zeer bescheiden om eenige inlichtingen; dit is mij toch roerend van zulk een oud man.

Uw liefhebbende vriend

KOHLBRÜGGE.

33.

Nijmegen 29 Aug. 1845.

— — — Ja die veredeling van den mensch, waar gij van schrijft! Stootte men dezelve maar niet altijd na jaar en dag zelf om. Opmerkelijk, dat het einde van al dat moois altijd uitloopt in een onding, zooals de zoon van den eersten schoolreformateur in ons land is geworden; in wien de vader zijn eerste meesterstuk heeft willen vertoonen. Laten u zulke propoosten niet bekommeren noch in de war brengen – denk aan de woorden van Paulus Rom. 1; daar hebt gij het 3de en laatste bedrijf van dit geheele comediespel. Het schrikbarend toenemen der zelfbevelekking, zoo eigen aan onzen tijd en geslacht, maakt daarom de krankzinnigengestichten ook zoo vol.

Het was mij een steen van het hart, wat gij mij over het gewas hebt geschreven, maar het ziet er toch bang uit.

Ik weet niet recht, wat gij met dien jongeling bij Marcus op het oog hebt, t. w. Marcus 14:51 en 52, noch wat men dienaangaande beweert. – Uit het laatste capittel van Marcus ziet gij, dat Marcus zeer speciaal het geloof predikt, en overal hoe of de mensch, hoe of vleesch omtrent het geloof is; daarom heeft hij telkens zulke korte harde of scherp afgezette trekken in zijn evangelie, zoo hier b. v. een jongeling, die slechts een kleed over het lijf had. Men zou zeggen dat zoo hij zich niet bij den Heere, daar hij Hem toch volgde, uit trouw hield, hij zich ten minste uit natuurlijke schaamte bij Hem had moeten houden en in zijn lot deelen, maar neen, zoo is vleesch, als het er recht om gaat, dan geeft men zich liever ten prooi aan de uiterste schande en stort zich liever in de ergste verlegenheid, die men bedenken kan, dan dat men bij den Heere zoude blijven – om met Hem te deelen in nood en dood. Denk eens na, wat het voor een volwassen mensch is in het publiek geheel naakt te raken, waar zal men bij nacht belanden, hoe bij dag ergens aankomen, dit is iets dat bij ons al heel schandelijk is, maar in het Oosten is dit nog veel schandelijker, en het was toch een jongeling die

den Heer volgde. Evenwel stortte die jongeling zich liever in de ergste verlegenheid, die ooit eenen volwassenen kan overkomen, waardoor hij zich voor zijn geheele leven tot een pasquil moest maken, dan dat hij, al was het dan ook maar schandshalve bij den goeden meester gebleven ware. Ziet gij, zoo zijn wij, dat is ons beeld, maar al zulke dingen hebben den Vader niet tegengehouden om Zijnen zoon voor ons overtegeven, Zijnen eenigen; hebben onzen Heer niet tegengehouden om ons in Zijn heil te zetten, door Zijn' eigenen dood, dien Hij voor ons onderging, schoon wij Hem alleen voor alles laten zitten.

De Apostel Paulus bedoelt met die geestelijkheden der boosheid *in de hemelen* (zoo staat er Eph. 6:12 in tegenoverstelling van vleesch en bloed, dat vleesch en bloed ons op zich zelve niets in den weg zal leggen of in den weg is, zooals wij gewoonlijk denken, maar, dat er in het element der dingen Gods een kwaaddoen, eene boosheid bestaat, welke zich louter op eene geestelijke, Goddelijke manier voordoet, – dat is eene boosheid, die tegen de vrije genade is, en altijd weder op wolken drijft, en die boosheid komt daartoe met een geheel heirleger van louter geestelijke voorstellingen om ons uit de borstwering der genade Christi uit te drijven. Als wij daar ons nu tegen gewapend houden met de eenvoudigheid Christi, met een: “zoo staat er geschreven” en met smeekingen tot den Ontfermer, dan zullen die ons niet overwinnen; – ken uwen vijand, die zit niet in het stoffelijke, maar in de verkeerde godsdienstigheid, waar de duivel mede verleiden en van Gods harte aftrekken wil. –

Uw liefhebbend Vriend,

H. F. KOHLBRÜGGE.

Tot hiertoe (van N°. 1 tot N°. 33) gaan de brieven van Dr. Kohlbrügge aan *één* zijner vrienden in Holland. Daarop volgde de reis naar Duitschland, waar hij te Godesberg eene aangename en versterkende verblijfplaats vond. In Holland was zijne laatste hoop om in Leiden als professor der Oostersche talen benoemd te worden, vervlogen, en zijne krachten waren op nieuw uitgeput door al het vergeefsche wachten en hopen. Toen kwam eene hem welkomen uitnoodiging, om het najaar van 1845 met eenige vrienden te Godesberg door te brengen. Dit leidde hem naar Elberfeld.

Wij vergezellen hem vooreerst niet, maar gaan tot eene andere briefwisseling over met eenen vriend, dien hij menige vertroosting en terechtwijzing zoodoende liet toekomen. Deze brieven zijn nog grondleggender voor de leer der Godzaligheid, dan de voorgaanden. Wij verzoeken dus op nieuw om welwillende aandacht.

Utrecht, November 17–1840.

Toen ik te Elberfeld was, kwam iemand ver uit het Nassausche bij mij inloopen, en vraagde, nog met stof en zweet van den langen marsch bedekt, wat hij doen moest om zalig te worden; ik antwoordde hem, dat hij weder naar huis zou gaan, daar eerst uitrusten, en het dan aan den levenden God vragen moest; dat Die hem dan zou leeren, dat het niet is des willenden noch des loopenden, maar des *ontfermenden* Gods. Ook voor u zou ik niet één woord meer hebben, dan een dergelijk, ware er niet eene plie in uw schrijven, die mij perst tot meer.

Wij zijn elkander niet onbekend; in allen gevalle zijn wij uit éénen bloede gemaakt, heeft één God ons geschapen; wij zijn broeders, en ik ben uw schuldenaar: – alleenlijk bezweer ik u bij de liefde, die gij van mij verwacht, dat gij van dezen oogenblik af, dat wij begonnen zijn aan elkander te schrijven, de liefde verdraagt, die wel niet ophoudt lief te hebben, al wordt zij vermoord, maar voor wie het toch een nameloos lijden is, miskend of verdacht te worden; want die haar wantrouwen of miskennen, of bang voor haar zijn, ziet zij in 't verderf loopen, en zij moet bovendien de liefde opkroppen in eigen boezem.

De kwaal, waaraan gij lijdt, is eene vrij algemeene, – er geen rust bij te hebben, is ook algemeen. Sommigen verdooven voor een' tijd dat pijnlijk gevoel met sterken drank. – De bekentenis van rusteloosheid is zoo algemeen niet; u wensch ik er geluk mée, en ofschoon die oprechtheid op zich zelve niets afdoet, staat er toch geschreven: “die bidt ontfangt, de zoekende vindt, den aankloppenden wordt opengedaan” – en: “indien gij die boos zijt uwen kinderen goede gaven weet te geven, hoeveel te meer zal uw Vader in den Hemel den Heiligen Geest geven den Hem biddenden.”

Wat is die kwaal? Een ondeugend zijn tot alle goed werk. Waar zit de oorzaak? In den mensch zelve, die duizend middelen aangrijpt om zich van Gods eeuwigblijvende wet te ontslaan, en zich al in zijpaden indringt en in laat leiden, waarin hij zijn eigen wil kan volgen en zijn eigen wil hebben hier en hier namaals, hier er goed doorkomen, ginds er goed af- en inkomen. Hoe komt hij aan die kwaal? Door ongehoorzaamheid. Hoe gedraagt hij zich, wjl hij de pijn voelt van deze kwaal, of liever, terwijl hem een Engel des Heeren met uitgetrokken zwaard tot op de uiterste engte in den weg is, gelijk eens eenen Bileam? Hij zoekt bezigheden, verstrooiingen en geneugten, óf in hetgeen wij de wereld plegen te noemen, óf in hetgeen de Apostelen de wereld noemen, óf in beide te gelijk. Wie voedt deze kwaal? De lijder zelve, door in plaats van recht en gerechtigheid na te jagen, al stond er de honger dood op, zich een logen te verzinnen, waarop hij zich, niettegenstaande alle wakkerschudding, dat hij een logen in zijn rechterhand heeft, in slaap wiegt, om zoo de eeuwigheid in te sluimeren; en, zoo hij eens opwaakt, is het om den Heilige Israëls op het kinnebakken te slaan, hetzij met directen wederstand, hetzij met veinzerij, deels in onwetendheid, deels met zelfbewustheid.

Van af het prediken van den braven T. heeft het Gode behaagd, zoo als gij schrijft, u onder de prediking des Woords te brengen op verschillende tijden en wijzen, ook in Gelderland. Wat gij sedert, (het zijn nu al 15 jaren,) gehoord hebt, is, (mag er ook eenig verschilzigt zijn,) in de hoofzaak ook uwe belijdenis.

Vergun mij er u de sommier van optegeven. – De wet verdoemt ons – daar kunnen wij niets mée doen – wij zijn verloren – Christus moeten wij hebben – in dien Eenen is het alles – daarbij de eeuwige verkiezing – dan – het is evenwel een leven van heiligheid – en nu, wat zijn de middelen om daartoe te komen, – men is wel in Hem volmaakt – maar toch, – en nu komt de leer van den Heili-

gen Geest – van krachten, waarmede wij wat doen, dat goed is – van geloof enz. Intusschen, terwijl men die leer door een ringetje rijgt, heeft men een aantal leemten in de geschiedenis van zijn eigen hart, in die van anderen, vooral in het doen – die men niet weet aan te vullen – en die leemten ontdekt men het allermeest bij het lezen van het onomstootelijk Woord Gods, dat alle verkeerde theorie en praktijk bestraft en ijdel maakt.

De ziel van T. dobbert tot op dezen dag tusschen volmaaktheid en volmaakbaarheid – de ziel van L. zit in een akelig warnet gevangen; de anderen, die gij gehoord hebt of hoort, hebben u mede een Evangelie geleerd, welks vrucht niet is heiligheid maar dood. Evenwel dat Evangelie hebt gij ook, en voor zooveel twee preeken in een boek van mij datzelfde leeren, voor zooveel stemt gij er mede in, of is u de letter duidelijk, niet de strekking, niet de geest, waaruit en het doel waartoe.

Wat is waarheid? Wilt gij ze van mij hebben, zij staat ten volle in dat boek, door u genoemd: ik kan ze u nog korter zeggen; gij zult ze begrijpen en ze evenwel niet vatten, tenzij bij bevinding. Daarom zeg ik u het volgende: Wat doet gij, dat u, naar de inspraak van uw gemoed, het meest tegen de borst stuit, dat gij eigenlijk afkeurt of verfoeit, dat gij op die of die plaats in de Schrift als eenen heiligen onbetamelijk aangeteekend vindt, – waarbij het u wel eens bang wordt, maar om hetwelk te laten, u een reeks van, ik weet niet wat, aangrimt, – en waarbij gij dus denkt: ach, ik moet er maar zoo mee door, God vergeve het mij – dat hoorde wel zoo niet – maar...

Dáár: hand aan den ploeg – en niet terug gezien. Gij kunt duizendmaal preeken lezen, preeken hooren – kerk of samenkomsten bezoeken – of u isoleeren, omdat gij verschilt – ook mijn boek op en neêr lezen – en, waar het hem zit, toch niet vinden. Contrarie, hoe meer verstand, gevoel, hart, zooveel te meer schokken hier en daar heen; – maar iets, dat gij niet kunt weg krijgen, dat u overal geen rust laat, dat telkens zich op nieuw weêr opdoet met meerder of minder kracht, en u zegt: zóó gedaan! – houdt dat niet zoo spoedig voor den duivel of voor wettische inwerping – maar doe dat. Ik behoef u niet te zeggen, wat dit is – uw geweten zal u zelf best zeggen: *wat*. – Zegt gij dan, o niet één, maar duizend, zoo antwoord ik: neen niet duizend, maar dit ééne – en, zegt gij; dat is preêken: “doe dat, zoo zult gij leven” – zoo antwoord ik: óf gij het uit den weg krijgen kunt, wat de Dooper hun antwoordde, die vroegen: wat moeten wij doen? – De uitvlucht: ja dat meende de Dooper zóó niet, is een toevlucht nemen van het hart tot afgoderij en wederspanningheid.

Nog eens, dat, dat particuliere ding, doe dat – of gij kunt of niet kunt, kracht of geen kracht, moed of geen moed hebt; en of het u ook nog zoo onmogelijk is – en dan, als de teerling zal geworpen zijn, dan zullen wij zien, of het gehoorzamen van, het zich buigen onder, het volgen der stemme des levenden Gods ook betere vrucht zal dragen, dan de appelen zijn van het geestelijk Sodom, waar ook onze Heer gekruist is.....

Uw dienstvaardige in den Heere

H. F. KOHLBRÜGGE.

35.

Utrecht, 25 November 1840.

Gij hebt mijne woorden goed opgenomen en verdragen, dit geeft mij vrijheid, u de gevraagde oplossingen te geven; evenwél, deze waarschuwing vooraf: – ik zie uit uw antwoord, dat gij mijnen brief goed verstaan hebt, zoo als trouwens elk een mij verstaat, wien ik spreek of schrijf; wél gevoelende, dat het waarheid Gods is tegen hem in – maar dat gij nu vraagt, is het zoeken van een pad ter

zijde, om zóó den drang van u aftekeeren, die u gebiedt den Onzichtbare te volgen in het gehoorzamen van Zijne stem.

Gij begrijpt niet geheel, dat de vrucht van het door u in de verloopene jaren gehoorde Evangelie niet heiligheid maar dood is? Dan toch ten deele, want gij bekent: ik heb er geen vrede bij. Gal. 5:22 staat: de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede (bij God en onder elkander). Gij bekent, dat die vrucht er niet is bij dat Evangelie, derhalve is het niet Geest; en nu is er toch niet veel begrip noodig om te beseffen, dat wat niet Geest is, ook niet levend maakt, en dat dat, wat niet Geest is, ook niet naar den Geest der heiligheid is, en dat, wat dien overeenkomstig niet is, altemaal onheiligheid, zonde en dood in zich heeft en voortbrengt.

Maar, gij wilt misschien zeggen: ja, ik heb er wel geen vrede bij, maar ligt daarom de schuld aan dit Evangelie, – kan die niet aan mij liggen? Ik zeg u, dat dit Evangelie een ander Evangelie is, dan het Evangelie des volzaligen Gods, dat het hetzelfde is, waarvoor de Apostelen hebben gewaar- schuwd, en dat de verkondigers van hetzelfde, dezelfde menschensoort zijn als, die de Apostelen en des Heeren Woord uit de gemeenten verdrongen hebben – kort en goed een Evangelie, waarop de historische kerk nu 18 eeuwen gebouwd en opgetrokken is, waarvan de bouwers met der Apostelen vloek beladen waren, en nog zijn; een Evangelie, hetwelk de menschen in dienzelfden gang brengt, welken de Apostelen noemen: “wandelen naar vleesch” en: “zijn in den vleesche.”

Maar, gij hebt veellicht reeds eene balans onder handen, die moet ult^o December sluiten, en al moogt gij een S. E. & O. tot praeservatief nemen, gij zult toch niet rusten, zoolang het niet uitkomt. Zult gij mij gelooven, dat Johannes, die aan des Heeren borst lei – juist de zoodanigen in zijne openbaring onder beelden van afgrijselijke ondieven voorstelde, die zich het meest vleiden, het Lam en dezen getuige het hoogst verhemeld te hebben? Gij zoudt rillen en beven, zelfs voor een vermoeden daarvan, als voor eene duivelsche inwerping. Daarom, zie op hetgeen ik u heb voorgehouden. Sluiten moet die balans. Het hapert in credit of debet, het zit in het klad- of groot- of kas-boek, memoriaal of journaal. Rust moogt gij hier niet nemen – van voren af aan weêr optellen, op erreurs of omissies letten, en die verbeteren tot de balans in orde is. Dit is de eenige weg om te zien of gij met dien handel uw huis verder bouwen en onderhouden kunt, dan of gij dien er aan geven, en na de schuldenaars betaald te hebben, arm en berooid naar wat beters moet omzien. Dit zei de Heere Jezus van zich: een iegelijk die zal willen doen den wille Desgenen, die mij gezonden heeft, die zal bekennen of deze leer van mij is, dan of ik zoo spreke, als mijn Vader, die mij gezonden heeft, mij heeft geboden.

Wat de Apostel Rom. 7:5 bedoelt, dat is dat Evangelie dat gij in die verloopene jaren gehoord hebt, met deszelfs vrucht en wandel daarna. Waarom ziet gij dat niet? Om deze reden: Gij hebt naar dat Evangelie niet gedaan – gij hebt er u wel door laten opwitten, opleisteren, vleien, gerust laten maken, gij kwaamt hier en daar – een broeder onder de broeders – een partij – zich houdende aan een onbekend doel of liever aan eene chimère – iets in de lucht, zonder grond onder de voeten – zoo liet gij u over het paard tillen – en reedt mede – nu zóó, dan weder zóó – trouw waart gij natuurlijk aan hetgeen uw Ik niet omwierp, of liever, dat u niet omwierp – gij laast en kocht en distribueedte de schriften, daartoe behoorende, – deed veel goeds naar uw vermogen met een tientje hier en een vijfje dáár – maar uw eigen vleesch behouden en vleesch winnen en vleesch bij elkander brengen in de kerk: Ik – de Staat en de Kerk, daarop kwam al de bezigheid nêr – en intusschen hebt gij, bij alle uiterlijke braafheid en onbesprokenheid van zeden eene reeks van “hier dit, dáár dát” begaan, wat gij niet gaarne zoudt willen, dat een tweede wist – dit is bij u het geval en bij anderen. Dat Evangelie is te zwak om ’s menschen verborgene geschiedenis hem tot schuld te maken, en sterk genoeg, om de stem des gebods te overstemmen, in een hart, dat zijn eigen lust wil volgen, en zich

toch van Gods genade verzekeren – en toch had dat Evangelie, zooals alles wat uit den mensch is, geboden en regels genoeg, die, zoo ze slechts consequent opgevolgd worden, men van deszelfs voorzichtigheid overtuigd zou worden. Aangezien nu de mensch wegens zijne waanwijsheid tegen zinnen Vader in den Hemel, slechts door schade en schande wijs wordt, en hij alleen tot doorbraak komt, die met zijn gansche ziel omvat, wat hij voor waarheid houdt, en het consequent handhaaft tegen zich zelf, in al zinnen wandel geene rust hebbende, voor dat zijn wandel er naar gericht worde, of vóór dat hij komt op het rechte pad – zoo schrijf ik u nu – verdenk dat Evangelie niet, omdat ik zeg, dat het valsch is, maar geeft liever aan u zelven de schuld, eu wandel er naar – en zoo gij dan in goede gewisheid voor God weet, dat gij er van harte toe genegen zijt, en er toch geene kracht is, zoo roep Hem aan om kracht – en wordt juist dan de kracht der zonde sterker – zoo mistrouw uw hart, en bid Hem dat Hij het verkeerde hart verbreke en u uit uwen boezem rukke en protesteer tegen de zonde uit liefde en dorst naar gerechtigheid en heiligheid, en zoo dat dan alles nog niet baat, – zoo houd toch evenwel aan – en zóó zal God u leeren, zoo als Hij zijne Heiligen leert. – Want het niet acht geven op het Gebod in dit of dat speciale ding, wat toch uw geweten of een ander bestraffer u zeide: “dit is toch niet zoo als het behoort”, en het zich daarentegen wijsmaken, dat men toch in den weg des Evangelies was, heeft van u en anderen die misgeboorten gevormd, die, de een voor en de andere na, wel gevoelen, dat zij niet recht staan voor God, en toch meenen, dat het Woord der waarheid eene orthopedische inrichting is, terwijl het een geheelen mensch gezond wil hebben, en geen deelen. De waarheid is te sterk om ze niet te gevoelen – maar begrijpen? – Tenzij iemand “d’en haut” geboren zij, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien, waarlijk, waarlijk niet! En opdat gij daartoe moogt gekomen zijn, heb ik u geschreven, gelijk ik u geschreven heb. – Want, ik mag u niet onthouden, dat de vrucht der gerechtigheid is leven en vrede en dat God niet naar de woorden vraagt – maar naar de macht. – Nu, woorden van een Evangelie zijn er overal, en van al de massa menschen, die dezer dagen te Amsterdam in beweging gebracht wordt, is er geen één individu, die niet dit of dat woord van dit of dat Evangelie heeft, waarop hij gerust is, – of dat hij niet gaarne zou willen houden, en dan er iets bij leeren, om het te completeeren. Intusschen is er die macht, die mogendheid niet, die tegen alle vleesch in hare uitlatingen heeft, waar men den Onzienlijke vasthoudt als ziende. Zoo is er bij u wel een hoofd om te denken en te speculeeren, en een verdeeld hart om te vragen, maar gij hebt niet wat de Heere Jezus zeide: “die in mij geloovende heeft eeuwig leven.” Nu is de geest en strekking van mijne preek en boekje over Rom. 7, aan het hart van den oprechten openbaar te maken, of hij dat leven heeft of niet – en hem den weg aantewijzen, in welken dat leven zich openbaart, opdat hij goedsmoeds zij, zoo hij datzelfde ervaart en heeft. Die tegen de wet zijn, en de “feinte” hebben, als hadden zij de wet lief, konden en kunnen dat schrijven niet verdragen. Die tegen de wet zijn en de feinte hebben, als hadden zij het Evangelie lief, kunnen dat geschrijf voor zooverre gebruiken, als zij er overvloedige stof in meenen te vinden voor hunne speculatiën. De geest, strekking en doel is, om die twee einden, waar gij van schrijft; – aan elkander te brengen, om zoo eens te zeggen, duidelijker (want met uw Evangelie brengt gij de einden niet te zamen, omdat gij, zoo dikwijls gij te zamen buigen wilt, ziet, dat gij den band niet in handen hebt, maar als een droomende van een rijke tafel zijt, en hij wordt wakker, en heeft honger en er is niets) is dit: De apostelen spreken van vruchten dragen, van den goeden, welbehagelijken en volkomenen wille Gods te doen, van den Heere welbehagelijk te wandelen in alles, – van toe te zien, dat men onberispelijk voor Hem bevonden zij in den dag Zijner toekomst – en zoovele andere gezegden en bevelen van heiligheid, die u en anderen soms in den weg staan, en die gij wel kent, maar waarover gij gaarne een sluier legt – en u ophelpt met uw geleerd Evangelie. Omtrent het Oude Testament (dat ik dat eens scheid), of de wet en de propheten, ligt even zulk een of nog dieper duisternis op de ziel – en met al zijn Evangelium, is het toch ten laatste dezelfde donkerheid en uitstel op zien komen. Nu

dan: den mensch totaal van de wet afbrengen, en juist zóó er in te houden, of in te brengen, geheel van eigen grond af – op den grond die eeuwig is in de hemelen en die goed is in de oogen des Heeren – is de strekking van preek en boek. Wie verstaat dat nu? Die op het gebod, dat tot hem gekomen is, acht geeft, en dat niet wegspeculeert met ijdelheid en ijdele overleggingen. Dat zulk een mensch met al zijn doen en denken en Evangelium en geheelen Godsdienst in zijn niet wegzinkt, en zich in deze hopelooze diepte overgezet gevoelt in het rijk des Zoons van Gods liefde en alzoo – zonder doen of deugd te kennen, alleen God kennende en Zijn wil, belijdende Zijne eeuwige erbarming over hem goddelooze, zonder macht, met het Woord des levenden Gods tot grond, – Gods wil doet, en in zwakheid, in ongeloof, in versagen, in angst en benauwdheid, in afkeerigheid – toch Gods wil doet, en zich daarvan ook goed bewust is, en er toch niets van maakt, dat hij ze doet, is hetgeen ik meende en meen, – en zoo behoort het te wezen.

Het verwondert mij niet, dat gij omtrent gelooven en doen in de war zijt; – de beste uwer Theologanten, of het uitnemendste van uwe navorsching hebben Paulus en Jakobus, na alle uitlegging en oplossing van knopen, toch niet voor zich zelve zonder stuiting kunnen lezen: – Gij ziet niet dat juist Rom. IV:5 uw geloof en gelooven veroordeelt, – den goddelooze rechtvaardigende. – Nu zes jaren is het dat ik dit predik. Ik ben onder uwe Evangeliepredikers geweest, en heb hun gezegd: gij zijt goddeloos, – wie gelooft mij? – Ik ben door het geheele land tusschen afgescheidenen en niet afgescheidenen geweest, en heb gezegd tot den een en den ander: gij zijt goddeloos. Heden kleeden zij zich zóó aan, morgen weder anders – komen weder bij mij: – leeren wij nu goed? – zijn wij nu goed? – en al weder moet ik hun zeggen: – gij zijt goddeloos. Mijn vriend zijt gij goddeloos?

Zeg aan uwen bediende “breng mij dien brief vóór zoolaat op de post – hij doet het niet – hij let niet op het woord, op uwe bedoeling: “die moet heden weg” – hij gehoorzaamt u niet, hij gelooft u niet. Hier weder eene waarschuwing: spreek ik van nietgelooven, zoo zegt gij, o ja mijn ongeloof – en niet: ik ongeloovige, – geeft het gepretendeerde ongeloof den schuld, en niet u zelve; – spreek ik van niet gehoorzamen, – dat het daarin bij u ligt – zoo zie toe voor dat ellendige achtgeven op teekenen en vogelgeschrei, dat veel onder u in zwang is, en alweder op eigenwilligheid uitloopt, op een doen van hetgeen God u niet geboden, op een wegeijferen, met een quasi-evangelie van hetgeen Hij u geboden heeft. – Door Ééns gehoorzaamheid zullen velen tot rechtvaardigen daargesteld worden. Overigens gij weet het zelf of God de Heere meer lust heeft aan het offeren van het vette, dan aan het gehoorzamen Zijner stem.

De Heere geve er mij kracht toe, schrijft gij; als gij het dus niet doet, komt het daar van daan, omdat de Heere u geene kracht gegeven heeft? Zoo zoude een kind van 4 of 5 jaren zeggen: Vader geef mij een zwaard, opdat als wij den vijand tegen komen, ik weerstand bieden kan; – als de vader met zijn kind in een weg is, dan zal de vader zelf de hand boven zijn kind houden, – maar een zwaard! hij zou er op zijn best zichzelf mée wonden, – en kan de Vader Zijne kracht aan het kind leenen? Begrijpt gij? Doe wat de Heere u zegt; waar gij Zijn Woord hoort, zonder kracht – zoo is het geloof – dat heeft een Woord Gods, en is zwak, ja besterft onder de overmacht en overstelping der wederpartij, en ademt en zucht op, *schoon* zich er onder voelende, toch dat Woord boven: zóó overwint het de wereld. Wien Gods Woord niet sterk genoeg is, boeleert met zwakheid en met kracht.

Op dat ééne ding zal ik u antwoorden, – mits gij mij antwoordt, dat gij menschenvreeze niet voor een doek neemt om er iets bepaalds, dat veel slimmer voor u is, en dat gij zeer goed kent, mede te bedekken.

Veroorloof mij dezen te eindigen; groet van ons uwe geliefden.

Utrecht, 12 Mei 1841.

Wat verstaat gij onder dat *éne* ding? vraagt gij – Menschenvrees? Ja dat is er een veertjen van (ik zie in dit oogenblik op mijne pen), gij moet het zelf weten, – waar men het minst aan mank gaat, noemt men het spoedigst, en daar dan nog een paar ondeugden bij, en dan een *enz.*, en in dat *enz.* heeft men, als men op de daad, waar het op aankomt, gewezen wordt, zooveel loswringingen, zoo-veel verontschuldgingen, vergoelijkingen, ja bewijzen zelfs van Gods zegeningen en goedkeuring, dat de aanwijzende Propheet als een onbevoegd beoordeelaar *van eens anders* doen, de bonorable retraite moet maken: “als het dan zoo niet is, is het zoo niet.”

Ik had geen zonde gekend, zoo Gods Wet niet zeide: “Gij zult niet begeeren”, – dat staat er geschreven, – de Almachtige zelf geve u de vreeze Zijns Naams. Bid, zoo als gij kunt, vraag wat gij wilt, heb voor Hem geen schaamte om te vertellen alles, alles, alles. Maak voor Hem geen kunstjes, – naakt zijn wij uit ’s moeders lichaam gegaan, – ongekled gaan wij ten grave, – naakt en ontbloot is alles voor Zijne oogen, met wien wij te doen hebben. Naakt kent Hij ons.

“Vele stemmen,” schrijft gij in uwen laatste, “willen ons wijsmaken, dat wij ten doel staan van Gods pijlen,” en gij vraagt, of gij aan Gods liefde moogt vasthouden. Ja, dat moogt gij; Zijn Woord gebiedt het u. Maar beide dingen lossen zich in één op. Er de man niet voor zijnde, sloegt gij uwe hand aan den ploeg en in zijnen toorn koesterdet gij den wil, om Zijn wil niet te overtreden, niet te vaccineeren. In Zijnen toorn nam Hij uwe dochter weg; in Zijnen toorn liet Hij u eenige ruimte óf uwen weg gaan, om u te beproeven, of gij een harte hadt, om Zijne geboden te bewaren. In Zijnen toorn nam Hij nu ook dit laatste kind, opdat gij door verdere en nieuwe overtreding of aanmatiging het bederven bij Hem niet nog meer maaktet. Maar wat staat er Psalm 90, vs. 1-11? Ach hoe zeer wordt God miskend, als men in zulk een gramschap niet hoogste liefde erkent. O wie, al kome hij er in om, in de de armen van Gods toorn en gramschap valt, zal daarin eene zaligheid Gods deelachtig wezen, en er van vervuld worden, waarvan de nieuwerwetsche predikers van “God is liefde” geen idee hebben in hunne lichtzinnigheid, en waaromtrent de ouderwetsche zoo geborneerd waren door een niet van doode werken gezuiverd geweten.

Het is mij onmogelijk, u dit te gevoelen te geven, onmogelijk, het aan anderen te beschrijven. Overall ontbreken de eerste beginselen. Hoofd en borst zijn verward; men laat zich binden in de ijdelheid, en evenwel men evangeliseert. Men is verzekerd van de genade en stottert bij het moeten antwoord geven op de vraag eener goede conscientie tot God. De Wet is uitgedrukt in tien woorden: – gij zult niet stelen, gij zult niet liegen enz. En wat zie ik overall: vruchten des ongeloofs – men weet het, maar dat is de kleinste zonde, zoo als men zich diets maakt. Men is in eene betrekking, zonder geld kan men toch niet eten, zijn fatsoen en gezin niet souteneeren; men is of komt in eene relatie, ja, als ik die niet aanvaard, als ik om den wille daarvan niet zóó en zóó doe, dan heb, dan krijg ik dit en dat niet, dat toch noodzakelijk beantwoordt aan mijne behoeften, – zoo redeneert het hart, – knutselt er een goeden schijn om heen, maakt het zelf tot deugd, tot iets, dat hem opgelegd is, daar hij toch maar zoo niet uit kan – en denkt nu andere, meestal quasi-zonden uit, en is min of meer godsdienstig ijverig, wettisch, evangelisch, voor dien, voor dezen, kerksch, sektisch, al naar zijn naturel, en alleen om het geweten te bedriegen. Op deze en andere omwegen komt men niet tot de kennis van Gods wet, al kan men er ook een Catechismus over schrijven. De reiziger die op

een zijweg is afgedwaald – behoudt zijne taal, zijne reis-middelen mag hij ook behouden, ook zijne organen om te eten en te drinken, – maar hij is niet op den weg, en zijn weg schijnt hem goed, omdat hem de zon beschijnt en de regen Gods verkwikt! B. v. een koopman of ambtenaar, winst of salaris trekkende van het behandelen van rechtvaardige en onrechtvaardige bedrijven, zal, de rechtvaardige tegen de onrechtvaardige opwegende, – in zijn hart een kruisjen maken als hij leest: “Gerechtigheid, gerechtigheid zult gij najagen” – en denken – ja zoo stipt, dan waarvan zou ik dan leven. Hier is de keus tusschen de inkomsten en den dood van zijn huisgezin. Nu leere hij verstaan: gij zult niet begeeren; – nu hebbe hij Gods wet boven zich gesteld – en hij aanvaarde dien vreeselijken strijd tusschen genot en gebod, – en die het er nu om te doen is, dat God, God en Zijn woord, Zijn woord blijve, zal zich beschenen en bestraald zien van Gods vriendelijk aangezicht in den Lamme, dat der wereld zonden opnam; – zoo in dit, zoo in alle andere dingen; elkeenweet, waar hem de schoen wringt, al wil men het niet weten. Maar toch zeg ik: eenen rechtvaardige uit geloof is alles verstaanbaar; zonder die rechtvaardigheid is alle betrachting van wet en gebod zoo gruwelijk in zijn bron als het nalaten; bij het nalaten is men even zoo zwaar of licht als Sardanapalus en Messalina; bij het betrachten een discipel van die geesten uit den open poel en afgrond der helle, die den naam droegen of hadden van groote heiligen, zoo als Antonius of Hilarion, 1 Timoth. 4⁷.

Bid – en u wordt gegeven, zoekt – en gij zult vinden, klopt – en u zal opengedaan zijn. Ik vraag niet of gij u van de wellusten dezes levens wilt laten ontslaan, u wilt losmaken van dezelve – huichelarij, zoo wij ons dit voorstellen wezenlijk te willen; zonde heeft zijn doen lief. – God vraagt of gij aan Zijne – onder Zijne wet u wilt laten binden, of gij u daaraan van harte onderwerpt, niet om ze zelf te doen, maar om hare gerechtigheid aan u vervuld te hebben; – niet in den zin van eene quasi-christelijke zedeleer, – maar in Gods des Heeren zin.

De duivel nekt en breekt ons altemaal; – wij hebben er ons aan overgegeven om ons te laten neken en breken, – breekt gij met wet en getuigenis door de ongerechtigheid en ijzeren lucht heen, – en roep Hem aan, die een God des levens is. – Zijn Naam alléén is heilig – een Éénige Naam: – Heer, Zaligmaker.

Uw vriend,
H. F. KOHLBRÜGGE.

37.

Utrecht 10 Oktober 1841.

In het punt van Doop en Avondmaal zit het op zich zelven niet, – schoon allen, bij alle sectiën of secten, dit voorgeven, – en daarop zoo bijgeloovig zijn, als Heidenen. Zoo noemde onlangs een Heer van den eersten stand en verstand, de geboorteceël van zijn kind telkens weder als hij er van sprak, een “Doopteël.” Gij zult er over lachen, en hij glimlachte ook toen men hem er opmerkzaam op maakte; intusschen is dit even zoo marquant (met alle protest tegen het doopen en laten doopen uit gewoonte of superstitie, zoo als in het gereformeerd Formulier staat), als het marquant is, dat de godsdienstigsten onzer en anderer familiën de gedachte aan ongedoopte kinderen in hun geslacht het onuitstaanbaarst vinden, en de kinderen als heidenen en als eene soort van onwezens beschouwen; ook weet gij hoe de Roomschen daarover denken. De predikant, die u gezegd heeft: wij bedienen ons bij het avondmaal immers alleen van de woorden der instelling verraadt reeds daardoor, dat hij het als eene loutere formulierzaak behandelt, – ik zal hier op het lichtzinnige van zulk eene ver-

⁷ Deze monniken behoorden onder hen, die de Apostel annwijst als „verbiedende te huwelijken, gebiedende van spijzen te onthouden” (1 Tim. 4:8) en onder de leerlingen der duivelen rangschikt (vs. 1).

klaring niet eens drukken. Gij koopt u of neemt 2 exemplaren van Menno Simons werken, die in klein Folio in het Hollandsch bestaan, – en gaat het eene aandachtig lezen, en ziet dan hoever gij daarmede overeenkomt; wat gij er goed in vindt, teekent gij aan of onderschraapt het met inkt van eene zwarte, het u niet aanstaande met die van eene roode kleur, – één exemplaar zendt gij mij over; – de punten die gij voornamelijk te behandelen hebt, zijn die van Wet – oude en nieuwe mensch, heiligheid van wandel of heiligmaking. – Waar gij voor staat, deelt gij mij mede, hetzij per schrift of zoo het te lastig is, mondeling, waartoe gij op een zaterdag avond komt – den anderen dag zondag (zoo gij u te vreden wilt stellen met een maal van rijst, of zoo gij die niet kunt verdragen met een gelderschen hutspot) blijft, en des maandags morgens weder ten uwent retourneert. Hebben wij bij geval logés, dan is er in het Hotel des Pays Bas altoos plaats genoeg of bij V..... En hebt gij dan het een en ander van Menno Simons doorgemaakt, – dat niet eens veel behoeft te zijn, dan zult gij wel vasten grond onder uwe voeten krijgen, en volkomen overtuigd worden, dat die Menno een valsche apostel was, en zijne volgelingen verleidden waren; – en als gij dan bovendien ééne lijn zult getrokken hebben van toen tot nu, – dan zullen wij elkander nader spreken. Ik herhaal het, dat het kinderdoopen hier eene bijzaak is. Er is overigens wel een kortere weg, maar daar gij u denzelfen tot nog toe gepraecludeerd hebt, dient gij te handelen niet anders, dan naar hetgeen gij zijt, en zoo als gij u bevindt.

Verder weet ik niet, waarom ook niet de Meniste-kerk op den dag Christi het best onverantwoordelijk gesteld worden moet, daarmede dat zij met alle pretentie van liefde Gods en Christi, heiligheid en deugd, zoo goed als elke andere gemeenschap, de waarheid Gods, die tot haar komt, uitwerpt. Gij blijft lid, maar zorgt dat gij de leere Christi hebt, en dan, gelijk gij nu reeds niet meê doet, kunt gij met grond tegen die gemeenschap getuigen, dat hare leer van den oorsprong af verrot is, en dat hare werken boos zijn; – en werpen ze u dan uit, dan werpen ze u uit. Bij elke andere kerkgemeenschap is het weêr hetzelfde, en zal het weder hetzelfde wezen. Het zou er goed zijn, zoo 't er waar was. – Overigens onthoud dit: waar de leer Christi is, is geloof, hoop, liefde, doop, broeder, avondmaal. De tegenstelling van mij, als leî het geval anders, is daarom onjuist, omdat de Heere *mij* heeft gesteld tot een voorbeeld, hoe weinig de H. Luth. den Heere hadden, en hoe weinig de Gereformeerden of Afscheidenen Hem hebben willen. – Dat het u goed deed, dat gij uwe kinderen zaagt gedoopt worden in den Naam enz. is godsdienstige illusie geweest; of zeg mij, was daar, waar gij uw kind liet doopen, de leer Christi, zonder welke de doop niets dan ijdel met water begieten is, gepaard met een verwaten aanroepen van den Naam aller Namen. Geloof mij, dat de Heere geen herdoopen goed zoû keuren, maar houdt het voor even gewis, dat *Hij* niets weet, van al wat er buiten hem om in de kerken gebeurt.....

Vergun mij voor ditmaal de pen neder te leggen; vaarwel, groet uwe geliefden van ons.

Geheel de uwe
H. F. KOHLBRÜGGE.

38.

Utrecht 20 November 1841.

Gij zijt nu goed op weg, waardste Vriend, door lezen, denken, opmerken en vergelijken komen hart en verstand tot uitkomsten, die men van te voren niet berekende. Gij kent ook zeker het opstel over Menno Simons in de *Stemmen*, hetwelk gij bij uw onderzoek toch ook in aanslag moet nemen om te zien, of het uitkomt. – Vergun mij korte antwoorden te geven.

Schijn SCHIJN. – “Éénheid met de oproerige wederdoopers.” Laster. En toch de oproerige wederdoopers schuim, van dat tin. De put was één, het gedierte, dat uit dien put kwam, verschilde in werking en loop. Dom is de classificatie van Doopers, alsof alles in het stuk van den Doop lei; dolle oploop, oproerigheid, knipperdollingshistorie, eedweigeringen, afkeer van zwaarddragen, en doopen op zulk of zulk eene wijs, – dit alles kwam voort uit een ander punt. De H. Geest zegt een iegelijk: God laat zich niet dienen – de Rede zegt: gij spreekt toch van dienen. De Geest zegt: – nu dien dan zóó – de rede en de begeerlijkheid en de hoogmoed Gode evengelijk te zijn, en voor Hem wat uitgekloosterd te hebben – zeggen: maar kan ik het dan zóó niet doen? – en, waar zich des vleesches vroed zijn niet onderwerpt aan de wet Gods, zal het ook niet aan de van God verordende macht zoo onderdanig zijn, als des Geestes vroed zijn – en in dat vleesches vroed zijn slaat de eene op die, de andere weder op eene andere wijze God en zijne ordinantien en verordineerden in ’t aangezicht – hij heete Menno Simons of Knipperdolling of drage nog beter naam. – Wat Petrus in zijn’ 2^{den} brief zegt, komt daar overal aan den dag, hoe ook geschakeerd.

Omtrent dat stuk van den eed; ja zeker, spitsvindigheid, wat schijn er van beweren moge, al was het alleen uit dien hoofde, dat er geen vaste regel op te maken is. Welke de Geest Gods drijft, die zijn kinderen Gods, en die weten best, al weten zij een minuut te voren niets, wat zij in elk geval, als de gevallen hen tegenkomen, te doen en te laten hebben; – het hoe en het wanneer wordt hen in elk geval gegeven, en zij worden treffend bewaard voor duizende dingen, waar alles in verward raakt, wat vleesch naloopt, en den wille Gods niet doet, maar de gierigheid pleegt. Heden zou ik een eed weigeren, al ging ik er bij te grond, en bestraffen dien, die ze vergde – morgen zoû ik liever alle schade lijden, in plaats van mij in rechtszaken te begeven – en heden en morgen een’ eed doen zonder scrupel in alle eenvoudigheid. – Maar het weigeren zoû niet in het stuk van den eed liggen, maar in het tot ijdelheid opnemen van den Naam des Heeren, en behoort dat gebod tot het stuk van den eed, en niet, wat de Heere Jezus of de Apostelen van het zweeren zeggen, – tenzij men van slim tot slimmer redeneerde. Want is het God verachten, zóó men in de dagelijksche samenleving alles met de sterkste bevestigingen verzegelt, wat, óf der moeite niet waard, óf meestal gelogen, en in lichtzinnigheid of onnadenkend gesproken is, – hoe veel te meer, zoo men zweert met plechtigheid, waar aan de ééne zijde de ijdelheid voorzit, en aan den anderen kant slechts ijdelheid wordt bejaagd.

Het boek van Cramer.

Een geschied- of levensbeschrijver, de waarheid, zóó als die in Jezus is, niet kennende, kan door scherpzinnigheid vele gebeurde zaken en gehandeld hebbende personen voor een deel uit een goed oogpunt te beschouwen geven, maar hij brengt de beschouwers ook zelf weder in de duisternis terug, waaruit hij zelf is. Geschiedenis- en persoonsbeschrijvingen geven, zooals ze werkelijk en in het oog van God zijn, zooals wij dat in den Bijbel hebben, en alzoo dien overeenkomstig, kan alleen hij, die den Geest Gods heeft; en waar of van wien wordt die geloofd? – De wereld, en wat van de wereld is, heeft te veel belang bij hare goden en godinnen, bij hare heiligenbeelden. Het komt er, zoo genomen, wel veel op aan bij dien, die beschrijft en leest, of het oog eenvoudig is.

Het stuk van den Ban. Een te gewichtig punt voor u om niet ad notam te houden “Is nu in verval, schrijft gij, maar altijd moeilijk.” Amen, zeggen alle Theologen van alle eeuwen. Klachten over verval hiervan, las ik bij allen, – pogingen tot herstel vond ik bij allen, – bezwaar, dat zij het te ver gedreven hadden, zoo zij zeiden, bij de eerlijksten; grieven, dat zij hunne plannen daardoor verijdeld zagen tot oprichting, uitbreiding enz. merkte ik bij verscheidenen op – mislukking van hunne pogingen en het niet tot stand gebracht zien van hetgeen zij wenschten en beoogden, heb ik ook overal bij hen waargenomen. – Waar zat de knoop? Zij wilden allen eene gemeente, eene congregatie hebben, houden, zien, souteneeren, en – zich zelven souteneeren tegen anderen in. Wat hun in hunne kraam

te pas kwam, namen zij meê op, verdroegen het, slikten het in – wat tegen hen inliep, moest in den Ban, – zóó toen, – zóó nu. En – zij waren zelven met den Ban Gods geslagen. Bewijs daarvoor zult gij vinden bij nader opmerken op hunne leer, – hun doen – en – uw eigen doen – daarmede in verband – en, als gij gelooft dat hij onze vrede is, zult gij het ten volle zien. Zooveel ziet gij reeds, het ging hun als u – u gaat het, als het hun ging. Het was geen bestendig wezen – louter hinken, dan hier, dan daar – tusschenbeide eenforsch toegrijpen uit drijfveeren, gespannen op egoïstische antecedenten.

Het is moeilijk – moeilijk – zoo roepen en riepen allen; – ja wel moeilijk, als men zich zelven een kruisje slaat, en zich vermomt, en dan bij gelegenheid op anderen losbrandt, en de straf appliqueert, precies als de Pharizeën, die zich bij den Heere Jezus voordeden, als mainteneerden zij de heiligheid van den echt. Is dat dan moeilijk om alle verkeer met iemand af te breken, en anderen te verzoeken, ja te gebieden met iemand af te breken, die roemt, onbeschaamd roemt, dat hij gezond in den geloove is, en intusschen een hoereerder, dronkaard, gierigaard of afgodendienaar is? – Is men nu zelf niet gezond in den geloove, doet men best, men late het – en men zorge eerst, zelf gezondheid te hebben; hetwelk geen minuut uitstel lijdt, – en dan eerst zal men weten t' hoe van de zaak en van hare toepassing. Niet om een zuivere kerk zoo zéér, maar, omdat de H. Geest geen leugens tegen God laat doorgaan, alzo ter handhaving van Gods waarheid en tot bestraffing van opgeblazenheid der overigen, schreef Paulus aan de Corinthiers, gelijk hij schreef in betrekking tot dien, die in hun midden zijns vaders wijf had.

Overigens, ach, wie stoort zich aan den Ban, waarmee men zich zelven verbant door te verachten en als voor niets te houden het Woord van Gods heilige Profeten en Apostelen en getuigen, die Hij, de Heere, zelf zendt, getuigende daarvan mede de conscientie der genen, die daardoor bestraft en er van overreed zijn, dat hunne werken niet in God gedaan, maar boos zijn. In dat geval schijnt Gods Woord machteloos, en hebben de Pausen alleen geweld om ossen aan den band te houden, gewillig voor de bijl. – En toch is het alleen in dien zin, dat de Heere Jezus tot zijne Apostelen, en alzo tot al zijne getuigen zeide: Wat gij op aarde bindt – ontbindt, zal in de Hemelen gebonden – ontbonden zijn; – of wien gij de zonden vergeeft – behoudt, die is er van ontslagen, dien zijn zij behouden. De oprechten verdrongen, de twee getuigen vermoord, hun sluiten (op zijn best) voor eenzijdigheid gehouden; – de rest, opgesloten in de gevangenis van Gods langmoedigheid, heeft in eigen banden geroepen: “wij hebben de sleutels,” en achter slot elkander opgesloten in eigen gemaakte ketter- en zondenhokken – en geen heeft zich bekeerd van zijn giftmengerij, maar stierf er in. Ziedaar de geschiedenis van het stuk van den Ban sedert de dagen der Apostelen en getuigen des Heeren tot nu toe.

Zie rond, en onderzoek nauwkeurig, of de opgave van hetgeen met of zonder bedoeling van Menno tot stand zoû gekomen zijn, alzo waar is in de oogen des Heeren. Een kerkgenootschap, waarin al, wat loffelijk is, doorgaans bewaard is, zoû door deszelfs stichter, alzo zelf door hem gesticht, waarschijnlijk geheel in den Ban gedaan worden, – hij zou de leden, die dat genootschap uitmaken, waarschijnlijk niet voor broeders erkennen! Gij gevoelt den onzin. Of, dat is al goed en waar, en dan Menno in den Ban gedaan, Menno de stichter; óf al dat goede moet verstaan en geëxpliceerd worden naar den geest des tijds – en welk een rot genootschap dan, dat door Menno waarschijnlijk in den Ban gedaan zoû worden. En hoeveel voortreffelijker was hij dan – en hoe ellendig in zijne voortreffelijkheid. Ellendig gesticht, door den stichter afgekeurd – ellendige bouwmeester, die een ideaal nam voor een ding naar Gods bevel, en op en met hooi, stroo en stoppelen bouwde – en zijn ding verbrouwde.

Zonderling is uwe gedachte, dat alleen iets persoonlijks mij van anderen of anderen van mij kan terughouden of terughoudt. Wat heeft u dan teruggehouden om rond met mij te spreken, wat houdt allen terug, met wie ik vroeger zoeten omgang had? – Is dat alles iets persoonlijks? – of is het dat men den eeuwigen Ontfermer den nek toekeert, en met hand en tand vasthoudt, wat God niet geboden heeft, en alzoo de bestraffing schuwt, en zich niet wil laten genezen?

Over het boek van Darby nader, ik heb het nog niet gelezen; hij zal ook wel Menist of zich zelf zoekende zijn, onder protest van iets, dat alleen goed is.

Behoeft *aan verkondiging*. – Is het, dat gij die boos zijt uwen kinderen goede dingen weet te geven, hoeveel te meer zal uw hemelsche Vader den H. Geest geven dengen, die Hem bidden?

De Almachtige geve u beiden uwe blijde hoop in gezondheid te aanschouwen. Groet uwe geliefde van ons. Wij zijn wel. Vaartwel

Uw hoogachtende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

39.

Utrecht, 15 Januari 1842.

De geheele grondslag, waarop Menno Simons gebouwd heeft, is u nu opgedekt – hij mist het kenmerk van uit God geboren te zijn; ik bedoel zijne voorstelling van hetgeen men de onbevleete ontfanging noemt, 1 Joh. 4 v. 2; – hij ging niet te ver, maar wist er niets van; – evenwel was hij niet wijzer of dwazer dan alle vroegere of latere menschen, die, zoo als Paulus zegt, zich betrouwen een leidsman der blinden, een licht dergenen, die in duisternis zijn, te wezen. Let eens op Lucas 1 vs. 45a, en misschien komt gij er op. Als Gods Woord tot iemand komt, en hij er zich aan onderwerpt, dan is hij heilig; en wat uit die onderwerping gewrocht wordt, dat is: des geloovigen doen, is alzoo, dat God er zijn welbehagen in heeft, is dus ook heilig – ofschoon die zelfde mensch en deszelfs gewrocht op en aan zich zelve vleesch is. Geloof in God – sta op uw plaats, blijf er op, zet er u op, waar God u gezet heeft in de genade Christi – gij zijt op die plaats mensch, vleesch, zonde – en desnietteenstaande, – of liever evenwel, – heilig, onnoozel, onberispelijk, onbevleet, aangenaam, welbehagelijk in 's Heeren oogen, en ontfangt een getuigenis van zijne geboden bewaard te hebben, – en uwe werken worden goedgekeurd, of liever zij worden er gevonden en vol gevonden. – Gij doet geen zonde, – omdat gij op uwe plaats blijft. Maria is eene vrouw – een mensch, vleesch – de engel Gabriel (God is mijn man) komt tot haar: Gij zult een zoon baren – hoe is dat mogelijk? ik ken geen man – zóó en zóó. Zie hier des Heeren dienstmaagd, mij geschiede naar uw woord – alzoo zij en haar zoon is mensch, deelachtig vleesch en bloeds, vleesch, zonde. – En zij, die zonde is, onderwerpt zich aan God. Hij is de Heer: ik zijne dienstmaagd, – dies is zij heilig, – zij gehoorzaamt, gelooft, dat zij zonder man en op zulk eene wijze een zoon zal krijgen; dies is zij mensch, vrouw, vleesch, zonde, heilig zooals zij daar is – zij ontfangt in geloove, de Geest in en over haar vaardig wordende, – en, zóó als zij is, is haar kind: zoo als bij haar de beweegreden, en het doen was, zoo het gewrocht er uit – eene heilige moeder, een vrucht Gods – de mensch Christus Jezus – God te prijzen in der eeuwigheid – de zoon des menschen – de Heer uit den Hemel.

De vrijheid is van wet ontledigd, en heeft alzoo de wet volmaakt, en het is haar wet, die zij zelve in haar koninklijk gemoed heeft, en staat er strikt op, als handhavende de zaligheid, ons eeuwig heil in harmonie des geestes, – eene wanklank in die orde is haar als eene eeuwigheid van smart. – Die niet vrij zijn naar de conscientie van doode werken, zien wel in de wet in, maar zien in eene zelfge-

maakte copie van Gods wet, niet in de wet der vrijheid, welke volmaakt is, volmaakt in haar wezen en werken, en geen half werk.

Tot u komende hoop ik u “on this matter” alles medetedeelen, wat gij verlangen moogt.

Gij hebt mij zeer verkwikt met de waarachtige wijze, waarop gij hebt beslist, na met D. gesproken te hebben. Ja, wel schrijft gij, dat het ergens anders zit, – maar heb geen vermaak mij zelven te oordeelen, – hoedanig eens iegelijken werk is, de dag – het vuur zal het openbaren – nous ne sommes pas encore au bout.

Groet uwe geliefde – de groete mijner vrouw; in eenvoudigheid hopen wij elkander haast te spreken mond aan mond.

Uw dienaar en vriend,
H. F. KOHLBRÜGGE.

40.

Utrecht, 7 Febr. 1842.

— — — — Rom. 1 vs. 18: “de waarheid in ongerechtigheid te onderhouden” – is dit niet zoo veel als de waarheid wegstoppen,” vraagt gij. – Antwoord: Ja – als men dat woord goed op zijn amsterdamsch neemt, zoo als jongens en kinderen plegen te doen, mijn duitsch “festhalten” combineert dit met iets naders, op deze wijze: Men kent de waarheid, prijst ze, verheft ze – men doet de ongerechtigheid; – de waarheid laat zich niet prijzen, wil geen lof, maar duldt geen logen tegen haar; – de mensch wordt die bestraffing moede – maar weet niet, wat te doen, heeft te veel respect voor de waarheid, te veel belang of lust in de logen, nu laat hij zich door de ongerechtigheid geheel innemen, – obrueert⁸ alsdan de waarheid met de ongerechtigheid; maar de waarheid wil telkens weêr boven – nu maakt de mensch de ongerechtigheid zooveel, dat hij de altoos boven drijven willende waarheid daarin ten onderhoudt, – wordt hem dit ten onderhouden nu klaar voor oogen gelegd – dan doet hij, alsof hij en de ongerechtigheid geen maats zijn – duwt de ongerechtigheid er wat onder, en houdt de waarheid zoo wat boven; hij houdt dan aan de waarheid vast tegen de bestraffing – en kan wonderlijk kunstig pleidooi voeren; – zijn hart zit te huis in de ongerechtigheid, en daar houdt hij de waarheid gevangen op water en brood – en leeft er meê als de egyptische matrozen der vorige tijden met hunne goden, – als de bedelaars met hunne pinksterbloemkinderen; – van daar, dat niemand kan lijden, dat zijn God niet een goede God, niet de catholieke God, en hij, geen goede vereerder van denzelfen zou wezen; Er onderhouden is zooveel, als maken, dat de waarheid niet boven kan komen – “festhalten” – daarbij praetendeeren, dat men ze respecteert.

Rom. 1 vs. 17 zoo als gij schrijft. De kanteekening geeft de ware vertaling.

Uit *geloove* tot geloove geeft geene toeneming noch iets progressifs te kennen: – tot geloove is zooveel, als: opdat men geloove, of opdat geloove zij, besta, blijve met uitsluiting van alles, wat geen geloof is – uit geloove is verbonden met het voorgaande.

De groote vraag is: wie zal ontkomen, behoudenis hebben, in behoudenis wezen; wie zalig zijn, wie voor God verkeerren, bij God wezen, wonen, *wie zal leven?* De rechtvaardige. Ja maar – welke rechtvaardige? waar blijft de zonde? De rechtvaardige uit geloove. Zoo staat er geschreven. Maar is dan met dat “uit geloove rechtvaardige” God in zijn recht? Waar blijft dan de wet? – Antwoord: Hoort het Evangelium van Jezus Christus, en zie, of daarin niet, uit geloove, Gods recht-

8 Obrueere (latijn) d. w. z. overwerpen. D. U.

vaardigheid zich onthult, zich ontsluit, en zich zonder be- of omwindsel aan u voordoet met dat doel, dat uws harten vertrouwen tot Hem zij, opdat gij Hem aangenaam, en naar zijn harte zijt.

Uit het voorgaande vloeit van zelf het antwoord op uwe vraag aangaande de uitdrukking: “Geloove Jezu Christi,” waaromtrent men vroeger te Rheede enz. schijnt geploegd te hebben met mijn kalf, op een akker, waarvoor men niet alles, wat men had, had verkocht, om dien in bezit te krijgen, en dus rechtmatig recht op den gevonden schat te hebben.

Rom. 3 vs. 21 en 22. Maar nu is Gods rechtvaardigheid zonder wet geopenbaard, zichtbaar, bekend, openbaar gemaakt – Gods rechtvaardigheid – door geloove Jezu Christi tot allen en op al de geloovenden.

De grieksche Genitif is als elke Genitif, en laat geen glosse toe. Wat verstaat de apostel door geloove Jezu Christi? Den geheelen omvang en inhoud van het doen van den wil zijns Vaders, zóó als onze Heer Jezus Christus dien gedaan, geleerd, betuigd, en daarop en dien overeenkomstig geleden heeft en gestorven is.

Bewijzen, die ’t sterkst spreken. Ps. 16, Ps. 40, Ps. 22, Ps. 91, Hebr. 12 vs. 2, Hebr. 2 vs. 11-14. Wij zien in zijn Evangelie uit zijn crediet geven aan God, Gods rechtvaardigheid weder aan den dag brengen, opdat wij Gode crediet geven. Door zijn crediet geven is die miskende en verworpene *rechtvaardigheid* weder openbaar gemaakt tot heil van allen en tot bescherming en bedekking en uitredding van alle credietgevendenden. Voorts kan een dienstknecht zeggen: ik geloof mijns Heeren geloof, – ik geloof in mijnen Heer, – en ik geloof op en tot den Naam vare mijnen Heer, – want hij is die en die ... enz. – alles naar de omstandigheden.

Gelieve verder opteletten: Rom. 1 vs. 18 staat Grieksch de rechtvaardige uit geloove, niet uit *den* geloove; Rom. 3 vs. 22: door geloove Jezu Christi – niet door *het* geloof Jezu Christi. Rom. 3 vs. 26: uit geloove Jezu, niet uit *den* geloove Jezu. Phil. 3 vs. 9 door geloove Christi, niet door ’t geloof. Gal. 2 vs. 16 door geloove Jezu Christi, en niet *uit* geloove Christi, niet door ’t of uit *het* – evenzoo Gal. 3 vs. 9: uit geloove en niet uit *den* geloove. Rom. 3 vs. 28 niet *het* geloof, *de* werken, *der* wet, maar geloof, werken – van eene wet. Rom. 5 vs. 1 uit geloove, niet uit den geloove.

“Plaatsvervangend geloof?” – Questie behoorende tot een mij vreemd element. – “Uit geloof tot geloof” – en “door geloove Jezu Christi” “tot allen” – “op alle de geloovende” zegt de apostel. – Wij hebben den zin Christi; ’t geen waarachtig in Hem was, – ook waarachtig in ons; “uit geloove Jezu zijn” is: zijne geboden bewaren, gelijk Hij bewaard heeft de geboden zijns *Vaders* – en Jezus is een naam der volste expressie van ingewanden en barmhartigheden, van verlossinge en behoudenis van zonde en van uit alle machten, die tegen God en onzen Heer overstaan, en dus den geloovende in den weg zijn.

Rom. 3 vs. 5 onverstaanbaar door de vertaling; er staat niet over “*ons*.” Er staat de vraag: óf, als onze onrechtmatige manier van handelen Gods rechtmatige manier van handelen argumenteert, bewijst, staft, bevestigt, – of dan God niet onrechtvaardig is, als hij er dan nog toorn boven opzet, en het antwoord is: neen, – want hoe zou God dan de wereld kunnen oordeelen. Zoo b. v. zegt Paulus vs. 7: doet mijne ketterij (naar der Pharizeën en Joden oordeel) de orthodoxe waarheid tot Gods lof zooveel te heerlijker aan den dag komen – evenwel, of dat alzo is, – zijn zij op mij en mijne ketterij boos – en sta ik voor hunne rechtbank veroordeeld als ketter en gruweldoener. Trek er de consequentie uit, – en brengt onze leer meê – dat God niets op ons te zeggen kan hebben, als onze ongerechtigheid zijne gerechtigheid staft, – waarom drijven wij het dan zoo ook niet tot allerlei gruwelen, gelijk men ons lasterlijk laat beweren.

Rom. 5 vs. 3-5 geen parenthese, vs. 3 hangt aan vs. 6, vs. 5 aan vs. 8, vs. 4 aan vs. 9-11, vs. 6 tot 11 geeft reden van vs. 3 tot 5; de gezindheid Gods jegens verdrukkers van het Evangelie geeft hier den sleutel.

Cap. 5 vs. 14 – De Heere gaf Adam het gebod – plechtig en openbaar; – tot op Mozes gebeurde dit zoo niet weder, – toen eerst werd het gebod op Sinai herhaald – de wet weder even plechtig geproclameerd – het gebod lei in 't Paradijs overtreden daar, – er bestond dus eigenlijk geen wet tot op Mozes, – gij wilt met de wet van Mozes den dood ontgaan, het leven hebben, door u daarmee van de zonde los te maken – maar, als er nu eens geen wet was, en dus volgens die geen zonde toegerekend werd, – hoe dan? – ja dan – was het mooi! – Welnu – zoo is het toch geweest van Adam tot op Mozes; – de menschen hebben niet overtreden als Adam, want er was geen wet – en toch was de dood over hen koning; – en, nu gij de wet hebt, die uw toestand zoovéél te erger maakt, wilt gij er het loven mêe behalen?? en gij weet niet dat gij lijfeigenen des doods, in zijne stokken en banden zijt, dat gij niet meer bij God, maar uit zijne heerlijkheid uit zijt??

Het middel, dat u zulks ontdekt, wilt gij bezigen om die openbaarmaking te logenstraffen?? De toestand van buiten God te zijn is tot alle menschen doorgedrongen, in dien toestand hebben allen gezondigd. – De wet is er bovendien bij gekomen, opdat zonde en dood, waarin gij zijt, in hare ware gedaante u recht kenbaar zij, en de macht harer ijsselijkheden zooveel te zwaarder op u drukke – en gij alzo overgaat van Mozes tot dien tweeden mensch, den Heer uit den Hemel, opdat de genade Gods en het heilgeschenk, de gifte om niet, in genade diens éénen menschen Jezu Christi ook tot u overgevloed zij.

Wat gij met Ezechiël 18 vs. 31 maken zult? Gelijk er geschreven staat: “Immers zal hij mijne sterkte aangrijpen, en vrede met mij maken, ja vrede zal hij met mij maken.” – Ik heb zooveel dankgevoel aan uwe meid, die mij zoo goed heeft opgepast, – dat ik u verzoek ook haar deze woorden toetebrenge.

“De Heere alleen kan het doen,” recht zóó – houdt niet op, en geef geen kamp, vóór dat gij met den Geest uit de hoogte bekleed zijt, en met Gods heil zijt aangedaan. – De Heere hoort geen professors, maar jonge raven, en een arme, die hier op zijn voetbank tot Hem schreit: – O Groote Ontfermer, leid mij, leer mij – wees mij een vertroostend God! –

't Zij al ellendig: 't gezocht, de tranen, 't hart, 't gebed –
waar 't goed was, heeft God nooit gered”. –

Als gij bidt, kunt gij alles krijgen, wat gij wilt.

Er zijn een paar afschriften eener vertaling over Matth. I door van H. te Delft in omloop – misschien kwam er door schipper W. een afschrift van te Amsterdam.

Uw broeder leest met nieuwe aandacht de Evangeliën. Ik verblijde mij over dezen uitslag onzer gesprekken – en hoop hem hierin door den tijd bij de voortzetting van Matth. van nut en dienst te zijn – zeg hem toch vooral, dat wij zeer gevoelig zijn over die aardige wijze, waarop hij ons van drie voorname koloniale producten heeft voorzien.

Rom. IV:13. Niet toch door eene wet was de belofte aan Abraham, maar door rechtvaardigheid van geloove. Zoo staat er in 't Grieksch. Hoe heeft God aan Abraham de belofte gedaan, – heeft Hij hem eenige conditie of wet voorgehouden, en op de vervulling daarvan de belofte gezet; of heeft Abraham God geloofd, en God hem deswegens voor goed gehouden, hem de belofte te geven? Immers het laatste. Zoo heeft Abraham dan de belofte door geloof, rechtvaardig te zijn, en niet door eene wet.

En nu vaarwel waardste vriend!

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

P. S. Wij hebben hier 12 missionarissen van den Paus en boven aan een Pater Bernhard van de orde der Jesuiten, 't welk oen omgekeerde Predikantzoon moet zijn uit Amsterdam genaamd Verblom – ook een van der Linden, en van der Sande. Deze maken heel Tilburg in rep on roer – preken 3 maal daags – de kerken, loopen over – en alle menschen zijn verslagen over die leer; – al de Protestanten loopen naar hen toe en loopen er allen mede weg! Het is een beweging van belang, en men hoort van niets als van 't heerlijke van die preeken, – zij bekeeren alles, 't regent aflat. – Heel Tilburg wordt heilig. – En ik blijf als de eenigste zondaar met Jufvr. W., die er ook niet naar toe is geweest, over. Er staan 20 biechtstoelen, enz.

41.

Utrecht, 15 Febr. 1842.

Nu hierbij nog een kort antwoord op uwe aangename letteren, die het geld voor de mosjes en de doozen vergezelden.

Van onderen op. – Met de zoogenoemde Harmonie der Evangelisten kan ik mij niet ophouden; – mijne leest weigert in dat geleerde tuig te gaan. Ik geloof dat Lucas alles te zamen heeft geschreven *in dier voege* als hij in de inleiding zegt, – maar om nu verder Matheus, Marcus, Johannes hunne bijzondere provincien aantewijzen, op de manier waarop de geleerden dat doen – is niet iets, waarmede ik mij occupeer. Wel schaam ik mij soms voor God, dat mij dit of dat niet helder is – maar aan de meeste schijnstrijdigheden stoot ik mij niet; – erg genoeg dat ik zoo dom ben, dat ik alles niet vat; – maar mij als een geleerde neertezetten en te zeggen: zoo zit die zaak in elkander – en dat tegenover een Strauss – een Baur – een moedwillige loochenaar van hetgeen hij in zijn ziel voelt, dat toch anders is – een praefracten Jood of Turk – dat is mij te heiligschennend; – een gemoedelijken twijfelaar, eene aangevochtene ziel – ja die zou ik helpen kunnen, nadat de Heer 't mij gaf en gegeven heeft. – Ik zie in al die boeken der Schrift eene andere strekking, één getuigenis dat al die harmoniemenschen, wegens hun disharmonieeren met des Heeren wet, er niet in gehoord hebben.

Die coups de patte heb ik nog niet gezien.

Omtrent al het overige van het door u gevraagde wordt het best opheldering gegeven uit de woorden van den apostel Paulus, waarnaar uwe vrouw vraagt, – de vrouw zal zalig worden door het kinderbaren, – hetgeen u superflu toeschijnt.

De Wetleeraars, of, die er leeraars van zijn wilden, deden als naderhand een Hieronymus en Augustinus met de overige kerkvaders, – en dezen als die. Zij leerden aldus de vrouwen: het zij gij getrouwd of ongetrouwd zijt – in 't geloof, de liefde enz. moet gij blijven – in 't geloof, dat wij u leeren, in de liefde tot ons, en in de heiligmaking, voor zoover het de zwakheid toelaat, – met matigheid, – dat terwijl gij alles doet, gij toch niets zoo met overdrijving opvat enz. Maar behalven dat alles is er een stand, – eene wijze van zijn, van leven gansch verheven boven uwe natuurlijke vrouwelijke bestemming, – een stand, waarbij gij die bestemming met den voet trapt, – u boven denzelfven heen en uit denzelfven uit stelt in een beschouwelijk, godaanschouwelijk, met God leven – en uwe vrouwelijkheid aan God wijdend en Gode offerend zijt; – dat wordt bereikt en alzoo wordt gij zalig, als gij aan alles, wat het huwelijk meebrengt, renuncieert – 't zij door niet te trouwen – 't zij door, zoo gij getrouwd zijt, van nu af aan uwen man overtehalen, dat hij voortaan niet anders met u leve dan met eene zuster, en wat gij dan zelf ook voor behoefte naar een man gevoelen moogt, strijdt daar dapper tegen – en gij zijt van de zaligheid zeker. Dat trouwen en kinderen krijgen behoorde tot de oudtestamentische bedeeing, – nu is alles geestelijk, en schoon wij het huwelijk in zijn waarde

laten, komt het onder het Evangelie eigenlijk niet te pas, nu is alles geestelijk. En dat kinderen krijgen, dat zwanger worden, dat kinderen reinhouden, dat nukken van den man verdragen enz. – wat een akelig, lastig, vervaarlijk ding is dat; – en wat een alledaagschheid en onzuiverheden en vrouwelijk lijden in dat getrouwd zijn, – kramen, wat een zorgen, aftobben; wie kan zoo God dienen, dat is onmogelijk; dus in een anderen stand, daar is 't hemelsch – en hebben wij gemeenschappelijk een hemelschen bruidegom enz...

Zulk een duivelsche leer begon toen reeds; vrouwen, jonge weduwen enz. begonnen naar kerkelijke bedieningen te staan, om in heilige diensten bezig te zijn – alzo nauw met God te verkeerren – liepen rond, – predikten en snaterden aan de huizen van God enz. – maar genoeg; – de apostel weet, hoe de duivel den huiselijken staat vijandig is – en, hoe hij er op uit is om een elk te leeren, hoe hij bij zijn beroep en bestemming een heiligen-kastje maken moet, en liever uit zijn bestemming uitgaan, zoo hij daarvoor niet lang genoeg kan knielen, om zich goddelijk, geestelijk en heilig te maken; daarom wijst hij hier de vrouwen hare plaats aan, die zeggen: ja, geloof en liefde enz. al wel, – maar een heiligen-kastje, een atmosfeertje apart om zalig te worden. Neen, zegt de apostel: – dát weg – ontvang kinderen – draag ze met pijn en angsten, baar ze met smart en leidt ze zoo op; daardoor zult gij zalig worden, indien gij vrouwen blijft in 't geloof, zoo als ik haar geleerd heb, in liefde tot de heiligen enz. – Maak nu eens de toepassing op uw kantoor, – menschen zijn wij, laat het ons bekennen; – tel – tel – tel – belijd den Heere, dat gij telt – dat gij Hem niet gelooft. – Kom niet op uw kantoor als een heilige, anders loopt gij er als een zondige hypocriet weêr af; – schrijf en wrijf, en reken en tel gelijk gij zijt, zonder wat uit u te maken of van u bijzonders te gelooven – en het zal goed gaan, zóó gij genade gelooft. Het overige tot een andermaal. Mijne vrouw groet u beiden hartelijk.

Uw vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

42.

Utrecht, 9 Maart 1842.

Philippenzen III, v. 12-15 Daar komt het ook op het *hoe* aan. Een veldmaarschalk kan volleerd en volmaakt zijn – de stand der troepen kan ook volmaakt zijn – het slagleveren kan volmaakt in zijn werk gaan – de aanmarsch – de aanval – het standhouden, het er op in rukken – het overvleugelen, alles naar eene taktiek zonder weerga, maar, als ik veldheer was, zoû ik bij alle mogelijke verzekering, dat alles goed stond – in de uiterste spanning der ziel wezen om het einddoel te verkrijgen: de overwinning. Twee dingen zoû ik niet kunnen dulden: aanmerkingen op den volmaakten stand van het leger en overwinning kraaien, vóór dat men de overwinning werkelijk heeft. Het eerste zou ik niet kunnen dulden, omdat, zoo ik dien stand veranderde of aan deszelfs volmaaktheid twijfelde te midden van het heete gevecht, ik alles in het verderf zou helpen – het tweede niet, omdat ik te wel de gevaren en kansen en zonderlinge omkeeringen van batailjes ken, om niet met vreezen en beven te hijgen naar dat gelukkig uiteinde, en om niet alles, hoe schoon, hoe goed het staat, voor niets te achten, zoolang ik nog de overwinning niet heb. Hoe zekerder van de prijsbehaling, hoe dichter aan den opgehangen prijs, hoe meer mijne partij vooruit, des te meer beven, des te meer angst en jacht om er te zijn.

Gij ziet hieruit bij overbrenging op de woorden des apostels, dat hier noch van eene zoogenaamde heiligmaking in tegenoverstelling eener rechtvaardigmaking, noch van eenen dagelijksch nieuwen strijd des geloofs wordt gesproken, zoo als men zich dien voorstelt. En toch is er van alles wat

aan, maar het is de wijze *hoe*. Het woord volmaakt, vs. 15, zal u uit het voorgestelde even als vs. 20 nu wel klaar zijn.

Het is den mensch over het algemeen eigen in twee uitersten te vervallen: óf hij is er niet, en wil er niet wezen, óf hij is er, en doet zich daarop te goed, en, ofschoon hij er is, maakt hij zich bij elke gelegenheid toch openbaar, dat hij er niet is. Zoo ook de Philippensen; zij waren er, zagen op elkan- der niet in liefde, en meenden zich te kunnen schikken naar de leer van eenige valsche apostelen, verhieven zich onder en boven elkander, voor en tegen, naar dat elk zijn gevoelen omtrent die leer had; die meêliep, dacht er zóó te komen, evenwel het er voor houdende, dat hij er was; die niet mee- liep, behandelde den anderen hard, juist uit autoriteit, dat hij er was. Beide hielden de leere Christi voor eene voleinde zaak, en waren nu met eene praktijk bezig, die genoegzaam te kennen gaf, hoe- veel zij er van verstaan hadden, schoon het waarachtig was, wat Paulus van hen betuigde in den aanhef van zijn brief. De apostel wijst hun de noodzakelijkheid aan van het eerste, hoogste en ééni- ge, en daarbij te blijven, daar niet zoo licht over heen te stappen als een fait accompli (schoon het zulks was), en vermaant hen daartoe met van zich zelve broederlijk meêtedeelen, hoe het bij hem stond. Wandelden zij zoo, dan zouden sommige bedenkingen, die zij overigens nog mochten heb- ben, hun door den Heere zelf wel klaar gemaakt worden.

Als nu de Apostel zich zoo meedeelt, dan spreekt hij zoo van zich, als het bij hem is, en spreekt wel degelijk van het doen van den wille Gods als Apostel, spreekt er van, hoe eigengerechtigheid, de macht van het zien- en zinnelijke enz. als even zoovele vijanden om hem heen waren, hoe hem alles afbrak en ontviel, hoe hij ter naauwernood staande bleef – hoe al het verledene, hoe heerlijk ook, hem geen rust of grond gaf, hoe hij er ook van afstond, van kwaad en goed – en hoe hij er al- leen op uit was om het einddoel van Gods wil in Christo Jezus over ons te verkrijgen. Dit is juist een wandel in den hemel, en is eene volmaaktheid, waarbij de mensch klein, en des Heeren naam alleen heerlijk en heilig wordt. – Alle perfectibiliteitsleer is door deze woorden veroordeeld. Die er zich- zelve door wil halen, staat voor de consequente inconsequentie van de woorden des heiligen Gods. Die er met het hem toevertrouwde pand door moet: laat mij zeggen, die er God door móet halen, sterft, en leeft toch, verliest alles, en heeft toch bij talenten, talenten gewonnen, heeft het alles, en jaagt er toch naar, als niets hebbende, is ten volle van de overwinning zeker, maar strijdt juist daar- om in vreezen en beven, en toch blijmoedig, haalt alle dagen een streep door alles, en is toch met alle goed vervuld. Zijn spreken, zijn klagen, zijn juichen, het hoe van zijn zich mededeelen is onver- staanbaar en niet overeen te brengen voor dien, die er niet in is, en, die er niet in is, zoekt er zich en anderen een samenstel van te maken, en acht zich wonderwijs daarin. Theologische Faculteiten be- zig met telkens nieuwe vonden, die door verjaring eerwaardig komen te heeten!

Gal. 3 vs. 1. Jezus Christus was den Galaten zoo in betooning des Geestes voorgedragen, dat Hij daardoor zijn dood in hun midden had ondergaan, en hun het heil daarvan had deelachtig gemaakt. Effect van de prediking van Gods Woord in hunnen geest, openbaar geworden in den smaad, het lij- den om zijnentwil geleden en ondergaan, dat was zijn lijden, zijn smaad zie vs. 4.

Gal. 2 vs. 20. Ja even als in de Romeinen enz. Het vertrouwen der gemeenschap des toegangs en des welbehagens door hem betoond, gewrocht en voor ons bewerkt en verworven. Gij zult dit wel kunnen plaats en, als gij in aanmerking neemt den bange strijd, die zulk een heeft, die er Gods waarheid en getuigenis moet doorhalen, tegen de machten der geestelijkheid der boosheid in do he- melen, en in 't generaal tegen allen, die wat schijnen te zijn; duizend maal is het hem, of hij alles verloren had – hoeveel twijfel, hoeveel beschuldiging en aanklacht!

Gal. 2 vs. 5. Stel u voor – de niet recht wandelende zegt tot den waarachtigen, om zich staande te houden, of om den anderen en te gelijk de aanhoorders aan het wankelen te brengen: Nu hoort mij

dan eens even aan, *een oogenblik slechts*. De bescheidenheid schrijft dan dikwijls voor, dat men voor, dat oogenblik zwijge, soumis zij, de wapens neêrlegge, en zich onderwerpe aan den anderen voor hetgeen hij zal in het midden brengen. – Nu zegt de Apostel dat, toen hij met den onbesneden Titus onder de broederen der besnijdenis kwam, er eenige valsche broeders, grootmeesters, die hem niet liefhadden noch Christus, geïntroduceerd werden – dat die er mee ingekomen waren om eens te zien of hij den moed zou hebben om Titus in die samenkomst onbesneden te laten, en of hij niet veelmeer uit opzien tegen zulke, als zij waren, Titus zou besnijden, al leerde hij ook overigens, wat hij wilde. Had Paulus zich aan hun gezag in dezen ook maar voor die gelegenheid uit menschenbehagelijkheid onderworpen, dan had hij de waarheid Gods herroepen, waarin de volken gesteld waren, dan waren de volken die waarheid kwijt geweest, want hij, de Prediker zelf er van, had ze tot logen en onnut gemaakt – en hij had zich laten binden in menschenbanden, en de vrijheid van te doen of te laten al naar de omstandigheden, die hij in Christus had, voor zich en voor allen smadelijk verworpen. – Gal. 3 vs. 23. Bedeeling des geloofs in tegenoverstelling van bedeeling der wet? Ja, neen – prediking en aanneming des geloofs; men had vroeger niet geloofd, niet willen gelooven, maar zich wat ingebeeld bij God; daarom had God de wet gegeven, en zij zelve hadden op de invoering en wederzijdsche bezweering en naleving van deze Charter gestaan. God had die Charter gehouden, zij niet. Staande die Charter had God reeds van eene nieuwe Charter gesproken, om zoo Zijne beloften, den vaderen gedaan, te kunnen vervullen, vergevende den volke hunne rebellie, zoo zij van de oude Charter geheel niet meer spraken – er totaal van afstonden, en zich aan zijne goeder-tierenheid en alleenregering overgaven. Deze Charter was nu gekomen, en zij hadden haar aangenomen, en er zich zalig in gevoeld.

Phil. 3 vs. 9-10 staat grieksch: de gerechtigheid uit God op den geloove, van hem te hebben gekend enz... en de macht (niet kracht) zijner opstanding; vs. 11 nadere assertie van Rom. VI. Vaarwel waardste vriend.

Geheel de uwe
H. F. KOHLBRÜGGE.

43.

Utrecht, 29 Mei 1842.

U schrijft mij:

1. Wanneer ik meen, dat ik daarom ben staande in de waarheid en voor de waarheid, omdat ik de richting begrijp in tegenstelling met al wat voor degelijk doorgaat, dan wordt het mij wel weer zoo groen-geel voor de oogen, dat ik van niets weet; 22 Maart.

2. Mijn verstand wil altijd een zeker samenstel van de waarheid bij wijze van vaste punten, en wil niet onbevredigd daarheen drijven. En toch het verstand moet zich gevangen geven onder de gehoorzaamheid des geloofs.

3. Ja, met het geloof ziet het er slecht bij mij uit, dit gevoel ik gedurig.

4. Hoe overeen te brengen: dat wandelen in de wegen uws harten en in de aanschouwing uwer oogen, met het wandelen in geloove; Pred. III?

5. Onderscheid tusschen macht en kracht in Philip. III?

6. Geloof is het zwaarste en hoogste van de wet en daarom het den mensch onmogelijkste, ondoenlijkste, onverdragelijkste. – Hoe moet ik dat begrijpen?

7. Het aan zich zelf ontdekt worden is allernaangenaamst.

8. Dat al wat in de kerken gebeurt, buiten God omgaat, is iets, daar ik geen weg meê weet.

Nu heb ik te antwoorden op de bovenstaande punten, ik ga van onderen op.

8. Die stelling zoo afgetrokken genomen, is te algemeen, om waar te kunnen zijn. Johannes zegt: wie de leer Christi niet heeft, heeft beide, den Vader en den Zoon, niet. Elk zie den Heere in het aangezicht; is in die of die kerk daar de leere Christi? Neen, zegt iemand; dan late hij ze varen, en heeft er in particuliere gevallen niet mede te maken, wat God met die kerk doet; maar dat neen zij in de tegenwoordigheid Gods, en niet omdat deze of die kerk hem om bijredenen niet bevalt. Aarzelt hij dat neen te zeggen, omdat het in zijn gemoed is, ik houde het toch voor Gods en der geloovigen samenkomst, ik geloof toch, dat er de leere Christi is; zoo houde hij zich daarbij, maar: *hij doe hetgeen zij zeggen*; en make geen onderscheid van personen; als de predikanten elkander als collega's eeren, dan moet het zoo iemand hetzelfde zijn, dezen of dien te hooren; zij zijn altezamen trouw, of ontrouw. – Verdere opheldering. Op Mozes stoel zitten de Schriftgeleerden en Pharizeën zegt de Heer; het ging alles tegen God in wat zij deden, in zoo verre alles buiten God om; want immers zij hadden met den Heer geen gemeenschap en erkenden Hem niet voor hunnen koning en hoogsten propheet, en juist zoo doende voerde God door hen zijn raad uit, in zoo verre ging het niet buiten God om. Ik heb een wonderbestuur Gods gezien in het daarstellen der Pausen en in de bewegingen der hierarchie, daarin ging niets buiten God om; evenwel heeft Rome altoos gewerkt tegen God in; gaat er dus alles buiten God om. – Alles moet den oprechten dienen om te komen, waar hij wezen moet; en wat hem al daartoe leidt, gaat niet buiten God om, en dat zelfde gaat evenwel buiten God om, in zoover de inrichter en daarsteller er van iets op het oog had, waardoor hij zich en anderen verleidde.

7. Men stelt eene zekere volkomenheid er in en eene basis, waarop men bij God in genade is, zoo men niets mag wezen in eigen oog, en zingt zich daar zalig meê in slaap. Zeker is het onaangenaam, als men de waarheid, la bienfaisante, hoort zeggen: daar meent gij niets van; want dan ontzinkt alle grond, waarop men dacht zoo wel te staan; de genade houdt van boven en vangt op van onderen. De grootste Enakim wonen in de stad: Niets-wezen.

6. Hoe? – Wel wie wil van anderen of van zich zelve voor onvernunftig aangemerkt worden; wie staan zonder tegenweer en als het ware ontbloot van alle bewijs van hetgeen hij beweert – te gelooven zonder eenige preuve évidente. De Heere schaamt zich eens menschen niet; maar elk mensch schaamt zich des Heeren Woord en getuigenis voor zich zelve en bij anderen. Bij den smaad Christi, bij de ergernis des kruises vormt de mensch zich altijd eene gewaarwording, zoo als men heeft, als men droomt, dat men onder de menschen moet: en men voelt zich niet gekleed. In allen gevalle God rondom voor een eerlijk man houden naar het diepste verstand der wet kon slechts een Eenige; wel hem, die, vooral op het stuk van geloof, Gods ontferming alleen verheft.

5. Kracht ware een hefboom, waarmede wij iets uitrichteden; macht gaat buiten ons om, bestaat zonder ons, en werkt in ons in. – Macht sluit ook alle bevoegdheid tot iets in; macht is iets gegevens; kracht is dom. Een koning heeft naar de wet macht tot dit of dat; kracht heeft een sterke, ook iemand in een ijelenden koorts, zonder daarom altoos bevoegdheid te hebben tot hetgeen hij doet. – Macht is dus op wet en wettigheid gegrond, – kracht is slechts eene voorbijgaande eigenschap.

Sta ik gezond? Als gij op die macht ziet, die erkent en over u inroept, en kracht aflegt, dat is: een worm onder de bescherming des Allerhoogsten, stof, aarde en assche, en niets anders of meer, bedekt met de genade Christi. Verander sla ik in: ben ik. Er is eene belofte: geen inwoner van die zel-

ve stad zal zeggen: ik ben ziek, want het volk, dat er in woont, zal ontslag van overtredingen hebben.

4. Een kind loopt in zijn eenvoudigheid heen, vraagt niet, is dat goed of kwaad; de vader neemt hem elk speciaal ding, dat hem schaden kan, uit de hand – of zegt: laat dat staan! Wie in geloove wandelt, zit niet met de dobbelsteenen om te werpen hoog of laag, of iets goed of kwaad zal wezen. Hij plukt de bloemen, die zijn oog bevallen, en gaat door de beemden, die zijn hart aantrekken; zoo wil het de Heere ook, die zelf een kind voor ons geworden is (hij is den broederen in alles gelijk geworden) en onophoudelijk op zijne kinderen past. – De waarschuwing gaat omtrent het *hoe* en *wanneer*: Het hypocritische hart vraagt altijd, zou het ook kwaad wezen, en zegt, ik zou het wel gaarne doen, maar het mocht kwaad zijn, en hunkert intusschen naar de permissie. Van zulk een leelijk doen en eigenwillig zich onthouden van alle schepsel Gods, dat al goed is, met dankzegging genoten, maant de Prediker af.

3. Het geloof is geen afgetrokken hebbelijkheid. Een in zich goddelooze houdt God den Heere alleen voor vroom, voor rechtvaardig, voor heilig, voor goed, voor wijs, voor almachtig, voor waar, of hij doet het niet. Doet hij het niet, zoo als wij het niet doen, laat ons dit liever erkennen, dat is beter dan te zeggen: vermeerder ons het geloof; en als dan de Heere ons zegt: zoo gij kunt gelooven, dat wij dan, door den nood geperst, Hem belijden: ik geloof, ik geloof niet, of met andere woorden, dat de ziel schreeuwe: ik geloof, help mijne ongeloovigheid. Zoo veroordeelen wij in het kapitaalste stuk ons zelve en geven Gode recht en rechtvaardigen Zijne gerechtigheid.

2. Het verstand? Ja en neen; dat arme verstand moet veel schulds dragen: laat ons liever zeggen: onze hoogmoed, onze hartshardigheid, ons onverstand, uit het harte des menschen komt voort..... onverstand: dat is het ergste.

1. Door de richting te zien van hetgeen der waarheid tegenoverstaat, wat schoonschijnenden naam het ook drage, ziet gij tevens den goeden weg; houdt gij u aan dien, zoo wandelt gij in denzelven; wandel er in. – Toen Jacob door Pnuel (Gods verschijning) toog, ging hem de zon op.

Nu heb ik nog uw waardste schrijven van 15 Mei. *Wederzien van elkander*; te zamen hereenigd zijn enz. ... D. Kr... maakte met een gedicht op dat onderwerp veel opgang. – Mag ik, mogen mijne betrekkingen tot het groote leger behooren, dan is het mij een troostvol gevoel, dat wij te zamen optrekken; maar of nu precies vader en zoon naast elkander, dat verblijve den koning ter verordening; die koning zij 't al in ons oog; hij is een goed soldaat algenoegzaam, en deze verblijdt zich in 's konings zege en heerlijkheid. Verder heb ik dienaangaande geen bepaald bericht. Te zamen, en corps, gaan wij den in Christus ontslapen zijnde te gemoet, Hem te gemoet, die voorop komt, wij die levend overgebleven zijn, zoo zegt Paulus de Apostel. Dat de Kr.-idee heeft zijn oorsprong in diezelfde ideën, waardoor men eens den Heere vroeg: in de opstandige dan, wiens wijf zal zij zijn?

Waarom Eliza *te weinig vroeg enz.*? Wel de koning Joas maakte het als Eliza, en Eliza als die koning. Die koning was in de ziel bedroefd, dat hij Eliza verloor; nu had hij niets meer; zoo ook Eliza toen Elia zou van hem genomen worden. – God, ja, maar die zat zoo hoog. Ontdaan van alles stonden zij daar; en evenwel, hoe ook verschillend, zij waren menschen, zij beleden hunnen nood; maar zoo als menschen die belijden; het pit van herstel en er zich doorreddend, of de zelfgenoegzaamheid is in des menschen waan min of meer. Als God nu hem in het harte geeft zijn ellende te ontblooten, hetwelk de Heere in zijne rijke ontferming doet, om hem geheel te genezen en in heerlijkheid te stellen, is het dan wonder, dat de Heere verdrietig wordt, als de mensch uit zijn opgestopt magazijn in quasi-deemoed een lap kiest, die te kort schiet, om zijn naaktheid geheel te dekken; is dat niet zwaar en hard voor den mildsten geveer, dat hem iemand, die in nood is, wat vraagt, wat neemt, waarmee de geveer inziert, dat de vrager maar half geholpen is.

Als een koning liet uitroepen en het tot eene wet gemaakt had: o alle gij, die geen geld hebt, haalt uit 's Lands Bank zooveel als gij wilt, dan zouden de geweldenaars komen en nemen meer geld met geweld, dan zij behoefden. En omtrent de schatten Gods, opengesteld voor onze heillooze en bij ons onherstelbare nood en ellende heeft men bij alle klacht over behoefte, zoo weinig vragenslust en disponeert over eene flessche wijns uit des Heeren wijngaard, als had men zelf ankers in zijn kelder!

De zelfgenoegzaamheid en de zucht naar verzadiging des vleesches verlaten den mensch nooit en kruipen en slingeren zich in het hart om intebijten tegen de algenoegzaamheid des Heeren en zijner waarheid. Als men daar met anderen aan den gang moet, ziet men naar beneden en op zichzelve en tegen anderen op; geeft ruimte aan twijfeling, weifelt, en wil toch volhouden, en maakt zoo een droevige figuur. Maar beter tienmaal een droevige figuur gemaakt, dan eens toegegeven aan hetgeen tegen eigen convictie is; misschien heeft die droevige figuur der menschen heerlijkheid overwonnen. Ik voel mij altoos als een man, bij wien geen tegenredenen zijn, weet niet wat ik zeggen zal, ben machteloos; naar mijn gevoel zijn tegensprekende en der waarheid tegenstrevende mij altoos den baas af; ik heb intusschen te zeggen, waar het op staat, en zeg dat; de Heilige Geest verschaft geene syllogismen, uit het veld slaande sluitredenen, waar vleesch niet altoos nog wat op te zeggen zou hebben.

Het gaat zelfs zoo in het natuurlijke: eene trotsche en eigenzinnige dienstbode heeft altoos het laatste woord, al heeft hare vrouw het hoogste recht; en de schalkheid van 's menschen hart weet aan alle waarheid te ontduiken. Het dwaze Gods is sterker evenwel, dan het wijze der menschen.

Er passeeren vele kerkgangers uwe vensters; gij ziet ze! De Heere wil een vrij gemoed; vraag niet: wat matig ik mij aan? maar waar loopen die menschen heen? waar komen zij van daan? wat wordt er geofferd op dien altaar, waar zij om heen gaan, zitten en zaten? Vraag niet: zijt gij beter; dat ware Phariseeuwsch; maar weet dat de Heere het meende, toen hij vroeg: wilt gij ook niet henen gaan? – Waar is des Heeren Woord? deze overtuiging moet bij u rond zijn, anders doet gij beter, gij loopt mee, met vrouw en kinderen. Waar het Woord is, is alles; waar dat niet is, is niets. Wat is des Heeren Woord – dat ik u ook voorhoude, het Woord des levens –: “alle vleesch is gras, en alle heerlijkheid des menschen is als eene bloem des velds; het gras is verdord de bloem is afgevallen: maar des Heeren Woord bestaat in der eeuwigheid.” Waar men u dat predikt, houdt u daar aan. Dat iemand een oogenblik kan staan en niet zien, waar het hem zit, zich latende zoo als Eva door de slang afleiden van de eenvoudigheid in Christo, is buiten tegenspraak; maar even zeker is het, dat geen mensch zonder de bestraffing des H. Geestes blijft, welke hem zeer goed doet gewaar worden, dat hij de logen aanhangt; en dat de mensch, de bestraffing ter zijde duwende, uit hoofde van liefde tot ongerechtigheid en aanhankelijkheid aan voordeel, gemak enz., onwetendheid voorwendt, en liever met den grooten of kleinen hoop gaat en gelooft, wat de kerk gelooft, omdat hij geene genade wil, dan naar begrippen des vleesches van genade, is even zeker.

Omtrent zulken bijzonderen ophef van in de ruimte gezet te zijn, kan ik u niets handopleggends mededeelen; voor mij zelve was ik te af, te moede, te verslagen, had te veel wonden, was te verwonderd, had er nauwelijks besef van; vertelde aan niemand, dat en dat is aan mij gebeurd. Anderen konden wel zien, wat mij gebeurd was, of liever het aan mijn praten hooren; ik prees God en zei dat is voor u, die daar in de duisternis zit, hoor, hoe het harte Gods is, hoe hij kwijtscheldt. Zoo ging het mij tot twee en driemaal, en ik getuigde al voort – etc. etc.

Eerst dan op uwe vraag omtrent Maria en Elisabeth. Uwe aanmerkingen en bedenkingen zijn juist, en de door u aangehaalde Schriftuurplaatsen doen alles af. Voeg er vooral nog bij 2 Samuel 7: “Ik zal uw zaad na u doen opstaan, dat uit uwen lijve zal voortkomen.”

Behoudens alle inwendige bewustheid in den Heiligen Geest, dat Maria eene erfdochter Davids geweest, en tegen welke geen schijn van geleerdheid iets vermag, moet ik u tot uwe vergewissing op dit stuk zeggen, dat da Costa's aanhalingen van Ammonius en van dien Rabbijn zoo onzinnig zijn, dat men zich waarlijk moet ergeren over zulk eene gemaskerde vertooning van geleerdheid. Zijne eerste aanhaling in 't Grieksch bewijst juist, dat Maria en Elisabeth uit verschillenden stam zijn geweest, en de Hebreuwsche heeft woorden, die in het Grieksch van geheel andere beteekenis zijn, dan hij met zijne hollandsche vertaling op dat woord *nicht* wil te pas brengen. – Staat gij er op, dat ik u met die geleerdheid lastig val, zoo zal ik het doen; anders mag u voldoen om Lucas 1 vs. 36 opteslaan bij de Engelsche Godgeleerden (Patrik, Polus en Wels); ik bezit die niet, anders schreef ik het voor u af, wat die op dat woord *nicht* zeggen.

Mij verwondert dit alles van da Costa niet (hoewel het mij van *hem* verwondert) evenmin als het niet minder ongepast gestelde, dat de Apostel Johannes de uitdrukking het “*Woord*” van Plato en den Jood Philo zou hebben.

Ik heb over Matth. 1 nog niet alles af, veel is bij den Heer v. d. H., dat ik nog niet terug heb. Het doet mij genoeg gezien te hebben, dat gij het in mijn schrift over Matth. 1 hebt opgemerkt, dat ik de geslachtslijst bij Matth. voor die van Maria houd. Gij zegt: er staat toch: Jacob gewon Joseph den man van Maria. Zoo ik het niet uit al het vorige nam, b. v. de woorden: wording Jezu Christi des zoons Davids, des zoons Abrahams, ik nam het juist uit de woorden: den man van Maria. Het is in dit geheele capittel voorstelling van geloofswording, zoo, zoons Davids, zoons Abrahams. Mattheüs zegt daarmee, dat Abraham David en David den Heere – of Abraham en daarop David den Heere tot Zoon hebben; dat de Heere hun zoon geweest is. Gij gevoelt dien sprong; het is prediking des geloofs. Of wie zal den tegenwoordigen koning dezes lands een zoon van Willem den I den Zwijger noemen in directen zin? Zoo is ook het woord: hij gewon, niet in directen zin; dat was het niet eens bij Abraham en Sara, want daartoe waren zij te oud, dat was het niet eens bij de Koningen, waarvan er 3 uitvallen bij Mattheüs, zoodat daar een overgrootvader, een achterkleinkind gewint, zoo was het ook bij Zerubabel, en bij Sealthiël. Sealthiëls tweede zoon was Pedaja, en uit dezen was Zerubabel, en Zerubabels kinderen kunt gij zien 1 Chron. 3 vs. 19-20, zoodat ook Zerubabel niet in directen zin Abiud gewon. Evenzoo dan gewon Jacob Joseph niet in directen zin, maar als schoonzoon, terwijl zijne kinderen waren 2 dochters beide heetende Maria, waarvan de eene met Cleofas, en de andere met Joseph trouwde. Bij het diepe der gerechtigheid komt de schoonzoon voor de dochter, in de plaats van de dochter als man van de dochter, terwijl het eigenlijk om Maria gaat. Maar ik gevoel dat de convictie van zoo iets van elders moet komen; en men dient zelf zoo te handelen, om te verstaan dat het zoo in den H. Geest gezet is. Let ook bij het nadenken over den zin van: hij gewon op het herhaalde *en zijne broederen*. Het had in het oog moeten springen, dat juist bij Lucas de geslachtslijst van Joseph geplaatst is, waar de Evangelist er op komt, dat daar men hem hield voor den zoon van Joseph, men den Heere dan ook als zoodanig als zoon van David had behooren te erkennen, daar Joseph uit David was, hetwelk de Evangelist bewijst.

Bij het spreken over de vrouw, die den Heere zalfde, Maria, Lazarus zuster, Joh. 12,3), moet ik dit wel gezegd hebben, wat ge meer wildet hebben, maar ingewikkeld of het is u voorbijgegaan. Ik heb er mee te kennen willen geven: dat dat Evangelie na den dood der Apostelen niet meer gepre-

dikt is geworden, maar wel een ander Evangelie, en dat men er van gesproken heeft, heeft men ter loops gedaan bij die andere vrouw⁹; omdat men gemeenlijk het wel plaats kon, dat eene sterke zondares naar buiten, bij aflatontvang harer zonden, erkentelijkheid betoont; hier snoert men zich dan het geweten toe met een valsch Evangelie. Maar van dat inzicht eener vrouwe, die, zich zelve niets bewust, den Heere zoo erkende, dat zij hem inhuldigde tot zijne begrafenis, had men nooit idee; – ik heb het althans nimmer iemand kunnen aanbrengen. Die eerste vrouw neemt men tot een rooster, waarop men zich braadt; de andere (Maria) is vleesch te heilig geweest om zoo profonds zondares te wezen, als zij was, en uit welke kennis toch alleen de kennis Christi haars Heeren alzoo met der daad te voorschijn trad.

Wij hebben niet gezegd, dat Maria des Heeren moeder met zijne broeders meedeed in Hem voor onzinnig te houden; overigens hoe weinig zij in de praktijk te recht kon met hetgeen in haar was, met hetgeen zij gehoord had en zag, blijkt uit de schrift zelve; zie Lucas II, 33, 50. Dit neemt niet weg, dat zij in andere oogenblikken verlichting had om Hem te erkennen; ja het neemt niet weg, dat zij met die verlichting te Cana op menschelijke wijze te werk ging, en derhalve zulk een verzoek deed, waarmee zij den Heere in verzoeking bracht, want dat zij dit deed, blijkt uit het antwoord, dat zij ontving.

Dien Professor Harless ken ik niet – weet niet, dat ik iets van hem gelezen heb. Komt gij op de Schrift terug, dan staat er Handel. 2 vs. 46: dat zij van huis tot huis brood brekende te zamen voedsel namen met verheuginge en eenvoudigheid des harten; en dat deden zij dagelijks; tot de bekostiging ten huize, waar anders armoede was, bracht elk te zamen, die rijkdommen had, er zijne overtollige bezittingen aangevende. In dien zin, van te zamen voedsel nemen, komt het ook voor Hand. 6, waar men zien kan, dat de weduwen der Grieksche bij dat algemeene spijze nemen wat achteruit gezet werden aan de tafels, of achteruit gedrongen van die zich aan 't hoofdeinde maakten, waardoor de weduwen bijna niets te eten kregen. Bij dat eten loofde men God en sprak van den dood des Heeren; in dien zin komt het nog eens voor: “zij volhardden in de gemeenschap, de broodbrekinge en in het gebed.” Uit den Corintherbrief kunt gij zien, hoe dat in zijn werk ging; en dat dit te zamen eten niet uitsloot, dat men te huis at; dat brood, dat men at, werd gezegend, ook den wijn, den kelk, dien men dronk. Zoo toen ik te Elberfeld was, waren wij dagelijks bij elkander, iederen namiddag 30, 50, 70, soms allen om een gedekten tafel, elk at en dronk wat, ik sprak er een dankzegging over uit; ondertusschen zongen wij dan eens, dan weder spraken wij. Ik sprak alleen, dan weder een ander, dan een derde, dan ik weer; en waarover spraken wij, wat verkondigden wij? den dood des Heeren. Waren wij bij armen, dan bekostigde ik, of een ander, zoo als 't kwam, zonder dat die, waar wij waren, het merkte, de uitgaven; en zoo ging het dag voor dag, huis aan huis, en altijd gingen wij uiteen lofzeggende God. – Omdat gij mij naar mijn persoonlijk gevoelen omtrent dat punt van het avondmaal vraagt, zeg ik u: even zoo is 't toegegaan ten tijde der apostelen. Overigens nu van allen uitgesloten, uitgeworpen, miskend, gesmaad om des Heeren wil den ganschen dag, terwijl elk zijne afgoden naloopt, wat heb ik met mijne vrouw en kinderen gemeen met al dat kerkgebaar en met deszelfs doopen, avondmaal houden enz.; waaromtrent ik u en allen in 's Heeren naam toeroep: doe het van den Heere weg Hij mag het niet rieken¹⁰. Of waarom ben ik er dan niet in; – neen dat die afgoderij uw harte bezet, dat bedroeft mij, hoewel ik het plaats kan. Vaarwel.

9 Lucas 7

10 Jesaia 1, 11-14.

Uw vriend,
H. F. KOHLBRÜGGE.

46.

April 1843.

“Kort geleden werd onze M. ongesteld.”

Zoudt gij denken, dat dat zuiver geestelijk was, te zitten met een stijf gezicht, en koeltjes te zeggen: ik geef haar in de hand van God? Hoe was Jacob, toen men zijn Benjamin meênenen wilde naar Egypte? In zulke gevallen ben ik gerust en bang, heb het in 's Heeren hand gelegd, en ben bezorgd; maar men make geen kunstjes, toone zich voor God, zóó als men is, en vrage wat men wil; men dwinge zich niet geloovig te zijn, als het hart breekt van angst en zorg; maar vertel aan den Heere, dit en dat, zoo als gij u bevindt; dat is altijd zeker, dat men zichzelf logenstraft met wat voortegeven, dat men in zijn binnenste toch niet is; dat men zich dupeert, als men denkt: ik moet toch in dat en dat geval die of deze gestalte hebben; en dat het afgoderij is, daar naar te staan, en beeldendienst, daarop te wachten, of daarom te bidden. De verootmoediging, de erkenning: zie daar, daar ginds, ginds ben ik zóó en zóó; en niet zóó; dat is wat anders, die moet er wezen, en is daar, waar men niet huichelt, maar des Heeren wet respecteert.

In de praktijk is mij alles duister. Een zeker beeld van godzaligheid, zoo iets in de lucht, dat gij gaarne in u woudt hebben, dat is het, wat gij in de praktijk niet ziet, maar waarop uwe theorieën zijn. Kijk naar uwe voeten, zoo als 't volk van de pauw zegt, en geloof u mensch. Zoo ouderloos en zoo vervuld met eigen doen en genot, als 't in 't hart eens kinds er uitziet; zoo Goddeloos ziet 't er uit in 't hart van een menschenkind, maar 't hart Gods is niet menschenloos; Hij gedenkt, dat wij stof zijn.

Hoe komt het, dat ik die stem niet hoor? – Die spreekt zacht, luid; of wat hoort gij, als gij mij uwe en uwer vrouw opmerkingen mededeelt b. v. over Amasia en Uzzia – of wat hoorden zij, aan wie Paulus schreef: “Heden zoo gij zijne stemme hoort, verstokt uwe harten niet,” of waar hoorden zij die stem, zoo zij die hoorden, anders dan in den brief, dien hij hun schreef, daar hooren ook wij die stem, zóó wij die hooren, en nergens anders, maar waarom gelooft gij niet, wat gij leest? Bid, dat gij een harte moogt ontvangen om het optemerkten, en merk er op.

Dood aan den Sabbath wezen: Versta dit dood wezen, zoo als ook dood wezen aan andere dingen, niet als eene gestalte, maar raisonnabel. Bij voorbeeld: ik ben er niet dood aan om Gods waarheid te hooren prediken, integendeel, een enkel waarachtig gezegde, eene waarachtige daad is mij een genot, een repas van eeuwige vreugd; maar als er dat niet is, is mij Gods waarheid zelve genoegzaam; en aan dat niet hooren prediken dood zijn, is zooveel als: mij niet kwellen om mijne ooren opentezetten, waar toch geen stem is.

Ik gevoel dat ik MIJN ziel lief heb. Maak ook hier geen gestalte van; te denken: ik zal of moet mijn ziel niet lief hebben, is zooveel, als dat iemand zeide: ik gevoel dat ik geen egoïsmus heb; “gij hebt het juist” – zoû ik zeggen. In dat opzicht hebt gij uwe ziel lief, dat gij dat voor den Heere niet weten wilt, vertoevende, en uitstellende en verschuivende tot morgen, waar de genade getuigt: “Heden.” – Hier zit u de wereld in den weg. *God zelf kan 't alleen geven.* De gewelddoenders matigen het zich met geweld aan. (Matth. 11,12).

Mijn wil: alles is in zijne hand. Die wil neme van de wateren des levens om niet.

Het verschil schijnt mij somtijds zoo groot niet. Let op het doen van een sprekend gelijkend was-senbeeld. 't Heeft geen doen zegt gij. Recht zoo.

Kunt gij ten volle aannemen enz.? Ik wilde daarmede zeggen: gij kunt immers niet ten volle aan-nemen, dat de leer van N. N., N. N. afgoderij is, die komt u toch meer of min schriftmatig voor. Dat is toch afgoderij. Begrijp nu daaruit, dat Israël ook niet kon begrijpen, hoe de profeten dat voor af-goderij verklaarden, wat zij als tot genade en kennis en dienst Gods als opleidende beschouwden. Bij gevolg, hoe gecompliceerd die afgoderij was. Wat deed Saul met Amalek, en hoe definisseerde Samuël afgoderij en beeldendienst? Men kan zijne oogen nauwelijks gelooven, als men leest, dat de afgodendienaar Aristee aan den afgodendienaar Ptolemeus Philadelphus, den koning van Egypte, schreef, hij het project om het Oude Testament in 't Grieksch te vertalen: "dezelfde God, dien wij onder den naam van Jupiter vereeren, en die u helpt regeeren, is de auteur van die wetten." – Die af-godische koning verklaarde zich zéér gesticht, nadat hij die vertaling gehoord had; ook de afgoden-dienaar en wijsgeer Menedemus verklaarde zich daardoor bevestigd in zijne gevoelens, en de Jupi-ter aanbeddende koning, liet over tafel, in plaats van zijne geestelijken, de joodsche geestelijken, die tot de vertaling gedeputeerd waren, voor dien tijd het gebed doen. Die zag dan ook het verschil niet. Die joodsche geestelijken moeten dat ook zoo precies niet genomen hebben. Ziet, zooals men nu nog heden den éénen, morgen den anderen geestelijke laat bidden over tafel.

De moeder van Micha had gevloekt, dat zij 't geld niet weêr zou willen hebben; nu 't er weêr is, bedriegt haar de gierigheid, maar zij wil toch bij haar vroomheid blijven; nu wijdt zij 't God; daar doet zij toch goed aan, denkt zij, nu wijdt zij Hem tegelijk haren zondigen zoon, maakt voor dien verzoening, en haar godsdienst kwam uit zoo als zij was: beeldendienst. De afgodendienst der vol-ken was geen bepaalde afgodendienst, ook niet het dienen des waren Gods onder eigenwillige vor-men, maar het *Catholicisme* of protestantisme van die dagen. Baal beteekent Heer. Baal Berith: Heer des verbonds. Toen men Babel ingenomen had, was het zegt Xenophon, hun eerste zorg de *Goden* te danken, dat zij wraak genomen hadden over een goddeloozen koning (Belsazar)!! En Cy-rus dankte Jupiter, Vesta en alle de goden, die de Mages hem opsommen moesten; vergelijkt daar-meê, wat die Cyrus zegt 2 Chronyken op het laatst. Hebt gij nooit bij van Meeteren het manifest ge-zen van den keizer van Marocco aan de Staten Generaal?

Waarom de hoogten 't moeilijkst te weren? Waarom de leer der quasi heiligmaking? Het altaar Gods stond voor de onzichtbare ark. Op de hoogten zagen zij zich zelve, elkander en de lucht, en waren tot Gode dichter opklimmende, zoo zij meenden. Dit zij u genoeg voor ditmaal. Onze groete. De genade met ulieden.

Uw Vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

47.

Utrecht,

Geliefde vriend! Ik wil niet uitstellen met u te antwoorden op uw gul en hartelijk schrijven van 20 April.

Ik begin met Hiskia; gij schrijft dat die voorspoed, dien hij ontving hem aanleiding was tot ver-heffing. Mag ik er u opmerkzaam op maken, dat dit het gewone gevoelen is, waarin ik niet deel. Gij

zult het dadelijk vatten. Hiskia verlaagde zich met zijnen God, waar het tijd was geweest om zich in zijnen God boven allen te verheffen, of wilt gij, zijnen God boven allen te verheffen. De zaak zat zoo in elkander: Hij was genezen, er had bij die genezing iets in de natuur plaats gehad, dat de tijd-kundige Babyloniers zeer goed opgemerkt hadden; begrijp dat de zon zooveel graden teruggegaan was op een zonnewijzer, in dien tijd zoo beroemd, als misschien in deze dagen de chronometer van De sterrekundigen van dien tijd hebben dat elkander natuurlijk medegedeeld; dat soort van menschen was toen meer onmiddelijk in aanraking met de vorsten. Men hoorde het zoo aan 't hof te Susan, en wel dat de Heere, dat Jehova zulks gedaan had voor Hiskia. Dadelijk gezanten er heen, om dien koning te complimenteeren, dat Jehova hem zulk een uitstekend bewijs van zijn bijzonder fauteur gegeven had. Wat doet Hiskia? Hij ontvangt ze; hoe? hoogst liberaal, als was hij hun kame-raad en bijzonderste vriend. Wel dacht hij: zij komen immers om mij te complimenteeren, omdat de Heere dit aan mij gedaan heeft; zij erkennen alzoo dat de Heere met mij is, en dat Hij de Heere is, derhalve...! Maar die koning van Babel was een koning in 't rijk des duivels, en hij en zijne gezan-ten waren des duivels kameraden. Als nu Hiskia, in plaats van hen als kameraden te ontvangen en zich er op te verheffen, dat die groote koning van Babel hem, kleinen koning, was komen bezoeken, en het als wat bijzonders aantenemen, dat de aanbiddere van den grooten God Bel was komen erken-nen, wat zijn kleine en nederige en als niets getelde Jehovah gedaan had eens omgekeerd was te werk gegaan en geantwoord had: daarvoor ben ik u geen grooten dank schuldig, dat gij erkent dat de Heere met mij is, dat Hij dat gedaan heeft; wat vraagt gij naar den Heere en zijne teekenen, die gij toch verwerpt. Hoort gij en uw koning, hoort gij dienaars der duivelen het woord diens, dien ik diene, diens, die hemel en aarde bezit; alzoo spreekt de Heere: immers vraagt gij naar mij leugen-achtig, want uw harte is vol van hoererijen; dan had Hiskia niet moeten hooren – “dat gaat alles naar Babel” (Jes. 39).

Ga nu maar eens na, of dat niet in 's menschen harte ligt, dat, als een ander komt en zegt: dit of dat huldig ik in u, dit of dat in uwe belijdenis, dit of dat in dezen of dien, wien gij voor waarachtig houdt, of gij dan gemeenlijk niet reeds half ingenomen zijt met zoo iemand, en hem eene zekere he-melsche waarde toekent. Hiskia heeft het niet van zich gelooven kunnen, wat hij daarna ervoer; hoe het schaap, dat nog zoo even stooten zou, zich van den wolf kan laten streelen, omdat de wolf zegt: gij zijt een schaap, en uw herder is een goed herder, en ik huldig uwe weide. Door die facinatie raakt het intusschen eensklaps in des wolfs klauwen, eer het omziet. Wie 't van zich erkent en we-ten wil, bij wien 't alleen om 't woord gaat, dat dat blijve, zal er uitgered worden.

Nu iets omtrent het weten van Gods wil in de dagelijksche dingen. Zoo bestaat de mensch: als hij Gods wil wist, zou hij juist er tegen in werken met alle macht, opdat die wil niet kwame. Elk liegt, die zegt, dat het bij hem zoo niet ligt. Dat vragen naar Gods wil, noem ik op vogelgeschrei acht ge-ven; te weten de mensch denkt: als ik Gods wil doe, dan gaat het mij goed; dat het hem goed ga, en hij een waarborg tegen alle schade hebbe, dat is bij hem N°. 1; of dat hij zijn wil en lust zoo hebbe, dat God er bij zal gezegd hebben, dat is zoo goed; loopt het dan kwaad uit, dan heeft God nog de verantwoordelijkheid. Gods wil is klaar genoeg uitgedrukt in zijne wet: Gij zult niet steelen; gij zult niet begeeren wat uwes naasten is. Dit is wel het voornaamste der wet voor een iegelijk, die ter beurze gaat en in den handel verkeert. Ten dien opzichte maakt wel elk groote oog, en steelt niet, maar neemt zijn matige winst en zooveel als er op staat, maar ziet niet, dat het aloude spreekwoord: “Elk is een dief in zijne neering”, hem logenstraft. Daarin waren de heidensche kooplieden ook zoo blind, dat zij erkenden, dat zij in handel en neering dieven waren, elk voor zich, schoon geen voor zich het op zich toepaste. Zij stelden namelijk den God der dieven, Mercurius, tot hunnen God; en

die God of dat beeld, dat den handel uitdrukte, heeft bij ons, en bij onze vaderen lang genoeg in de nis van de oude beurs als symbool gestaan. De reden van the decline van het eens groote kantoor moet gij daarin zoeken, en niet in een particulier “Verhaengniss.” Het kwaad straft zich zelve. Naardat ik boomen plant, hebben mijne kinderen vruchten. The decline and fall or ruin van zoovele groote kantoren, huizen, namen, schatten, particuliere of algemeene, liggen in den aanleg, de gronding en de voortzetting van dezelve; het schrikkelijkste daarbij is nog, dat ook meestal daar steriliteit is tot het leven Gods.

Wat haast gij meê gehad hebt of hebt aan die begeerlijkheid, geldgierigheid en zucht om groot te worden, erken dat, en schik u in het zien dor worden van een boom, geplant, zooals menschen elk hun grond kiezen; zoek er geen aasjen van bij God; Hij kan het niet helpen, noch verhelpen; zoo men doet, zoo men ontmoet. Alleen, wat in zijn woord begint en daarin blijft, zal daarin eindigen. U er uit redden met vrouw en kind, dat kan Hij; en, afgezien van dat sterven van het kantoor, is Hij machtig en bereid, bij u zijn woord waartemaken. Werp al uwe bekommelingen op Hem; Hij heeft al voor zijne schepselen gezorgd, voor dat zij nog idee hebben van hetgeen, bezorgdheid is. Dank Hem, dat Hij u en uwe vrouw en broeder en zijne vrouw een hart heeft gegeven, om de toevlucht te nemen tot zijne barmhartigheden. Werp die geheele zaak op Hem; en ga gij overigens uwen weg, zoo als gij doen zult; zorg, overleg, raadpleeg, peins, maal er over halve nachten, neem dit op, dan dat, zoek het hier, zoek het daar, gij kunt niet anders, dan zoo; zucht inmiddels, geperst door vermoeidheid, nu en dan tot Hem op, eindelijk zult gij overschieten met al uw vernuft en rekenen en Hij zal het gemaakt hebben, zooals het goed is in zijne oogen. Of dat u dan zoo geheel bevallen zal, zal de tijd leeren. Maar bid één ding van Hem “de kennisse zijner gerechtigheid,” – dat bidde ook uwe vrouw van Hem, want daarin ligt de grond, dat alles goed aangegrepen wordt, hetwelk geschiedt, zoo wij onszelven, en onze eer, en onze behoeften en onze geheele menage verre plaatsen achter en beneden de gerechtigheid. Er zijn geene regels voor, hoe men met zichzelf beginnen moet; spaarzaamheid, matigheid, eenvoudigheid, opoffering van eigen gemak, plezier, rust en uitbreken van menigen tand en afkappen van menig lid, zijn idealen en zwarte prenten; – de heerlijkheid, de vrijheid, de lust en vreugd en rust, die daarachter steekt, en het smakelijke en gemakkelijke, dat daarin zit, geniet men, en men wordt er in gezet en ingehouden en ondersteund en geleid als van zelve, waar men tracht naar de dingen, die daar boven zijn, waar Christus is, en niet naar de dingen, die beneden zijn.

– – – Overigens zoo wij kost en kleederen hebben, laat het ons genoeg zijn, want wij zijn naakt ter wereld gekomen, en zullen er ook naakt uitgaan. En als Paulus zegt: De wandel zij zonder geldgierigheid, dan tast hij de slang in ons hart bij den kop, en als hij er bijvoegt: De Heere is mij een helper, wat zal mij een mensch doen? – dan troost hij daarmede diegenen, die in de verzoeking komen om het Woord des levens te laten varen ten gunste van gunst en recomandatatie bij degenen, van wie men zijn bestaan heeft of denkt te krijgen.

Ik heb naar dien brief van den Keizer van Marocco gezocht, toch hem niet gevonden; maar of mij mijn geheugen bedrogen heeft, of dat ik iets gevonden heb daaraan gelijk, het komt op een uit. Bij Emanuel van Meeteren, Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden deel 10, boek 32 vind ik een brief van den Admiraal Bassa van den Turkschen keizer, in naam diens keizers uitgevaardigd in tegenwoordigheid des Raads van Bassa’s, kapiteins en generaals ter zee, aldus beginnende (anno 1611, zeven jaren voor de Dordrechtsche Synode:) “God is het, die helpt. Het volk van de machtige, van de uitgelezen christenen, van de groote, van den godsdienst des Messias, die goede en dubbelgoede, het volk van Jezus, welke die dingen aan het gantsche gemeenebest onderwijzen: de Heeren der deugd en der Schriften, die verzaken de beelden en klokken der Mis, die

van Vlaanderen en Holland, en de geschikte, zeer verstandige graaf Mauritius, die alle hunne zaken eindigen ten goede, ook het goed gerucht in de godsdienst van Jezus, verder aan alle van Vlaanderen, en de voornamen van dien: God, die het hoogste goed is, sterke u in den rechten weg tot een zalig einde en geve u wat daartoe noodig is." De brief eindigt: "Vrede die de waarheid kennen" geschreven in begin der maand Abith... naar de rekening van den propheet Machomet etc...

Mag ik u nog deze kleine opmerking maken. De Heere wil geene zuivere gemeente, zooals dat woord theologisch genomen wordt, maar eene gemeente van menschen, dat is dus van zondaren, want zijn koningrijk is een koningrijk van genade, maar die zullen dan ook erkennen, dat zij menschen zijn d. i. zondaren, maar die zullen dan ook in zijn woord blijven, want zijne woorden zijn goede woorden, troostrijke woorden. Maar die in zijn woord blijven zullen geene leer opstellen, zooals die nu 1800 jaren in alle zichtbare gemeenten gevigeerd heeft, eene leer van zelfvergoding, zelfveredeling, of met één woord van al die afgoderij, die men vroeger achter het woord "heiligmaking," later ook nog achter "zedeleer" of "werkdadig christendom" verborgen heeft; zij zullen overschieten met het een en ander, van schaamte en schaamroodheid hunnen mond niet opendoen, daar hun de Heere alles heeft kwijtgescholden, en zij zullen zijn Naam verkondigen, verkondigen dat Hij goed is, en alleen rechtvaardig, en dat Hij hun een helper is en hunne verwachting ziet. Wie zoo in het woord blijft, terwijl hij den beker der uitredding der zaligheid Gods opneemt, en zijnen naam prijst, zal daarin vrucht dragen, zijn vrucht zal blijven. Op zulk een fundament brachten de apostelen gemeenten te zamen, of liever, die kwamen te zamen in zulk een woord. Dat woord drongen de quasi-apostelen ter zijde en hun eigene pretensiën en nevenevangeliën er in, en de vrucht van die pretensiën is eene bestendige verrotting.

De kwestie met van T. had niet moeten zijn over kerk maar over het woord; dat is door u niet gobserveerd; en hij zet het ter zijde om Leviet te worden, en zoo dan zijne hand gevuld te krijgen, en daarom zal dan nu G. ook hier komen.

De kerk is geen net, maar het woord is als een net, dat goede en kwade visschen optrekt; goede en kwade zijn zooveel als bruikbare en onbruikbare; zoodat dat standpunt van de kerk te beschouwen, en daarop een negatief besluit te gronden, zeer onverstandig is. De vergelijking van ouden en nieuwen mensch gaat in de toepassing zoo mank, als in de toepassing op elk individu – gij *hebt* den ouden mensch afgelegd – gij *hebt* den nieuwen aangetrokken: zoo iemand in Christo is, het oude is voorbijgegaan, ziet het is al nieuw geworden. Van T. verstaat dit met duizenden anderen stoffelijk en naar den vleesche, bijgevolg dweepachtig. Men stelt het woord Christi, bij hetwelk en in hetwelk alleen broeder, gemeente, geloof, waarheid, doop, avondmaal is, ter zijde, en spreekt dan met eene Afterleere van kerk, doop, avondmaal, genade, zonde, geloof, goede werken enz., zonder te weten, dat men van de genade vervallen is, zooals Paulus tot de Galatiërs zegt, en de besnijdenis er weder bij opgenomen heeft. De apostelen, wier prediking gemeenten te zamen gebracht had, verkeerden reeds op hun eind in een exceptioneelen toestand met de weinige getrouwen, daar de valsche apostelen uit joden en filosofen reeds de gemeenten hadden weggeroofd met hunne leer.

Xavier's en ook Loyola's leven weet ik van elders haarklein. Beschamend zeker voor allen uit de protestanten, die drijven, wat zij drevén, en hun toch zoo ver ten achteren zijn. Die galerij heb ik niet gezien.

Met de vergelijking van nieuwen wijn in nieuwe lederen zakken wilde de Heere zeggen, dat hij zijne discipelen door zijn woord bereidde en opkweekte tot een volkomen man in Hem, en alzoo geschikt maakte tot alle goed werk; het is weder even zoo als: "de boom goed, de vrucht goed." Het komt er op aan, hoe de boom is, zal de vrucht goed zijn. Zij moesten nieuw wezen en dan zou hij er den nieuwen wijn in doen; d. i. goed verstaan: de godzaligheid in geest en in waarheid. Hen nu op-

tehouden met vasten en bidden en zoodanige leeringen, daar zij nog niets begrepen van den Vader te aanbidden in geest en waarheid, zou geen ander gevolg hebben dan dat, wat zij deden, geen nut deed, en zij zelve onder dat doen tot niet liepen.

De mindere in 't Koninkrijk der hemelen is: die nog minder apparentie, dan Johannes had, voor zich heeft, dat hetgeen hij getuigt alleen waarachtig is. Johannes had ten minste nog veel, dat zijn woord en zending als propheet bij het volk rechtvaardigde. De Heere zegt, er zullen na hem komen, die minder zullen hebben, dan hij, of wilt gij genoegzaam niets, of in 't geheel niets; die dan desniettenstaande bij mijn getuigenis volhardt, is grooter dan Johannes.

Nu wil ik voor ditmaal eindigen. Groet uwe vrouw van ons, groet uwen broeder en zeg hem, dat zijne aan mij geschrevene bekendmaking zijner nietbenoeming heerlijker is dan het heele presidentschap der handelmaatschappij. O, dat wij alle juichen bij verworpen worden en ondergaan: de Heere heeft mij aangenomen. Siehe um Trost war mir bange, Du aber hast dich meiner Seele herzlich angenommen und hast mich erquickt.

Geheel de uwe
H. F. KOHLBRÜGGE.

48.

Utrecht, 20 Juli 1843.

Geliefde Vriend!

Hetgeen gij mij hebt medegedeeld van uw verblijf boven Haarlem met uwe geliefde vrouw en kinderen was mij zeer aangenaam; ik zag u medegenietende in strecken, waar ik altijd veel van gehouden heb.

Mijne vrouw is gelukkig weer beter, hoewel na dien toer naar Nymegen nog in 't geheel niet weder tot hare kracht.

Dien commentar van Baumgarten ken ik niet; zoo hij wil beweren, dat na de komst van Christus het gedrag eens geloovigen anders zou zijn dan dat van Abraham, Sarah enz., dan zeker is dit een zoeken om te concilieren het Woord Gods met eigene vonden, en dat dit in dien commentar ligt, durf ik von vorne herein wel te beweren. Daarin had Luther een goed inzicht, als hij voor zijn commentar op Genesis zegt, dat de Heilige Geest tot grooten troost aller aangevochtenen (zeg tot groote bevestiging aller, die getuigen dat God alleen de Heere is en dat de genade heerscht ten leven) in dat boek Genesis ons aantoonde, hoe de Heiligen Gods menschen zijn. Evenwel ook hij zelf windt er honderdmaal voor eens allerlei bewindselen om heen. Kan ik dien Baumgarten hier in de bibliotheek vinden, zoo zal ik hem opslaan, en u er dan meer van zeggen.

Gij hebt consequent en wel gehandeld met op dat dorp niet ter kerk te gaan. Vraag daar niet, wat leert iemand, maar, waar is hij en wat doet hij. Verbeeld u eens Jesaias, Jeremias, een der propheten of apostelen als lid van letterkundige genootschappen? Is dat geen hors d'oeuvre? In natuurlijke zaken wist men wel, dat of Don Jan van Oostenrijk nog zoo naar het hart der Nederlanders scheen te spreken, het toch maar schijn was, daar hij niet van den Prins van Oranje, maar van zijn broeder Philips kwam, om na met schoonschijnende woorden alles ingenomen te hebben, alles weder te brengen onder het juk, waar hij zich zelve onder boog. Gij hebt daar in de buurt van de H. aldus onderzonden, waarom wij ons om nog andere redenen onthouden van hetgeen ons wordt kwalijk genomen, dat wij het niet genieten willen.

Het smart mij voor de Cl. en zijne vrouw, dat zij uit de boeken der Koningen en Chronyken en uit de Propheten nog niet wijs zijn geworden om te zien, hoe men de afgoderij met graagte kan na-loopen en denken: wij dienen den Heere en hooren zijn woord. Als zij nu eergisteren in de courant gelezen hebben: de predikant B... is benoemd tot lid van dat of dat genootschap van letteren, zien zij dan niet, hoe de wereld het hare lief heeft, weten zij dan niet, dat er geschreven staat: Hebt niet lief wat in de wereld is ... de wereld vergaat met hare begeerte, maar wie den wil Gods doet, blijft in eeuwigheid.

Johannes 10:5 worden dezulken bedoeld, die bij de joden als leeraars der wet, als godgeleerden, schriftgeleerden van bijzonderen geest in hooge achting geweest zijn, van de tijden dat Esra en Ma-leachi ontslapen waren af. Er zijn na die dagen mannen onder de joden opgestaan, die in grooten dunk van bijzonder licht en heiligheid geweest zijn, en die den joden den hardnekkigsten ijver voor orthodoxie en “für das altherkömmliche” hebben ingeboezemd; een deel derzelven worden door den Heer ook wel de ouden genoemd, zooals: gij hebt gehoord, dat van de ouden gezegd is (Matth. 5.) De indruk, die men van de jeugd af opdoet, als waren de Schriftgeleerden en Pharizeen zulke slechte menschen geweest, maakt, dat men dien tijd niet kent. De namen, het leven, de woorden en daden dier mannen, stonden toen in hooger wolk, dan ooit naderhand Luther, Calvin, Zwingli, Brakel enz. gestaan hebben. Weshalven ook elk woord, dat de Heere sprak, voor hen, die de sleutel der kennis weggenomen en verloren, voor het zichtbare en voor het genot van het vergankelijke geestelijke en aardsche leven verkocht hadden, godslastering op godslastering was.

Gij hebt recht met hetgeen gij omtrent den Heer opmerkt in zoovele zijner woorden, waar hij zegt, wat geen mensch hem zoo nazeggen kan. Overigens, Athanasius was een monnik en Arius was een monnik. Wat heil bracht het der wereld, of hoopen van monniken uit de woestijn van Afrika kwamen opdagen, om met de rede of met sterke armen te bevechten, dat Christus God is? Ik houd de duivelen voor zóó gevallen niet, dat zij dit zullen willen hooren en ontkennen, en wij zien, dat zij het beleden hebben, maar de ondankbare mensch zinkt nog dieper en lastert den Heere der heerlijkheid, den God zijns levens. D. verstaat van het geheim der godzaligheid niets, evenmin als Athanasius er iets van verstond, en vecht voor een God, dien hij noodig heeft om zich, terwijl hij in de wereld vervlochten is, zoo als Athanasius ook was, staande te houden in zijne booze conscientie. De andere partij ziet de leemten van dat stelsel, en liegt tegen de waarheid met een tegenovergestelden logen, ook om haar doen van ongerechtigheid te bemantelen. O, zoo de mensch door hoogmoed en eigenliefde niet verblind was, hij zou het wel laten om met systeemteksten te willen demonstreeren, dat Hij is, maar hij zou uit Zijne werken zijn geloof toonen. Daar in der dieren steenen drinkbak of krib, daar waar Hem hongert en dorst, daar waar Hij in nachtelijke onverdragelijke koude alleen op den berg ligt en bidt, daar waar Hij zwaarlijk spreekt om een dooven de ooren te openen, daar waar Hij alle tegenspreken verdraagt, daar waar Hij zich den rug met haken laat oprijten en zich een doornkrans in 't hoofd laat slaan, daar waar Hij niets antwoordt, dáár, waar het zweet en bloed Hem door de porieën breekt, daar waar Hij hangt en na drieurige verlatenheid roept “mij dorst,” terwijl er, quasi voor God, tonnen schats aan wijn in de kelders van den tempel ligt, daar waar Hij sterft en in 't hart der aarde ligt, daar waar Hij ons in alles gelijk is geworden, geworden, wat wij zijn, om ons in Zich te doen zijn, wat Hij is, daar, in Zijn zijn en doen, zie ik sprekender, roerender, troosten-der bewijzen: die mensch Jezus is God, te prijzen in alle eeuwigheid, dan in enkele gezegden, waar-bij men niet eens verstaat wat men beweert. Zoo b. v. heb ik verscheidenen op Joh. 1:1 gevraagd, waarom er niet staat het Woord is God, wat dat *was* daar beteekenen moet? Niemand gaf mij ooit antwoord, en ik zei: “Ik zeg het u niet.”

Zooals ik hoor, ziet Mevrouw v. H. weder menschen; zoo zij geen menschen als boomen zag, en toch zegt, dat zij goed ziet, zouden wij haar hebben gaan zien. Gij zelve waart er bij een getuige van, wat effect het had, toen mijne vrouw haar zeide, waarop haar huis gebouwd was.

De Chinezen zeggen dus: dat ook zij de eere der menschen boven den smaad Christi stellen. Ik wensch voor uwen broeder W. d. C. de toepassing op zich zelve van het beweren der Chinezen, omtrent hunne afgoderij. Ik zeg op dit stuk als op andere met Bayle: “c’est tout comme chez nous.”

Dat Joodsche gevoelen van middelaarschap is al zeer oud. Die onder de Joden meenden er beter over te denken, worden bij Jesaias alzo sprekende ingevoerd: Abraham weet van ons niet, en Israël kent ons niet, maar gij zijt onze maker enz. Het blijkt ook uit de parabel van Lazarus en den rijken man. Nog sterker was bij hen het gevoelen van de Engelen als intermediaren, zoo als blijkt uit Hebr. 1.

Eene ovatie was de kleine zegepraal, welke bij de Romeinen den met behouden leger in Rome terugkeerenden overwinnaar ten deel viel, en geschiedde te voet, met minder tooi, dan die van den triomf, welke zegepraal te wagen gehouden werd. – Het woord wordt, volgens sommigen, afgeleid van ovis, een schaap, hetwelk hij, die de zegepraal hield, offerde; volgens anderen van O! O! roepen als vreugdekreet van ’t volk. Deze soort van zegepraal hebben de Pausen naderhand bestemd voor hen, die boven anderen als belletristen hebben uitgemunt. Ik meen mij te herinneren, dat Petrarcha zulk eene ovatie heeft gehad; in Becker’s Wereldgeschiedenis kunt gij de geheele viering daarvan lezen, als ook het tragische einde daarvan voor Petrarcha. Zeker is die wijsheid-bekrooningwijze al heel dom, want de ovatie had plaats, wanneer de overwinning niet gewichtig, of de oorlog niet gewichtig of niet edel was.

Den Satan overgeven tot verderf des vleesches, wil zeggen: hem sluiten buiten de gemeenschap Christi ende Gods, en hem overgeven aan alle die schrikkelijke inwerkingen des Satans, die zoo geweldig en hevig zijn, waar men zich in waarheid genadeloos gevoelt en toch de banden niet verbreken wil van den lust, waaraan men zich geklonken heeft. *Tot verderf des vleesches*, is tot te nietmaking van elke mogelijke pretentie van lidmaat der Gemeente der Heiligen te zijn – want zulk eene uitsluiting uit alle gemeenschap knakt den hoogmoed en bluscht uit allen glans van mede daarbij te zijn: *Opdat de geest behouden worde* – is: opdat die zelfde mensch behouden zij in diervoege, dat zijn geest bij zulk eene verderving des vleesches, bij zulk eene vernedering in ’t aangezicht van allen, van wegen het gevoel dier genadeloosheid aan ’t kermen om ontferming gerake – alzo tot de droefheid naar God kome.

Gij gevoelt, dat Paulus niet zeggen kon tot verderving van hem – en dat hij hier “vleesch” zijn uitwendig zijn noemt, vis-à-vis de gemeente en in die gemeente. Westersch is eene deballotage of eene uitwerping als lid eene groote krenking van eer, een tot onfatsoenlijk man maken.

Uw liefhebbende vriend.

H. F. KOHLBRÜGGE.

49.

Utrecht 13 September 1843.

Waarde vriend!

Matth. 5 vs. 26. De Schriftgeleerden en Pharizeen waren toen in het geestelijke, hetgeen later diegenen waren en zijn, die Gods volk heetten. Dat volk heeft eene gerechtigheid van leven en doen, waardoor het uitsteekt boven die, die de wereld heeten. Evenwel hunne werken zijn niet vol

bevonden voor God – laat hunne gerechtigheid voor hetgeen zij is, maar zoo de uwe niet overvloediger is, dan die, gij zult gewis niet zijn ingegaan in het koninkrijk der Hemelen. Ik laat N. N. of N. N. of N. N. voor hetgeen zij zijn, ook zulk een weg en doen heeft zijne periode – maar zoo gij niet overvloediger hebt! – behalve dat het nog altijd eene questie blijft, of de Pharizeen en Schriftgeleerden het toen niet nog meer meenden. Een ander voorbeeld voor den vergelijkenden trap – gij zoudt wenschen, dat van de uwen *waren, wat gij zijt* – en gij zelf zegt, dat gij meer moet zijn.

1 Cor. 6 vs. 13. Het lichaam is voor den Heere; dien komt het toe, het is zijn eigendom, dat hij zich gevormd en met zijn eigen bloed gekocht heeft – en de Heere is voor het lichaam. Aangezien hij zelf vleesch en bloed mede deelachtig werd, zoo kent hij deszelfs behoeften, en is er voor en leeft er voor om bij alle brand en wonde en leed en nood zich te betoonen een wondervol geneesmeester en getrouw Heiland. Indien gij een kunstgewrocht van Thorwaldsen hadt, en er haperde wat aan, zoo zou alleen Thorwaldsen de hersteller voor dat kunstgewrocht wezen, en gij zoudt dien bij u roepen, zoo hij te beroepen ware; – zoo is de Heere voor het lichaam in het algemeen, en bijzonder in betrekking tot de hoerrij. – Hij is er, als het ware, toe gevormd en opgeleid om het te hulp ter zijn; zijn naam is de mensch Christus Jezus, in alle dingen verzocht geweest. – Zoo is in andere dingen de vrouw voor den man – de man voor de vrouw – uwe affaire voor u – gij voor uwe affaire – en de balsem is voor de wond – en het Paleis is voor den koning, en de koning is voor het Paleis – en kan niet toelaten, dat dat niet vorstelijk zijn zou, of dat het vervallen zijn zou; het lichaam is voor het hoofd – het hoofd voor het lichaam – maar er is hier nog meer vs. 14, 15. Philipp. 3 vs. 26.

2 Cor. 7,1: “Deze aankondigingen dus hebbende, geliefden, laat ons ons zelve gereinigd hebben van alle bevelking van vleesch en geest, voleindigende (afmakende) heiligwezen (heiligheid) in vreeze Gods.” Beloften, bekendmakingen, aankondigingen als b. v. C. 6,18: De Heere zal ons tot een Vader, wij hem tot zonen en dochteren zijn. Bij aankondigingen, die wij zoo gewis hebben van zulk eene groote heerlijkheid en onuitsprekelijke barmhartigheid laat ons ons rein gemaakt hebben enz. In het gewone leven zorgt men dat alles uit den weg en alles aan een kant is, als men een aangenaam bezoek krijgt. Bevelking des vleesches geschiedt door medeaanzitten en mede zijn en mede in zijn met de zoodanigen, die geheel wat anders willen, dan de Geest Christi; en bevelking des geestes geschiedt door medeaanhooren en medetoestemmen met degenen, die niet brengen de leer Christi – met zulke bevelking waren de Corinthiërs bevelkt – laat ons ons zelve, is dan: hebt u zelve daarvan rein gemaakt, niet reinigt, maar *hebt* gereinigt, want het moet er wezen, terwijl de gelegenheid er is om het te wezen, en de gelegenheid is de aankondiging: Ik wil dat voor u zijn. Het heilig wezen is het gezet wezen in de heerlijkheid der genade Christi; het recht gezet en recht geschapen zijn in Hem door God en het alzoo uitgenomen en uitgezet zijn uit alles, wat niet zijns Geestes is; men voleindigt dien stand, zoo men in denzelven volhardt, of er weder recurs toeneemt bij verwijdering van denzelven. In het gewone leven spreken wij zoo van zijn fatsoen te bewaren of op te houden, of zich er door te slaan. En het luidt even als de woorden: gij zijt het zout der aarde, maar als het zout smakeloos wordt enz. – Wij zeggen ook wel: een man in staat blijven. In de vreeze Gods – staat tegenover – vreeze voor menschen, ontzien van menschen en hunne gunst enz... waarom men meestal vleesch en geest bevelken laat, er niet aan denkende, hoedanig een het is, die zegt: ik wil u tot een vader zijn – terwijl geheel de Haag er van vervuld zou zijn, zoo de koning tot een of ander allerongelukkigst wezen zeide: gij zult mijn zoon of dochter wezen. De dorstende neemt om niet uit de fontein, die open is, en raisonneert niet – of hij drinken of niet drinken kan, omdat zijn tong aan zijn gehemelte kleeft – dat water maakt de tong los, weekt de klieren en vult ze, en men drinkt, zoo machteloos als men is.

Galat. 2 vs. 17-18. Als gij Petrus of gij Galaters of ik, of wie het zij – als gij er op uit zijt, er naar staat, om in Christus overeenkomstig de wet te zijn – terwijl gij daarmede bezig zijt, bevonden wordt op den geheel tegenovergestelden weg, zoodat gij dien Christus er aangeeft, en u óp gelijke lijn zet met degenen, die zonder Christus zijn, die verkeerd loopen – denk dan niet, dat Christus met u mee is, of zich van u als knecht zal laten gebruiken; voor verkeerde wegen is hij tegen u – bij den verkeerden bewijst hij zich een worstelaar. Hoe? zult gij zeggen, is dat dan zulk een zonde? Ja zeker, want, indien ik datgene, wat ik zelf eerst verworpen en afgekeurd en afgelegd heb, omdat ik ondervonden heb, dat het tot niets diende dan om vijandschap tegen Hem te voeden, weder opvat, weder opneem, weder als iets, dat toch noodzakelijk of passabel is, laat gelden – dan stel ik mij zelven aan als zoodanig een, die den weg, dien hij goedkeurt, verlaat, en op dien gaat, dien hij heeft afgekeurd. – Is uw huis goed, waarom het dan afgebroken, dan is het onvergefelijk; was het niet goed, waarom het weer opgebouwd, zoo gij het afgebroken hebt, ik meen datzelfde huis – dat is door het petulante heen. Afgebroken? zegt gij, ja afgebroken heb ik het althans, “want ik voor mij ben door wet aan wet doodgegaan, opdat ik *Gode* geleefd hebbe.”

Galat. 6 vs. 8. Neen. Het is de geheele inhoud des briefs in een kort summier, zooals dat in vleesch zaaien zich uitwees daarin, dat de Galaten zoo als alle vleesch altijd doet, het hunne rijkelijk bijdroegen om die te verzorgen, die de besnijdenis predikten onder den naam van Genade, terwijl zij meenden dat zij, die hen in het woord onderwezen, zooals Paulus mede een was, niet behoefden te eten. Ik zeg dat uit zulk doen aan den dag kwam, dat zij in huns zelfs vleesch zaaiden; zij, naar vleesch wandelende, voedden zulke leeraars, die hen daarin sterkten en voorthielpen, en zoo voedden zij hun eigen vleesch. Kunt gij berekenen voor hoeveel tonnen gouds aan wijn er in de kelders van den Tempel door de Joden voor God, zoo het heette, was te zamen gebracht en daar in deposito lei, terwijl zij HEM aan 't kruis noodzaakten te roepen: Mij dorst?

Gal. 5 vs 17. In de oude Zuricher Bijbel staat geest overal met kleine letter, zelfs heilige Geest. – In oud hollandsche van 1582 en 1589 staat op Gal. 5 het woord Geest ook vs. 17 met kleine letter; waarom nu in de nieuwe drukken eerst Geest dan geest – ik denk, bij het eerste verstaan zij kracht, bij het tweede Evangelischen zin. De zin is in het algemeen genomen: wij, zooals wij van God af zijn en door wet zoeken gerechtvaardigd te worden, zijn er altijd op uit om op eene andere wijze God te dienen, dan ons de Geest Christi drijft en dan wij Christum geleerd hebben – daarentegen is de Geest Christi in ons er op uit, ons te drijven op eene geheel andere wijze dan wij denken en zinnen en trachten naar wet... Deze staan tegen elkander; hetgeen van beneden is, tegen hetgeen van boven is, naar het rechtvaardig oordeel Gods, zooals gij dat kunt lezen Rom. 7 vs. 23, opdat het ons van die zijde uit de hand genomen zij, te doen, wat wij mochten willen, Rom. 7 vs. 15,19: hetgeen van boven, is tegen hetgeen van beneden is, Rom. 6 vs 14. Zij zijn dus daarom tegen elkander, opdat van twee zijden, van de kant der wet en der genade, al het werken tegen God in op niet uitloopt, en zoo wie zich beroemt, zich in den Heere beroeme. Trouwens zoo wij op genade drijven (aan Geest gedreven worden), hebben wij overal vrije vaart en vinden allenthalve barmhartigheid. Over dat aan Geest wandelen en aan Geest gedreven worden, vraagt gij? Het is hetzelfde woord als Rom. 8, vs. 14: zoo velen als aan Gods Geest gedreven worden. Misschien zal ik eens nader daarover spreken. Wie kan den omvang uitspreken van hetgeen de Geest des Heeren voor den ellendige is? Vergelijk 2 Corinth. 3; item: Hij zal het uit het Mijne nemen. Er staat Gal. 5,17: *opdat* gij niet doet, wat gij wel zoudt willen – en niet zoodat.

De meer bepaalde of locale zin der woorden is: leeft op het Evangelie der genade en der vertroosting des Heiligen Geestes; zoo gij dat doet, dan zult gij waarlijk immer weerhouden worden om iets ten uitvoer te brengen, wat vleesch met zijn woelen tegen God in u al ingeeft. Want terwijl

gij dan van de eene zijde moogt bedenken, wat tegen God in is, zal ook van de andere zijde God tegen uw bedenken met zijne barmhartigheid in zijn – en dan zijn die twee tegen elkander, opdat gij uw eigen zin niet uitvoert. En de Heer omgeeft u niet met een: nu moet dit, nu moet dat, zoo gij aan de hand van eeuwige trouw en ontferming gaat. – Let nu niet op al die omschrijvingen, die ik van *geest* geef, om u er een systematisch begrip van te vormen, – ik zag op Psalm 32 vs. 8, 9, Spreuk 4, vs. 11,12. Geest blijft altijd Heilige Geest, maar niet afgetrokken systematisch. Hand 1 vs. 4, 5. Gal 3, vs. 2. Rom. 8.

Uw vriend,
H. F. KOHLBRÜGGE.

50.

Utrecht 10 November 1843.

Wij wenschen u en uwe lieve vrouw van harte geluk, geliefde vriend! met uwen Daniel Johannes; wij weten ook heden uit een brief van uwen broeder, dat het alles bij u wel is. Wij verblijden ons met u over de grootdadigheid en het weldoen des Heeren aan u en uwe lieve vrouw. O hoevele uitkomsten beschikt ons zijne hand, hoe vele reddingen uit gevaar en doodsnoed, als in eenen slaap! Of wij het zien of niet zien, wij schieten overal over, en het is zijne hand en barmhartigheid alleen, die ons in alle heil stelt; telken reize ervaren wij, dat Hij het gedaan heeft en het is wonderlijk in onze oogen. Hoe duizendmaal zijn wij in allerlei gevaar, waarvan wij ook zeggen moeten: “Ik heb het niét eens geweten, als wij er ons aan voorbijgedragen vinden. Zonder ons beschikt de Heere God alle onze zaken en toont zoo, dat Hij niet alleen alle onze teederste belangen in zijne hand heeft, maar dat Hij er ook voor waakt, terwijl wij slapen – en ze zoo beschikt, dat wij er geene hand in gehad hebben. Het is intusschen van achteren zoet, te smaken, dat de Heere goed en vriendelijk is, en dat Hij zoo in het openbaar ons geeft alle onze verlangens, die wij van te voren in onze stille verzuchtingen zelfs niet hebben kunnen noemen of onder bewoordingen brengen. Ja, wel draagt Hij ons over en door de diepe wateren en golven heen, en doet er alles toe dienstbaar zijn om ons te verrassen met de duizendtallen zijner verlossingen of met de liefelijkheid der uitkomsten, zooals Hij dezelve geeft. Zijne zorg gaat gewisselijk over alles; de Heere ontfermt zich over al zijne werken. Het gaat daarmede in het algemeen als in het bijzondere toen de Heer den geraakte zeide: neem uw beddeken op. Het was hem niet genoeg van zonden ontslagen te hebben; Hij, die niet had, waar Hij zijn hoofd kon neerleggen en arm was om onzentwille, wist hoe goed het den mensch doet, immers wat te hebben, waarop hij uitrusten kan van de vermoeidheid en van de zorg des daags, en zorgde voor deszelfs legerstede met even dezelfde zorg, waarmede hij zorgde voor deszelfs ruste bij God. En zoo toont het de Heere onophoudelijk bij allen in allerlei opzichten.

In zijne ontfermende hand zijn dan gegeven de moeder en het kind, de moeder tot herstellinge, het kind tot aangenomen zijn in de ingewanden zijner rijke barmhartigheid. Nu verder alles aan den Heere toetevertrouwen, ja, daarom gaat het. Zij hadden nog hun verhard hart, zegt de Evangelist Marcus, want zij hadden niet gelet op het wonder der brooden. En toch komt de Heer telkens met nieuwe opdrachten om te verkondigen zijne barmhartigheden, en omgeeft telkens met nieuwe wonderen en bewijzen, dat Hij een waarmaker is van zijn Woord, en dat Hem niets te wonderlijk is.

Wat zullen wij van onzen kant doen, dan vertellen, wat Hij doet. En Hij, die de baarmoeder breekt, Hij, die hemel en aarde gemaakt heeft, Hij, die zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem heeft overgegeven voor ons, kan Hij niet nog meer baren – en midden in dit vergankelijke een leven laten heerschen, eene gerechtigheid, die uit Hem is, onvergankelijk en eeuwig voor Hem.

Daarbij geldt geen manskracht noch willen, maar gelijk er geschreven staat: opent uwen mond en ik zal hem vervullen.

Vaarwel en geniet met de lieve kraamvrouw het volle van zulk een huiselijk geluk in eenvoudigheid voor God en mensen.

Uw vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

51.

Utrecht 11 December 1843.

Waardste vriend!

Gelijk ik u dankzeg voor zooveel hartelijks als ik uit uwe trouwe berichten verneem, is het mij een genoegen, u te mogen antwoorden op uwe vragen, die gij mij nimmer te veel zult doen.

Wat aangaat het lange tijdsverloop van Boaz tot Jesse: in den vorigen winter vond ik bij den geachten Engelschen tijdrekenkundigen Usser, terwijl ik iets anders zocht, de veronderstelling dat Rahab in de 42 jaren gewacht heeft, vóór dat zij Boaz kreeg, en bij gevolg 62 jaar oud was, toen zij dien baarde. Hij rekent vervolgens zóó: van den intocht in Canaän tot Davids geboorte zijn 366 jaren; 42 jaren na den intocht in Canaän wordt Boaz geboren, 102 jaren is Boaz oud, toen hij Obed krijgt; 111 jaren is Obed oud, toen hij Jesse ontvangt, en 111 is Jesse oud, toen David geboren werd: maken dus 366 jaren. In dit alles is niets wederhoorigs. Mocht men u naar bewijzen vragen, dat vrouwen op dien leeftijd gebaard, en mannen op veel hooger leeftijd kinderen gekregen hebben, zoo zal ik er u uit vroegeren en lateren tijd opzoeken; ik heb ze niet bij de hand, maar zij zijn er.

Omtrent Rahab was het mij eene bijzonderheid van machtige waarheid en troost; – op haar 20ste jaar uit de hoererij verlost en eene Princes geworden, heeft zij alles, wat zij wil, maar geen kind; denk eens na, hoeveel strijd zij als onvruchtbare vrouw en ook vis-à-vis haren man mag gehad hebben, en omtrent Gods waarheid – en dan de wondervolle uitkomst, als 't al onmogelijk was; 't is overal dezelfde gang en weg Gods. Zijn Woord komt uit, zijne beloften vallen niet ter aarde. Met ons is 't uit – en waar 't met ons uit is, daar juist roept hij de dingen, die niet zijn, alsof zij waren. “Zoo was het dan ook met die vaders: Boaz, Obed en Jesse. Dat Boaz oud was, zegt hij zelf – dat Jesse zeer oud was, wordt ook uitdrukkelijk gezegd – en ten opzichte van Obed denk ik hierbij: wat? kwam er zoo niets van alles, wat Naomi en die haar zagen van dat huwelijk en van dat kind zeiden – hoe ging het ter helle – hoe heerlijk kwam het uit de verdorvenheid omhoog?

JOH. 17, vs. 19.

Daar staan wij midden in de wereld: weerloos, hulpeloos, verstandeloos en handeloos; dezelfde behoeften hebbende, die alle menschen hebben, van dezelfde bewegingen. Alles gaapt ons aan, is tegen ons in; hier staat een groot huis, men noemt het Gods tempel, – ginds eene priesterschaar, zij heeten bedienaars van het Evangelie – links eene menigte inrichtingen van allerlei propaganden – rechts allerlei broederschappen en gemeenten, die zeggen dat zij het zijn. Nergens mogen wij koopen of verkoopen, omdat wij het merk des Beestes niet hebben. Boven ons een hemel der hemelen, waaruit allerlei booze geesten en quasi licht-Engelen – overal dood, ellende, tranen, weifelingen, ziekten, bezwarenissen, moeiten, miskeningen, – aller afschrapsel; wij hebben te veel of te weinig, eten en drinken te veel of te weinig, doen te veel of te weinig – doen wij 't zoo, 't is niet goed; doen wij 't juist anders 't moet toch kwaad zijn, en elkeen meent met ons te mogen doen, wat hij wil.

Bij dat alles een “ik ellendig mensch” – en dan mijn God door de wereld brengen, zijn woord er doorheen slaan, *sain et sauf*, – dat bewaren tegen alles aan, tegen alles in – geen uur met de waarheid wijken, tegen honderden en duizenden en allen, tegen vriend en vijand, tegen die groote menigte in van geesten, beneden en boven, die van gerechtigheid den mond vol hebben, om hun drijven en doen van ongerechtigheid en gerechtigheid als uit werken van wet te bemantelen – en niet ophouden, voor dat zij de gerechtigheid als ongerechtigheid op de straten hunner stad gemoord en er zich van ontdaan hebben!! Hoe is het thans dus, dat wij dit doen zonder erg, oprecht, zonder opzicht op iets, zonder hetgeen de wereld principes of intenties of motieven noemt – dat is een doen rein uit God, en dat wij ’t doen, komt daarvan, dat wij uit God zijn – God heeft ons daartoe gesteld, gewijd, zijne zalving gegeven, gespeend, afgezonderd, afgesneden heeft. Hij ons van alles, wat de denkende wereld, de geestelijke elementen als schoon, waar en goddelijk en loffelijk hebben gangbaar gemaakt. Die omvatting zijner genade, barmhartigheden en onuitsprekelijke liefde, waarmede Hij ons gered heeft uit deze tegenwoordige booze wereld, heet heiligen te dezer plaatse. – Nu, heilig en geheiligd mag men wezen, en zich zoeken te heiligen naar den loop dezer eeuw en naar de werking der duisternis, maar opdat wij het in waarheid waren, d. i. opdat wij het geloove Gods en het getuigenis Jezu bewaarden, en daartoe boven en uit het geweld en de macht van het zichtbare zouden gesteld zijn – heeft Jezus, onze Heer, zich zelven geheiligd voor ons. Hij zelf heeft bevonden, hoe het verheerlijken van den Naam des Vaders door het onmogelijke, raaden reddelooze doorgaat, als langs den kant aller diepten en afgronden, – hoe alles berekend is om ons dat aftenemen, en hoe er in ons geene macht daartegen is – daar alles, wat gezien wordt, Gods waarheid, Gods woord schijnt te logenstraffen. Opdat wij evenwel daar zoo staan zouden, en alles verricht hebbende, staande blijven, en zeggen: ik heb het geloof behouden; – “’t is in den Naam des Heeren, dat ik ze verhouden heb;” – opdat wij met een woord zoo zouden wezen en doen, daartoe heeft de Heere zich zelven voor ons geheiligd, dat is: Zich afgezonderd en vrijwillig ontdaan van alles, wat Hij per se (op zich zelf) was, zich partij gesteld tegen de wereld, en partij gesteld voor zijnen Vader, om Zijnen Naam te verheerlijken op aarde tegen alle zichtbare en onzichtbare geestelijke machten in – tegen den duivel en deszelfs kinderen; dat heeft hij voornamelijk gedaan in zijn laatste en Hij heeft den Naam des Vaders, d. i. de eeuwige barmhartigheid en genade en waarheid, verheerlijkt, bekend gemaakt, gehandhaafd, hij heeft het geloove Gods en zijne eere behouden, niet voor zichzelf, maar Gode den Vader, opdat alzoo uit Hem geboren werden die, in Hem, in de wereld waren, gelijk Hij is.

1 COR. 7, vs. 14.

De ongeloovige man is geheiligd door het wijf, lees: in de vrouw – zoo ook de ongeloovige vrouw is geheiligd in den man. Dit woord der terechtwijzing was voor dien man of die vrouw, welke, staande het huwelijk, geloovig was geworden, en nu meende, niet langer te mogen leven met een wederhelft van afgodischen eerdienst en heidensche zeden. Op grond van de wet Gods: dat deze twee één zijn – zegt de apostel: dat de heerlijkheid van het woord Christi, welke op de eene wederhelft rust, bij gevolg ook op de andere wederhelft is. Want op grond van de eenheid is de man in de vrouw en de vrouw in den man – en om dit opteholderen en buiten twijfel te stellen, bedient zich de apostel van een tastbaar argument. Als het die eenheid niet was, dan zoudt gij, die van den man om zijne heidensche onheiligheid meent te moeten scheiden, u ook van uwe kinderen moeten ontdoen, en immers ziet gij die, als uit u en een deel van u uitmakende, nu geheel anders aan, dan van te voren; immers zijn die met u onder die heerlijkheid gekomen, toen gij geloofdet, en alzoo geboren in die heerlijkheid, nadat gij geloofd hebt. Nu zoo die, dan ook uw man, o vrouw! dan ook uwe vrouw, o man! Zoo de man of de vrouw tot de erkenning niet komen dier heerlijkheid, die zij in de geloovi-

ge wederhelft hebben, noch de kinderen tot die, welke zij in hunne heilige ouders hebben – of zoo zij er uitloopen, dat is voor hunne rekening; – zij hebben ze gehad in die betrekking, gelijk de Joden ze hadden in betrekking tot den geloovigen Abraham.

1 COR. 7, vs. 34.

Opdat zij heilig zij zoowel aan lichaam als aan geest. Gij vraagt of dit geen cheval de bataille der kloostervrienden was. Niet grootelijks. In alle brieven, die ik van nonnen aan hare vriendinnen gelezen heb, die zij zochten overtehalen, hoor ik haar wel schimpen op het kinderkrijgen, op het lastige van de kinderen, en op het morsige van ze telkens te moeten reinigen; even zoo als alle nuffen en onwaardige moeders (en de monniken, zoo als Hieronymus, maken het even zoo) schimpen op Gods schepping en zich oproerig verzetten tegen hare bestemming als vrouw. – Neemt men de woorden in den gewonen zin, waarin zij opgevat worden – dan wordt die opvatting gelogenstraft door hetgeen de vaders kloosterbouwers zelf verteld hebben van de woede en razernij der begeerte tot den man bij hunne nonnen. Zoo beschreef eens Chrysosthomus in eene Homilie voor het volk, gehouden over de bij hem h. Thekla, welk een ijselijken strijd zij tot op haar laatste gehad had in dat opzicht, met woorden, waarmede ik uw gevoel van schaamte zou blesseeren, zoo ik ze opschreef. Onder den naam van Augustinus bestaan er kloosterregels voor eene zuster van 70 of 80 jaar, hoe zij tegen de mansbegeerte moest te velde trekken, als zij zich nederlei en op het bedde lag, welke ik ook al liefst verzwijg; hij vertelt daarin ook nog van eenen ouden monnik, die er tegen in het ijs en in het water gesprongen was, en eindelijk geroepen had: Heer Jezus gij moet het doen; en het was toch nog niet veel beter. Gij ziet, dat die Pythagorische opvatting van deze woorden zich zelve heeft logengestraft en zal logenstraffen, en dat de duivel, de aartsvijand van het heilige huwelijk, zijne verleiden met zijne idealen zoo hier als overal tot schrikkelijke resultaten brengt.

De eenvoudige zin is deze: eene vrouw, met eenen heidenschen of ongeloovigen man getrouwd zijnde, zal uit haren aard, daar de begeerte der vrouw tot den man is, er op uit zijn om hem overal te behagen; zulk een man staat in de maatschappij en in zijnen kring van vrienden enz. in duizenderlei betrekkingen; daar gaat zooveel over huis en over tafel en in zijne kostwinning, waar de vrouw in en bij moet zitten en wezen als vrouw van het huis. Nu moet zij in haar geest niet meedoen; – den lijve na zal zij zich toch telkens bij duizend dingen moeten bij laten vinden, die den Heiligen Geest tegen zijn, en waar zij evenwel als huisvrouw noode van onder uit kan; – denk eens b. v. aan maaltijden, soirées en soupers, om het op zijn Fransch te zeggen, met hetgeen daarbij omgaat en daar achter ligt, en daarop volgt; de man kan er nog uitloopen, maar de vrouw niet. En hoeveel duizend dingen loopen nu in zulk eene vrouw in strijd te zamen, waardoor het lijf aan allerlei onheiligheid moet dienstbaar zijn; om nu niet te spreken van duizend schijnbaar onverschillige dingen, zoo 't schijnt, waar men ter liefde van de wederhelft ter wille is, terwijl er in het gemoed allerlei omgaat. Of dat nu goed is, is wat anders. – De apostel ontdekt de zaak, zoo als zij ligt, – en, dezelve zoo genomen – hoeveel verschilt dan niet de ongetrouwde van de getrouwde; die bewaart zich zelve rein van de wereld, althans is zij in een toestand daartoe. Gij gevoelt, dat de apostel hier zoo van de maagden spreekt om uit te doen komen, wat er helaas niet plaats heeft bij eene getrouwde met eenen andersgezinden ongeloovigen. Overigens blijven deze woorden van eene wijde toepassing, maar nimmer in eenen Pythagorischen zin. Het blijkt genoeg uit vs. 10-16, dat de apostel spreekt van het zoo maar nemen van eene vrouw of van eenen man, zonder opzicht op de gezindheid; – en als de apostel zegt: “ik wilde dat alle menschen waren gelijk ik” meent hij er mede – dat zij zoo de ijdelheid van al het ondermaansche mochten gewaar geworden zijn of erkennen en de dingen zoo nemen, gelijk hij. Geene vrouw aanteraken is bij mij synonym met: met eene vrouw leven, op de wijs zoo als de Grieken deden. Ja dat staat een man fraai, dat hij niet hoereert – maar om de hoerrij

hebbe een iegelijk zijne *eigene* vrouw, en geen bijslapen zoo als de Grieken, en reeds vroeg de Christen geestelijken er op nahielden. – En de vraag der Corinthiërs is geene andere geweest, dan over het trouwen, zoo als gewoonlijk geschiedt, waar een man eene vrouw, eene vrouw een man neemt, en het er zoo nauw niet mede neemt, of de gekozene den zin Christi heeft.

Goguet, Histoire sur l'origine et les progrès des arts (ik herinner mij den titel niet recht meer) geeft hier en daar zeer juiste schilderingen van het onderlinge wilde leven van mannen en vrouwen bij de Grieken in dien tijd. Het laat zich denken, dat deze of die, tot het geloof gekomen, een sterken afkeer bij hetgeen, wat hij zag, tegen de toenmalige vrouwen had opgevat, en met het oog op die, bij gebrek aan zelfkennis de vraag had opgeworpen: of het niet loffelijk zou wezen, in het geheel met geene vrouw te doen te hebben. Die vraag bracht bij getrouwden nog andere vragen voort; jongelingen kwamen toen ook vragen vs. 25; vaders en voogden ook. Het antwoord des apostels was gewijzigd naar de vraag in eenvoudigheid. Als ik boven zeg: hoereert, dan weet gij uit Hand. 15, dat men dat zoo kwaad niet inzag; de vrouwen waren reeds vroeg verbloeid. Overigens zeggen wij in het gewone leven: die trouwt niet; nu zij of hij heeft wel gelijk.

1 COR. 1, vs. 8.

Welke ook u zal bevestigen tot den einde toe als onstraffelijke. *Welke* is de Heere – *om te zijn*: is eene inlassching, die niet gelukkig is – de zin is: gij zijt onbestraffelijk en als zoodanige zal hij u ook vast doen staan tot den einde toe, als zoodanige zal hij u door die bevestiging doen uitkomen; op den dag: die dag is de laatste der dagen, de openbaringe geschiedt op dien dag, en is tegelijk de openbaring der heerlijkheid der Zijnen, die zij in Hem hebben. Gave moet zijn begenadiging.

JOH. 17, vs. 22.

Ik hebbe haar de heerlijkheid gegeven, die gij mij gegeven hebt. De Middelaar Gods en der menschen, op zich genomen hebbende, in de wereld des aardrijks, die gegrondvest stond te worden, den Naam uitteroepen, en den Naam des vaders bekend te maken, den wille Gods te doen – zoo kwam op Hem in die betrekking de heerlijkheid Gods, de heerlijkheid der liefde en des eeuwigen welbehagens, gelijk die van Ahasveros op Mordechai, dat ik een zwak beeld gebruike – en die heerlijkheid welke hij ontving, heeft Hij ons, zijnen heiligen en geloovigen en getuigen, medegedeeld, nadat Hij ons gesteld heeft om uitteroepen in den Naam Jezu Christi aflat van zonden, om te prediken het heil onzes Gods. Die heerlijkheid zet er ons doorheen en houdt ons overeind bij het dragen van Christi smaad en lidteekenen; maar wij zien die heerlijkheid niet, welke op ons ligt, welke ons door onzen Heere gegeven is. Maar als wij inzien, waar Hij is, dan zien wij ook in, waar wij zijn, namelijk aan de rechterhand der Majesteit, en dan zien wij niet de heerlijkheid, die hij ons gaf, maar zijne heerlijkheid, en dat geeft ons rijken en heerlijken troost in al onze verdrukkingen. Een arme in gemeenschap van alles mét eenen rijke en goedertierene heeft, wat hij heeft, want hij gaf het haar; maar staat zij op haar plaats, dan ziet zij niet, wat zij van hem heeft, maar zij ziet Hem, en wat Hij heeft, en dat maakt haar dan moed in hetgeen zij doet, en zoo als zij zich er doorslaat als haars mans kroon. Jes. 46, vs. 13. 60 vs., 1 en 66, vs. 18 vs. 5. Cap. 45, vs. 25. Cap. 47 vs. 4; 33, 21a, vs. 17.

1 COR. 6, vs. 2 en 3.

Weet gij niet? vraagt de Apostel; of dit daarom eene bekende zaak was? Neen. Maar die den H. Geest heeft, ondervindt wel, dat Hij van God tot zulk een ambt gezet is, en dat de Heere dit ambt in hem handhaaft. Oordeelen zullen, wanneer? Heden, morgen. Hoe dikwijls leest gij in de schrift: de Heere komt met alle zijne heiligen om gericht te houden. Ook Engelen (*de* Engelen staat er niet). Ja

zeker, als zij Gods Woord niet gedaan hebben, met name kwade, en goede oordeelen wij vis-à-vis de menschen, als zij er wat van maken. Zie hoe Paulus dat doet Hebr. 1 en Galat. 1, vs. 8.

Ik ging eens voorbij het huis van een geducht orthodox predikant, die zich ook omtrent mij ellendig gedragen had, maar daar ik van hem hield, zei ik voor zijn deur: maar wat zal deze Heer? en de Heer zeide: begraaf ze, want zij waren niet om 's Heeren naam te vermelden. Een paar dagen daarna was hij een lijk, en kort daarop volgden er meer zulken... Ik kon u nog meer vertellen, maar heb het liefst, dat gij niet meer van mij houdt, dan gij mij ziet. En eigen ondervinding maakt alle verborgenheden klaar. Jes. 65, vs. 15. Cap. 41, vs. 15,16. Cap. 54, vs. 17.

2 COR. 3, vs. 13.

Als de kinderen Israëls op het einde, dat is op het doel van de wet, hetwelk is Christus, sterk gekeken hadden – dan hadden zij gezegd – o wij zien het: deze geheele bediening is slechts eene opleiding tot eene betere hoop, en als die er is, dan is deze bediening te niet – zij hadden dit met hun verstand, met hun onbesneden hart doorzien – en, als zij achter het geheim geweest waren, de wet veracht en Christus als niets geacht. Wie zal het woord des levens en der zaligheid en der genade achten, die van zijn dood en verdoemenis geen smart heeft, en wie zal er smart van hebben, of zijn dood en ellende erkennen, die niet ligt onder de erkenning van de onverbreekelijke majesteit van 's Heeren wet en van het duivelsche zijner eigene pretentiën tegen den alleen heiligen God in? – Als Paulus nu zegt, dat hij niet doet als Mozes, dan zegt hij zooveel, als dat hij van hen verwacht en, mag ik zeggen, eischt, dat zij alzo verslagen zijn, te meer, daar zij er zich voor gehouden hebben.

2 COR. 3, vs. 16.

Doch zoo wanneer drukt niet uit, dat het gebeuren zal, maar: als dat zijn zal; dat is niet stellig, maar hangt van bijkomstige dingen af; als gij alles hebt, wat u die en die schuldig is, hebt gij meer dan gij hebt. De Heilige Geest laat het best gevoelen, dat Hij die nationale bekeering niet verwacht, als Hij zegt: ik zal u aannemen een uit een stad – twee uit een geslacht. Hij sluit niet uit; maar waar hij ziet, dat men weigert, zegt hij in lankmoedigheid: komt, al is het dan maar een of twee, dan zullen die twee Jeruzalem uitmaken en met den naam van Zion genoemd zijn. Jer. 3, vs. 14.

2 COR. 3, vs. 18.

Als ik met gedekt aangezicht voor een spiegel sta, zie ik niets, met ongedekt aangezicht ook niets, of het moest wezen het beeld van mijzelf. Is iemand met zichzelf ingenomen, dan wordt naar dat beeld van hemzelf hij zelf van gedaante verwisseld van schoonheid tot schoonheid, natuurlijk in zijne eigene schatting. Ons spiegelende in de heerlijkheid des Heeren, zien wij niet ons eigen gelaat, maar zijn goedertieren en vriendelijk aangezicht. – Met ons eigen aangeboren aangezicht is het uit; – Zijn gelaat is ons gelaat. Wat nu het beeld van ons aangezicht anders in eenen spiegel is, dat is zijne groote barmhartigheid, genade en ontferming en liefde, die als van ons afstraalt, omdat zij over ons is – en naar die barmhartigheid, genade en ontferming worden wij hoe langer wij er ons in spiegelen, hoe meer wij er in zien, van gedaante verwisseld, dat is, zinken wij te meer weg en gaan in die barmhartigheid op, zoodat wij al meer ervaren van de genade, die over ons is, zooals dan de Heer, die Geest is, de van vleesch, van het zichtbare verblinde oogen opent, dat zij zijne heerlijkheid zien. –

..... Uw Vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Hartelijk geliefde vriend!

Voor dat uw schrijven aankwam, zeide mijne vrouw, daar komt de post, en tegelijk kwam het in mijn hart op die brengt eene doodstijding – mijne vrouw bracht mij den brief en zeggende: die is van Rotterdam, maakte ik denzelven als zoodanig open, en ik kan mij nog de stemming niet verklaren, waarin ik uwen geheelen brief gelezen heb, zonder eenige bewustheid te hebben, dat dezelve van u was, of dat er iets van waar was, dat W. de Clercq niet meer hier is. Eenige oogenblikken daarna kwam ik weder tot mijzelven, of liever tot u en tot uwe bedroefde zuster, en eene zachte aandoening van stille droefheid, van gemis, van berooving en van een machtig gevoel, dat het Woord des Heeren in der eeuwigheid bestaat, houden mij dezen dag het hoofd boven. Ik meng mijne tranen met de uwe en met die der in zware rouw gedompelde weduwe – en ween met u allen over het gemis van hem, die mij en u zoo dierbaar is. Laat mij met u bedroefd zijn, gun mij die harteruiming. Zoo ik niet besepte, dat W. de Cl. niet meer hier is, zou ik veel troost schrijven, die mij gemakkelijk zou afgaan, kon ik mij schikken naar den stijl der wereld; thans toon ik uwe en mijne wonden aan Hem, die machtig is te heelen, gelijk zijne hand die zoo onverwacht geslagen heeft. Daarin heb ik rust, dat ik in mijne brieven geen der dingen, die tot eeuwig leven dienen, aan uwen broeder onthouden heb, en dat troost mij eenigermate, dat zijn hart zich onder de waarheid Gods gebogen en in menig opzicht verootmoedigd heeft. Ik heb hierover de roerendste blijken in zijn schrijven bij de jongste verkiezing van den President voor de H. Ms.; en toch, zijn niet meer hierzijn valt mij hard en zwaar, gelijk u allen. Gij hebt hem in de uitstorting uws harten naar het leven geschetst. Edel, groot, behulpzaam aan allen, eenvoudig en zonder aanmatiging.

Ik hoop u binnen kort weder te schrijven. Grijp aan de barmhartigheden Gods, kom, en drink van de wateren des levens om niet, aarzel niet langer. Wij zien, dat het maar al te waar is, dat de mensch enkel ijdelheid is, en dat de dood in onze vensteren klimt, terwijl wij nog een lang leven denken te lijden. Mijn geliefde vriend! ik sluit u aan mijn hart; laat mij, zooveel ik uwe behoeften vervullen kan, eenigermate wezen, wat uw broeder voor u nu niet meer zijn kan; schoon ik geen W. de Cl. kan remplaceeren, zou ik u toch veel te vertellen hebben van den algenoegzamen God en Zaligmaker onzer zielen, van wien uw broeder het heil verwachtte en op wiens ontferming hij hoopte. – Ach groet zijne bedroefde vrouw van mij, ik denk aan haar met tranen en gebeden tot den alleen wijzen God, die een Man zal wezen voor W. d. Cl.'s weduwe, en een Vader voor zijne weezen.

Mijne vrouw deelt van harte in dit zoo smartelijk gemis van onzen dierbaren ontslapene.

Groet van harte uwe geliefde vrouw. Wel hem, die doordenkt en nog meer dan dat doet bij zulk eene roepstem.

Ik ben uw diep bedroefde vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Utrecht, 24 Febr. 1844.

Ik wil u toch een paar woorden schrijven, geliefde vriend! al was het maar om u te melden, dat ik op uwe vraag omtrent den eed wel acht gegeven heb. Ik heb in mijne boeken wel naar den oorsprong van die formule gezocht, zooveel ik tijd overig had, maar gij zult nog wat geduld moeten hebben, en ik zal niet vergeten, het natesporen als ik daartoe meer tijd zal hebben. Voorloopig zie ik

er niet in, dan eene uiting: dat God mij bij moge staan om dat getrouwelijk ten uitvoer te brengen, waarvoor men anders geen moed zou hebben – en om dat naar waarheid te zeggen, wat men anders niet zoude durven zeggen, uit vreeze van nadeel. Eene dubbelzinnigheid te zoeken in het woord helpen, dat soms gelijk zegenen in een omgekeerden zin genomen wordt, is te veel gezocht. En het blijft altijd zeker, dat iemand, die zegt: Ik zal met ware woorden enz. zich voor God nog meer verbindt; bij niet nakoming zich zwaarder verantwoording en straf oplaadt, om de meerdere pretentie van gemoedelijkheid. Verder geliefde vriend! zit de zaak zoo, dat men ook hierin geen wet van doen of laten moet maken voor zich of een ander, bijaldien men waarachtig Gods wet (het geloof) boven alles stelt. Ik heb 3 of 4 maal in mijn leven ex officio een eed gedaan, en eenmaal het geweigerd, en toen heeft men mij eenvoudig laten zeggen, dat de zaak zóó was, en mij nog bovendien alle respect betuigd; op de toen gedane vraag of ik Mennist was, zeide ik: neen.

Dat vorschten naar de mogelijke oorzaken waarom God iemand van ons wegneemt, heeft mij eens bijna het verstand gekost. Jesaïa 57, vs. 1 blijft waar, mits dat, òf, een profeet het zegt – òf, dat hij, die er gebruik van maakt, tot zich en tot anderen inkeere, bekenne, geen rechtvaardige te zijn, en afstand doe van ongerechtigheid; in dat geval mag ik het wel hooren; anders is het een compliment aan een afgestorvene, om zich in de gemeente een compliment te maken, dat men toch ook rechtvaardig is, omdat men de rechtvaardigheid des rechtvaardigen erkent, die nu niet meer slaan kan.

De oordeelen zijn er reeds lang over dit land en over dit volk zoo schrikkelijk en zoo zwaar als het kan; mochten zij, die er over speculeeren, inzien, dat ze op hen het schrikkelijkst zijn. Zoo heeft b. v. de Heere een student gedood, die aan de Academie zich onder de logen moest buigen en die aanbidden, om naderhand quasi de oude waarheid overeind te zetten. Dergelijke dingen gebeuren en gebeurden er vele; de profeten liegen er tegen in, en niemand vraagt naar den ban. Ik denk bij al zulke dingen aan Ezechiël 8 en 11, en gij hebt wel recht, als gij vraagt, of men die uitingen van aanstaande oordeelen niet doet, terwijl men zelf het meest van onder de wet Gods wegduikt.

De spoedige dood van M. vind ik akelig.

Over zalig of niet zalig te beslissen, behoort niet tot mijne bevoegdheid, die ik zelf een mensch ben; daar is een Eenige, die behouden of verderven kan en zal, naar rechtvaardigheid; een Eenige, die het hart kent. Ik zie daaromtrent ook zooveel uitspraken niet in de Schrift; maar wel weet ik, dat het daarom gaat, dat wij van zijn Naam te getuigen hebben te midden van een verdraaid en krom geslacht; dat het er om gaat, *in deze wereld met daden* Hem te belijden, die zich onzer niet schaamde – hierna heeft Hij ons niet van noode; en dat, zoo men uit eigengerechtigheid en zucht tot vergankelijk genot, daaromtrent meent de heerlijkheid Gods en zijne waarheid naar zijne hand te kunnen zetten, men geen kroon der gerechtigheid vinden zal; maar zulke dingen zeg ik tot naricht van de levenden. Gij kent de woorden: *Weest niet verslagen voor haar aangezichte, opdat ik u voor haar aangezichte niet versla*. Dat God zelf om zijne profeten niet geeft, als zij zijn woord niet doen, weet gij ook uit den profeet, dien een leeuw vond en hem doodde.

Verder, wie zal doorgronden, waarom in den gewonen loop God wat doet; des eenen leeftijd is bepaald op zooveel jaren, des anderen op zooveel, en al de doeleinden voor de overblijvenden, wie doorziet ze? In den brief van onzen geliefden W. d. Cl. van 22 Januari aan mij schreef hij van zijne kinderen: “Heere maak U aan hunne zielen bekend, zij leven nog als in zich zelven genoeg hebbende. Maak hen arm, opdat zij rijk worden in U.” Amen, de Heere hoore uw gebed, dierbare ontslapene! – Hoe spoedig zijn zij arm geworden in vergelijking van hetgeen zij in hunnen vader hadden; hoe arm is een kind, dat zijn vader derft, – maar: der weezen vader derft hij niet, die tot der weezen Vader vliedt.

Zouden wij Marcus 9, vs. 1, niet kunnen verstaan van hetgeen er op den 50sten dag na 's Heeren Hemelvaart plaats had, met de gevolgen van dien, dan ware het daarop volgende vs. 2 enz. eene aanduiding, hoe dat komen er naar toe is gegaan, namelijk op nieuw gelijk bij de geboorte, en nog heerlijker begonnen met hemelsche heerlijkheid en toen door den volslagendsten dood zonder zichtbare bevestiging heen.

Mijne oogen laten mij niet veel toe. Vaarwel, onze zeer hartelijke groeten aan u beide. – De Heere Jezus zij met uwen geest. De Genade met u.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

54.

Utrecht, 16 Maart 1844.

Geliefde vriend!

Gij vraagt mij of het individueele geen ander standpunt heeft dan het objective woord, – zoo gevraagd: neen. Maar wij hebben toch bestaan, en God de Heere heeft ook bestaan. Hij is en wij zijn; kunt gij dat als mensch niet gevoelen, dat gij God boven u hebt, spreekt het niet in uw binnenste, dat Hij leeft, ja spreekt Hij niet in uw binnenste, dat Hij in u is en u gansch nabij; is dan het Woord des Geloofs – de zaak des Geloofs, niet in uwen monde en in uw harte? Wat staat er Rom. 10, vs. 8? Is er, beim Hineinblicken in das Ode, geen hoop daar boven – daar boven geen levende God en een getrouwe ontfermer en waarachtige Behouder der zielen?

Ben ik er in; vraagt gij? Moet het feit nog gebeuren? Is het geen feit, dat God Zijnen Zoon gezonden heeft, geboren van eene vrouw? Is het geen feit, dat God alzo eene wereld heeft liefgehad, dat Hij Zijnen alleen geborenen gaf. Is het geen feit, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken. Is het geen feit, dat de Heere gezeten is ter rechterhand der Majesteit. Is het geen feit, dat Hij zijn Geest heeft uitgegoten over alle vleesch. Zijn het geen feiten dat onophoudelijk beloonen, waarmede de God en Vader onzes Heeren Jezu Christi beloont allen, die Hem in 't verborgene zoeken. – *Maar ik?* Weg met *ik* – Hij.

Hoe ont doe ik mij van die stemmen? vraagt gij. Geef ze gelijk; ik ben het niet waard; ik ben er onbevoegd toe. Maar of gij er zijt? wat vraagt gij; – is Hij er of is Hij er niet; is Hij er in gekomen of niet? Is Hij door de Hemelen doorgegaan? zit Hij daar? de bron en schenker en uitdeeler van allen Geest en heil en leven en genade? heeft Hij alles onder zijne voeten gedaan? Zoo vraag met de hand op het hart: of dat zoo niet is en bekommer u niet verder. Die Hem vasthoudt, met voorbijgaan van zichzelf, heeft God lief en zijn naasten en gaat recht voor zich heen; zijn hoop, troost en wet is de God zijns levens; deze is onze God, de God Jacobs.

Het onzichtbare merk aan, en gij hebt op aarde ruimte en vrijheid, en vrijheid en ruimte van handelen, en onder afgodendienaars of valsche profeten u pijnigen zult gij niet.

Vaarwel, geliefde vriend – groet van ons hartelijk uwe lieve vrouw en uwe bedroefde zuster; haar troost zij de levende God, o een getrouw God! Stort ulieder harte voor Hem uit, o al gij volk! Hij hoort het gebed en ontfermt zich onzer, en bergt ons in Zijne Genade te midden onzer ellendigheid. Deze ellendige riep – de Heere hoorde zijne stemme, en redde hem uit alle zijne benauwdheden. Ik wone onder u te midden uwer onreinigheden: dat is des levenden Gods troostelijke predikatie allen, die voor Zijn Woord leven.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

55.

Utrecht, 10 Mei 1844.

Waardste vriend!

Ik ben met de boekjes van de Liefde nog slechts tot de helft gekomen, ik acht dezelve nietig. Die beweringen van tweederlei verbond, zijne beschouwing over besnijdenis op zich zelve, en in plaats van dezelve de wedergeboorte te nemen, komen allen uit de bron van onkennisse Gods en zijner heilige wet, en alle redeneeringen, daarop gebouwd, uit een valsch Evangelie. Hij is van de Sadduceën tot de Phariseën overgegaan; daar staat hij nu, wil leeraar der wet zijn en weet niet, wat hij beweert met al zijn voorgeven van geest, hetwelk louter op Pythagorisme uitloopt.

Maar ik bespaar nu liefst dit onderwerp en de beantwoording der mij aangename vragen tot tweeden Pinksterdag, zoo als bepaald is, tenzij u dit nog wat te lang mocht duren, dan elken dag, dien gij wilt; alleenlijk dat altoos voor een zondag mijne vrouw het met een klein briefje gaarne vooruit weet, omdat een gast toch geen honger kan lijden.

Uw schrijven aan Ds. van G. – ik meen dat hij de inwijder is van dat protestantsche klooster op den Amstel, (aan hare vruchten zult gij ze kennen) was niet te veel en niet te weinig – ik dank u voor de mededeeling. Het is overigens heilzaam voor een mensch, dat hij zich niet flatteeren kan, een held te zijn; het erkennende zal hij overwonnen hebben, waar hij meent, dat hij beter had kunnen vechten. Wel hem, die bij alles overschiet; door zulken doet de Heere groote daden, schoon zij er niets van kunnen zien.

Daar onze Heere Jezus zich in de dagen zijnes vleesches had uitgeledigd om onzentwil, (schoon hij was de Wezenaar in den Hemel) niets te wezen, niets te willen, niets te weten, niets te kunnen, opdat de wille zijns vaders doorhem gedaan werde, zoo wist Hij door den Geest, die op hem was, alles, was alles, vermocht alles, kon alles – en wilde niets, dan wat goed was. Zoo wij wat zijn, willen, weten, kunnen of vermogen, wij, die door Hem in God gelooven, of zoo de heiligen en profeten wat waren, wisten of vermochten, 't is alles zijn gewrocht, zijn werk: 't is alles door zijn Geest, zoo dan ook het geloof in Zijnen Naam. Dit onderscheid moet gij goed vasthouden.

Groet allerhartelijkst uwe geliefde zuster de weduwe; die brief uws beminden broeders was mij zeer aangenaam. Gij ontvangt al deze stukken terug, als wij het genoeg zullen hebben u in ons midden te zien; kan uwe lieve vrouw er pinkstermaandag uit, dan zal zij toch niet aarzelen het bij ons voor een dag voor lief te nemen. Wees met haar allerhartelijkst van ons gegroet. De Heere Jezus zij met uwen geest; de genade met u en uwe geliefden. Vaarwel, de God aller waarheid en aller vertroosting, in wien geen duisternis of logen is, hebbe u bevestigd met ons in Christo.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

56.

Utrecht, 15 Juni 1844.

Uwe vriendelijke letteren waren mij zeer aangenaam, waardste vriend, en kwamen, toen ik dezelve juist was wachtende. Ik heb met genoeg gezien, hoe uwe lieve zuster een ongekunsteld ge-

bruik maakt van mijne betrachting over Matth. 1, en heb het nog grootere genoegen van hiernevens een exemplaar te laten gaan, dat gij wel de goedheid zult hebben, HEd. namens mij ter hand te stellen. Die beschrijving van Josephs rechtvaardigheid heeft in de harten van enkelen weerklank gevonden; en ik ben daarom blijde, dat ik zoo stout geweest ben van het zoo neder te schrijven.

Als gij bij mij zijt, moet gij u nooit over spraakzaamheid of niet-spraakzaamheid bekommeren; ik vind dat eene kwelling. Zien, hooren en doen, dat is de zaak; het bespreken komt dan van zelf, al naar gelegenheid.

Ik weet niet, of ik in den brief aan Dr. ... Coloss. 3, vs. 9 en 10 heb aangehaald, waar ook in het Hollandsen staat: dewijl, gij uitgedaan hebt. Coloss. 2 zal u nu ook wel duidelijker wezen; vs. 6 leest gij: zoo als gij dan Christum Jezum dén Heere hebt aangenomen, wandelt im Hem, d. i. wandelt zoo in Hem, als gij Hem hebt aangenomen; d. i. toen gij Hem hebt aangenomen, hebt gij aan niets gedacht, dan aan Hem, zoo als Hij is, de Gezalfde, die het u dus aan geen gezalfd zijn zou laten ontbreken, of liever zoo als gij alle de volheid en genoegzaamheid in Hem zaagt, en zoo als Hij is de volkomen Zaligmaker, en zoo als gij u bekend hebt als zijn eigendom en in zijne bewaringe u hebt overgegeven, nu zoo als gij toen gedaan hebt, zoo zij en blijve uw doen verder, en bekommer u niet over al die vreemde ingredienten, waaraan gij toen niet dacht, noch over alle die jamaars, die gij toen niet bij Hem gehoord hebt.

Gij vraagt wat dat *wederom* Hebr. 1, vs. 6 beteekent, en of die woorden op de toekomst des Heeren zien? Antwoord: wederom behoort bij *inleiden* of *inbrengen*. Paulus wilde zeggen: dat de Eerstgeborene des Vaders menigmaal door God was ingebracht in de wereld; zoo onder anderen had de Heilige Geest Hem ingebracht door Nathan in de aankondiging, die gij lezen kunt 2 Samuel 7, vs. 12-14, of door David in dat getuigenis en in die prediking, die gij leest Psalm 2; en wederom had God hem ingebracht in de wereld, toen de woorden van Psalm 97 den volke verkondigd werden; zoo is Hij dan ook in de wereld ingekomen in die verkondiging, en in die woorden van verkondiging sprak Hij: daarom staat er Hebr. 10, vs. 5: daarom komende in de wereld zegt Hij enz.

Op dezelfde wijze wordt de Heere aldoor in de wereld ingebracht, als het Evangelium zijner Genade verkondigd wordt, en wie dat Woord ontvangt, ontvangt Hem; waar dat Woord komt, komt Hij; waar dat Woord wordt aangenomen, wordt Hij aangenomen.

Deze opheldering mag uwe vraag oplossen: of er niet nog eene overzetting gebeuren moet, zoo als bij mij plaats had. Vooreerst moet ik er op zeggen: dat ik het woord der waarheid ontvangen heb, toen het openbaar althans niet bekend en in de leer geheel weg was; – dat het er nu is, en zoo iemand zich daaraan onderwerpt en daaraan houdt, tegen alle tegenwerking van het zichtbare in, namelijk aan dat Woord der genade, hij kan niet bedrogen uitkomen. Ten tweede, dat bovendien die overzetting, en al dat lijden, al die schrikkelijkheden en mijne voortdurende verdrukkingen en de daarin ontvangene wetenschap in de verborgenheid des Evangeliums des volzaligen Gods mij niet is gegeven, dan om te zijn tot een voorbeeld, een toonbeeld en een licht voor anderen, dat zij vasthouden aan het dannog¹¹, 't welk zij van mij hoorden: 't is niet mijn woord, maar des Heeren, waarbij blijvende, 't niet kan ontbreken aan ondervinding en geworteld zijn.

Wees van ons op 't hartelijkst gegroet met uwe lieve vrouw en uwe zuster. De Heere zegene ulieden.

Uw vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

11 D. w. z. nochtans.

Utrecht, 8 November 1844.

Waardste vriend!

..... Hebr. 12, vs. 1 en 4, hebt gij zeer goed geëxpliceerd. Vs. 14 staat: vrede jaagt na met allen en *de* heiligmaking, op dit *de* moet gij drukken, en lezen als stond er *die*, zoo als de overzetters van den Statenbijbel dit wel op andere plaatsen geobserveerd hebben, b. v. Jacob. 2, vs. 14, maar van wegen hunne bevangenheid in een Pythagorisch leerstelsel, tot eeuwig verderf van velen, hier over het hoofd gezien hebben, gelijk ook alle bijbeloverzettingen, die mij bekend zijn; de Engelsche laat het geheel weg. De meening is: jaagt die heiliging na, (dat heilig geworden zijn, zonder hetwelk) zonder welke – en dat die is in tegenstelling tegen het Phariseesch zich heilig *maken* om maar in den Hemel te komen, waar God niet woont. Vs. 16 staat om eene spijsze, duidelijk Hollandsch: om een enkel gerecht. Dat onheilig is fransen: profane, lichtvaardig, lichtzinnig; zulk een groot voorrecht van aan de eerstgeboorte Christi deel te hebben stellende en schattende ver beneden een oogenblikkelijk voldoen aan de gulzigheid, en met zijn: laat ons eten en drinken want morgen sterven wij, den Heere en zijne eeuwige heerlijkheid voor nul verklarende. Dat woord: onheilige, verachter, wordt Hebr. 2, vs. 3 omschreven door: niet achtgevende op zulk eene zaligheid.

Wees van ons hartelijk gegroet, en met uwe lieve vrouw en kinderen der genade bevolen, die machtig is, u op te bouwen.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Utrecht 17 December 1844.

Lieve Vriend!

Van af 9 dezes tot heden had ik veel in orde te brengen, wat om de logeanten was blijven liggen. En zaterdag in den ochtend kwam Gerrit ons verrassen met al zijne tevredenheid, goed uitzien en met een duim of wat meerder lengte en breedte, zoodat Sientje, onze trouwe meid, hem op het eerste gezicht niet herkende.

Heden heb ik een oogenblikje tijd om aan u te schrijven, en doe dat gaarne, daar ik zoo van harte deel genomen heb en deel neem in dat verstommende geluk en beklemmende ongeluk, welk laatste u dubbel treft, dat ik met en voor u vol lofzegging tot den getrouwen ontfermer ben voor de wonderdadige wijze, waarop gij bewaard zijt, maar ook even zoo met en voor u opzucht tot den Allerhoogsten, dat zijne rechterhand ook dit ten goede verandere. Merkwaardig is mij in dit ongeval uw voorloopig gesprek met uwe lieve vrouw, wat zwaarder verlies ware, goed of bloed.

Ach, wat is er voor een menschenkind zwaarder of ligter! hoe geheel hangt alles af van 't individueel gevoel en van individueele betrekkingen en omstandigheden. Het zwaarste voor een menschenkind te dragen is welstand; zelf ellende, schikt hij zich beter in de ellende en heeft het zoet op hope in de toekomst; of dat nu zoo goed is, is wat anders. Intusschen, ons wordt geleerd te bidden: ons brood, dat er is, (gij Heere weet wel waar, al weten wij het niet) geef ons heden.

Gelukkig, zoo wij uit al de ellendigheden, waarin wij steken en geraken, tot de bewustheid komen, hoe wij zoo geheel met alles, wat wij zijn en hebben, en doen en drijven, in de hand des Heeren zijn. Ons dan in allerlei ijselijkheden en zwarigheden gebogen onder de hand der macht des Heeren, en Hij zal ons verhoogen te zijner tijd.

Dat men hier niet betaalt, en ginds een pakhuis instort, hetwelk veel graan bedelft, zijn dingen, die niet in onze hand liggen, maar dat gij u nu met geduld en lijdzaamheid, zoo als bij de wereld mode is, daaronder zoudt schikken, kan ik u niet aanraden; want, dat is gewoonlijk niets anders dan een zich verharderen tegen de liefde Gods, die uit enkel trouw verbrijzelt; of wij ons aan zijne goede woorden en genade mochten overgeven met het al onzes harten. Wie zijn wij; waar zijn wij; wie is Hij? Waar is Hij? Wat spreekt Hij? Waarom doet Zijne hand alle deze dingen? Wilt gij vragen: vraag, klaag, en houdt aan om des lijfs nooddrift, om der ziele welstand bij Hem; houdt aan, al weet gij niet hoe; breek door het stom zijn en het moede worden heen en zie, of Hij ook een belooner is, want daarop is alles berekend, dat wij Hem kennen, zoo als Hij zich te kennen gegeven heeft en te kennen geeft – en daarin is alle heil – al ziet men voor het oogenblik het contrarie, ja, en ook morgen het contrarie, de verrijzenisse uit dooden was op den derden dag en is het nog in Hem, den Eerstgeborene uit dooden.

Dat beeld van een gespeend kind, moet u dunkt mij duidelijk wezen, als gij u zulk een kind, ja uwe eigene kinderen, gespeend wordende, voor den geest stelt, of ook, dat op hetzelfde neerkomt, een schaap, in den schoot des scheerders, terwijl het geschoren wordt; men zou zeggen, dat schaap moest het op een slaan en loopen zetten, daar het zich anders zoo gemakkelijk niet laat krijgen of neervleien, en dat kind moest schreeuwen en aangaan. Hoe zonderbaar, hoe beroofd, hoe ontdaan van het leven dat het, zacht en mollig in 's moeders borst gedoken, met volle teugen indronk, ligt het daar, het is gescheiden van het element, waarin het tot nog toe zwom, en heeft niets en kijkt en wacht! Zoo is de rechtvaardige aangevochten van wegen zijne gerechtigheid. Vreemd klinkt hem de beschuldiging van zelfverheffing, van geestelijken hoogmoed, van aanmatiging en verwatenheid, als hij tot de onrechtvaardigen, opdat zij er op mochten achtgeven tot hun eigen behoud, zonder het te willen of iets te bedoelen, door woord en wandel zegt, en laat gevoelen, dat hij van boven is, dat zij van beneden zijn; dat zij zijn uit deze wereld en uit deze wereld spreken. Bij zoodanige beschuldiging, als of hij niet recht wandelde voor God, wordt hij als verpletterd en verslagen; en daar hij geene middelen van tegenweer heeft en zich niet verdedigen kan, omdat hij bevindt, dat de tegenpartij van recht geen begrip heeft, maar hem onteert, wendt hij het in de droefheid der ziele tot God, en pleit daar voor de oprechtheid en zuiverheid en gezondheid van 's Heeren eigen gewrocht. Neen mijn harte is niet verheven en mijne oogen zijn niet hooge; ik draag de genade daar, om er u mede te bedekken, en ben in waarheid gekleed, u tot een getuige; wat beschuldigt gij mij van trotschheid, als of ik mij aanmatigde, dat ik het alleen zij, omdat ik u voorhoude, dat de kleederen, die gij nu aanhebt, u niet zullen kunnen dekken – neen, ik wandel in geen dingen, die mij te hoog zijn, noch in wonderen, alsof het overdrevenheid ware, of hooggeestelijke sophisterij, of idealisme, maar in eenvoudigheid, maar in realiteit, maar in waarheid, die tastbaar is, maar in dingen van gezond verstand. Ik heb van de redelijke, onvervalschte melk gedronken; de borsten zijn dáár – “El Schaddai,” God algenoegzaam; als een gespeend kind bij zijne moeder ben ik, verweeren kan ik mij niet en mag ik niet en wil ik ook niet, en de melk kan ik u niet op de hand leggen. *Gij* Heere zult het zoo met mij maken als eene moeder met haar gespeenden zuigeling; *Gij* zult alle die verwijten, dat ik nu sterven moet, te schande maken, met vaster spijs; en al die versmadingen, waarmede zij mij tot nul maken, en een gouden bouwsteen ter zijde laten liggen, of alleen tot hunne oogmerken gebruiken, doen wederkeeren op hunnen kop, als gij mij zult gesterkt en gerechtvaardigd hebben tegen hunne gerechtigheid, want gij zult mij verkwikken naar uwe trouw, die groot is, en is tot in eeuwigheid. Gij volk, dat met uwen God worstelt, waar de Esaus zoo veel gelijk hebben, maar u ontmoetingen geven, die niet uit liefde zijn, zet uwe hoop op Hem, die zijn zal, dié Hij zijn zal, heden, morgen en overmor-

gen, hoe men u ook tot op de grenzen des lands en uit het midden uws volks dringt; gij zult overmogen, want Gods gerechtigheden zijn sterker dan aller menschen praal.

En hiermede eindig ik dezen – wees van ons met uwe lieve vrouw en kinderen der genade Gods bevolen, en zoekt zijn aangezicht geduriglijk, en geloof het licht, waarin alle gezicht en bezit is van alle bestendig goed en verlossing uit alle benauwing.

Uw zeer liefhebbende vriend,

H. F. KOHLBRÜGGE.

59.

Utrecht, 25 Januari 1845.

Hartelijk geliefde Vriend!

Wat zal ik u van dat boekje van Malan zeggen? Wat de Heere zeide: gij reist stad en land om een Jodengenoot te maken, en als hij het geworden is enz. Den mensch overtuigen met de wet Gods in de hand van zijne ongerechtigheden; tegenover die ongerechtigheden de gerechtigheid Gods prediken, openbaar geworden in het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus, uit geloof tot geloof; en betoogen hoe de genade heerscht ten leven door gerechtigheid door Jezus Christus, en hoe de toestand, waarin wij geraakt zijn, niet overheerschen of heerschen zal, uit kracht van de genade; in een woord, hoe het geloof conform de wet stelt, – dat gaat eenen geheel anderen weg uit, als door Malan voorgesteld wordt.

.....
Stoutheid ligt in weerloosheid en wie in weerloosheid staat, zal zich omgeven vinden van 's Heeren stoutheid; zoo gaat het in alle dingen Gods. De werken zijn altoos en overal Gods, het ga er bij ons om, dat wij ons onder zijn Woord buigen, daaraan gehoorzaam zijn, dat is gelooven, en is het eenige alle werken in zich bevattende werk, dat Gode aangenaam is.

1 Joh. 4:10 hebt gij goed opgevat; evenwel nog een woord er van. Waarom gelooft men God niet? Is God dan een harde heer, die wat hards, wat kwaads heeft gezegd, dat wij evenwel moeten doen, zonder te weten, hoe wij er van zullen afkomen, en zonder dat Hij zich daarom bekommeren zoude? Heeft Hij dan geen bewijs gegeven, dat het ons waarachtig eeuwig goed moet gaan, zoo wij Hem gehoorzaam zijn, en dat alleen, wat Hij zegt, al ons bestendig heil in zich heeft? Heeft Hij zijn eigen Zoon niet voor ons allen overgegeven, en zal Hij ons niet met dien alle dingen schenken? Heeft Hij daartoe om ons eeuwig gelukkig te maken, het geloof aan zich in de zending zijns Zoons niet hersteld en de uitkomst er van in Denzelven geleverd, en alle de beletselen daartegen door Denzelven niet verbroken, en Hem tot een hoofd en vervuiler gezet aller dingen, voor hen, die Hij er toe roept? Miskent men al deze dingen niet, en veracht men het bloed Gods voor ons vergoten, en de stemme des Geestes, maakt men Hem dus niet tot een leugenaar, zoo men de onderhoorigheid aan het geloof van zich afzet, en het elders zoekt?

Zoo men God gelooft, is er geen rust, dag noch nacht, voordat men Gode geloovig geworden is, wil ja zeggen: dat zoo men van harte de dingen Gods als waarachtig erkent, en des Heeren Woord tegen zich laat staan en voor geen spel houdt, maar voor degelijk, men zich geen rust zal laten, voordat, zooals Petrus het uitdrukt, de dag zij aangebroken en de morgenster opgegaan zij in het herte; of totdat men de bewustheid hebbe, dat men in geest is, en niet in vleesch; of dat men zich mot zijn hart verlaat op den levenden God in het aangezicht Jezu Christi. Het herte nu wordt bevestigd door genade, gereinigd door geloove.

Voorts zit de zake der ruste niet daarin, dat ik geloof, of mij bij empressement overreed, dat Christus voor mij gestorven is; maar dat ik daar, waar mijne heilige plicht mij roept, en waartoe dezelfde mij roept, naar het gezond menschenverstand, om zoo te spreken, of, wilt gij liever, naar de prikkeling des geestes, dewelke in ons zegt: dit ligt zoo, dit is zoo, derhalve valt dit of dat te doen, hand aan den ploeg sla, en bij de onmogelijkheid mijnerzijds van het over te komen, worstelingen Gods worstel, tot die er mij gezet hebbe. In dien weg leert men de gangen des Heiligdoms; vóór op de straat zijn zij wel te beschrijven, maar slecht te bevinden, want het zich voorstellen der dingen is altoos anders dan het werkelijk zien van dezelve. Gecompliceerd zijn die zaken niet, maar de mensch is gecompliceerd; het oog zoo schaars eenvoudig; en de kinderkens!! Als de *Vader* met hen op het ijs gaat, vragen zij niet, of het houden kan, en als men zegt: die weg op! dan gaan zij; zij matigen zich niet aan, dat zij kinderkens zijn; zoo zij zich kinderen noemen, doen zij 't, omdat zij 't zijn, en altoos huishoudelijk, altoos ten opzichte van vader en moeder.

Als men spreekt over waarheid, en de waarheid niet gelooft, dan zit er immers wat tusschen, dat men in de hand houdt, en niet wil laten glippen. Maar ja, daar gij dat weet, blijft Psalm 107 waar: zij riepen tot den Heere, en Hij verlostte ze uit alle hunne benauwdheden. Er bestaat geen verkeerd roepen als ik afluat van hetgeen ik vasthoude, of als ik loslate; bij Hem om losmakinge en bevrijdinge aanhoude met belijdenisse, dat ik het vasthoude.

1 Joh. 5 vs. 1. *De Christus*, goed door u opgevat; nadere opheldering in mijne betrachting over Matth. 1 op vs. 16. Ja vs. 2 juist andersom als de mensch het opvat; vs. 3 beide, een en dezelfde zaak, de geheele zaak, waar alles op neerkomt. Vs. 4 vindt gij bij u niet, schrijft gij: er staat ons geloof, dat de wereld overwonnen *heeft*, de wereld is overwonnen. Houdt gij u aan het eenvoudige getuigenis der waarheid, en leg u niet op het overwinnen toe, dan zal uw geloof overwonnen hebben, vóór gij aan den slag komt. Den Zone Gods hebben (vs. 12), wordt opgehelderd uit Cap. 1 vs. 3. Gij hebt de bewustheid van vrouw en kinderen te hebben, schrijft gij. Altijd? en overal? Wordt die bewustheid dan niet veelvuldig door andere voorwerpen en aandoeningen verdrongen? Hebt gij ze b. v. altijd op de beurs, op het kantoor? Denkt gij er altijd aan als gij bij anderen zijt: die kleederen daar heb ik zoo en zoo door de zorg mijner vrouw; gaat daarbij niet veel als machinaal, dat gij eerst zoudt gevoelen bij gemis? Wie in de leere Christi blijft, heeft beide den Vader en den Zoon, zegt Johannes: meer kan ik er u niet van zeggen; de bewustheid er van komt op in de aanvechting; de blijen er van ziet men na hoogen nood; en de gewaarwordingen zijn in dien nood nog sterker, dan de gewaarwordingen daarvan na dien; verder gaat het ook daar als machinaal. Waar water in den bak is, komt het op, als men aan den slinger trekt; en er staat altijd water in den zuiger, dat dan ook bewogen wordt; het hart is niet lek, als men, in de gezonde leer blijft. De *gezonde* leer nu is het getuigenis Gods. Wat getuigt God dan? Dat Hij ons eeuwig leven gegeven heeft. Waar is dat leven? In Zijnen Zoon. Gij ziet, dat, wie de gezonde leer heeft, het leven heeft, en gij ziet, waar dat leven is; en dat, die de gezonde leer heeft, dit alles heeft, en dat de houders daarvan tot die "*wij*" behooren. Voor zoover gij u nu op die gezonde leer verlaat, en daarin blijft, behoort gij tot die *wij*. Waarheid in Jezu is geene beschouwing, maar realiteit, maar des onzichtbaren openbaring in vleesche en berekend voor vleesch, en vleesch berekend voor dezelve, omdat het vleesch is.

Gij zoekt van boven af te beginnen; begin met het Woord, daar ligt alles in; houdt u daaraan; gij zult gebouwd worden. Maar ik stuit gedurig op iets, daar ik het u in het doen, in de werken, zie zoeken; in iets, waar gij aan moet, maar niet aan wilt; dring er evenwel niet verder op door, opdat gij het niet in de werken zoeken gaat, 't zij van godsdienstigen, 't zij van zedelijken aard, naar valsche denkebeelden des vleesches daaromtrent; en evenwel de Heere opene u daarvoor de oogen; en breekt gij uw harte, zoo gij 't weet, en houdt het niet in.

Overigens het spreekwoord zegt: een woord – een man. Wie het levende woord heeft, heeft in datzelve eeuwig leven, 't welk is in den Zone Gods, die het leven en de onverderfelijkheid heeft daargesteld, en wiens scepter een scepter is van rechtmatigheid, en die gerechtigheid lief heeft.

Zonde tot dood is het moedwillig afgaan van de genade Gods in een weg, waarvan het einde de helle is, en die men inslaat niettegenstaande de sterkste convictie en bestraffing des Geestes en der getrouwe broederen; alleen uit geldgierigheid, eergierigheid of welke motieven dan ook om zich in het zichtbare en van het zichtbare zelf te weiden; waarbij men dan zich staande houdt, als ware men in gerechtigheid des levens. De getrouwe trekt voor zulk een toestand een zak aan en is steeds in 't gebed; maar als de maat overloopt, gaat het als in de Psalmen. Dat verband van vs. 17 geef ik u liever eens nader. Maar daaraan houdt u, dat zonde in Johannes brieven afwijking is van de leere Christi, of een gedrag dat tegen die leer is, zoowel jegens God als jegens de broederen. Amen zegt hij op vs. 18, die zijn grooten nood heeft leeren kennen, en de parel van groote waarde gevonden heeft, die hem in de ruimte heeft gezet en dien nood van hem afhoudt als een dijk, die tegen de zwalpende zee is opgericht. Uit uwe gevolgtrekkingen zult gij het decisive begrijpen, en waarom men waarheid met den naam van machtspreuken bestempelt. Uwe laatste aanmerking omtrent het boekje van Malan is maar al te waar; maar nu roepen mij mijne oogen van 't papier af.

Groet uwe lieve zuster, groet uwe lieve vrouw; een kus aan uwe lievelingen. De zegeninge onzes Gods dale over uw huis; zijn vrede in uwen lieven kring, zooals ik u mij altoos voorstel te zamen met de kinderen om de tafel. De genade met u.

Geheel de uwe,
H. F. KOHLBRÜGGE.

60.

Utrecht, 13 Febr. 1845.

Geliefde vriend!

Nu zal Mevr. antwoord begeeren, en dit dan door u en te gelijk voor u.

Spreuken 16 vs. 32 vindt Mevr. den sleutel tot hare vraag. Zonder gerechtigheid is noch jongelingschap, noch middelbare leeftijd, noch ouderdom van eenige beteekenis. Men kan niet verlangen, dat er dat zij, wat de Schrift van dit of dat roemt, zoo er de grond niet is, waarop de Schrift alles bouwt. Verder kan men in deze ijdelheid, waaraan alles is onderworpen, niets verlangen, alzóó vrij van alles, dat er niet overal aanstoot zoude wezen, zoo er geene liefde is, die, zelve niets dan barmhartigheid voor zich kennende, dat alles bedekt. De zelfzucht moet zich overal ergeren, omdat zij zich zelve behaagt, en overal het hoofd schudt, omdat zij overal, behalve bij zich zelve, eene volmaaktheid wil, welke louter idealisch is, en welke God niet wil. Is er een wandelen in den weg der gerechtigheid geweest, dan kan men niet anders dan de sierlijke kroon er van dragen, en vrede en blijdschap tot vrucht hebben, hoe meer jaren men daarin ondervinding heeft, hoe nietig al deze zichtbare dingen zijn, en hoe waarachtig en beproefd des Heeren woorden, trouw en ontfermingen zijn. Verder is het toch ook nog voor den vader van B. eene weldaad, dat hij er nog is, omdat door den dood de deure der bekeeringe voor hem nog niet is toegesloten. Laat zij hem zeggen, dat hij ter elfder ure den barmhartigen God en Ontfermer nog om genade smeek, en make, dat hij nog binnen kome; en zij late hem geene rust met opwekkingen daartoe in kinderlijke liefde.

Verder heb ik, over het algemeen genomen, oude lieden gekend, die naar de inspraak van hun hart braaf met de menschen geleefd en in eenvoudigheid God aangehangen hebben, en als ik er bij was, het was mij altoos in mijn hart, alsof ik voor hen knielde; want het was alles vorstelrijk in mijn

oog, wat aan hen was – ik denk hier principaal aan mijne beide grootmoeders, en aan hetgeen mijn vader mij van mijnen grootvader verhaalde; de namen van anderen mogen bij u niet bekend zijn – dergelijke personen moogt gij toch ook kennen. Waarlijk, dat is nog een ander gevoel, dan bij het zien van het bovenstuk van den Utr. Dom of van 1000 jarige eerwaardige ruïnes. Een zondaar van honderd jaar of een oude zot of zottin kan eene in het oog loopende waarheid niet onwaar maken. En het Woord Gods gaat door, ook waar geene vreeze Gods vermoed wordt. B. v. een rijk kopergieter hier ter stede, die den toenaam van gouden had, van wege al het goed, dat hij aan 't lijf had, en van wege zijn vermogen – snauwt op eenen kouden winteravond zijnen vader, die zeer arm was, van de deur af, terwijl de oude man, klagende, den ganschen dag niets over het hart gehad te hebben, om een dubbeltje vroeg. Een arme kleine jongen uit de buurt hoort dat aan, loopt schreiende tot zijne moeder, krijgt van haar met veel moeite een dubbeltje en een boterham, en geeft het aan dien ouden man. – Die rijke kopergieter is ellendig, doodarm op rot stroo gestorven – zijne vrouw is ellendig gestorven in een armenhuis, waarin zij opgenomen was, en de zoon kopergieter, die eene beeldschoone vrouw kreeg, en 't ging eerst tamelijk – is eergisteren desperaat, dat hij geen brood had voor zijne vrouw en 7 kinderen, een achtentwintig komen bedelen – bij wien? bij dien armen buurjongen, dien hij toen niet aanzag; dien jongen, die aan deszelfs grootvader dat dubbeltje en die boterham gaf – en nu, meestal door naarstigheit, een jaarlijksch inkomen heeft van 4 mille. Zoo letterlijk tot in het 3de en 4de geslacht.

De woorden: verblijdt u te allen tijd, 1 Thess. V, vs. 16 moeten, zoo min als de voorgaande of volgende, als aparte spreuken genomen worden; zij sluiten allen ineen als een schakel of legkaart.

O, wie, bij alle verongelijking, miskennis, verdrukking, slechte behandeling van anderen, bij alle ongerechtigheid, die hem wordt aangedaan, wel kennende, wat vleesch is, en wie God is, en in welke ontferminge en trouw hij is geborgen, het verstaat, hoe daarin de gerechtigheid Gods en zijne waarheid en wezen wordt verheerlijkt, en hoe men voor Hem het pleit wint, dat Hij alleen rechtvaardig is – zoo men die gerechtigheid tegen alle aangedane ongerechtigheid inzet, die wordt van zijnen God gedreven, gehouden en bekrachtigd om daarmede vol te houden. Waar hij zoo, in plaats van kwaad met kwaad te vergelden, zich door lief noch leed, door zuur noch zoet, door vleien, noch miskennis, noch verwerping en allerlei harde bejegening van dat ééne laat afbrengen, die smaakt juist in dat volharden in het goede tegen het kwade allerlei vrucht der waarheid en der werking des Woords der gerechtigheid en heeft in den grond der ziele, in zijnen geest *bestendige blijdschap en onverstoorbare vrede en vreugde in God*, al heeft hij ook van allen allerlei droefheid, die men hem berokkent uit hoogmoed en vijandschap tegen dat Woord der genade en der gerechtigheid, hetwelk alleen in gerechtigheid doet leven, en zich bewegen en wandelen. En het is juist die blijdschap des Heeren, welke ook verwakkert zonder ophouden te bidden, zoo er maar geen zonde ter dood is – welke in alles God doet loven, dat hij het zoo welmaakt – en de kleinste vonk van geestes herleving en terugkeering met vergeten van eigen geleden leed uit volle handen weder aanblaast; en de uitingen van waarachtige woorden, die hij gevoelt, dat uit het leven zijn (prophetiën), verkwikken hem van elk, die, zich onder de gerechtigheid buigende, God prijst.

Vaarwel, geliefde vriend, de genade onzes Heeren Jezu Christi met u, uwe lieve vrouw en kinderen. Wij groeten u hartelijk.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Utrecht, 27 Mei 1845.

Geliefde vriend!

Gij hebt mij bovenmate zeer verblijd met uwe bijzondere mededeeling omtrent het welgaan uwer zaken – dat mij boven andere het naast ligt en wederom groote zorgen van mij afneemt. – De bewustheid van de goedertierenheden des Heeren, de ondervinding daarvan in dingen, die reëel zijn naar onze behoeften of naar onze opvatting en gevoel van hetgeen wij noodig hebben, verlevendigt al gaande weg de hope – en de menigvuldige verrassingen der uitkomsten, die de Heere beschikt, langs ongedachte wegen, laten toch altoos wat achter om ook omtrent de onzichtbare dingen, omtrent hetgeen onmiddellijk Gods zaligheid aangaat, zich vertrouwelijk over te geven, of liever ongedacht er zoo van ingenomen te worden, dat men van zijne barmhartigheden, en ontferminge, en liefde, en genade, en trouw getuigt in een oogenblik, waarin men zich er het verst van af dacht, of zich er het meest van uitsloot.

Ds. le R. heeft mij geantwoord – maar ik heb er uit gezien, dat hij geen begrip van het Woord heeft, en toch meent met mij eensgevoelend te zijn – dat ik de zaken, door diepe ondervinding daartoe gebracht, wat te diep uitdruk, dat ik meer op altherkömmliche wijze moest leeren, en dat vele zaken, daar ik inzien in had, beter voor den Hemel bewaard bleven. Dat stukje van C. heb ik gelezen. De Heere kan dat kind in zijne barmhartigheid opgenomen hebben – maar de uitingen van dat Kind, zoo als dezelve daar gedrukt staan – zijn er eer tegen dan vóór.

Hebt gij in Deuteron. wel opgemerkt, dat Mozes de tweede 40 dagen en nachten op den Berg is gebleven zonder eten of drinken om voor het volk om genade te smeeken, en dat zóó de Heere zich heeft laten verbidden? Hoeveel had ik u nu nog te antwoorden; ik zal uwe vragen wel onthouden – maar zij u dit voor heden voldoende. Wij groeten u beiden allerhartelijkst. Dat 's Heeren zegen op u daal, zijn gunst uit Zion u bestraal; –

Hij schiep 't Heelal zijn Naam ter Eer. De genade met u.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Utrecht, 2 Julij 1845.

Een enkel woordje, geliefde vriend, dat ik met mijne zoons medegeef. Wij zeggen u hartelijk dank voor uwe laatste letteren aan mijne lieve vrouw. Uwe aanmerkingen, aangaande het een en ander in mijn manuscript, zal ik behartigen. Wat denkt gij, dat mij te N. door den Predikant de H. geantwoord is? “Zoo het mij bevolen wordt en zoo ik bovenal de verzekering kan krijgen, dat ik gewaarborgd ben voor alle mogelijke collisie met de kerkelijke autoriteiten, of gewaarborgd in mijn bestaan, zal ik het doen!” Ik begrijp, dat gij er veel over denkt – ik ook, en toch minder; ik weet, voor wie al ik dit doe, of gedaan heb, en vraag naar mij zelven niet. Ik verwacht er niet veel meer van. Nieuwe mondstopping en overtuiging voor zoovele grooten in den lande, die het toch altijd nog voor eene idée fixe van mij hielden, en de dingen toch voor beter hielden, dan ik zeide. Maar ach mijn land, mijn land, zoo deze laatste door mij gebodene gelegenheid, om gerechtigheid te doen, zal veracht zijn.

Vaarwel geliefde vriend met uwe lieve vrouw en kinderen. De Heere met u

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Tot hiertoe hebben wij de correspondentie van Dr. Kohlbrügge met twee zijner vrienden gedurende zijn verblijf in Holland medegedeeld. Nu volgt een nieuw tijdperk, waarin de schrijver dezer brieven zijne correspondentie met dezelfde vrienden voortzet, en zijne reis naar Godesberg en al de omstandigheden verhaalt, die zijn eerst verblijf te Elberfeld zóó ten hoogste merkwaardig maken. In September 1845 verliet hij zijn vaderland om zijne zwaar aangetaste gezondheid te herstellen. Hier ontmoette hij die vrienden, welke sedert 1833, tijdens zijn eerste verblijf in Elberfeld, reeds kennis met hem gemaakt hadden, en leerde van nabij den nood dezer vrienden kennen. Deze nood riep hem naar Elberfeld, alwaar hij als een prediker van Gods woord met de hoogste belangstelling ontvangen werd. Van den kant der Elberfeldsche predikanten werd hij insgelijks vriendelijk begroet, en werd hier, zonder iets van zijne gereformeerde beginselen te moeten opofferen, in de Kerk opgenomen. Dat deze stap de grootste gevolgen had, al zagen het noch de predikanten, noch zijne vrienden toen in, zal tegenwoordig elk begrijpen. Hij was nu niet langer buiten de erkende Kerk, maar er in; en al werden hem de leiders dezer Kerk van hunne kansels, toch bleef hij, wat hij was: een gereformeerd leeraar, die niets aan de zoogenaamde Union wilde te danken hebben, maar op den grond der aloude Kerk dezer landen onverwrikbaar stond, en zich op dezen grond handhaafde. Zoo doende heeft hij de gereformeerde Kerk gered.

Wij laten eerst de brieven aan den eersten Amsterdamschen vriend volgen, en gaan dan weder tot den anderen vriend terug.

63.

Godesberg, 4 Oct. 1845.

Hartelijk geliefde vriend!

Gij hebt mij zeer verrast met uw schrijven van 24 September. Het verheugde ons, dat gij gezond zijt, en uwe lieve vrouw het met de zenuwen wat beter maakt. Ik zoude U veel van hier kunnen schrijven. Kondet gij eens overvliegen! 4 à 5 uren marcheer ik met mijne lieve vrouw na den eten, dat om 1½ is afgeloopen, over de bergen; die goede vrouw staat tegenwoordig elken morgen vrolijk op, en het is een waar miracle, zoo als zij in krachten is toegenomen. Wat zoudt gij van mij zeggen, als gij mij twee dagen achtereen denzelfden Petersberg in verschillende richtingen zaagt beklimmen, waar men toch steil op van den voet af een uur voor noodig heeft. Het lieve Antje is ook een span langer geworden en spreekt reeds zeer goed en uitsluitend Duitsch. Wij gaan vroeg te bed. Ik slaap dadelijk en kijk om 6 uur naar de zon, zooals die heerlijk van achter de bergen opkomt. Onze woonkamer ligt op het Zuiden en heeft een venster daarheen, en nog een venster ten Oosten, bijna ten voeten uit openslaande. Wij hebben daar de geheele kom van dorpen, akkers en bergen voor ons. De menschen, bij wien wij inwonen, schoon Roomsch, hebben gevoel voor ons. Wij genieten hier onbegrijpelijk veel: mijne vrouw in het zien van de heerlijkste valleien, in het vinden van allerlei voetpaden, waarvan de uitloop ons altoos de verrassendste gezichten oplevert, en ik geniet dubbel in het genot, dat mijne vrouw heeft. Tot nog toe hebben wij de families v. d. H. hier, die bij Blinzler logeren. Dit heelt gemaakt, dat ik des Zondags velen, groot en klein, om mij heen heb; in de week elken morgen zoowat catechesatie, en des middags ga ik met mijne vrouw het liefste alleen, en vragen naar berg of dal of beek; waar wij uitkomen, komen wij uit; des avonds zijn wij een paar uurtjes op de groote zaal van Blinzler, waar ik dan menige gelegenheid heb gehad, over het een en ander te spreken. Aanstaande week bevinden wij ons te Godesberg alleen, en ik hoop dan aan Lucas 24 vs. 27 te beginnen en er u successivelijk iets van over te maken; want, hoe meer ik het bedenk, zoovéél te minder vind ik de vraag van Teylers Genootschap goed gesteld.

Uw liefh. vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

64.

Godesberg, 10 Nov. 1845.

Hartelijk geliefde vriend!

Hoe blijde zijn wij met al de goede berichten, die wij van U ontvangen mochten. Hoeveel stof geeft ons dit alles om God te loven, wiens goedertierenheid is tot in eeuwigheid, en die alle dingen zoo wel maakt. Welk eene zoete gewaarwording geeft de bewustheid, dat gij en uwe lieve vrouw zich onzen Gerrit zoo aantrekken. Welk een nieuw blijk uwer liefde en bewijs, dat de Heer de levendige en getrouwe God al onze gebeden hoort. Ook van onzen Jacobus hebben wij voortdurend goede berichten. – Verder vliegen ons hier de dagen om – en de gezondheid mijner lieve U. neemt toe; ten 1½ uur zijn wij reeds op de bergen en komen tegen 5 of 5½ weder te huis, terwijl Antje met de kindermeid uit den huize kleine wandelingen maakt, of bij Mevrouw Schwann in de kamer met twee knaapjes en met haar pop speelt. De bleekheid en het zenuwtrekken zijn geheel weg, en het kind is groot geworden en heeft een dikken rug en hals gekregen. Mijne gezondheid had door de laatste spanning zoodanig geleden, dat ik volgens het gevoelen van twee Doctoren na een half jaar had moeten bezwijken. God is tusschen beide gekomen en heeft ons planloos hier heen gebracht, en planloos zijn wij hier en genieten al het weldadige van de rust; de Sauerbrunnen herstelt bij mij weder langzaam de verzwakte deelen van binnen. Het huis te Utrecht hebben wij te koop gezet, omdat het ons, nu de zoons niet meer bij ons zijn, te groot is. Als kinderen groot geworden, komen ouders altijd in eene krisis en worden geroepen, zich kleiner te zetten; zooals elk verplicht is zich te schikken naar hetgeen hij heeft en naar de omstandigheden, waarin hij komt. Nu wij dan vooreerst onze gezondheid terug krijgen, en daartoe zooals van zelf hier heen gekomen zijn, zoude het vragen: *wat nu verder?* op ons eene ongunstige terugwerking hebben. Wij hebben geen plan om ons land er aan te geven voor onze genoegens, zelfs niet voor onze gezondheid; wij hebben geen idée te Godesberg te blijven, maar hebben wel geloof om Gods doen te verbeiden en Zijn weg te volgen; en, zóó het Zijn weg is, dat wij hier in Duitschland blijven, zal het toch altijd in verband staan met mijne roeping, en zoo voor allen, wien het in Nederland te doen is om waarheid, zooveel te meer vrucht dragen. Maar wij leven bij den dag, zooals mijn leven altijd geweest is, zonder iets voor mij te zoeken, maar overal op mijn hart dragende allen, die ik liefheb in den Heere. Verder weten de menschen, misschien uit voorgevoel van een in dat opzicht niet goed geweten, meer dan wij zelven, en berekenen en maken plannen van hetgeen wij doen of niet doen zullen, waaraan wij geheel vreemd zijn. Ik kan heden zoo weinig verzekeren, dat wij terugkomen, als ik verzekeren kan, dat wij hier zeker zullen blijven. Elk plaatst mij naar zijn façon; dat heeft de synode ook gedaan op hare manier. God plaatst mij voor heden aan den Godesberg. Dat is zeker, dat ik geen een uwer vergeet voor Hem en dat ik hier ook niet werkeloos ben. Laat U daarom niet verontrusten, geliefde vriend; laat zich ook onze dierbare: vriend de C. niet verontrusten. Naomi wordt weder Naomi al komt er een Mara tusschen. Elimelech heet: God is Koning. Machlon heet: het verwelkt als een blad en het verdwijnt alles; Chiljon heet: het komt toch alles in volmaaktheid terecht, en Ruth heet: het wordt eens gezien.

Uw in den Heer innig verbondene
H. F. KOHLBRÜGGE.

3 Aug. 1846.

Hartelijk geliefde vriend!

Geloofd zij de God en Vader onzes Heeren Jesu Christi, die ons eene eeuwige vertroosting gegeven heeft en eene gewisse hoop des eeuwigen levens naar zijne groote barmhartigheid en genade; waarna Hij ons ook zalig heeft gemaakt, en het eeuwig voornemen heeft genomen bij Hemzelven ons heerlijk te maken, weshalven hij ook alle dingen voor ons doet medewerken ten goede. Geloofd zij zijn naam, dat Hij zijne beloften waarmaakt, allen waarmaakt, en naar het bij Hem bevestigd voornemen met ons handelt; dat Hij ons allerlei vrede bewaart, opdat wij op Zijnen naam betrouwen, die alleen heilig en wijs en goed is. Het is toch iets, dat de aarde met al haar schoons en met alle hare ijdelheid niet begeerlijk meer kan doen zijn: – als wij zoo staan mogen midden onder de dooden, onder onze dooden, en daar gelooven mogen, dat zij den Heere leven, en dat ook wij, als ons stof daar rusten zal, toch niet gestorven zijn zullen, maar dat wij bij den Heere zijn zullen, uitwonende uit dit lichaam, – den dood onder de oogen te mogen zien, wetende bij alle huivering, die hij verwekt, dat wij naar geest van de vreeze des doods bevrijd zijn; dit alles geeft ons wat te verstaan, dat wij alle dagen zoo niet verstaan; te verstaan namelijk, dat de onzichtbare dingen Gods geene hersenschimmen zijn, maar dat zij meer wezen hebben, dan alle de zichtbare dingen, die ons omgeven. Ik zeg met u dank den God aller vertroosting en aller waarheid, dat Hij het u in dezen nieuwen weg van smart aan geen troost heeft laten ontbreken. Het doet mij innig leed dat gij en uwe lieve vrouw dat engelachtig kind niet meer hier hebt, dat is nu ook thuis gehaald, en wij zijn nog hier. Dat zal een zoet oogenblik zijn, als wij ook thuis gehaald worden. Die God, die naar waarheid in het binnenste vraagt, geve uwe lieve vrouw, veel in bedaarde stilheid met u te spreken over de aanstaande heerlijkheid, en hoe Christus de weg, de waarheid en het leven is. Wij willen wel absoluut vasthouden aan hetgeen wij in ons meenen te bevinden, maar daar staan wij ons zelven mede in den weg, en daarom is dan het woord van genade zulk eene zonderlinge prediking, dat wij er geen touwen aan vast kunnen knopen. Maar als wij toch eerlijk acht geven op de motiven van al onze handelingen en daden, dan moeten wij toch bekennen, dat wij menschen zijn, niet in den zin, alsof wij half goed waren, maar dat ons zekere gebreken aankleven; – neen, maar dat wij menschen zijn, die altijd het onze zoeken, en dan toch geacht willen zijn, als zochten wij God. God zoekt ons. Hij zoekt ons met zijn Woord, en wie op dat Woord en op de stemme des Geestes acht geeft, zooals die ons immer van zonde overtuigt, die kan niet anders, dan zich verblijden in het heil, dat de Heere voor ons gewrocht heeft. Zelfkennis werkt behoefte naar gerechtigheid, en behoefte naar gerechtigheid werkt vragen naar en smeeken om gerechtigheid, en het gevolg daarvan is, dat men zich op 't onverwachtst bekleed ziet met eeuwige gerechtigheid.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Elberfeld, 6 Oct. 1846.

De Hofprediker en particuliere raad des Konings te Berlijn heeft mij een zeer aangenaam blijk van toegenegenheid laten toekomen. Men begint te begrijpen, dat ik van nut zou kunnen zijn. Niets zal mij in den weg gelegd worden, veeleer zal men mij den overgang gemakkelijk maken, door alles voor mij uit den weg te nemen, zooals Agenda en anderszins. Er bestaat eene afspraak, die, zoo ik

gemerkt heb, uit Berlijn komt, mij hier vooreerst Hulpprediker te maken, en dan in te laten vallen bij voorkomende vacature.

De Heere, de getrouwe Ontfermer, maakt toch in alles zijn heilig Woord waar. Hij laat niet varen de werken zijner handen, noch beschaamd worden allen, die op Hem wachten. Stort uw hart voor Hem uit, o al gij volk, want de Heer is Rechter der gansche aarde. Hij hoort het gebed, Hij geeft genade en eere, en maakt ten hoogste groot alle Zijne ellendigen, die op Zijne ontferming en trouw hopen. Welk een God is onze God, Hij doet niet met ons naar onze zonden, maar naar zijne eeuwige barmhartigheden; Hij leidt de blinden op den weg, dien zij niet geweten hebben; al Zijne daden zijn recht gedaan. Hij is een waarachtig belooner dergenen, die Hem zoeken, een schild dergenen, die op Hem betrouwen; al Zijne ellendigen zullen eten en verzadigd worden, en verkondigen, dat Zijn werk volkomen, dat Hij de God Amen is.

Uw zeer liefhebbende vriend,

H. F. KOHLBRÜGGE.

67.

Elberfeld, 24 Nov. 1846.

Hartelijk geliefde Vriend!

Wij hebben deze maand zeer veel doorgemaakt. Ik zal het u kortelijk mededeelen, omdat men mij hier niet veel tijd laat voor mij zelve. Bijgaande uittreksels uit de Palmblätter, die gij wel aan onzen vriend S. zult overmaken, zullen u een weinig op de hoogte brengen. Zooals mij verhaald werd, waren 12 van de 22 ouderlingen, met K. aan het hoofd, voor de afschaffing van Agenda en kerkordening. K. zelf zeide mij, dat het er door moest, en stelde mij voor, dat ik als vijfde in de rij der predikanten zoude opgenomen worden, en dan was daarmede de breuk geheeld. B. zeide mij, dat zij moede waren van al de protesten, waarmede zij zich nu telkens moesten verweren tegen het ingrijpen van den Staat, en dat zij het ding van den hals wilden hebben. Naderhand zeide hij mij: ik zou mij laten aannemen, onder voorbehoud, dat ik niet tot Agenda en kerkordening verplicht was. Dit, in verband gebracht met dergelijke voorstellen uit Berlijn: dat ik met dispensatie van Agenda en kerkordening om de beroepbaarheid slechts had te vragen, en, dat ik als vijfde onder de predikanten in de rij kon opgenomen worden, maakte, dat ik er met eenen vriend over sprak, die er mij niets op antwoordde. Den 2^{den} November diende ik onverwachts, zonder dat er iemand van wist, mijn verzoek in om aangenomen te worden. Op 2 stemmen na vond men het goed. De Predikant B. zoude met 2 Ouderlingen mij op gewone wijze aannemen. In mijn verzoek stond de voorwaarde, dat mijne intrede in de gemeente mij tot niets, *wat in Godsdienst of regeering der kerk der Gereformeerde Belijdenis tegen was*, verplichtte. Dingsdag na den middag hadden de Predikanten eene conferentie voor wat anders, en besloten, allen bij mijne aanneming tegenwoordig te zijn. Hoewel ik dit onredelijk vond, nam ik het aan. Woensdag in den morgen vernam ik, dat alles op de been was, dat ik niet zoude aangenomen worden. Des avonds kwamen wij te zamen in het weeshuis. Na een gebed en voorlezing van Joh. 17 werd mij voorgesteld, mij te verklaren over wet, over de ontvangenis onzes Heeren en over den kinderdoop. Ik kwam aan het eerste. K. was de belhamel. Mijne sterke verklaring tegen alle wetbestrijding werkte te zeer op de gewetens, en het brak af. Toen werd mijn boek over Matth. 1 ter tafel gebracht, pag. 91. "Dat moet hij wederroepen," riep K. "Ik: "dat doe ik niet." "Verklaring dan!" Ik hield hun daarentegen alle leer, die de zonde in de materie zoekt, en de gruwelijke consequenties, die men er uit trok, voor. Toen brak het weder af. Daarop van Thamar. Zij konden niet vinden, dat Thamar bevel daartoe had gehad. Ik wees het hun aan, en kreeg ze eindelijk tot

staan met hen te overtuigen, dat Thamar recht en gerechtigheid gezocht had. K. zocht en bladerde intusschen al meer. Toen was het: of ik tegen den kinderdoop was, en waarom ik mijne kinderen niet had laten doopen. Ik expliceerde hun zulks. Toen: waarom ik niet kerkelijk getrouwd was? Ik verhaalde dat Ds. L. bij ons geweest was, maar uit menschenvrees zijn plicht niet gedaan had. Daarop: of ik mij nog in de kerk wilde laten trouwen? Ik antwoordde: Neen. Zij zeiden, dat mijne vrouw er vóór was. Ik: dat zulks niet waar kon zijn, dat ik die te goed kende. Daar brak het weder af. Toen deden zij mij drie vragen uit een Formulier, waarop ik “ja” antwoordde. Daarop gaven zij mij de hand, en zeiden, dat zij mij als lid der gemeente hadden aangenomen. Ik sprak ongevraagd een gebed of smeeking over hen in de kerk van Elberfeld uit, waarvan zij allen getroffen waren. In de gemeente waren intusschen vele gebeden opgegaan en eene algemeene blijdschap, die zich ’t eerst in het weeshuis lucht maakte, dat ik aangenomen was; alles was vol angst, dat de Predikanten mij wat in den weg zouden leggen; de geheele stad was vol blijdschap.

Des Zondags bij K. de kerk stop vol. Hij moet onder anderen gezegd hebben: “Liebe Gemeinde, freue dich! Du hast ein gutes Werk gethan; ihr habt den Gottesmann, der 17 Jahre unterdrückt und verfolgt wurde, diese Woche in euren Schooss aufgenommen.” Maar nu eerst de vrienden; zij waren allen perplex of kwaad; de een schreef mij dit motif, de ander weder een ander toe. Niemand verstond mij. Wat ik toen veel geworsteld heb in de gebeden! Eindelijk kreeg ik ze tot staan, dat zij mij begonnen te begrijpen, wat ik wilde, en dat ik het voor hen gedaan had en voor hunne kinderen, en dat de geheele gemeente van E. rechten op mij had, die zij zoo levendig uitdrukten, dat het wonder is, dat er twee Zondagavonden geen ongelukken voor mijn huis hebben plaats gehad, want de aandrang, als de deur opengaat, is niet te houden. De straat staat zwart, en elk wil er in. Ik heb het met de vrienden nu zoover, dat zij mij allen excuus gevraagd hebben, behalve de v. d. H.; maar C. zegt toch, dat hij begrijpt, dat ik mij voor anderen in den afgrond heb willen storten, maar verwijt het mij intusschen, als hij maar gelegenheid heeft.

En de predikanten? K. heeft zich schrikkelijk gecompromitteerd; bij den een verhaald, dat ik drie punten had moeten herroepen, bij den ander, dat ik mij verweerd had als een leeuw, en dat hij in mij den alten Kriegsmann wedergevonden had, – bij den een, dat het nu hunne plicht was, den Koning te verzoeken om van Agenda en kerkordening los te komen, bij den ander, dat ik alles onvoorwaardelijk had aangenomen, Agenda en kerkordening. In een voornaam gezelschap uitte hij zich schrikkelijk lichtzinnig, vooral over mijne vrienden; nu ik overgekomen was, moesten zij ook meê, en de zaken bleven zooals zij waren. – En nu B.; deze verzoekt mij, ik zou nu aanvragen te Coblenz om beroepbaar verklaard te worden, maar tegelijk waren er nog eene menigte van zwarigheden, die ik te boven zoude te worstelen hebben, om dit te verkrijgen. Intusschen moest ik, en dit was ook de meening van het Presbyterie, met de Zondagsmorgenpreeken ophouden, en daarentegen voor des avonds een grooter lokaal nemen (den vorigen dag had hij gezegd, dat ik natuurlijk voort bleef gaan). Ik vroeg, waar die dan blijven moesten, die mij beroepen hadden? “Wel, in de kerk.” – “Ja; maar toch niet zoo onvoorwaardelijk, dan moet er een gemeen overleg gemaakt worden, dat allen tevreden zijn.” – “Neen, dat doen wij niet, dan zoude het wel heeten, dat wij gezondigd hadden.” – Daarop is de bom losgebarsten, nadat ik mij verklaard had, dat zij wisten, hoe ik hier gekomen was, welke verplichtingen ik op mij genomen had, dat ik daaraan trouw bleef, dat zij mijnen stap niet als voor mij, of als geïsoleerd te beschouwen hadden, maar geschied om alle separatie voortekomen, en om de kerk van Elberfeld te verlossen van hetgeen zoo op alle gewetens drukte, en dat ik den anderen althans voor een tijd diende te blijven dienen, totdat alle aanstoot uit den weg en het onderlinge vertrouwen hersteld was. Sedert heb ik nog een paar onaangename bezoeken gehad. K. heeft mij bedreigd met uitzetting uit het land, en ik weet niet wat al, en nu zeggen zij ronduit, dat zij de kerkor-

dening blijven houden. Ik heb den een en den ander geantwoord, dat zij mij niet konden doen wankelen in mijnen plicht, dat ik verder elk bevel, om mijne Zondagsmorgen-verzamelingen natelaten, voor ongerechtigheid en voor vervolging zoude houden, en dat zij moesten weten, wat zij aanvingen. In de gemeente zelve is de grootste spanning. Velen zeggen reeds, dat het de nijd der predikanten is, die wel weten, wat het geven zou, als ik op den preekstoel kwam. Intusschen vertelt men van Zondag tot Woensdag, van Woensdag tot Zondag, dat ik zal preëken. Ik heb aan S. te Berlijn geschreven om toelating tot examen met dispensatie van Agenda en kerkordening, en den Minister verwezen naar den Minister van Z.

Ik ben onder dit alles hard ziek geweest; zulk een hoofdpijn had ik in lang niet gehad; intusschen heb ik elken Zondag 2 malen gepreekt en ook de Catechesaties gehouden. Voorleden Zondag preekte ik over Genesis 32 vs. 31; die preek maakte veel indruk.

Wij zijn nu beiden zeer gerust; Vrijdag, Zaterdag en Zondag was ik zelfs zeer vrolijk, heden wat moê, want ik had gisteren en eergisteren van den morgen tot den avond bezoeken; de een kwam, de andere ging. Wij zeggen: de strik is gebroken, wij zijn los, onze hulp staat in den Naam des Heeren, die Hemel en aarde gemaakt heeft, en die hoog verheven is boven alle golven en baren, die ook gezegd heeft: als gij door het water zult gaan, zal ik met u zijn, dat de stroomen u niet zullen verdrinken. Aan S. zond ik gisteren eene preek voor u; ik durfde die om de port niet in eens op de post doen. Onze S. is nu bij ons, dat is voor mijne lieve U. een heele troost.

Palmbblätter Maart 1846.

Der Dr. Kohlbrügge verlegt anfangs Mai sein Domicil hieher. Seine frühern Freunde sehen dies gern, indem sie nicht zweifeln, dass, da ja auch ihm die Heilige Schrift als alleinige und absolute Glaubensnorm gilt, im Wege mündlichen Gedankenaustausches sich eine Verständigung werde erzielen lassen. In wiefern diese Aussicht mehr als eine illusorische war, werden wir zu seiner Zeit zu berichten nicht verfehlen.

September 1846.

Der mehr erwähnte Dr. Kohlbrügge aus Utrecht hat seit zwei Monaten sein Domicil unter uns genommen, und hält seinen *zur Zeit* noch von der Kirche getrennten Freunden sonntägliche Erbauungsstunden in seinem Hause. Unsere Hoffnung, dass seine persönliche Anwesenheit dazu dienen werde, die dissentirenden Brüder, wenn auch einstweilen noch nicht der Kirche, so doch ihren kirchlichen Sinnesgenossen wieder näher zu bringen, scheint sich mehr und mehr erfüllen zu wollen. Dass jede Tendenz einer Sectenbildung ihm fremd sei, ist nunmehr hinreichend konstatiert, und wenn die Vermuthung Mancher, als sei der Augenblick seines Rücktritts in die Kirche nicht mehr so gar ferne, sich bestätigen sollte, so würde er sich, sammt denen, die etwa aus seinem nähern Kreise ihm sich anschliessen möchten, des herzlichsten Empfangs versichert halten dürfen.

Vaarwel, hartelijk geliefde Vriend! Groet uwe lieve vrouw van ons zeer, ik hoop, dat het haarEd. nu wat beter gaat; groet ook zeer uwe lieve kinderen. Uwe Maria en Cateau moeten ook veel groeten van Antje hebben; dat kind schiet al weder een heel end op in lengte. Van de familie hebben wij goede berichten. Naar den Haag heeft mijne vrouw alles geschreven. Ik verzeker U, dat wij goedsmoeds zijn, en dat er hier veel gebeden voor ons opgaan van stillen in den lande. Die ongelukkige gerustheid des vleesches van velen, die zich in hun kerkje verkneuterden, en het ware voorbij zagen en mij, dat ik het zoo eens uitdruk, op de viool spelen lieten, heeft toch een goeden knak gekregen. Ik zie intusschen geen kans meer om de zaak heel te krijgen; aan beide zijden veel liefdeloosheid en

zoeken van zich zelven. Wees der genade bevolen; ik omhels u als mijn dierbare en trouwe vriend – vaarwel.

Uw liefhebbende broeder in den Heer
H. F. KOHLBRÜGGE.

68.

Elberfeld 30 Dec. 1846.

Hartelijk geliefde Vriend! Laat het misschien dubbel port u welgevallen, terwijl ik u, in plaats van veel schrijvens van mijne eigene hand, eene preek van mij laat toekomen over Rom. 5 vs. 9. Had ik den tijd maar, hoeveel deelde ik u gaarne ook nog persoonlijks van ons mede. Het heeft alles ten goede gewerkt, wat het Presbyterie tot op dit oogenblik deed. Ik heb aan hetzelfde op hun verbod van de zondagsche godsdienstige tezamenkomsten geantwoord met 4 boek Mose cap. 41 vs. 26-29 en aan hetzelfde verder alles ernstig voorgehouden. Het Presbyterie heeft met 9 tegen 8 stemmen (de 8 stemmen waren er voor, de zaak er bij te laten) alle de stukken opgezonden aan den Superintendent, met idée om mij te vervolgen. Intusschen weet hier geen mensch, hoe de zaak te Berlijn staat; daar heeft God alles voor mij goed gemaakt, en wij zijn in geen deele beschaamd geworden in onze hope op den Getrouwe en Almachtige. Ik had zijdelings antwoord uit het Ministerie van eeredienst, reeds voor dat er iets van bekend was, dat den koning een Toleranz-Edict zoude voorgelegd worden, dat in de maak was, en waardoor ik de vrijheid zoude krijgen, eene zelfstandige Gemeente te vormen. Dit edict komt nu eerstdaags uit. Omtrent vereeniging van beide partijen liet men mij voelen, dat ik wel niet aan beiden zou kunnen voldoen, althans dat men geen kans zag, hoe ik dat klaar zoude krijgen. Nog begrijpt er hier niemand iets van, en ik wacht gelaten af, wat weg de Heere op wil. In de Gemeente is de stemming nu verbazend voor mij toegenomen, vooral nu het algemeen bekend is geworden, hoe ik ben aangenomen en wat ik beoogd heb. De toevloed was met de kerstdagen zoo ongemeen, dat ik met moeite op den kathedr gekomen ben. Ik heb vrijdag, zaterdag en zondag tweemaal gepreekt met zeer veel blijdschap en versterking voor mij zelven. De meeste hoorders waren tot tranen geroerd. Allerlei wonderen heeft God gedaan in deze laatste dagen; ik dacht aan de spreuk: De sterren van den Hemel streden tegen Sisera. Ja, God leeft en hij hoort het geroep Zijner ellendigen. Vrijdag morgen heb ik weder te preeken. Wij zijn zeer welvarende; mijne lieve vrouw evenwel gisteren en heden wat minder. Welk een jaar dit jaar! Nog te Godesberg tot in April – het afscheid van mijn land, het verlaten van mijn huis – het afscheid bij U – vreeze en beven, toen ik hier aankwam – de maand November – nu het Edict – G. in onze nabijheid en zeer goed oppassende – in alles ruimte – allen dankbaar en jubelend over mijne kerstpreeken: en wij zitten er zoo stil bij en zien het alles aan. God is groot en goed. Hartelijk dank, geliefde Vriend, voor al de roerende bewijzen uwer liefde aan ons in dit jaar, die ook zoo in uwe overkomst met uwe lieve vrouw en kinderen, en ook zoo in uw laatste schrijven ons overstelpen. Wij zeggen met U en voor U den Heere dank, die ook voor U alles heeft welgemaakt en waarachtig verder wel maken zal. Wees van ons op 't hartelijkst gegroet met uwe lieve vrouw en kinderen. De genade met U.

Uw liefhebbende vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

Elb. 19 Feb. 1847.

Mijn waardste Vriend. Ik sluit hier een brief in van K. aan mij, die zal wel zeggen, dat hij den Geest Gods heeft. Zie eens, welke ondankbaarheid – verhardheid – verdraaiing en miskenning van mijn geheele zijn hier en van mijne opofferingen, en dat onder broederlijke termen. Wat is dat voor een geest? I have given to him an answerless answer. Ik ben nog eens onder hen geweest, maar er is geen hart of verstand voor mijn bloed en mijn betuigen; zij zullen niet rusten, voordat zij verzekerd zijn, dat zij er mij uit hebben, dat heb ik duidelijk gevoeld. Ik geef het Hem over, die alles in Zijne hand heeft, en ben nu gerust; alles moet ten voordeele des Evangeliums uitloopen, en God gerechtvaardigd worden. Vaarwel mijn lieve vriend. Onze hartelijke groeten aan uwe lieve vrouw en kinderen. Het is roerend zulk een hart, als de Gemeente hier voor mij heeft.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

An Herrn Doctor Kohlbrügge Hochwürden.

Geehrtester Herr Doctor,

Das Presbyterium der Gemeinde, unter deren Gliedern Sie auf Ihr Begehren und Nachsuchen vertrauensvoll aufgenommen wurden, giebt mir auf, Ihnen zu eröffnen, dass es die bereits an Sie erlassene Aufforderung zur Einstellung Ihrer sonntägigen Erbauungsstunden und zur Beseitigung des dadurch der Gemeinde gegebenen Anstosses um so nachdrücklicher erneuern müsse, je weniger es Ihnen eine Berechtigung zur Abhaltung solcher Gottesdienste innerhalb unsere Parochie zugestehen könne. Zugleich sieht sich dasselbe Collegium veranlasst, Ihnen brüderlichst das in feierlicher Stunde von Ihnen abgelegte Gelübde ins Gedächtniss zurückzurufen, in welchem Sie verheissen: “Bei der Gemeinschaft unserer Kirchen, nicht nur im Gehör Göttlichen Wortes, sondern auch im Gebrauch des H. Abendmahles und was dem ankleben mag, zu verbleiben.”

Mit wahrhaft schmerzlichem Bedauern, dass es zu solchen Verhandlungen zwischen uns und Ihnen kommen musste, jedoch nicht ohne alle Hoffnung, dass eine Ausgleichung der eingetretenen Misstände und eine Einigung noch im Reiche der Möglichkeiten liegen werde, verharre ich mit brüderlichem Grusse

als Ihr ergebenster K.

d. z. praes. presbyterii.

Elberfeld, Februari 1847.

Ik ontvang daar zoo even uwe mij dierbare letteren. Gij ziet nu uit de mijne, dat gij het wel gevoeld hebt, wat het aannemen tot lidmaat voor ons geweest is en nog is. Als een staaltje van onoprechtheid nog het volgende. De pred. B. had mij eenige dagen voor mijne aanneming mondeling geraden, dat ik in mijn schrijven mij bedienen zoude van de woorden: “Mit Vorbehalt von Agende und Kirchenordnung.” – Den avond laat vóór den morgen, waarop mijn brief in het Consistorie kwam, deelde ik hem mijn concept mede, waar dit nu zoo in stond. Hij zeide mij, dat dit wat abrupt Duitsch was, en of hij het om den stijl veranderen mocht. Ik zêi, dat ik voor mijn stijl niet veel gaf; dat het er om te doen was, of iets goed was; toen veranderde hij de woorden in die, zooals ge ze in mijnen brief van den 24 Nov. 1846 leest. Na mijne aanneming zeide hij, dat mijne woorden niet

meer zeiden, als wat zij predikanten ook hadden, en dat bijaldien in mijn concept, (dat ik, omdat hij mij verzocht had, dat niemand het in de hand mocht krijgen, omdat hij er aan veranderd had, verbrand had) “kerkordening” gestaan had, hij de eerste zoude geweest zijn om tegen mijne aanneming te zijn! Zulke leugens hebben zij een aantal. Het schijnt die menschen alles hetzelfde te zijn, wat zij zeggen, en dat alles met uitgestreken vroomheid, zoo zij maar tot hun doel komen.

Intusschen zitten zij er erg in. Wij hebben onze toevlucht tot God, en worden zeer versterkt in Hem van dag tot dag, en hebben onder alle smart te zamen menigen vrolijken gang over de bergen, waar wij ons dan wegen maken door dik en dun heen, ver van al de hartstochten, die in het dal woe-
len: Psalm 84. Wij verblijden ons zeer over uwe gezondheid en die uwer lieve A. Zondag heb ik gepre-
ekt over Luc. 9 vs. 28-36.

Te Utrecht is een student; hij heet T., deze wilde de vertaling van mijn boekje over het oude Tes-
tament beproeven, maar gij zijt nu al zoo een goed end op weg. Wat heeft de C. die 50ste Psalm
meesterlijk in druk gebracht! Ik feliciteer u, dat gij in uzelfen geen deugd ziet; Zijn is de heerlijk-
heid. De genade met u.

71.

Elberfeld 13 April 1847.

Mijn lieve vriend!

Gij komt tot ons – welke blijdschap! – Gij zult mij dan preekende vinden in een mooi, hoog en
ruim lokaal. Wij krijgen eene gereformeerde kerk, onafhankelijk van den Staat en van de Lands-
kerk; – mijne ambtsverrichtingen worden met die der overige predikanten gelijk gesteld en erkend.
Wij houden de oude belijdenissen, formulieren enz. De Koning moet zeer ingenomen zijn met het-
geen wij willen.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

72.

1 Mei 1817.

Waardste Vriend.

Wij hebben deze week een Presbyterie gevormd, bestaande uit 6 ouderlingen en 3 diakenen, en
de brief aan den Koning opgezonden, alsook aan den Minister. De onderteekenaars zijn reeds in ta-
melijk groot getal, daaronder vele kostelijke, den Heere dierbare zielen, die ik niet kende, maar aan
wie ik nu wel gemerkt heb, dat zij dapper mede gestreden hebben in den gebede voor den Heer.

Wij verwachten U met blijdschap met uwe lieve M. en C. tegen den bepaalden tijd; kan het
eenigzins, zoo kom nog voor Hemelvaartsdag, d. i. woensdag van de volgende week. Ik kan uw
overkomst niet laten afhangen van onzen gang naar Berlijn, die nog altijd onzeker is. Zoo dat van
Berlijn onverwachts opkwam, schrijf ik U altijd eenige dagen te voren. Men schijnt het er heen te
willen sturen, dat de Heer S. mij te Elberfeld ordineert, om mij hier niet te missen.

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

26 Mei 1847.

Mijn waardste Vriend.

De Minister heeft nog niets van den Koning ontvangen, maar belooft allen spoed, hoewel het toch zoo gaauw niet gaan zal. Met den Hofprediker S. sprak de Koning sedert niet, omdat Z. M. in Potsdam zich ophoudt en veel met den Landdag te doen heeft. De Gemeente neemt gaandeweg toe, en de boosheid niet minder. De Augsb. Allgem. Zeitung had er voor eenige dagen ook al een artikelje over. Dr. K. zegt, dat men aan ons aller voorhoofden den Satan zien kan, en Ds. S. preekte onlangs, dat ik niet geloofde, dat Jezus Gods zoon is. Zoo werken zij bestendig in hun nadeel en maken het al erger. De geheele kreissynode is onlangs tegen mij te paard geweest.

KOHLEBRÜGGE.

Elberfeld 22 Sept. 1847.

Mijn veel geliefde Vriend!

Ik wenschte, dat gij een daagje bij mij waart, terwijl ik huisbezoek doe. Wat zoudt gij opleven, als gij zoo uit één mond Gods lof hoordet groot maken, zijn woord hoog eeren, als gij van armoede en ellende uit één mond hetzelfde vernaamt, en daarbij zooveel hoordet gewagen van de trouw, goedertierenheid en ontferminge Gods, van de dierbaarheid onzes Heeren zelve en van alle wonderdaden des Heeren in bekeeringe en bevestiging, in verbreking, in genezinge en in allerlei uitreddingen. Mijn hart vloeit menigmaal over van dank tot den Heere, dat Hij mij Zijn woord geeft, en dat het zooveel vrucht draagt tot Zijns naams heerlijkheid, tot lof zijner groote genade.

Van de andere zijde neemt het geweld der tegenwerking hand over hand toe en schijnt nu op de spits gedreven te worden. In de Elberfelder Courant staan uit de Rheinische Beobachter resumés van Verhandelingen der Rheinische Provincialsynode; wat er op die Synode al tegen ons uitgesponnen is, gaat ver. Men heeft zich daar alles veroorloofd. Dat ik zoude geordineerd worden en dat wij gereformeerd zouden heeten, dat mag er niet door. Ik denk aan Psalm 22 vs. 17, 21 en sterk mij in mijnen God, Die de eenigste toevlucht is, en Die ook deze machtige batterij wel innemen en vernagelen zal. Ik heb weder twee preeken op de pers gegeven; de eerste gaat grif af.

Uw liefh. en verbundene in den Heer

KOHLEBRÜGGE.

Elberfeld 15 Dec. 1847.

Hartelijk geliefde vriend!

Gij weet zeker dat ik eene reeks preeken hield over Zacharia 3. De Heer S. uit W., ofschoon geen lid van onze Gemeente, geeft er het geld voor om dezelve te laten drukken; of er nog een paar anderen aan bijdragen, weet ik niet. Wij hebben tegenwoordig eene stevige diaconiekas; in de penningen van geloovige armen ligt toch eene wonderbare macht; de drie maandelijksche bijdragen zijn altijd ver boven de verwachting, zoodat de v. d. H. niets meer behoeven bijdragen, dan zij anders voor de andere kerk naar belastingsomslag te betalen hadden. Het schrijven van uwe lieve dochter J. heeft ons verbaasd; welk eene genade te mogen zien, dat ook onze kinderen van den Heere geleerd

worden. Ach dat gij en uwe lieve vrouw weder eene teleurstelling hebt moeten beleven – alles toch smart, dood en ijdelheid hier, en toch onder dat alles een wijnstok en een vijgeboom, waaronder men elkander noodigen kan, en het goed hebben, en smaken, dat God niet met ons doet naar onze zonden, maar naar zijne groote barmhartigheid over ons in Christus Jezus.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

76.

11 Febr. 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Ik blijf het zeer volhandig hebben, men komt mij met alles te lijf, ofschoon mijne U. wel. de helft afcaveert. De gemeente is overgelukkig, en het woord werkt met kracht. Er wordt bijna elken Zondag zooveel gecollecteerd, dat het onbegrijpelijk is. De liefde tot het woord is voorbeeldeloos, en de tegenstrijdigste gezindheden onderwerpen zich aan ééne waarheid. Eergisteren avond moest eene menigte weer terug, omdat er geene plaats meer was. In de groote kerk is het tot mijne smart het omgekeerde. 't Is of daar alles in eens in den dood is gegaan; 't ligt daar alles verbroken en uit-één. Alles is gespannen op dat van Berlijn; de predikanten zeggen, het komt over eene maand. Ik kan er ja noch neen opzeggen, en wacht er op en wacht er toch niet op; hoe gaarne zag ik de geheele kerk hier gered; maar wat ik den predikanten betuigd heb, dat komen zou, is gekomen; zij wilden mij niet gelooven en gaven geen acht op mijne waarschuwing, ja hielden die voor nul.

.....

77.

Elberfeld, 3 Maart 1848.

Mijn dierbare vriend!

Ik heb hard op geschreid, toen ik uw brief heb gelezen, en ben nog te vol droefheid om U een geregeld woord te kunnen schrijven. Ik heb weder sedert gisteren verschrikkelijk aan de tanden, en sedert eenige dagen veel inwendig geleden. Pruissen, mijn vaderland, gijlieden, alles bestormt mij. Het ergste zal mij niet onverwachts komen. Wij kennen die bloedmensen van 1789 en daaropvolgende jaren; ik heb het ook alles vooruitgezien en menigen Zondag avond, vooral bij de behandeling van Jes. 34 vs. 12: "Dass Ihre Herren heissen müssen: Herren ohne Land, und alle Ihre Fürsten ein Ende haben," der gemeente voorgehouden. Als mensch bloedt mij het hart, doch dat ééne houdt mij het hoofd op: als gij nu alle deze dingen ziet geschieden, zoo weet dat uwe verlossing nabij is. De geesel der wrake Gods moet komen, maar zoo is ook dan de Heere op weg voor de zijnen. Ik zend U eene preek, die moet U troosten; 't is alles waar, wat er in staat. Dat wij ook uit den beker drinken, die den volken ingeschonken wordt, blijft toch voor ons een bewijs van liefde en trouw, van barmhartigheid en genade. Dat ik voor U bidden blijf, weet gij. De Heere zal toch zorgen en op het eind het toch nog met ons wel maken. Wat baat het overigens den mensch, zoo hij de geheele wereld won, en schade aan zijne ziel leed? Het eeuwig wel is toch altijd verkiesselijk boven den altijd onrechtvaardigen Mammon. Wat buigt gij u neder, o mijne ziele, wat zijt gij zoo onrustig in mij? Ik zal Hem nog loven voor de menigvuldige verlossingen zijns aangezichts, en dat Hij mijn God is. Gij kent Zacharia 13 vs. 9.

Uw medegenoot
H. F. KOHLBRÜGGE.

78.

Elberfeld, 15 Mei 1848.

Mijn lieve vriend!

Gisteren doopte ik 30 kinderen; gij had die groep moeders en kinderen om den preekstoel heen eens moeten zien; des avonds heb ik een huwelijk ingezegend; Zondag heb ik reeds weder 4 kinderen en 4 paren. Welk eene beweging Gods in de gemeente. Wij zijn bijzonder gesterkt. De genade met U en uwe lieve vrouw en kinderen.

Uw liefh. vriend
K.

79.

Elberfeld, 30 Mei 1848.

Mijn lieve broeder en vriend!

Den eersten Pinksterdag houden wij avondmaal. Ik noodig U plechtig uit en ook uwe lieve vrouw, zoo zij medekomen kan, om met alle broeders en zusters in den Heer hier aan zijne tafel te eten en te drinken, dat uwe zielen verzadigd worden uit de liefelijkheid onzes getrouwen Heilands, die ons pand en zegel geeft, dat wij voor eeuwig Zijn duur gekocht eigendom zijn en dat Hij 't alles met ons wélmaken zal. Wij houden de boven-logeerkamer voor U open en het bed gespreid; en, o hoe gelukkig zullen wij zijn, U aan ons hart te mogen drukken en het ook U te zeggen: Wees getroost, uw God is Koning! Gij weet niet, welk eene liefde er voor U is opgegaan in de geheele gemeente, daarom kom eet en drink, wij hebben alles om niet, Genade om Genade.

K.

80.

Elberfeld, 13 Juli 1848.

Geliefde vriend!

De Heere alleen is wijs en heilig, ook is Hij alleen goed, en Zijne trouw is groot. Hij doet toch altijd boven bidden en verstaan; dat kunnen wij zoo altijd niet gelooven, maar wij ondervinden het, dat het zóó waar is. Het is toch Zijne hand, die door de diepte leidt, en die ook op zijnen tijd de omstandigheden zoo geleidt, dat wij weder op het droge geworpen worden. Wat is het zoet, geleerd te hebben, dat het heil des Heeren is. Als wij alles verkoopen moeten of mogen om den schat in den akker in rechtmatig bezit te hebben, dan sluiten wij toch op het einde eene goede balans.

Ik zie daar zoeven het rijmpje:

Vreed' is boven, zoete ruste,
Boven is ons Vaderhuis,
Vreugde zal de ziel verlusten,
Zonder droefheid, smart of kruis,
Zonde, dood noch eenig kwaad,

Kwelt ons daar, o zaal'ge Staat!

O, zie Gods zalige genaden,
In Jezus voor de ziel bereid,
De Hemel-goederen en weldaden,
Die raken aan de Zaligheid
Van de uitverkoornen, worden
Nooit verloren in der Eeuwigheid.

Uw liefhebbende vriend
F. KOHLBRÜGGE.

81.

Elberfeld, 11 Aug. 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Gisteren had ik aanneming van 14 Ledematen, daaronder mijne beide zoons. Zondag worden nu Jacob en Antje gedoopt. Welk eene genade, dat onze hope op God in geen stuk beschaamd wordt. Hij vervult alle zijne goede woorden op Zijnen eigenen tijd en daar ontbreekt niets aan. Ik verheug mij nu vooruit op de ademhaling, die ik in het midden van U hebben zal. De Genade met U.

Uw liefh. vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

82.

Elberfeld, Zondag na den middag.

Mijn dierbare vriend!

Waartoe ik voornamelijk overkwam, heeft de Heere gegeven; een schoone bouwplaats midden in de stad, waarop ik reeds lang had gespeculeerd, maar die verworpen was; dit heeft heden morgen zijn beslag gekregen. Ik preekte heden over Psalm 117. Deze Psalm gaf mij de Heere gisteren avond, de gemeente is daarvan zeer getroost. Als gij nu dezen ontvangt, zit ik weder in Nijmegen tot Donderdag; deze plicht ben ik mijne moeder schuldig, maar liet mijne terugkomst in 't onzekere en afhangen van 't vinden van een grondstuk, en met dit verworpen grondstuk kwam in eens iemand opdagen, terwijl wij gisteren in het Presbyterie aan 't discuteeren waren over een grondstuk, dat ik niet wilde en over een ander, dat v. d. H. niet wilde; in eens stond ik op en zei tegen 't Presbyterie: – daarhéeen – en nu werd hetzelfde uitmuntend gevonden.

Uw liefhebbende vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

83.

Elberfeld, 13 Nov. 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Een paar woorden. Donderdag 9 November zijn de eerste werkzaamheden begonnen tot den kerkbouw met het wegnemen van de te hoogen grondlaag. De kerk zal 1° September 1849 gereed

zijn. Naar een plan van de heeren v. d. H. zouden er twee of meer jaren verlopen, voor de kerk af zoude zijn. Bovendien zoude dezelve 6 a 8 mille Thaler meer kosten, dan waarover ik beschikken kan; in dien tusschentijd zoude eene houten loods tot kerk opgeslagen worden. Zij wilden voor die 6 a 8 mille goed staan. Ik heb er op aangehouden, dat ik dat meerdere geld dadelijk ter beschikking hebben moest, dat zij ontweken, en zoo werd dat plan gekitst. Thans wordt alles door eenen eerlijken Elberfelder bouwondernemer daargesteld, met behulp der handwerkers uit onze gemeente. Het gebouw is van steen, 80 voet lang en 50 breed in het licht, en 34 voet tot aan het plafond hoog; vooreerst zonder gaanderijen. O wat is het zalig, tot den Heer te mogen zeggen, gij hebt mij gekend van moeders buik af; gij hebt naar mij omgezien, die ik niet naar U zag; gij hebt tot mij, toen ik daar lag in mijn bloed, gezegd, leef, ja leef in uwen bloede; gij hebt mij gedragen tot op dezen dag als op arendsvleugelen; gij hebt ook bij mij uw woord en uwe trouw verheerlijkt; gij hebt mij ook veel kwaad doen zien, maar gij hebt niet met mij gedaan naar mijne zonden; gij hebt mij uit den ondersten kuil opgetrokken, en nog verkondig ik uwe wonderen: Psalm 71.

Bij een geboortedag uit vleesch een geboortedag te hebben uit Geest, dat is een eeuwige dag en – aan het einde, toen het eindelijk in het beloofde land inging – stond de ark midden in den vloed, die in de zee des doods uitloopt, en die ark hield de wateren van den angst, die van boven kwamen, verre weg op, en liet de wateren van onderen wegloopen; droogvoets, onverdronken gaat het er door – en die voor is, is ook aan de achterhoede, de eeuwige Getrouwe. Hij is voor alles borg. Zijne genade en liefde met en over u allen.

Uw liefh. vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

84.

Elberfeld, 24 Jan. 1849.

Geliefde vriend!

Wij hebben gisteren een lid uit onze gemeente begraven, die om en om gezond in 't geloof was. Even voor zijn dood zeide hij tot zijne vrouw, zij moest hem wasschen en schoon linnen aandoen – het doodhemd; de vrouw zeide: dat kan ik niet en gij zijt te zwak. Dat kunt gij toch, zeide hij; en zoo zwak, als hij was, richtte hij zich op, hielp zich zelven overkleeden, zeide toen, zie zoo, leg mij nu op mijne rechterzijde, en hij was er niet meer. Wat heb ik zalige uren bij dien man doorgebracht! Hij was zeer arm; allen zeggen, dat hij in zijnen dood bij de rijken is geweest; wij hebben hem begraven met een geleide van zes brommertjes; zeer velen uit de gemeente waren er tegenwoordig, en dat alles zonder afspraak, allen even net gekleed, en een overvloed van brood en geld, zonder dat het toch van de rijken kwam. Na de begrafenis hebben wij in het sterfhuis gezongen Psalm 84 vs. 3, 6; toen heb ik eene toespraak gehouden en een gebed uitgesproken en eene dankzegging. Wij sloten met Lied 82 vs. 7. Er waren zeer vele kinderen bij tusschen de 10 en 12 jaren, die zeer aangedaan waren; na mijn vertrek heeft het dochtertje van den overledenen broeder, omstreeks 11 jaren oud, omtrent een uur lang zoodanig gesproken en op allerlei vragen geantwoord, dat allen er verbaasd over stonden.

Met uwe lieve J. ben ik iederen avond een uur bezig; gisteren schokte haar de vraag toch, hoe men lid wordt van de verborgene kerk van Christus. Ik laat het aan den Heere over; kon ik het haar aanbrengen, ik deelde het ook mijne eigene kinderen mede. Het is toch goed, dat God het alleen kan en dat het van zijne genade afhangt.

P. S. De preek van zondagmorgen over Psalm 119 vs. 17 zette er weder vier in de ruimte en de avondpreek over Jes. 42 vs. 5-7 weder eenen. Het was des avonds zoo vol, dat ik over vier banken moest klimmen om bij de paren te komen, die ik te trouwen had.

85.

Nijmegen 1 Juni 1849.

Van uit het koepeltje mijner lieve schoonmoeder een groet aan U, mijn waarde trouwe vriend, en een groet aan uwe lieve vrouw en kinderen. Hoe gaarne vloog ik eens tot U over, maar het gaat ditmaal niet. Morgen gaan wij naar Burgharen; mijn zwager F. wil mij absoluut hij zich hebben, en het is mijn oude schuld van voorleden jaar; dingsdag kom ik weer met hem hier en dan komen de andere zwagers, ten minste die van Arnhem, waarheen mijne vrouw met Antje maandag gaat om ten 5 uur weder te vertrekken, summa summarum houd ik alleen toekomenden dingsdag voor mij vrij om op mijne preek te denken. Vrijdag 2½ uur vertrekken wij weder naar E. Zondag den 3^e preekt Dr. Meier¹² voor mij; deze heeft ook eersten pinksterdag avond voor mij gepreekt tot algemeen genoegen en stichting; mijne lieve vrouw en ik waren uitermate gesticht over zijne preek. Ik denk, dat hij in Aug. of Sept. voor goed zal overkomen om mij te helpen in het dienstwerk. Eergisteren is mijne vrouw bedlegerig geweest, doch thans weder wel. Mama hebben wij voor haar ouderdom al heel kras gevonden. Wat eene miraculeuze verlossing hebben wij te Elberfeld beleefd. Een lid der gemeente zeide tot mij op dingsdag: Herr Pastor, wij komen Hemelvaartsdag (donderdag) weder te zamen en zingen den Heere Psalmen van lof en bevrijding. Een ander zeide: de Heer is genadig, dat heb ik gehoord, en Elberfeld wordt verlost niet door militaire macht, niet door eenige menschelijke hand, God zal er alleen de eer van hebben, gij zult het zien Herr Pastor. Zoo is het ook gekomen. In twee minuten van woensdag op donderdag nam alles een keer; de hoofdleiders kozen het hazenpad, zonder dat iemand ze jaagde, en de 800 woeste menschen trokken in twee hoopen af, zonder dat iemand ze dreef, en reeds in de vroegte waren de 180 barricaden op de twee grootste na verdwenen. D. v. d. H. is 8 dagen en nachten in zijn huis door zes bandieten geobserveerd geworden; men was van voornemen, hem dood te schieten, zoodra er een militair in de stad kwam; in dien beslissenden nacht is hij door 50 bandieten, allen gewapend, uit zijn huis gehaald, en heeft twee uren lang tusschen ontbloote sabels en overgehaalde hanen doorgebracht, overgegeven aan de verschrikkelijkste beledigingen en verguizingen. De commandant der rebellen zeide, dat hij een hoofd moest hebben tot onderpand voor zijn eigen hoofd. Men verwachtte dien nacht troepen, gelukkig zijn zij niet gekomen en is D. v. d. H. er nog met den schrik afgekomen. De meubelen van den Burgemeester, goud, zilver, linnen, boeken, alles is systematisch vernield geworden; de Burgemeester zelf heeft verborgen gezeten in onze kerk. – Wat tegen die rebellen van God sprak, werd dadelijk in de gevangenis geworpen, en er ging sprake van onder hen om, zoo zij 't wonnen, alle bijbels en predikanten op den Engelenberg te brengen en te verbranden. Ook zeiden zij, dat ik de ergste was, die hun in den weg stond; – gij weet intusschen reeds, dat ons hoegenaamd geen overlast is geschied; mijne vrouw, de twee jufvrouwen, jufv. S. uit Delft, Mevr. S. en hare meid, alles was even moedig in ons huis en gesterkt in God. Dat waren bange dagen, maar ook heerlijke dagen in ons huis. Gij hadt eens die talrijke groepen van vluchtenden op alle bergen moeten zien met bedden op het hoofd. Van onze gemeente heeft niemand, die tehuis gebleven is en God heeft aangeroepen, iets geleden. Thans

12 Dr. Meier was Privatdocent te Halle en met den schrijver dezer brieven bevriend geworden.

wemelt het van soldaten in Elberfeld. De hoofdleiders zijn het op een na, die gek geworden is, ontsprongen, maar de commandant en 127 verleidden zitten gevangen.

Onze hartelijke groete. De genade met U allen. Wat ben ik gesticht en vertroost geworden door die laatste Holl. preek over de Hebr.

Uw liefh. vriend.

KOHLBRÜGGE.

86.

15 Aug. 1849

Geliefde vriend!

Het maakt eenen diepen indruk op mij, dat mijn arm Vaderland, vooral de stad, waar wij woonden, zoo schrikkelijk bezocht werd. God geve eens barmhartigheden na zoovele oordeelen, de zielsgesteldheid is van allen zoover ik verneem akelig onder dat alles verhard, of blijft vervlochten in de wereld. Zelfs bij mijne vrienden komt het nog niet tot doorbraak, maar houden de vreemde elementen nog tegen.

De facade van de nieuw gebouwde kerk overtreft aller verwachting, een waar meesterstuk van fraaien bouw; de gegotene vensters voldoen zeer en zijn er reeds in; over drie weken denk ik, dat wij de kerk zullen kunnen betrekken. Elk is er over verwonderd, dat er alles zoo spoedig droogt. Er komt goed gaslicht in, elk licht per uur 3 cent. Onze vriend, de licentiaat Dr. Meier, heeft het beroep aangenomen. Dat is een wondere weg en groote genade voor de gemeente, en tot verder behoud mijner krachten eene groote uitkomst. Zijne nederigheid en trouw in het kleine is zoo groot als zijne geleerdheid, hij is voor zijn geheele leven vervuld van des Heeren liefde en trouw. De geheele gemeente is met hem gelukkig, en hij met de gemeente.

Uw liefh. vriend

KOHLBRÜGGE.

87.

Elberfeld, 13 Sept. 1849.

Waardste vriend!

Den 30sten van deze maand denk ik mijne eerste predikatie in de nieuw gebouwde kerk te houden. Ik had eerst den 23sten bepaald, maar zie wel, dat het beter is nog een week te wachten. Of Dr. Meier nog komen zal, zal als van een wonder afhangen. Volgens eergisteren ontvangen bericht is hij zoo ziek, dat hij den dood nabij is.

Uw liefh. vriend

KOHLBRÜGGE.

88.

Elberfeld, 13 Nov. 1849.

Waardste vriend!

Wees ten onzen opzichte gerust; wij zijn zeer wel en houden ons warm. Van onze gemeente bezweek nog niemand, wel hadden en hebben zoo eenige er zoo iets van, maar komen gelukkig dade-

lijk aan 't zweeten. Ik had in mijne Diaconiebeurs geld genoeg om overal, waar mij de bedden niet warm genoeg voorkwamen, die van wollen dekens te voorzien.

Met mijne preek over Hosea 11 is het wonderlijk geloopt. Ik heb ze in den kagchel willen stoppen. Mijne vrouw dacht er anders over en liet ze drukken; 700 exemplaren; die zijn bijna uitverkocht; binnen 4 dagen ontving ik 100 Thaler, van den een zooveel, van den ander zooveel voor eene preek. Ik heb die voorloopig den Burgemeester toegezonden; die zette een mooi bedankje in de courant; dat doet aan de gemeente goed; nu wil elk par force die preek hebben; gisteren gaf een anders zeer vijandig mensch *f* 10 voor eene preek. Eet consistorie van de andere gemeente had ook eene preek uitgegeven, maar konden met al hunnen rijkdom en 20000 tal zielen, met al hun collecteeren en inschrijven maar 80 Thaler te zamen brengen en gaven die toen aan hun eigen weeshuis, wat velen verbitterde; en ik heb voor de tweede bezending aan den Burgemeester al weer bij de 40 Thaler zonder de minste moeite van mijne zijde.

Uw liefh. vriend

KOHLBRÜGGE.

89.

Elberfeld 12 Aug. 1850.

Geliefde vriend!

Ik ben zoo gelukkig, U het vervolg en slot der vragen en antwoorden op den Heidelb. Catechismus te kunnen overmaken. Geen kans ziende het gereed te krijgen, heb ik er eenen slapeloozen nacht aan besteed, en dus nuttig besteed, zoo het werk goede kennis bevordert en tot het hart spreekt. Zoo ik niet van alle dankbaarheid voor mij had afstand gedaan, bij duizendvoudige ontmoetingen, zou ik zeggen: ik hoop dat kinderen en ouders het mij dank zullen weten Ik blijf er bij, dat het niet noodig is, dat alle texten uitgeschreven worden; nog minder dat zij van buiten geleerd worden; zij zullen alleen dienen om onder het naslaan van dezelve, stof te hebben voor onderwijs en onderhoud tot kennis van den eenigen goeden weg.

Uw liefh. vriend

KOHLBRÜGGE.

90.

Elberfeld 4 April 1851.

Geliefde vriend!

Ik hoor, dat de partij van L.,¹³ zeer tegen mijne preek over Zondag aangaat en voorgeeft dat ik daarmede mijne preek over Rom. 7 vs. 14 heb herroepen. Ik ben hier eensdeels blijde om, omdat zoo diegenen eindelijk ontmaskerd worden, die de dierbare waarheid, die ik voorsta, mishandelen in hunne wetteloosheid. Met de preeken behoeven wij niet verlegen te zijn, zij worden op de grenzen sterk gevraagd. Is het niet opmerkelijk, dat mijne preek over Psalm 51 in het Fransch vertaald, bij de voornaamste boekhandelaars van Frankrijk en Zwitserland te verkrijgen is?

Uw liefh. vriend

KOHLBRÜGGE.

13 Eene partij in Holland, die reeds tegen zijne preek over Rom. 7: 14 anging.

Elberfeld, 28 Aug. 1851.

Geliefde vriend!

Heb dank voor zooveel, waarmede ge ons, zonder moede te worden, verkwikt. Vooral ook voor uwe hartebede bij gelegenheid der aanneming van onze Antje. Ik had met haar nog andere meisjes, die allen even goed gefundeerd waren; M. d. C. had ook heel goed geleerd. De kerk was nog al bezet en velen hebben zich verwonderd, dat kinderen zooveel geleerd hadden. Voornamelijk was het mij een waar zielsgenoegen, dat ik Antje zoovele vragen uit het geestelijk leven, die mij onmiddellijk voorkwamen, kon doen, waarop zij het antwoord niet liet uitblijven. Zij zelve was zeer blijde met alles.

Gij weet zeker reeds het antwoord van de Synode; nog dezelfde vijandschap als voor 21 jaren. Ik ben er mede te vreden, of liever te vreden met des Heeren bestel, dat alleen wijs en goed is. Zijn rijk verhoogt zich door tegenstand, en het antwoord bekend wordende zal zooveel te meer dienen tot uitbreiding der waarheid, waarin alleen zaligheid is. Het eerste lijk op ons kerkhof was een kind; ik hoop dat d. C. u wel wat zal mededeelen van het plechtige dier begrafenis en van het gesprokene tot eene groote schaar. – V. H., die mij een zeer goeden brief schrijft, meldt mij 't volgende: Het is ons gebleken, dat het indienen der stukken aan de Synode onder velen geene onbekende zaak is gebleven. Ook op de dorpen weet men er van te spreken; en zooals het dan gaat, de een zegt zoo, de andere weder anders, en dezen weten dan nog meer van de zaken, dan zij, die het van nabij weten; iemand had gezegd: “en zij zullen het er niet bij laten zitten.” Dit is zeker, dat de waarheid Gods door middel van uwe geschriften al meer en meer onder de menschen en op de dorpen bekend wordt en oorzaak geeft tot spreken en tegenspreken, en dat er zijn, die er doorgebracht worden tot erkenning der waarheid met de betuiging: “neen zoo hebben wij de waarheid nooit gehoord”, en waardoor er, dat niet anders kan, over uwen persoon, over uwe zake en aangelegenheid meer en meer met belangstelling gesproken wordt, en waartoe dit alles dienen zal, weet God de Heer, die ook weet het gruwelijk onrecht aan de gemeente des Heeren, en dat op zoo velerlei wijze, aangedaan.

K. schrijft heden, dat, nadat Melder 250 exemplaren van de Nicodemuspreken aan zijne correspondenten heeft verzonden, er weder 50 exemplaren gevraagd zijn.

De aandrang om zich hier aan de gemeente aantesluiten wordt al sterker; wij snijden zooveel als mogelijk af, en laten alleen toe wat zielsbehoefte openbaart.....

 BRIEVEN VAN KOHLBRÜGGE AAN DEN TWEEDEN VRIEND.

Godesberg 12 December 1845.

.....

Ik weet, dat het Woord niet ledig wederkeert, maar doet, waartoe de Heere het zendt.

Het boek der handelingen der Apostelen blijft toch altijd een vaster bewijs, wat het Woord doet en hoe het overwint, dan bijzonderheden, waarvan men het opmerkenswaardige zoo niet beseffen kan, als men niet weet, wat er vooraf al zoo heeft plaats gehad.

Bij alles, wat ik overigens hier en daar opmerk, is het als of het begrip van hetgeen het woord vermag, wat het gedaan heeft, doet en doen zal, geheel weg is. En toch is het waarachtig, dat wie zich met zijn harte op het woord verlaat, en het met den monde belijdt, de heerlijkheid Gods ziet en zien zal, al ga het ook door een dal der schaduw des doods, des schijnbaren ondergangs en verzinkens. Hoe men het zichtbare aanziet, hangt af van de eenvoudigheid des oogs. Caleb en Josua zagen in al die groote reuzen en geweldige lieden van Canaän niets, dat hen had kunnen weerhouden om een land intemen, dat God hun gegeven had; zij zagen dat de schaduw van hen geweken was. Wat is de schaduw van een menschenkind? Een millioenair heeft een groote schaduw; veronderstel, dat hij morgen doodarm is, en de schaduw is daarheen. Iemand van vermogenden invloed, van wien allen zeggen: dit is de groote wijsheid, heeft ook een groote schaduw; morgen wordt zijne wijsheid tot dwaasheid, en weg is de schaduw. Denk hierbij slechts aan Achitophel. Hoe zijn de wijzen en de volken bezig in allerlei bewierooking der ijdelheid: – een stormwind, eene aardbeving, een zelden zoo gehoord gerommel van den donder, een sterk nijpend misgewas en duizend andere dingen, die gehoord, gezien en vernomen worden, en de sterkste handen zijn slap, en alles bedekt het gelaat en roept ach en wee! of zit verschrikt daarneder, en geen tong durft zich roeren, als in machteloze verwenschingen hier en daar, of in kreeten van rouw. Wat vermag een menschenkind, waar God spreekt? Wat tegen dat Woord, waarin Hemel en aarde eens geschapen en waardoor alle dingen gedreven en gedragen worden tot op deze ure, en wederom: wat zou dat Woord niet vermogen, dat eenmaal alles schiep; dat Woord, dat vleesch werd, zal het diegenen verlaten of begeven, die daaraan alleen hangen blijven, at schijnen zij er mede te verzinken ter helle toe? Zal dat niet alles daarnstellen, verschaffen, bezorgen en rijkelijk toebrengen, zoodat er geen mangel aan iets zij voor diegenen, die zich daaraan houden zuiver en alleen. Al zijn de Canaänieten sterk, al hebben zij ijzere wagenen, al schijnen zij onverwinbaar, gij zult ze verdrijven, zeide Josua. Wat, of dat Woord de ellendigheid, de volslagene machteloosheid niet zou kennen van diegenen, die het hooren? Wat, niet hunne bangheid? hun versagen? Maar of het Woord zegt: gij hebt geene kracht, of: gij hebt kleine kracht, of: ga in deze uwe kracht, dit komt op hetzelfde uit, al is ook het eerste tot beschaming, het tweede tot versterking, het derde tot geheele opbeuring. De macht, de kracht, datgene waartoe het woord roept, ligt voor elk, die waarachtig er op uit is, dat de wille Gods gedaan worde, of die van harte in verslagenheid en radeloosheid erkent, dat er geen derde is tusschen zich houden aan dat Woord, of verloren zijn, in *dat Woord* zelve; dat neemt voor elkeen, die op dat Woord henegaat, elken tegenstand uit den weg, verslindt zonde, duivel dood en hel, en zet in ruimte, in verademing, in rust, in de volle erfenis van het beloofde, in overwinning, in eeuwig leven en eeuwige blijdschap, allen, die op dat woord zijn heengegaan. Ik zeg, die *op dat Woord* zijn heengegaan en henegaan; want, dat men die dingen in het leven ondervindt, heeft, ervaart, belijdt en als met de handen tast, dat zoeken velen buiten, dat Woord, ja houden het schier voor eene ketterij, zoo men niet stelt, dat het als van buiten af moet komen. Dat is des duivels vrome kunstgreep en der geesten zwak, om het Woord niet verder te laten gelden, dan tot uitwendig bewijs van een leergeraamte of van een letter, die doodt. Daarom zijn er veel woorden, maar als de kracht gezocht wordt, is zij er niet; dat geloof is er niet, hetwelk de Zoon des Menschen zoo dikwijls, als Hij komt, zoekt; dat geloof, dat niet aflat met smeeken en gebeden op grond van hetgeen er geschreven staat, totdat men de vervulling er van aan zich hebbe. Het zal intusschen Gode nooit anders behagen ruste te geven, dan uit en in en naar dat Woord alleen, hetwelk uit Hem is uitgegaan; en als Hij, waar de nood op het hoogste rijst, of de aanvechting het heetste wordt, zich juist dan zoo te verbergen schijnt, dat er geen troost of lichtstraal in de ziel schiet, dan is het alleen, opdat de steunsels en stutsels, waarop men zich tot hiertoe verliet, van inwendigheid, die op zelfverheffing altijd uitloopt, gebroken liggen, en de worstelende bij zijn vergaan, kome te zinken op dat Woord alleen, dat zich vervolgens in allerlei geval-

len bewijst, wiens het is. Welk eene barmhartigheid, dat wij dat Woord en wat het is, doet en geldt op het papier kunnen lezen; maar de neuswijsheid, de hardigheid des harten, het onverstand weet dit niet te waardeeren; maar heeft het eene obligatie, wissel, of bankbiljet of testament van een overledene in de hand, dan weet het zich wel te verlaten op hetgeen op dergelijk papier geschreven staat. In den Heere

Uw liefhebbende vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

93.

Elberfeld, 29 Junij 1846.

Hartelijk geliefde vriend!

Ik verheug mij, dat het u goed gaat; de Heere geve u allerlei vrede buiten en binnen; neervallen, bekennen en om ontferming roepen. Jes. 42, vs. 19. Van den Heere gezegd, en als die zóó is, en er u toch doorhelpt met zich aan het woord te houden, hebt gij dan wat anders noodig, dan Hem te hooren; wat zult gij u met uwe doofheid verontschuldigen. Jes. 43 vs. 3, 4 – de sleutel Rom. 10 en 11.

Van Elberfeld zou ik moeten schrijven: Kom en zie! Eene algemeene ontvlaming in het dal en op de bergen, eene machtige oprakeling van onder de asch, uren in de rondte, in alle huizen en in alle harten, schijnt op hol, punt te zijn; de menschen spreken over die 12 jaren dat ik wég was, alsof zij mij gisteren nog gezien hadden. Ik spreek des Zondags tweemaal, begin deze week de Catechisatie met circa 20 kinderen, en wordt overloopen van visites; zoo ben ik geducht ingespannen. Maar nu heb ik geen oogenblik tijd meer. Vaarwel geliefde vriend.

Uw liefhebbende vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

94.

Elberfeld, 18 Julij 1846.

Hartelijk geliefde vriend!

... Schoon ik die preeken niet herlees, nadat zij geschreven zijn, en dus wederom geheel wat anders uitspreek, helpen zij mij toch tot het houden van een geregelden gang van voorstel. Uit Elberfeld komt de élite, de trouwste aanhang van K. en K. mij hooren zonder over te slaan. Het is bijna om te stikken, – de gang voor de kamers zit ook vol – en dan nog de wenteltrap, twee wentelingen naar boven en twee naar beneden. Zondag morgen had ik K. en zondag-avond een vreemden Predikant, die des middags gepredikt had, onder mijn gehoor; de Predikant K. wil nu ook komen. Het is een heele post voor mij, daar de menschen zoo dicht op mij zitten, – des zondags avonds ben ik dan ook zeer af. Waar het op uit moet loopen, weet ik niet en leef bij den dag. De eerste stem, welke de anderen volgen in den kerkeraad, slaat ook geen beurt over, en was gisteren-avond lang bij mij. Offertes om in de kerk over te komen zijn mij reeds gedaan; de een wil dit, de andere dat, en de laster en leugenmond wordt elken dag op nieuw gestopt. Mijn streven is nu om de Elberfeldsche kerk van de agenda vrij te krijgen, en dan ben ik van eene latere zorg; maar nog eens, ik leef bij den dag, en mik op het hart. Ik vrees dat de groote Synode¹⁴ bezig is om eene naaktheid te openbaren, waar de verschillende partijen, die al het positive haten, een verscheurend gebruik van zullen maken.

14 1846 werd eene Synode der Evangelische kerk te Berlijn gehouden

Wat eene dwaasheid van die S. uit Dordt. God is kinderen genadig, zooals hij groote menschen genadig is. Hij ziet niet op hetgeen in den mensch is, maar wat Hij doet, doet Hij uit dezelfde beweegrede, waaruit Hij zijn éénigen Zoon gezonden heeft. Kinderen en volwassenen staan beide even schuldig voor God; op stuk van zaken gelooven volwassenen even zooveel en zoo weinig als kinderen; God ontfermt zich over vleesch. Maar men wil de kinderen in den hemel hebben, en zelf blijft men buiten.

Nu moet ik afbreken; de God alles heils en aller Genade, de God en Vader onzes Heeren Jezu Christi geve u veel vrede en blijdschap in den geloove. Weest met uwe lieve vrouw van ons allen op het hartelijkst gegroet. De Genade met u.

Uw liefhebbende vriend in den Heere

H. F. KOHLBRÜGGE.

95.

Elberfeld, 6 October 1846.

Waardste vriend!

De dingen krijgen hier eene wonderlijke gedaante. De Agenda zal wel geen bezwaar opleveren. De twee raadsmanen des konings in geistlichen Angelegenheiten te Berlijn schijnen te begrijpen, dat, bij den tegenwoordigen stand der kerkelijke zaken, ik niet ondienstig kan zijn. Ik heb van den een een persoonlijken groet en verzekering van zijn verlangen, met mij persoonlijk bekend te worden. Volgens zijne verklaring zal en kan mij niets in den weg gelegd worden, om rustig mijnen gang te gaan, alleen de Sacramenten zou ik in mijne tegenwoordige positie niet bedienen kunnen. Het plan in Berlijn is, dat ik hier eerst hulpprediker worde, om bij open vallende vacature predikant te worden te Elberfeld. Het examen wilde men mij schenken, met de Agenda zou men mij niet bezwaren; ik kon handelen naar believen. Hulpprediker te worden, hebben mij de Predikanten ook reeds voorgeslagen, maar die weten nog niets van de stemming in Berlijn. De stemming is hier ook algemeen, dat ik hier predikant worden zal. K. is beroepen tot Hof- en Garnizoens-prediker te P..... Het lekt niet uit, of hij het aannemen zal. Men wil hier eene nieuwe kerk bouwen en rekt vooruit op de eens zoo gewone rijkelijke bijdragen van die v. d. H. en anderen. Ik houd mij geheel stil en ga op mijne wijze voort; bij het eerste bezoek, dat ik echter nu weder van een Predikant krijg, zal ik weten, wat te antwoorden, als men weder op mij aandringt om in de kerk over te komen. Gij ziet, dat er een kijk op den Hollandschen kansel komt. – Wat heeft dat verblijf te Godesberg en de kennismaking met den Bonnschen Predikant al vruchten gedragen. Wat grijpt alles zonderling in elkander; daar kon ik u een langen brief over schrijven. Gewisselijk God leeft, Hij hoort het gebed, und Er hilft den Elenden herrlich. Gij zegt te recht: alles op zijn tijd! Vaarwel.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

96.

Elberfeld, 25 December 1846.

Lieve vriend!

Het Presbyterie schijnt het er op gezet te hebben, hare zaak volkomen te bederven, en even als weleer het Herstelde Luthersche Consistorie in 1827 liever de Gemeente er aan te willen wagen, dan verstand te gebruiken. Het heeft nu de geheele zaak in handen van den Superintendent gegeven,

voor wien dit een gebraden duif is, zooals men hier zegt. Wat die er nu mede doen zal, is mij onbekend; sommigen meenen, dat hij haar naar het Consistorie te Coblenz zal opzenden, vanwaar zij dan naar Berlijn gaat. Anderen denken dat het Presbyterie zich zeer zal blootgegeven hebben. Men is nu algemeen in de stad er van overtuigd, dat ik zonder verplichting tot Agenda en kerkordening mij heb laten aannemen. Verscheidene der representanten der Gemeente zijn in hun hart op mijne zijde geraakt en spreken openlijk van de zuiverheid mijner bedoelingen. De Predikanten varen er het slechtste bij. Er zijn er nu zelfs van het Presbyterie, die voor mij uitkomen, en de vergaderingen ten mijnen huize waren dezer dagen zóó sterk bezocht, dat er nog eene bijkamer is moeten geopend worden, en ik niet dan met de uiterste moeite uit mijne kamer naar den Catheder kwam. Ik heb van uit het Kabinet van den Minister van Eeredienst nog geen direct antwoord op mijnen laatsten, maar wel een indirect, hetgeen daarop neêrkomt, dat men eigenlijk niet begrijpt, hoe ik die twee partijen tot een wil brengen, dat ik *beiden* niet zal kunnen voldoen, en dat, zoo ik niet te zeer (daar men niet wist, hoe ik in de kerk kon optreden, zonder verbindtenis aan Agenda en kerkordening) tegen eene separatie opzag, ik liefst zou wachten, totdat het nieuwe Toleranz-edict uitkwam en op grond daarvan eene vrije gemeente te vormen.

Wondere dingen, zult gij zeggen, en ik zeg het met u Wat er mij wel toe genegen maakt, is, dat ik dan vrij zou wezen, om de kinderen mijner vrienden in Holland te kunnen doopen, waarmede ik toch anders mij in allerlei moeilijkheden zoude moeten wikkelen. Ik zal dus uitkijken – en moet toch nog altijd ook een direct antwoord hebben.

Bij dat Toleranz-edict dacht ik aan keizer Augustus gebod, die niet wist, waarvoor hij dat uitvaardigde. Niemand hier in de stad weet een letter van dit antwoord, behalve mijne lieve vrouw, en ik zal wachten, wat het behelst.

Mijne kerstpreken hebben machtig op de menschen gewerkt, bijna elk was tot tranen bewogen. De voorstelling vooral van: hebt dit tot een teeken: gij zult een kindeken vinden gewonden in windelen en liggende in eene kribbe, en dat daarop de menigte van het Hemelsche Leger uitbrak met wapenen van lof en vrede, had eene machtige werking op de gemoederen.

De genade met u.

Uw zeer liefh. vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

97.

Elberfeld, 11 Feb. 1846.

Lieve vriend!

Ja het is waar, dat wij eenen bijzonderen tijd beleven, een tijd, waarin alles zich oplost, waarin niets meer heilig is, waarin niemand meer weten wil van beginselen. Ik ril van de boeken, die ik hier in de hand krijg. Evenwel, de Heer is koning, en ik denk aan zijne woorden: Uw brood en uw water zal u gewis zijn – als gij al deze dingen ziet gebeuren, zoo heft uwe hoofden op en verblijd u, dat uwe verlossing nabij is. Exod. 8 vs. 22. De genade met u.

Uw liefhebbende vriend,

H. F. KOHLBRÜGGE.

Elberfeld, 24 Maart 1847.

Lieve vriend!

.....

Ik meen u geschreven te hebben, dat in de Palmblätter van Maart een heel stuk van K. staat: “Ein kirchlicher Uebertritt.” B. had mijner vrouw plegtig beloofd, dat het Protocol mijner aanneming slechts dienen zou tot verslag voor het Presbyterie en dat verder niemand het in handen kreeg, maar dat ik het weder zou hebben – nu zag ik het gedrukt – dat noem ik perfidie, en toch ben ik er blijde om. Ik ben dus geen ketter, antinomiaan of spiritualist, maar gereformeerd en – “de Heere is in hun midden geweest”. Tegelijk met de Palmblätter verscheen er een Kreisblatt met wonderlijke uitvallen tegen mij. – Het scheen of ik de geheele kerk had willen bedriegen, daar moest zich de regeering mée bemoeien, dat kon zoo niet langer wezen. Thans schijnt er wapenstilstand te zijn. Met Berlijn zal het wel zoo gaan, als gij u voorstelt: ik zal u daar eerstdaags iets van betichten kunnen. Ik ben geweldig tegen Separatie, en hoop evenwel, dat zij ras komen mag, opdat de ongedoopte kinderen mijner vrienden, hier vrijelijk kunnen gedoopt worden.

.....

.....

De mensch, die deze dingen doet, zal in dezelve leven, is eene eeuwige waarheid. Het komt er op aan, of men dat *doet*; als men de wet wil betrachten naar vleesch, dan *doet* men die dingen niet; als men aan geloove wandelt, dan *doet* men dezelve; wat men gelooft, en al het doen gaat in dat geloof op, wordt daarin vervuld; dat gaat van zelf, al weet men het ook niet; men is er in bezig en leeft er in; er is daar weinig, ja geen bewustheid van *doen*, alle bewustheid bepaalt zich tot de genade Christi, tot de barmhartigheid Gods. Paulus, om aantedingen tot geloof, argumenteert daaruit, dat het doen er wezen moet, en dat immers het doen er niet is, als men niet gelooft. Om nu niet zich weder twee dingen te denken, schreef ik hierbij: geloof, dan doet gij die dingen, denk aan gelooven en niet aan doen. Als gij aan doen denkt, dan is het *wet*, dan is het niet uit geloove, dan is er ook geen doen – geloof is leven, is doen, maar heeft niet het doen tot voorwerp van aandacht, maar Christus. Denk niet, als ik geloof, dan doe ik wat, maar als ik geloof, dan geloof ik. Als gij een mensch ziet, dan denkt gij, hij heeft handen, die moet hij nu ook bewegen, hij heeft voeten, daar moet hij nu ook op gaan. Het is aan het leven eigen, zich te bewegen en een kloppend hart te hebben. In het dagelijksch leven vraagt men: wat is uw beroep, bedrijf, neering, waar leeft gij van? Ik ben een makelaar, broodbakker enz. Zoo versta: Ik ben een geloovige. – Cherub is de naam voor het vierderlei geheel; het gebijzonderd karakter heeft tevens de 3 anderen in zich. – De faciliteit, waarvan ik schreef, was in eens anders geestelijk voordeel, en voor mij geen kleinen triomf; wat ik er bij gewaagd heb, heb ik er niet bij verloren. – Ik heb die preek over Handel. met gejuich gelezen en onder veel tranen; wat is er een troost in die preek.

Gij schrijft mij zooveel aangenaams van uwe M., dat ik besloten heb, haar vragen overtemaken; zij komen u door W. toe. Elke dag een paar vragen, kortelijk beantwoord, geschreven in een boek; dat boek krijg ik dan wel eens te lezen. Doe er mee naar uw inzicht; zij zijn historisch. Zend ze s. v. pl. na genomen copie naar Delft, en als men ze weet te gebruiken, zet ik de overmaking van diergelijke vragen voort. De Genade met u en uwe lieve vrouw. Dag mijn waardste!

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRÜGGE.

Elberfeld, 16 December 1847.

... De goede Bosscha! ja, weerklink in een Hollandsch hart. Ik heb den Duitschers honderdmaal hetzelfde gezegd en nog meer, dat B. niet eens genoteerd heeft, want dan was het een boek geworden. En dan zet ik er vaak een apostroph bij: Uw predikant is een Hollander en uwe Psalmen zijn ook van een Hollander. Maar het gaat met de geschiedenis van Holland als met de waarheid – uit nijdigheid wil men er niets van weten. En tegenwoordig sloopt men van binnen en van buiten wat men kan van het wonderwerk der Genade des Hemels.....

Vaarwel met uwe geliefden.

Uw vriend
H. F. KOHLBRÜGGE.

Elberfeld, 10 Mei 1848.

Geliefde vriend!

Voor eenigen tijd ontvingen wij van den nieuwen Minister Schwerin een schrijven, dat wij op grond van zekeren paragraaph der nieuwe organisatie konden doen, wat wij voor goed vonden. Ik zag daaruit, dat bij den stand der zaken alle staatliche Genehmigung superflu was geworden. Ik greep dadelijk mijne partij. Zeven predikanten van credit bij de vromen en van allerlei naam en richting zijn door mij gevraagd om mij te ordineeren. Zij sloegen het af. Ik begreep toen, op grond van Gods Woord en de geschiedenis, mij door de Ouderlingen mijner gemeente te laten ordineeren. Dit is gisteren geschied voor de geheele gemeente, welke zich einmüthig geconstitueerd heeft als *Nederlandsch-gereformeerde gemeente*. Zondagmorgen heb ik 30 kinderen te doopen van verschillenden ouderdom en des avonds huwelijks-inzegening.

Wees der genade bevolen met uwe lieve vrouw en kinderen. Ik ben overmoede heden en kan niet meer.

Uw liefhebbende
H. F. KOHLBRÜGGE.